

การวิเคราะห์ราชาศัพท์ในวรรณกรรมแปล
รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช

ปริญญานิพนธ์

ของ

ธนาพร ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา

เสนอต่อมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต วิชาเอกภาษาไทย

มีนาคม 2542

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

คณะกรรมการควบคุมและคณะกรรมการสอบได้พิจารณาปริญญานิพนธ์ฉบับนี้แล้ว
เห็นสมควรรับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
วิชาเอกภาษาไทย ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒได้

คณะกรรมการควบคุม

..... ประธาน
(รองศาสตราจารย์สุนันทา ไสรจักษ์)
..... กรรมการ
(อาจารย์วิรุพหรรณ โฉนงัน)

คณะกรรมการสอบ

..... ประธาน
(รองศาสตราจารย์สุนันทา ไสรจักษ์)
..... กรรมการ
(อาจารย์วิรุพหรรณ โฉนงัน)
..... กรรมการที่แต่งตั้งเพิ่มเติม
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์วิพุธ โสภวงค์)
..... กรรมการที่แต่งตั้งเพิ่มเติม
(อาจารย์อุษณา กาญจนทัต)

บัณฑิตวิทยาลัยอนุมัติให้รับปริญญานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต วิชาเอกภาษาไทย ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

..... คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
(ศาสตราจารย์ ดร.เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์)
วันที่ 12 เดือนตุลาคม พ.ศ. 2542

ประกาศคุณูปการ

บุคคลสำคัญที่ทำให้ปริญญานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จได้คือ รองศาสตราจารย์สุนันtha โสรัจจ์ และอาจารย์วิรุฬห์รัตน์ ไฉนงุ่น ท่านทั้งสองเป็นประธานและกรรมการควบคุมปริญญานิพนธ์ ได้กรุณาให้คำแนะนำช่วยเหลือด้วยความเอาใจใส่เสมอมา ผู้วิจัยซาบซึ้งในความกรุณาและกราบขอบพระคุณเป็นอย่างยิ่ง

กราบขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์วิพุธ โสภวงค์ และอาจารย์อุษณา กาญจนพิตร กรรมการที่แต่งตั้งเพิ่มเติม ท่านทั้งสองได้กรุณาให้คำแนะนำอันมีประโยชน์ยิ่ง ทำให้ปริญญานิพนธ์ฉบับนี้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

ขอขอบคุณ เจ้าหน้าที่ห้องเอกสารโบราณของหอสมุดแห่งชาติที่ให้คำแนะนำ และอำนวยความสะดวกในการคัดลอกเอกสารโบราณ จนกระทั่งแล้วเสร็จ

ขอขอบคุณพี่ ๆ น้อง ๆ วิชาเอกภาษาไทยทุกคนที่เป็นกำลังใจเสมอมา

และบุคคลสำคัญที่ผู้วิจัยรำลึกถึงทุกขณะจิตคือคุณพ่อ - คุณแม่ และพี่ ๆ ที่เอื้ออาทร คอยส่งเสริมและสนับสนุนตลอดมา อันมีผลให้ผู้วิจัยประสบความสำเร็จในการศึกษาครั้งนี้

ธนาพร ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา

สารบัญ

บทที่		หน้า
1	บทนำ	1
	ภูมิหลัง	1
	ความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า	4
	ความสำคัญของการศึกษาค้นคว้า	5
	ข้อตกลงเบื้องต้น.....	5
	ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า	5
	นิยามศัพท์เฉพาะ	6
	วิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้า	6
	เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	7
2	วิเคราะห์ราชาศัพท์ในวรรณกรรมแปลรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้า	
	จุฬาลงกรณ์.....	15
	การสร้างคำราชาศัพท์	15
	การรับคำภาษาต่างประเทศมาใช้เป็นราชาศัพท์	16
	อักษรวิธีในวรรณกรรมแปลเรื่องราชาธิราช ฉบับตัวเขียน	36
	การประกอบศัพท์ขึ้นใหม่	42
	การซ้อนคำเพื่ออธิบายความหมาย	50
	การใช้ราชาศัพท์	52
	การใช้นามราชาศัพท์	52
	การใช้สรรพนามราชาศัพท์	70
	การใช้ลักษณนามราชาศัพท์	97
	การใช้กริยาราชศัพท์	100
	ลักษณะเฉพาะในการใช้ราชาศัพท์	116
	เชิงอรรถท้ายบท	126

3 วิเคราะห์และเปรียบเทียบการใช้ราชาศัพท์ในวรรณกรรมแปลกับการใช้ราชาศัพท์ ในเอกสารทางราชการกับรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช..	
การใช้ราชาศัพท์ในเอกสารทางราชการ	129
การใช้นามราชาศัพท์	129
การใช้สรรพนามราชาศัพท์	146
การใช้ลักษณนามราชาศัพท์	149
การใช้กริยาราชศัพท์	152
การเปรียบเทียบการใช้ราชาศัพท์ในวรรณกรรมแปลกับเอกสารทางราชการ	161
การเปรียบเทียบการใช้นามราชาศัพท์	161
การเปรียบเทียบการใช้สรรพนามราชาศัพท์	169
การเปรียบเทียบการใช้ลักษณนามราชาศัพท์	177
การเปรียบเทียบการใช้กริยาราชศัพท์	180
4 วิเคราะห์และเปรียบเทียบการใช้ราชาศัพท์ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้า จุฬาโลกมหาราชกับการใช้ราชาศัพท์ในสมัยปัจจุบัน	184
การเปรียบเทียบการใช้นามราชาศัพท์	185
การเปรียบเทียบการใช้สรรพนามราชาศัพท์	197
การเปรียบเทียบการใช้ลักษณนามราชาศัพท์	204
การเปรียบเทียบการใช้กริยาราชศัพท์	205
5 สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	208
ความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า	208
สรุปผลการศึกษาค้นคว้า	208
อภิปรายผล	211
ข้อเสนอแนะ.....	213
บรรณานุกรม	215
ประวัติย่อผู้วิจัย	220

บัญชีตาราง

ตาราง		หน้า
1	สรุปการใช้สรรพนามบุรุษที่ 1 ในวรรณกรรมแปล	77
2	สรุปการใช้สรรพนามบุรุษที่ 2 ในวรรณกรรมแปล	86
3	สรุปการใช้สรรพนามบุรุษที่ 3 ในวรรณกรรมแปล	91
4	สรุปการใช้สรรพนามในการเขียนหนังสือในวรรณกรรมแปล	97
5	การเปรียบเทียบการใช้นามราชาศัพท์ทั่วไปในวรรณกรรมแปลกับเอกสารทาง ราชการที่ต่างกัน	162
6	การเปรียบเทียบหมวดพระบรมวงศานุวงศ์ในวรรณกรรมแปลกับเอกสารทาง ราชการที่ต่างกัน	163
7	การเปรียบเทียบการใช้นำนามพระเจ้าแผ่นดินในวรรณกรรมแปลกับเอกสาร ทางราชการ.....	164
8	การเปรียบเทียบการใช้นำนามพระบรมวงศานุวงศ์ในวรรณกรรมแปลกับ เอกสารทางราชการ.....	165
9	การเปรียบเทียบการเรียกพระนามพระเจ้าแผ่นดินในวรรณกรรมแปลกับ เอกสารทางราชการ	166
10	การเปรียบเทียบการเรียกพระนามพระอัครมเหสีในวรรณกรรมแปลกับ เอกสารทางราชการ	167
11	การเปรียบเทียบการเรียกพระนามพระบรมวงศานุวงศ์ในวรรณกรรมแปลกับ เอกสารทางราชการ	168
12	การเปรียบเทียบการใช้สรรพนามบุรุษที่ 1 ในวรรณกรรมแปลกับเอกสารทาง ราชการที่เหมือนกัน	169
13	การเปรียบเทียบการใช้สรรพนามบุรุษที่ 2 ในวรรณกรรมแปลกับเอกสารทาง ราชการที่เหมือนกัน	170
14	การเปรียบเทียบการใช้สรรพนามบุรุษที่ 3 ในวรรณกรรมแปลกับเอกสารทาง ราชการที่เหมือนกัน	172

15	การเปรียบเทียบการใช้สรรพนามแทนตัวผู้ส่งหนังสือในวรรณกรรมแปลกับ เอกสารทางราชการที่เหมือนกัน	173
16	การเปรียบเทียบการใช้สรรพนามแทนตัวผู้ที่กล่าวถึงในวรรณกรรมแปลกับ เอกสารทางราชการที่เหมือนกัน	175
17	การเปรียบเทียบการใช้กริยาราชศัพท์เฉพาะบุคคลในวรรณกรรมแปลกับ เอกสารทางราชการที่ต่างกัน	181

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ปฐมกษัตริย์แห่งราชวงศ์จักรี พระองค์ได้ทรงฟื้นฟูวัฒนธรรมไทยในหลาย ๆ ด้าน อันได้แก่ ด้านขนบธรรมเนียมราชประเพณี การศาสนา การตั้งระบบการปกครองบ้านเมืองอันรวมทั้งการชำระพระราชกำหนดกฎหมาย และ ด้านศิลปศาสตร์ โดยเฉพาะทรงสนพระราชหฤทัยในด้านอักษรศาสตร์ ดังจะเห็นได้จากทรงพระราชนิพนธ์เรื่องอุณรุท อิเหนา คาหลัง รามเกียรติ์ อีกทั้งมีพระราชดำริให้นักปราชญ์ราชบัณฑิตแต่งถวายอีกเป็นจำนวนมาก ดังที่พระบรมวงศ์เธอกรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิยากร (2525 : 52) ทรงกล่าวถึงพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชว่า “ทรงสามารถจะบันดาลให้เกิดมีอักษรศาสตร์ขึ้นใหญ่ ๆ ดี ๆ ขึ้นใหม่ได้แพร่หลาย” นอกจากนี้ยังทรงริเริ่มให้มีการแปลวรรณกรรมจากพงศาวดารต่างประเทศขึ้นในสมัยของพระองค์อย่างจริงจัง กุหลาบ มลลิกะมาส (2517 : 125) กล่าวถึง การแปลพงศาวดารจากต่างประเทศที่มีขึ้นในประเทศไทยว่า “การแปลพงศาวดารของประเทศเพื่อนบ้านเป็นภาษาไทย นับว่าเป็นก้าวใหม่ในวงการประพันธ์ของไทย และเป็นแบบอย่างให้คนสมัยต่อมานิยมกระทำตาม”

ในการแปลวรรณกรรมจากภาษาหนึ่งไปสู่อีกภาษาหนึ่งนั้น จะต้องคำนึงถึงเรื่องภาษาเป็นสำคัญ โดยเฉพาะเรื่องระดับภาษา ดังที่ ส.ศิวรักษ์ (2504 : 87) กล่าวถึงการแปลบทเหิงคดีว่า “ต้องให้ตัวละครพูดให้สมบทบาท ใครต้องพูดภาษาใคร นายต้องพูดภาษาผู้ดี พระนาง ตัวโกง ตัวตลกต้องพูดตามภาษาของตน หาไม่แปลออกมาแล้วจะจิตขาดรสเสียหมด” ซึ่งการใช้ถ้อยคำให้ถูกต้องตามกาลเทศะ และฐานะของบุคคลนี้เป็นสิ่งสำคัญอย่างหนึ่งของวัฒนธรรมทางภาษาไทย เพราะคนไทยมีความเคารพผู้ที่มีชาติวุฒิ วิทยุฒิ และคุณวุฒิสูงกว่า นอกจากจะแสดงกิริยามารยาทเป็นการเคารพแล้ว ยังต้องมีการแสดงด้วยคำพูดให้ถูกต้องตามระเบียบแบบแผนอีกด้วย

สมเด็จพระบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ (2505 : 106 - 107) ทรงกล่าวเกี่ยวกับเรื่องราชาศัพท์ไว้ว่า “ลักษณะที่ไทยใช้ราชาศัพท์ก็เป็นคำที่มีใช้เจ้าใช้เรียกกิริยาหรือวัตถุอันเป็นของเจ้า หรือว่าโดยย่อราชาศัพท์ดูเป็นคำที่ผู้เป็นบริวารชนใช้สำหรับผู้เป็นเจ้านายเป็นใหญ่” ทั้งนี้เพื่อเป็นการเกิดพระเกียรติพระมหากษัตริย์และพระบรมวงศานุวงศ์

การใช้ราชาศัพท์นี้มีใช้เพียงในภาษาไทยเท่านั้น ภาษาอื่น ๆ ก็มีการใช้ราชาศัพท์เช่นกัน แต่จะมีมากบ้างน้อยบ้างแตกต่างกันออกไป ดังที่ บรรจบ พันธุเมธา (2535 : 229) กล่าวไว้ว่า

ศาสตราจารย์ ดร. วิมลวรรณ วัฒนศิริกุล

อันราชาศัพท์นี้มีใช้แทบทุกภาษา แต่ไม่มีภาษาใดจะกำหนดไว้ละเอียดลออทั้งศัพท์ที่ใช้และแบบแผนการใช้เท่าของเรา จนดูเหมือนว่า ถ้าจะถือราชาศัพท์เป็นภาษาพิเศษต่างหากจากภาษามาตรฐานที่เราใช้กันอยู่ก็น่าจะทำได้ เพราะมีถ้อยคำที่ใช้ มีวิธีใช้ที่อาจนับเป็นภาษาอีกภาษาหนึ่งได้

การแปลภาษาต่างประเทศมาสู่ภาษาไทยจะพบเห็นกันอย่างแพร่หลาย ทั้งในหนังสือพิมพ์ รายการต่าง ๆ ทางวิทยุโทรทัศน์ ราชาศัพท์แต่เดิมเป็นเรื่องของกษัตริย์และพระบรมวงศานุวงศ์ของไทย ต่อมาได้ขยายวงออกไปสู่เรื่องราวของเจ้านายชาวต่างประเทศด้วย การใช้ราชาศัพท์สำหรับเจ้านายชาวต่างประเทศนั้นมีความยุ่งยากพอสมควร เพราะยังไม่มีหลักเกณฑ์ในการแปลที่แน่นอน เช่น ในภาษาอังกฤษไม่มีคำราชาศัพท์ของอาภักดิ์กริยา ส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย เครื่องใช้ เครื่องแต่งกาย พิธีกรรม เป็นต้น ที่มีความละเอียดลออเหมือนราชาศัพท์ไทย ดังที่ พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนครเชษฐาธิราชประพันธ์ (2504 : 101) ทรงกล่าวไว้ว่า

นอกจากคำพูดและวิธีพูดทั่วไปแล้ว ยังมีคำพูดและวิธีพูดสำหรับเฉพาะหมู่ เฉพาะเหล่าอีกด้วย เช่น ราชาศัพท์ของเรา เป็นต้น ฝรั่งเศสไม่มีราชาศัพท์เป็นคำตายตัว แต่มีวิธีพูดยกย่องชั้นพระมหากษัตริย์หรือชั้นผู้ดีเหมือนกัน แต่วิธีพูดเช่นนี้ไม่มีกฎเกณฑ์ตายตัว โดยมากมักจะเป็วิธีพูดอย่างสุภาพเท่านั้นเอง

วินิตา ดิถียนต์ (2539 : 2 - 8) ได้กล่าวถึง ประเภทของการแปลและวิธีแปลเรื่องต่าง ๆ ในภาษาต่างประเทศมาเป็นภาษาไทยที่เกี่ยวกับการใช้ราชาศัพท์ไว้ดังนี้

1. การแปลสารคดีที่เป็นเรื่องเกี่ยวข้องกับพระมหากษัตริย์ พระบรมวงศานุวงศ์ควรจะยึดถือการใช้ราชาศัพท์ของไทยเป็นเกณฑ์
2. การแปลบันเทิงคดี ตั้งแต่ยุคแรกเริ่มจนกระทั่งถึงปัจจุบัน มักไม่เคร่งครัดเพียงคงรูปแบบอย่างไว้ให้รู้ว่าเป็นราชาศัพท์ ทั้งนี้เพื่อความกระชับ และยังคงคำนึงถึงความเหมาะสมในการใช้ราชาศัพท์ตามสถานการณ์ในเรื่อง การเคร่งครัดราชาศัพท์อาจจะเป็นสิ่งกีดขวางไม่กลมกลืนกับการดำเนินเหตุการณ์ในบันเทิงคดีเรื่องนั้นก็ว่าได้

วินิตา ดิถียนต์ ได้ให้ข้อสังเกตเกี่ยวกับการแปลวรรณกรรมร้อยแก้วของไทย สมัยรัชกาลที่ 1 เรื่องสามก๊กว่า ผู้แปลจากภาษาจีนเป็นภาษาไทยนั้นไม่ได้เคร่งครัดในการใช้ราชาศัพท์ทั้งที่เรื่องนี้มีอยู่หลายตอนเกี่ยวกับกษัตริย์ เพียงแต่มีการใช้คำราชาศัพท์บางคำเท่านั้น บางคำก็ไม่ใช้

ซึ่งน่าสังเกตว่าส่วนมากใช้ราชาศัพท์ในระดับพระราชวงศ์ และมีการใช้ปะปนกับภาษาธรรมดา ไม่ได้ใช้ในระดับของพระมหากษัตริย์ดังที่ไทยใช้ ดังตัวอย่าง

แลเล่าโศกโศกพระพี่เลี้ยงพระเจ้าเลนเต้เห็นว่าพวกโจรเป็นขบถขึ้นอีก พระเจ้าเลนเต้มิได้
ทราบ เล่าโศกโศกใจจึงตามเสด็จเข้าไปในสวน พระเจ้าเลนเต้เห็นจึงตรัสถามว่า เล่าโศก
ทำหน้าต๋นต๋นใจเข้ามาว่าไร เล่าโศกกราบทูลว่าพระองค์ไม่แข็งแรงหรือ บัดนี้หัวเมืองทั้งปวง
เกิดจลาจลขึ้นอีก บ้านเมืองจะเป็นอันตรายอยู่แล้ว พระองค์ยังมาเสวยสุราอยู่อีกเล่า...
ข้าพเจ้าแจ้งเนื้อความแล้ว ครั้นจะมีกราบทูลก็เหมือนหนึ่งหามีกตัญญูต่อพระองค์ไม่...

(สามก๊ก เล่ม 1 : หน้า 28)

จากตัวอย่างจะเห็นว่า มีการใช้ราชาศัพท์เพียงคำบางคำ คือ เสด็จ ตรัส กราบทูล พระองค์
เสวย

นอกจากจะมีงานแปลเรื่องสามก๊กแล้ว ยังมีงานแปลเรื่องซิดก๊กไซ่ฮั่นที่แปลมาจาก
พงศาวดารจีน และเรื่องราชาธิราช แปลจากพงศาวดารมอญอีกด้วย ทั้งสองเรื่องนี้เป็นเรื่องราว
เกี่ยวกับกษัตริย์ที่มีลักษณะการใช้ราชาศัพท์เช่นเดียวกับเรื่องสามก๊ก ดังตัวอย่าง

ฝ่ายพระเจ้าจันซีฮ่องเต้เสด็จมาถึงเมืองตั้งกู่กันศักราช แต่ได้เสวยราชสมบัติสามสิบสองปี
เห็นแผ่นศิลาจารึกอักษรว่า ซีฮ่องเต้ป็น หกตัวแปลว่า พระเจ้าจันซีฮ่องเต้จะสิ้นพระชนม์
แผ่นดินจะป็นซึกออก พระเจ้าจันซีฮ่องเต้สั่งให้ขุนนางไปสืบหาตัวผู้จารึกอักษรไว้กับแผ่น
ศิลา...

(ซิดก๊กไซ่ฮั่น : หน้า 71)

จากตัวอย่างจะเห็นว่า มีการใช้ราชาศัพท์ว่า เสด็จ เสวยราชสมบัติ สิ้นพระชนม์เท่านั้น

ในการแปลพงศาวดารมอญเรื่องราชาธิราช ก็มีการใช้ราชาศัพท์ที่น่าสนใจจะนำมาศึกษา
อย่างยิ่ง ดังตัวอย่าง

มั่งกันจี เห็นพญาน้อยทรงพระกันแสง จึงกราบทูลว่า อันเกิดมาในโลกนี้ย่อมประกอบด้วยชาติทุกข์ พยาธิทุกข์ ชราทุกข์ มรณะทุกข์... พญาน้อยได้ฟัง มั่งกันจีทูลดังนี้ ก็ค่อยคลายพระทัยลง... สมิงคิศุมารลอบออกมาหาพญาน้อยทูลว่า พระเจ้าช้างเผือกสวรรคตแล้ว... ครั้นพระเจ้าช้างเผือกทิวงคตแล้ว ฝ่ายมหาเทวีให้สมิงมราหูจัดแจงทัพจะยกออกมาจะรบพระองค์ พญาน้อยได้ฟังดังนั้นจึงตรัสว่า บัดนี้พระราชบิดาทิวงคตแล้ว...

(ราชาธิราช เล่มที่ 8 มัดที่ 1)

การใช้ราชาศัพท์ตามชั้นบุคคลในเรื่องราชาธิราช จากตัวอย่างที่ยกมาจะเห็นว่ามีการใช้ไม่สม่ำเสมอ เช่น ใช้คำว่า “สวรรคต” และ “ทิวงคต” กับพระเจ้าช้างเผือก ใช้คำว่า “กราบทูล” และ “ทูล” กับพญาน้อย

จะเห็นว่าการใช้ราชาศัพท์ในวรรณกรรมแปลในสมัยรัชกาลที่ 1 มีลักษณะพิเศษแตกต่างไปจากแบบแผนการใช้ราชาศัพท์ของไทยพอสมควร ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาราชศัพท์ในวรรณกรรมแปลเรื่องชดก๊กไซอัน สามก๊ก และราชาธิราช โดยจะศึกษาราชศัพท์ในด้านการประกอบศัพท์ รูปศัพท์ ลักษณะการใช้ราชาศัพท์ และการเปรียบเทียบราชศัพท์ในวรรณกรรมแปลกับแบบแผนการใช้ราชาศัพท์จากเอกสารทางราชการสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชและสมัยปัจจุบัน

ความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า

1. เพื่อวิเคราะห์คำราชาศัพท์ในวรรณกรรมแปลรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช
2. เพื่อวิเคราะห์และเปรียบเทียบการใช้ราชาศัพท์ในวรรณกรรมแปลกับการใช้ราชาศัพท์ในเอกสารทางราชการรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช
3. เพื่อวิเคราะห์และเปรียบเทียบการใช้ราชาศัพท์ในวรรณกรรมแปลรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชกับการใช้ราชาศัพท์ตามระเบียบแบบแผนในสมัยปัจจุบัน

12/13/04 รศ.ดร.อภินันท์

ความสำคัญของการศึกษาค้นคว้า

ทำให้ทราบลักษณะการสร้างและการใช้ราชาศัพท์ในวรรณกรรมแปลประเภทบันเทิงคดี และแบบแผนการใช้ราชาศัพท์ในสมัยรัชกาลที่ 1 อันจะช่วยให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ วัฒนธรรมทางภาษาของไทย และสามารถใช้เป็นแนวทางในการศึกษาภาษาราชศัพท์ในสมัยต่อ ๆ มาจนถึงปัจจุบัน

ข้อตกลงเบื้องต้น

การสะกดคำในตัวอย่างที่นำมาใช้ประกอบคำอธิบายจะใช้ตามต้นฉบับทุกประการ

ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า

ผู้วิจัยจะใช้เอกสารในการศึกษาค้นคว้าดังต่อไปนี้

1. วรรณกรรมแปลประเภทบันเทิงคดีมี 3 เรื่อง

1.1 ชิดก๊กไชฮั่น ฉบับกรมศิลปากรตรวจสอบของโรงพิมพ์ส่วนท้องถิ่น ฉบับพิมพ์

พ.ศ. 2508

1.2 ราชธิดา ฉบับตัวเขียน เลขที่ 49 ของหอสมุดแห่งชาติ

1.3 สามก๊ก ฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน) ของสำนักพิมพ์คลังวิทยา ฉบับพิมพ์

พ.ศ. 2511

2. เอกสารทางราชการสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช มีดังนี้

2.1 กฎหมายตราสามดวง เล่ม 1 - เล่ม 5 ขององค์การคำครุสภา

2.2 จดหมายเหตุ จ.ศ. 1152 ว่าด้วยพม่าขอเป็นพระราชไมตรี

2.3 จดหมายเหตุ จ.ศ. 1153 ชื่อพระราชกระแสพิจารณาคดีหลายเรื่อง

2.4 จดหมายเหตุ จ.ศ. 1153 เรื่องทวายมีมากล่าวโทษพระเจ้าอังวะ

2.5 จดหมายเหตุ จ.ศ. 1155 ชื่อเรื่องพระยากาญจนบุรี คอบเจ้าเมืองเมะตะมะของ

เจริญพระราชไมตรีต่อกัน

2.6 จดหมายเหตุ จ.ศ. 1157 จดหมายเหตุกรมพระราชวังบวรฯ กราบพูลลาผนวช

2.7 จดหมายเหตุ จ.ศ. 1157 สำเนาจดหมายอักษรมหาเสนาบดีตอบไปเมือง

เมะตะมะ

2.8 ประชุมจารึกวัดพระเชตุพน เล่มจำพวกความเรียง ราชบัณฑิตยสถานรวบรวม

2.9 ประชุมหมายรับสั่ง ภาค 2 กรุงรัตนโกสินทร์ ยี่ม ปิ่นทแยงกูร และคนอื่น ๆ

รวบรวม

2.10 พระราชสาส์นกรุงจีนมีมาในรัชกาลที่ 1 กรุงรัตนโกสินทร์ ของกรมศิลปากร

2.11 พระราชปจฉาในสมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 1

3. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับราชาศัพท์สมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช

3.1 จดหมายเหตุความทรงจำกรมหลวงนรินทรเทวี ของกรมศิลปากร

4. เอกสารเกี่ยวกับการใช้ราชาศัพท์ในสมัยปัจจุบัน มีดังนี้

4.1 ตะวันส่องหล้า ของสุวิชา

4.2 ในหลวงกับงานช่าง จัดทำโดยคณะวิศวกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

4.3 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช 5 ธันวาคมมหาราช ครั้งที่ 15 พุทธศักราช 2534

4.4 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราชกับการปกครองไทย จัดทำโดยกรมการปกครอง กองวิชาการและแผนงาน

4.5 พระภูมิพลมหาราช เรียบเรียงโดยทองต่อ กล้วยไม้ ณ อยุธยา

4.6 พระมามลายโสภณหล้า เหลือสุข เล่ม 3 เรียบเรียงโดยสุภรัตน์ เลิศพาณิชย์กุล

4.7 พระราชดำรัสพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช พระราชทานแก่คณะบุคคลต่าง ๆ ที่เข้าเฝ้าฯ ถวายชัยมงคลในโอกาสเฉลิมพระชนมพรรษา วันพุธที่ 4 ธันวาคม 2534 และวันศุกร์ที่ 4 ธันวาคม 2535

4.8 ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 94 ภาค 2

4.9 สมเด็จพระภูมิพลมหาราช

4.10. สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ จัดทำโดยกองบรรณาธิการหนังสือพิมพ์เสรีรัฐ

4.11 สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี

นิยามศัพท์เฉพาะ

ราชาศัพท์ หมายถึง คำที่ใช้เรียกพระนาม เครื่องอุปโภคบริโภค คำแสดงกิริยาอาการ คำขึ้นต้น คำลงท้าย และคำพิศทุลที่ใช้สำหรับพระเจ้าแผ่นดิน พระมเหสี และพระบรมวงศานุวงศ์

วิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้า

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ผู้วิจัยดำเนินการตามลำดับขั้นตอนดังนี้

1. ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวกับเรื่องราชาศัพท์ เพื่อเป็นแนวทางในการวิเคราะห์
2. รวบรวมคำราชาศัพท์ในวรรณกรรมแปล
3. วิเคราะห์วรรณกรรมแปลในด้าน
 - 3.1 วิเคราะห์คำราชาศัพท์ ในด้านรูปศัพท์ การประกอบศัพท์
 - 3.2 วิเคราะห์ลักษณะการใช้ราชาศัพท์
4. วิเคราะห์และเปรียบเทียบการใช้ราชาศัพท์ในวรรณกรรมแปลกับการใช้ราชาศัพท์ในเอกสารทางราชการสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช
5. วิเคราะห์และเปรียบเทียบการใช้ราชาศัพท์ในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชกับการใช้ราชาศัพท์ตามระเบียบแบบแผนในสมัยปัจจุบัน
6. เสนอผลการศึกษาค้นคว้าแบบพรรณนาวิเคราะห์

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาค้นคว้า

1. เอกสารความรู้เกี่ยวกับราชาศัพท์

ความหมายของคำราชาศัพท์

ราชาศัพท์แปลตามรูปศัพท์ หมายถึง ศัพท์สำหรับพระราชฯ ดังที่พระยาศรีสุนทรโวหาร (2504 : 411) กล่าวถึง คำราชาศัพท์ว่า “ราชาศัพท์ที่ใช้สำหรับราชตระกูล ราชภาษาที่เรียกว่าราชาศัพท์สำหรับผู้ที่จะทำราชการได้กราบทูลพระเจ้าอยู่หัว สมมติเรียกว่าราชาศัพท์”

ต่อมาคำราชาศัพท์มีความหมายกว้างออกไปจากคำศัพท์ที่ใช้กับพระราชฯ มาเป็นถ้อยคำที่ใช้กับพระบรมวงศานุวงศ์ ดังที่พระวรเวทพิสิฐ (2534 : 126) กล่าวว่า “ต่อมาราชาศัพท์มีความหมายกว้างออกไปถึงการใช้ถ้อยคำให้ถูกต้องเกี่ยวกับยศของบุคคล นับรองพระราชาธิบดีลงมาคือ เจ้านายตลอดจนข้าราชการบรรดาศักดิ์”

จนกระทั่งถึงปัจจุบัน คำราชาศัพท์มีความหมายเพิ่มขึ้น คือ ใช้กับพระสงฆ์ ขุนนาง หรือข้าราชการและสุภาพชน คำราชาศัพท์จึงคงเป็นภาษาที่ใช้ในชีวิตประจำวันของคนธรรมดาสามัญ ซึ่งยังคงมีระเบียบแบบแผนอยู่ ดังที่ ม.ล.ปีย์ มาลากุล (2519 : 1) กล่าวไว้ว่า

การใช้ถ้อยคำตามระเบียบประเพณีของไทยนั้น มิได้ถูกทอดทิ้ง หรือไม่มีผู้ใดสนใจ
แทบทุกคนประสงค์ที่จะทำกิริยาแบบไทยพูดจาแบบไทย แต่โดยที่ประเพณีไทยยังนิยม
ถือความลดหลั่นกันในทางชาติวุฒิ วัยวุฒิ และคุณวุฒิ แสดงว่าเป็นชาติที่มีความ
อ่อนน้อมเป็นคุณสมบัติ การแสดงกิริยามารยาทต่อกันก็ดี การพูดจาท่อกันก็ดีย่อมมีลด
หลั่นสูงต่ำแตกต่างกันตามวุฒิของแต่ละบุคคล

มีผู้จำแนกคำราชาศัพท์ซึ่งผู้ฟังเป็นบุคคลที่ผู้พูดจะต้องใช้คำราชาศัพท์ด้วยแตกต่างกัน
ตามฐานะของบุคคล เช่น พระยาอุปกิตศิลปสาร (2531 : 157) จำแนกเป็น 5 ชั้น คือ

1. พระราชา
2. เจ้านาย
3. พระสงฆ์
4. ขุนนาง
5. คนสุภาพ

ม.ล.ปีย์ มาลากุล (2519 : 2) ได้ให้ความเห็นเรื่องการจำแนกคำราชาศัพท์ไว้ว่า ถ้าจะ
แยกลักษณะคำพูดในภาษาไทยออกแล้ว จะได้ส่วนที่แตกต่างกันตามฐานะของบุคคล ดังนี้คือ

1. พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระราชินี
2. พระบรมวงศานุวงศ์
3. พระภิกษุ
4. ข้าราชการ
5. บุคคลสามัญทั่วไป

ความเป็นมาของราชาศัพท์

พระวรวงศ์วิสิฐ (2534 : 126) ได้กล่าวถึง การเกิดของราชาศัพท์ว่าเกิดขึ้นจากการ
ที่ต้องยกย่องพระราชาธิปไตยให้สูงกว่าคนในชาติ เพราะพระองค์ท่านเป็นประมุขของประเทศ จึงต้อง
สร้างสิ่งที่เป็นเครื่องประดับพระเกียรติยศให้เป็นพิเศษกว่าคนอื่น ๆ ในทางภาษาก็ต้องใช้คำให้คู่
ควรเป็นเครื่องส่งพระเกียรติให้สูง

ม.ร.ว.แสงสุรีย์ ลดาวัลย์ (2529 : 2 - 3) ตั้งข้อสันนิษฐานมูลเหตุของการเกิดราชาศัพท์
ไว้ว่าในสังคมมนุษย์ถือว่าการให้เกียรติแก่บุคคลที่เป็นหัวหน้าชุมชนหรือผู้ที่ชุมชนเคารพนับถือนั้น
เป็นวัฒนธรรมอย่างหนึ่งของมนุษยชาติ ทุกชาติทุกภาษาต่างยกย่องให้เกียรติแก่ผู้ที่เราเคารพนับถือ

จะมากน้อยย่อมสุดแต่ชนบประเพณีของชาติ และจิตใจของประชาชนในชาติว่ามีความเคารพในผู้เป็นประมุขเพียงใด เมืองไทยก็เป็นชาติหนึ่ง ซึ่งมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขผู้ทรงปกครองประเทศด้วยทศพิธราชธรรม จึงทำให้ประชาชนส่วนใหญ่มีความเคารพสักการะอย่างสูงสุด และมีความจงรักภักดีอย่างแนบแน่นต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ตลอดมา แต่โบราณกาลจนถึงปัจจุบัน ดังจะเห็นได้จากถ้อยคำที่ประชาชนนิยมใช้เรียกองค์พระมหากษัตริย์อย่างไม่เป็นทางการว่า พ่อขุน ขุนหลวง พระเป็นเจ้า พระเจ้าแผ่นดิน และพระเจ้าอยู่หัว และก็เพราะบรรพชนของคนไทยเราทั้งรักเคารพพระมหากษัตริย์ผู้ทรงเป็นประมุขอย่างยิ่งนี้เอง ท่านจึงไม่ยากที่จะใช้คำพูดกับองค์ประมุขให้เหมือนกับที่พูดกับคนอื่น ๆ ดังนั้นจึงมีการค้นคำบางคำ ที่เห็นว่าสุภาพ และเป็นคำสูงควรแก่พระเกียรติมาใช้เป็นคำกราบบังคมทูล

ราชาศัพท์จึงเกิดขึ้นมาเพื่อเทิดพระเกียรติพระมหากษัตริย์ในฐานะที่ทรงเป็นประมุขของชาติที่ประชาชนรัก และเคารพโดยไม่ประสงค์จะใช้คำพูดกับพระองค์เหมือนพูดกับคนทั่วไป จึงคิดหาคำที่สุภาพและเป็นคำสูงซึ่งควรแก่พระเกียรติมาใช้

การสร้างคำราชาศัพท์

บรรจบ พันธุเมธา (2535 : 229 - 230) ได้กล่าวถึง คำราชาศัพท์ว่าเกิดภายหลังที่มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองแบบพ่อขุนลูกมาเป็นผู้ครองกับไพร่บ้านพลเมือง ถ้อยคำที่ใช้จึงมีการสร้างคำขึ้นใหม่ ซึ่งมักจะสร้างจากคำยืมภาษาอื่น แต่ถ้าจะนำคำไทยมาใช้ก็ต้องมีการดัดแปลงให้เป็นราชาศัพท์เสียก่อน ที่มาของการสร้างคำราชาศัพท์มีดังนี้

1. เป็นคำไทย แต่จะต้องมีคำนำหน้าคำไทยเสียก่อนจึงจะนำไปใช้เป็นคำราชาศัพท์ได้ เช่น พระสงฆ์ พระอยู่ พระเจ้า (หัว) ทรงม้า ทรงช้าง ทรงเครื่อง ฯลฯ

* 2. เป็นคำประสม ได้แก่

2.1 คำไทยประสมคำไทย เช่น รับสั่ง ห้องเครื่อง เครื่องต้น ฯลฯ

2.2 คำไทยประสมคำต่างประเทศที่ใช้เป็นคำราชาศัพท์อยู่แล้ว เช่น น้ำพระเนตร ร่องพระบาท ทอดพระเนตร เข้าพระที่ ฯลฯ

3. เป็นคำยืมจากภาษาอื่น ได้แก่

3.1 คำยืมจากภาษาบาลีสันสกฤต เช่น พระชนก พระเชียร สวรรคต พิโรธ ทรงพระอักษร ฯลฯ

3.2 คำยืมจากภาษาเขมร เช่น พระศก พระเจนย บรรทม โปรด ฯลฯ

3.3 คำยืมจากภาษามลายู น่าจะได้แก่ คำว่า พระศรี จาก Sireh แปลว่า ใบพลู คำที่จะนำมาสร้างเป็นคำราชาศัพท์ได้ มีอยู่ 2 ชนิดคือ คำนามและคำกริยา วิธีการสร้างมีดังนี้

1. การสร้างคำนามราชาศัพท์ มีวิธีสร้างดังนี้ คือ

1.1 การเติมคำนำหน้าคำนามเพื่อทำให้เป็นคำนามราชาศัพท์ มีคำว่า

พระบรมราช พระบรม พระราช พระ ราช ฯลฯ

1.1.1 ใช้คำ “พระบรมราช” หรือ “พระบรม” นำหน้าเพื่อให้เห็นว่าสำคัญมาก ควรจะเชิดชูให้เป็นเกียรติ เช่น พระบรมราชโองการ พระบรมราชาภิเษก พระบรมราโชบาย พระบรมวงศานุวงศ์ ฯลฯ

1.1.2 ใช้คำ “พระราช” นำหน้าคำนาม เพื่อแสดงว่าเป็นคำที่ใช้เฉพาะพระเจ้าแผ่นดิน เช่น พระราชวัง พระราชสาร พระราชดำริ พระราชหฤทัย ฯลฯ

1.1.3 ใช้คำ “พระ” นำหน้าคำนามที่ไม่ถือสำคัญและไม่ต้องการแยกให้เห็นว่าเป็นคำนามที่ใช้เฉพาะกับพระเจ้าแผ่นดิน เช่น พระเกี้ยว พระอู่ พระโรค เว้นไว้แต่คำประสมที่มีคำท้ายเป็นราชาศัพท์อยู่แล้ว คำข้างหน้าจึงไม่ต้องเติมคำ “พระ” นำหน้าคำใช้ซ้ำกัน เช่น จลองพระองค์ ม้าพระที่นั่ง จลองพระบาท ฯลฯ

1.1.4 ใช้คำ “ราช” นำหน้าคำนาม เพื่อแสดงให้รู้ว่าเป็นพระเจ้าแผ่นดิน เช่น ราชรถ ราชการ ราชสกุล ฯลฯ

1.2 การเติมคำหลังคำนาม เพื่อทำให้เป็นคำนามราชาศัพท์ มีคำว่า ทรง ต้น หลวง พระที่นั่ง ฯลฯ

1.2.1 ใช้คำ “ทรง” ประกอบหลังคำนาม เช่น ม้าทรง ช้างทรง ฯลฯ

1.2.2 ใช้คำ “ต้น” ประกอบหลังคำนามสามัญ เพื่อแสดงว่าเป็นสิ่งสำคัญที่ดีที่สุดสำหรับพระเจ้าแผ่นดิน มักใช้กับสัตว์ ที่ทาง และสิ่งของเท่านั้น ไม่ใช้กับคน เช่น ม้าต้น ช้างต้น เรือต้น เครื่องต้น เป็นต้น ฯลฯ

1.2.3 ใช้คำ “หลวง” ประกอบหลังคำนามสามัญทั้งคน สัตว์ สิ่งของ เพื่อแสดงว่าเป็นเฉพาะหรือเกี่ยวข้องกับพระเจ้าแผ่นดิน ไม่เกี่ยวกับการแผ่พระเกียรติยศ เช่น ลูกหลวง ช้างหลวง เรือหลวง ของหลวง ฯลฯ

1.2.4 ใช้คำ “พระที่นั่ง” ประกอบหลังคำนามสามัญ เพื่อแสดงว่าเป็นส่วนพระองค์ของพระเจ้าแผ่นดิน โดยพบว่าใช้กับพระราชพาหนะ เช่น เรือพระที่นั่ง รถพระที่นั่ง ช้างพระที่นั่ง ฯลฯ

2. การสร้างคำกริยาราชศัพท์ มีหลักในการสร้างดังนี้ คือ

2.1 การเติมคำว่า “ทรง” เพื่อทำให้เป็นกริยาราชศัพท์

2.1.1 เติม “ทรง” หน้าคำนามสามัญ เมื่อเติมแล้วจะมีความหมายตามลักษณะกริยาที่ใช้กับคำนามนั้น เช่น ทรงช้าง ทรงม้า “ทรง” ในที่นี้หมายถึง ขี่ ฯลฯ

2.1.2 เติม “ทรง” หน้าคำกริยา เมื่อเติมแล้วไม่มีความหมายเพิ่มขึ้น เช่น ทรงวิ่ง ทรงทราบ หมายถึง วิ่ง ทราบ ฯลฯ

2.1.3 เติม “ทรง” หน้าคำนามราชาศัพท์ที่มีคำว่า “พระ” นำหน้าคำนาม ภาษาบาลีสันสกฤต เช่น ทรงพระสรวล ทรงพระประจวร ทรงพระเมตตา ฯลฯ

2.2 การเติมคำว่า “เสด็จ” นำหน้าคำกริยาบางคำ เมื่อเติมแล้วความหมายจะอยู่ที่คำกริยาที่อยู่ข้างหลัง เช่น เสด็จประพาส เสด็จอยู่ เสด็จไป ฯลฯ

การจำแนกคำที่ใช้ในราชาศัพท์

พระยาอุปกิตศิลปสาร (2531 : 157 - 186) ได้กล่าวถึงคำราชาศัพท์ว่าเป็นระเบียบของภาษาที่จะต้องทำให้ถูกต้อง นับว่าเป็นส่วนหนึ่งของไวยากรณ์ และคำทั้งหลายที่จะต้องเปลี่ยนแปลงใช้ตามระเบียบราชาศัพท์ มี 4 ชนิด คือ คำนาม สรรพนาม กริยา และวิเศษณ์

1. คำนาม

1.1 সামานยนাম หรือคำนามทั่วไป การใช้คำนามที่เป็นราชาศัพท์จะต้องใช้ตามชั้นบุคคล เช่น เมื่อผู้น้อยกล่าวถึง “คำสั่ง” ของพระเจ้าแผ่นดินจะต้องใช้ว่า “พระบรมราชโองการ” หรือ “พระราชโองการ” แต่ถ้าเป็น “คำสั่ง” ของพระมหากษัตริย์จะต้องใช้ว่า “พระราชเสาวนีย์” หรือ “พระเสาวนีย์” ฯลฯ

นามราชาศัพท์นั้นส่วนใหญ่ใช้อย่างเดียวกับนามราชาศัพท์สำหรับพระเจ้าแผ่นดิน เว้นแต่จะไม่ใช้คำ “พระบรมราช” หรือ “พระบรม” นำหน้าเท่านั้น

1.2 วิสามานยนาม เป็นคำนามที่ใช้เรียกชื่อเฉพาะ ซึ่งจะต้องมี সামานยนาม นำหน้าวิสามานยนาม เช่น การออกพระนามพระเจ้าแผ่นดิน มักจะใช้ সামานยนามว่า “สมเด็จพระเจ้า” “สมเด็จพระ” หรือ “พระเจ้า” นำหน้า เช่น สมเด็จพระเจ้าจักรพรรดิ สมเด็จพระนเรศวร พระเจ้าพิมพิสาร ฯลฯ ในสมัยโบราณจะใช้คำว่า “ขุน พ่อขุน ขุนหลวง พญา” นำหน้า সামานยนาม ซึ่งจะใช้เรียกพระราชาทั่ว ๆ ไป

1.3 ลักษณะนาม ที่ใช้ในราชาศัพท์มีอยู่ 2 คำคือ

1.3.1 คำว่า “พระองค์” ใช้สำหรับพระเจ้าแผ่นดินและเจ้านายชั้นสูง เช่น พระเจ้าอยู่หัวทั้งสองพระองค์ พระราชโอรส 3 พระองค์

1.3.2 คำว่า “องค์” ใช้กับเจ้านายชั้นรองลงมา เช่น เจ้านาย 2 องค์ และใช้กับส่วนในร่างกาย เช่น พระหัตถ์ พระทนต์ ฯลฯ หรือของกิน เครื่องใช้ของพระเจ้าแผ่นดิน และเจ้านายที่สำคัญ เช่น พระทนต์ 2 องค์ (ซี่) พระศรี 3 องค์ (คำ)

2. คำสรรพนาม

คำสรรพนามที่จะต้องเปลี่ยนแปลงเป็นราชาศัพท์ มีแต่บุรุษสรรพนามเท่านั้น ซึ่งจะต้องแยกใช้ตามชั้นของบุคคล ตามเพศของผู้พูด ผู้ที่เราพูดด้วยและผู้ที่เราพูดถึง มีดังนี้

สรรพนามบุรุษที่ 1	ผู้พูด	ผู้ฟัง
ข้าพระพุทธเจ้า	ผู้น้อยทั่วไป	พระเจ้าแผ่นดิน, เจ้านายชั้นสูง
เกล้ากระหม่อมฉัน	ผู้น้อย (หญิง)	พระเจ้าแผ่นดิน, เจ้านายชั้นสูง
เกล้ากระหม่อม	ผู้น้อยทั่วไป	เจ้านายชั้นรองลงมา
กระหม่อมฉัน	ผู้ใหญ่	เจ้านายผู้เสมอกัน
กระหม่อม	ผู้เสมอกัน	เจ้านายผู้เสมอกัน

สรรพนามบุรุษที่ 2	ผู้พูด	ผู้ฟัง
ใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท	ผู้น้อย	พระเจ้าแผ่นดิน
ใต้ฝ่าละอองพระบาท	ผู้น้อย	พระมเหสี, พระยุพราช
ใต้ฝ่าพระบาท	ผู้น้อย	เจ้านายชั้นสูง
ฝ่าพระบาท	เจ้านายที่เสมอกัน หรือผู้น้อยกว่า	เจ้านายชั้นรองลงมา
สมเด็จพระบรมพิตรพระราช	พระสงฆ์	พระเจ้าแผ่นดิน
สมภารเจ้า		
บพิตรราชสมภารเจ้า, มหาบพิตร	พระสงฆ์	พระเจ้าแผ่นดินทั่วไป

สรรพนามบุรุษที่ 3	แทนบุคคล
พระองค์	พระเจ้าแผ่นดิน, เจ้านายชั้นสูง
พระ	พระเจ้าแผ่นดิน, เจ้านายชั้นสูง
ท่าน	เจ้านาย

3. คำกริยา

คำกริยาที่ใช้เป็นราชาศัพท์ มีการใช้ดังนี้คือ

3.1 คำกริยาที่ใช้ร่วมกันทั้งพระเจ้าแผ่นดินและเจ้านาย

3.1.1 คำกริยาที่มีรูปแปลออกไปจากคำธรรมดา เช่น เสวย = กิน, ประชวร = เจ็บป่วย, ทอดพระเนตร = ดู เห็น มอง แล ฯลฯ

3.1.2 ใช้ “ทรง” นำหน้าคำนามสามัญ ดังที่กล่าวไว้ใน “การสร้างคำกริยาราชศัพท์” ข้อ 2.1.1

3.1.3 ใช้ “ทรง” นำหน้ากริยาธรรมดา ดังที่กล่าวไว้ใน “การสร้างคำกริยาราชศัพท์” ข้อ 2.1.2

3.1.4 ใช้ “ทรง” นำหน้านามราชาศัพท์ ดังที่กล่าวไว้ใน “การสร้างคำกริยาราชศัพท์” ข้อ 2.1.3

3.2 คำกริยาที่บัญญัติใช้แตกต่างกันตามชั้นของบุคคล เช่น คำว่า “สั่ง” เมื่อใช้กับพระเจ้าแผ่นดินใช้ว่า “มีพระบรมราชโองการ (ดำรัส) เหนือเกล้าฯ สั่ง” พระมเหสีใช้ว่า “มีพระราชเสาวนีย์” พระยุพราช ใช้ว่า “มีพระราชโองการสั่ง” คำว่า “รู้” เมื่อจะใช้กับพระเจ้าแผ่นดิน ต้องใช้คำราชาศัพท์ว่า “ทราบฝ่าละอองธุลีพระบาท” ใช้กับพระมเหสีหรือพระยุพราช “ทราบฝ่าละอองพระบาท” ใช้กับเจ้านายชั้นรองลงมาว่า “ทราบฝ่าพระบาท”

4. คำวิเศษณ์

คำวิเศษณ์ที่ใช้ในคำราชาศัพท์มีแต่คำวิเศษณ์ที่แสดงการตอบรับในการเรียกขานและได้ตอบ ซึ่งแยกใช้ตามเพศ และชั้นของผู้พูดผู้ฟัง ดังนี้

ผู้ใช้	ราชาศัพท์	สำหรับบุคคล
ผู้น้อย (ชาย)	พระพุทธเจ้าข้าขอรับ รับใต้เกล้าใต้กระหม่อม	พระเจ้าแผ่นดิน
ผู้น้อย (หญิง)	เพคะใต้เกล้าใต้กระหม่อม	พระเจ้าแผ่นดิน
ผู้น้อย (ชาย)	พระพุทธเจ้าข้าขอรับ, พระพุทธเจ้าข้า	
ผู้น้อย (หญิง)	เพคะ, กระหม่อม	เจ้านายชั้นสูง
ผู้น้อย (ชาย)	ขอรับกระหม่อม, กระหม่อม	เจ้านายชั้นรองลงมา
ผู้น้อย (หญิง)	เพคะ	เจ้านายชั้นรองลงมา

ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ผู้วิจัยจะศึกษาเรื่องการใช้ราชาศัพท์โดยจะจำแนกคำราชาศัพท์ออกเป็น 4 ชนิด คือ คำนาม สรรพนาม กริยา และวิเศษณ์

2. เอกสารความรู้เกี่ยวกับเรื่องรูปศัพท์

พระบรมวงศ์เธอกรมพระสมมตอมรพันธุ์ (คำนำ : ค) ทรงอธิบายการใช้รูปศัพท์ไว้ในชุมนุมพระบรมราชาธิบายในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว “วิธีใช้อักษรในครั้งนั้นกับเวลาเดี๋ยวนี้ ผิดเพี้ยนกันบ้างบางคำ”

ในการศึกษาครั้งนี้ จึงจะศึกษารูปศัพท์ที่ปรากฏในเรื่องราชาธิราช ซึ่งผู้วิจัยได้ใช้ฉบับตัวเขียนสมุดไทยคำ เส้นดินสอเหลือง ของหอสมุดแห่งชาติ โดยจะศึกษารูปศัพท์หรืออักษรวิธีตามที่ภคยูคณา เกษมศิลป์ (2517 : 10 - 11) ได้จำแนกหน้าที่ของอักษรวิธีเอาไว้ ดังนี้

1. แสดงตัวพยัญชนะ สระ วรรณยุกต์
2. แสดงตำแหน่งวิธีนำพยัญชนะมาประสมกับสระ และวรรณยุกต์
3. แสดงวิธีสะกดว่ามีความหมายอย่างไรจึงจะต้องสะกดอย่างไร
4. แสดงเครื่องหมายว่ามีหน้าที่ และการใช้อย่างไร

3. งานวิจัยเกี่ยวกับราชาศัพท์

วรนนท์ อักษรพงศ์ (2529) ทำการวิจัยเรื่อง “การใช้ราชาศัพท์ไทย” โดยวิเคราะห์ข้อบกพร่องในการใช้ราชาศัพท์ของสื่อมวลชน 3 แขนง จากการศึกษา พบว่า ด้านการพูด สื่อมวลชนวิทยุกระจายเสียง และวิทยุโทรทัศน์ บกพร่องในเรื่องต่าง ๆ ดังนี้คือ การใช้บุพบท “ใน” แทน “ของ” การใช้ภาษาสำนวนไม่สละสลวย, การใช้คำบอกตำแหน่งพระบรมวงศานุวงศ์หรือคำบอกเครือญาติไม่ถูกต้อง การใช้ภาษาเขียนเป็นภาษาพูด การไม่ใช้ “ทรง” นำหน้าราชาศัพท์ การใช้กริยา “เป็น” และ “มี” การใช้คำว่า “สมเด็จพระ” กับพระบรมวงศ์ชั้นเจ้าฟ้าไม่ถูกต้องที่ ความสับสนในการใช้กริยาราชศัพท์ในอเนกกรณประโยชน์หรือประโยชน์หลายใจความ ข้อบกพร่องในการใช้ราชาศัพท์สูงหรือต่ำกว่าชั้นบุคคล ข้อบกพร่องเบ็ดเตล็ด ส่วนการวิเคราะห์ข้อบกพร่องด้านการเขียนราชาศัพท์จากหนังสือพิมพ์ข่าวรายวัน พบว่ามีข้อบกพร่องดังนี้คือ การไม่ใช้ “ทรง” นำหน้ากริยาธรรมดาเมื่อเปลี่ยนเป็นราชาศัพท์ การใช้ “เสด็จ - เสด็จพระราชดำเนิน” การใช้คำ “แปรพระราชฐาน - เสด็จนิวัติพระนคร” การใช้คำ “ทูลเกล้าฯ ถวาย - น้อมเกล้าฯ ถวาย” การใช้คำ “ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ - โปรดเกล้าฯ - โปรดฯ” การย่อคำ การใช้คำลาลอง การใช้ราชาศัพท์กับพระเจ้าแผ่นดินและเจ้านายต่างประเทศ

บทที่ 2

วิเคราะห์คำราชาศัพท์ในวรรณกรรมแปล

รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช

บรรดาวรรณกรรมแปลในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชนั้น ปรากฏว่า เรื่องราชาธิราชมีการใช้ราชาศัพท์มากที่สุด และมีการใช้อย่างสม่ำเสมอตลอดทั้งเรื่อง ทั้งนี้อาจเป็นเพราะเรื่องราชาธิราชเป็นเรื่องวีรบุรุษผู้สร้างอาณาจักรของชนชาติมอญ ซึ่งมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับไทย มาแต่สมัยโบราณ มอญเกี่ยวข้องกับไทยในด้านการเมืองและมีอาณาเขตติดต่อกับไทย ทำให้ไทยรู้สภาพบ้านเมือง การปกครอง ตลอดจนวัฒนธรรมของชนชาติมอญ ราชาธิราชเป็นเรื่องพงศาวดารการสร้างประเทศและตั้งพระราชวงศ์มอญ ในการแปลจึงมีการใช้คำราชาศัพท์โดยตลอดเมื่อกล่าวถึงพระเจ้าแผ่นดินและพระบรมวงศานุวงศ์เช่นเดียวกับที่ปรากฏในวรรณกรรมไทย

ส่วนวรรณกรรมแปลจากจีนเรื่องซิดก๊กไชฮั่น สามก๊ก ถึงจะเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับกษัตริย์ของจีนแต่ผู้แปลก็ไม่ได้ใช้ราชาศัพท์อย่างสม่ำเสมอ นัก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะเรื่องซิดก๊กไชฮั่น และสามก๊ก มีเนื้อเรื่องยาวมาก และเป็นเรื่องเกี่ยวกับการสงคราม การดำเนินเรื่องเป็นไปอย่างรวดเร็วจึงทำให้ผู้แปลไม่สะดวกที่จะใช้ราชาศัพท์อย่างเต็มแบบแผน ซึ่งถ้าใช้จะทำให้การดำเนินเรื่องเยิ่นเย้อ ขาดความกระชับรัดกุม อันจะส่งผลให้ขาดรรถรสในการอ่าน

วรรณกรรมแปลสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ผู้วิจัยได้ศึกษาราชศัพท์ ในด้านการสร้างคำและลักษณะการใช้ราชาศัพท์ในเรื่องซิดก๊กไชฮั่น สามก๊ก และราชาธิราช ดังรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. การสร้างคำราชาศัพท์

คำราชาศัพท์ที่ปรากฏในวรรณกรรมแปล พบว่ามีการสร้าง 3 วิธี คือ

- 1.1 การรับคำภาษาต่างประเทศมาใช้เป็นคำราชาศัพท์
- 1.2 การประกอบศัพท์ขึ้นใหม่
- 1.3 การซ้อนคำเพื่ออธิบายความหมาย

1.1 การรับคำภาษาต่างประเทศมาใช้เป็นราชาศัพท์

ศาสตราจารย์พระยาอนุมานราชธน (2532 : 7) กล่าวถึงรับสั่งของสมเด็จพระบรมวงศ์เธอกรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ เรื่องการรับคำภาษาต่างประเทศมาใช้ในภาษาไทยว่า “สรรพสัตว์จะต้องเลี้ยงตัว เติบโตด้วยเลือดเนื้อของผู้อื่น จะกินตัวเองให้เติบโตไม่ได้ ก็เหมือนกับภาษาของชาติทั้งหลายจำเป็นต้องอาศัยภาษาอื่นปนภาษาของตน จึงจะกว้างใหญ่ไพศาลออกไปได้” คำราชาศัพท์ไทยก็เช่นกัน คือมีการรับคำภาษาต่างประเทศมาใช้เป็นคำราชาศัพท์ในภาษาไทย ทั้งนี้เพราะต้องการให้คำแตกต่างไปจากที่ใช้กับสามัญชน

คำภาษาต่างประเทศที่ไทยรับมาใช้เป็นราชาศัพท์ พบว่า มีภาษาเขมร ภาษาบาลี ภาษาสันสกฤต เป็นส่วนใหญ่ ซึ่งถือว่าเป็นภาษาศักดิ์สิทธิ์หรือภาษาสูง ดังที่ลลนา ศิริเจริญ (2522 : 42) กล่าวถึงเหตุที่รับภาษาเขมรมาใช้เป็นคำราชาศัพท์ว่า ภาษาเขมรนั้นสืบเนื่องมาจากคนไทยโบราณมีความเชื่อทางไสยศาสตร์ กาถาอาคมต่าง ๆ เป็นอักษรประกอบกับความสัมพันธ์ทางการเมืองระหว่างประเทศไทยและเขมรมีมาช้านาน จึงเกิดความนิยมในภาษาเขมรด้วยเห็นว่าเป็นภาษาที่น่าเลื่อมใส ศักดิ์สิทธิ์ และเป็นของสูงจึงได้นำมาใช้กับพระเจ้าแผ่นดินซึ่งเป็นบุคคลที่เคารพสูงสุด การรับภาษาบาลีและภาษาสันสกฤตมาใช้นั้น กรุณา - เรื่องอุไร กุศลาลัย (2537 : 240 - 242) กล่าวว่า ภาษาบาลีเป็นภาษาธรรมของพระพุทธเจ้าใช้เป็นหลักในพระพุทธศาสนา ลัทธิหินยานแต่เดิมมา ส่วนภาษาสันสกฤต เป็นภาษาของพระผู้เป็นเจ้าฝ่ายพราหมณ์ ซึ่งยกย่องว่าเป็นภาษาสูงและสำคัญเพราะใช้จารึกคัมภีร์พระเวทอันเป็นคัมภีร์ศักดิ์สิทธิ์ของพราหมณ์ ทั้งยังเป็นภาษาที่ใช้ประจำในพระพุทธศาสนาเถรวาทอีกด้วย

นอกจากภาษาเขมร ภาษาบาลี ภาษาสันสกฤตแล้วยังมีภาษามลายู ซึ่งมีใช้เป็นคำราชาศัพท์ไม่มากนัก

ศาสตราจารย์ กาญจนา นาคสกุล (2539 : 1) กล่าวถึงคำภาษาเขมรที่ไทยรับมาใช้เป็นคำราชาศัพท์ว่ามี 2 ประเภท คือ คำราชาศัพท์เขมร และคำเขมรทั่วไป

1) คำราชาศัพท์เขมร หมายถึง คำที่เขมรใช้เป็นคำสำหรับพูดกับพระราช ในการศึกษาวรรณกรรมแปล พบว่า มีคำราชาศัพท์ในภาษาเขมรที่นำมาใช้เป็นคำราชาศัพท์ในภาษาไทย เช่นเดิม ดังต่อไปนี้

คำเขมร	คำไทย
กราบถวายบังคม, ถวายบังคม	กราบถวายบังคม, ถวายบังคม
กราบทูล, กราบบังคม	กราบทูล, กราบบังคมทูล
นล่ง	นล่อง (พระองค์)
ภูริราช	คำรัส
ตราส	ตรัส
ถวาย	ถวาย
ทต	ทอด (พระเนตร)
ทรง	ชำมรงค์
ทรง	ทรง
ทูล	ทูล
บนทูล	บัณฑูร
ประณวน	ประचार
ประพาส	ประพาส
โปรส	โปรด
ผนวส	ผนวช
ผท	ผทม
สร่ง	สร้าง
โส่วย	เสวย
เสฏจ	เสด็จ

- * วิจารณ์ พานิช (๒๕๖๓) ราชบัณฑิตยสถาน (๒๕๖๓) ๑๕
- 2) คำเขมรทั่วไป หมายถึง คำธรรมดาในภาษาเขมร ซึ่งเมื่อนำมาใช้เป็นราชาศัพท์ จะต้องมีการประกอบรูปศัพท์ตามวิธีการประกอบคำธรรมดาขึ้นเป็นราชาศัพท์ในภาษาไทย คำเขมรทั่วไปที่พบในวรรณกรรมแปล ดังต่อไปนี้

คำเขมร	คำไทย
กนแสง	กันแสง
เขนีย	เขนย
ภูณาก	ค่านัก
ภูเณิร	ค่านิน
สน	สนม

ในภาษาบาลี ภาษาสันสกฤต และภาษามลายู ไม่มีคำที่ใช้พูดกับพระเจ้าแผ่นดิน
เช่นภาษาเขมร

คำภาษาบาลีที่นำมาใช้สร้างเป็นคำราชาศัพท์ที่พบในวรรณกรรมแปล มีดังต่อไปนี้

คำบาลี	คำไทย
คชาธาร	คชาธาร
นคฺตุ	นคฺตา
ปลฺลุก	ปลฺลึงค์
มเหสี	มเหสี
สุปิน	สุบิน
หทย	ทัย
หตฺก	หัตถ์
อัยยก	อัยกา
อนุช	อนุชา
องค	องค์
โอรส	โอรส
โอสถ	โอสถ

คำภาษาสันสกฤตที่นำมาใช้สร้างเป็นคำราชาศัพท์ที่พบในวรรณกรรมแปล มี
ดังต่อไปนี้

คำสันสกฤต

กษัตริย์
ชนมน
เนตร
ปราสาท
ประสูติ
ประเวศ
ปราสาท
ปราบดาภิเษก
วกุตร
วฤษ
วีรालย
ศิร
เศวตฉัตร
สวรฤค
สุพรรณ
อภิเษก
หฤทย
โอษฐ์

คำไทย

กษัตริย์
ชนม์
เนตร
ประสาท
ประสูติ
ประเวศ
ปราสาท
ปราบดาภิเษก
פקตร์
พรรษา
พิราลัย
เศียร
เศวตฉัตร
สวรรณฤค
สุพรรณ (บุญ)
อภิเษก
หฤทัย, ทัย
โอษฐ์

ไม่ได้ใช้
X คำภาษาบาลี และสันสกฤต ที่พบในวรรณกรรมแปล มีดังต่อไปนี้

คำบาลีและสันสกฤต

ปาท
มกุฏ
มนุทริ
วิโรธ
โองการ
มาลา
สมภพ

คำไทย

บาท
มกุฏ, มงกุฏ
มนเทียร
พิโรธ
โองการ
มาลา
สมภพ

คำภาษามลายูที่พบในวรรณกรรมแปล มี 1 คำ

คำมลายู

คำไทย

ศรี

(พานพระ) ศรี

ธรรมชาติของภาษาเมื่อมีการนำภาษาหนึ่งมาใช้ในอีกภาษาหนึ่ง ย่อมต้องมีการเปลี่ยนแปลง เพราะภาษาแต่ละภาษาย่อมมีลักษณะเฉพาะ คำภาษาต่างประเทศที่รับมาใช้เป็นคำราชาศัพท์ในวรรณกรรมแปล พบว่า มีการเปลี่ยนแปลง ดังนี้

1.1.1 การเปลี่ยนแปลงเสียง

การเปลี่ยนแปลงการออกเสียงจากภาษาเดิมมาเป็นการออกเสียงตามลักษณะภาษาไทยที่พบในคำราชาศัพท์ มีการเปลี่ยนแปลง 3 ประการ ดังนี้

ก. การเพิ่มเสียง

ข. การเปลี่ยนเสียง

ค. การตัดเสียง

ในการวิจัยครั้งนี้ได้ใช้สัทอักษรในการถ่ายทอดเสียง ดังนี้

คำภาษาเขมรใช้สัทอักษรที่ปรากฏในหนังสืออ่านภาษาเขมรของ กาญจนา นาคสกุล

คำภาษาบาลีและภาษาสันสกฤตใช้สัทอักษรที่ปรากฏในหนังสือบาลีและสันสกฤตในภาษาไทย ของ บรรจบ พันธุเมธา

คำภาษาไทยใช้สัทอักษรที่ปรากฏในหนังสือโครงสร้างของภาษาไทย : ระบบไวยากรณ์ ของ วิจิตร ณ ภาณุพงศ์

ก. การเพิ่มเสียง

การเพิ่มเสียง หมายถึง การเพิ่มเสียงพยัญชนะ สระ วรรณยุกต์ ในคำภาษาต่างประเทศที่รับมาใช้เป็นคำราชาศัพท์ตามลักษณะการออกเสียงของภาษาไทย

1) การเพิ่มเสียงพยัญชนะ

การเพิ่มเสียงพยัญชนะที่พบในคำราชาศัพท์เป็นการแทรกเสียงพยัญชนะที่พยางค์ต้นของคำ เมื่อแทรกแล้วทำหน้าที่เป็นพยัญชนะสะกด พบในคำภาษาบาลีและภาษาสันสกฤตว่า มกฏ / makuta / เพิ่มเสียง / ฏ / เป็น มงกุฏ / mongkùt /

การเพิ่มเสียง / ฦ / อาจเป็นเพราะเป็นเสียงที่เกิดที่คอ เช่นเดียวกับเสียง / k / ซึ่งเป็นพยัญชนะต้นของพยางค์ที่ตามมา

ในภาษาไทยได้ใช้ทั้งคำว่า มกฏ และมกฏ โดยในคำว่า มกฏ ออกเสียงเป็น / makùt /

2) การเพิ่มเสียงสระ

การเพิ่มเสียงสระ หมายถึง การเพิ่มเสียงสระ / a / แทรกเข้าไประหว่างพยัญชนะควบกล้ำ หรือพยัญชนะตัวสะกด

2.1) การเพิ่มเสียงสระ / a / แทรกระหว่างพยัญชนะควบกล้ำ

คำขมร	เสียงอ่าน	คำไทย	เสียงอ่าน
เขนีย	/ k ^h naoy /	เขนย	/ k ^h an ^h : y /
ฦลง	/ ch ^h laŋ /	ฦลอง	/ ch ^h al ^h : ŋ /
ถวาย	/ thwaay /	ถวย	/ thaw ^h : y /
ผนวส	/ phnu ^h oh /	ผนวช	/ phanu ^h : at /
สนั	/ sn ^h aam /	สนม	/ san ^h om /
เสฎจ	/ sdac /	เสด็จ	/ sadet /
โสจย	/ s ^h jaoy /	เสวย	/ saw ^h : y /
คำสันสกฤต	เสียงอ่าน	คำไทย	เสียงอ่าน
เศวต	/ svēta /	เศวต	/ sawe ^h : t /
สวรฤค	/ svargata /	สวรฤค	/ sawannak ^h ot /

ตำแหน่งเสียงสระ / a / ที่เพิ่มเป็นสระที่เกิดจาก
ลิ้นส่วนกลางก่อนไปหลังเสียงสั้น ลิ้นอยู่ในระดับต่ำ

เสียงพยัญชนะควบกล้ำในคำที่รับมาใช้นี้เป็นเสียงควบกล้ำกันสนิท ซึ่งในภาษาไทยไม่มีหน่วยเสียงนี้จึงได้เพิ่มเสียงสระ / a / เข้าไปที่พยัญชนะควบกล้ำ ตัวต้น ซึ่งเป็นพยัญชนะเสียงสูงทำให้พยัญชนะที่ตามมามีเป็นเสียงต่ำ ออกเสียงเป็นเสียงสูงตามไปด้วย

การเพิ่มเสียงสระ / a / ในคำควบกล้ำที่พบอีก
ลักษณะคือ การเพิ่มเสียงสระ / a / ที่พยัญชนะควบกล้ำตัวต้นแล้วออกเสียงเป็นพยางค์หนึ่งเต็มเสียง
ส่วนตัวตามให้ออกเสียงเป็นพยัญชนะต้นของพยางค์ถัดไป ได้แก่ คำว่า กษตริย / ksatriya / ใน
ภาษาสันสกฤตเมื่อเป็นคำไทยออกเสียงเป็น / kasat /

2.2) การเพิ่มเสียงสระ / a / ในพยัญชนะตัวสะกด
เมื่อมีคำอื่นตามมา ทั้งนี้เป็นการเชื่อมพยางค์เพื่อให้ออกเสียงเนืองกัน ได้แก่คำว่า ทรง
/tuamruon/ ในภาษาเขมร เมื่อเป็นคำไทยออกเสียงเป็น /thammaron/

3) การเพิ่มเสียงวรรณยุกต์

ภาษาไทยเป็นภาษาที่มีระบบเสียงสูง ต่ำ เมื่อรับคำภาษา
อื่นซึ่งไม่มีระบบเสียงสูง ต่ำมาใช้ เสียงของคำนั้น ๆ ก็จะมีการเติมเสียงสูงต่ำด้วย การเพิ่ม
เสียงวรรณยุกต์ที่พบนี้เป็นการเพิ่มเสียงที่ไม่ปรากฏรูปวรรณยุกต์ทั้งสิ้น

3.1) เสียงวรรณยุกต์สามัญ เป็นเสียงกลางระดับ เช่น

คำเขมร	เสียงอ่าน	คำไทย	เสียงอ่าน
ทรง	/ traŋ /	ทรง	/ soŋ /
ทูล	/ tuul /	ทูล	/ thu:n /
ผไท	/ phtum /	ผไท	/ phathom /

3.2) เสียงวรรณยุกต์เอก เป็นเสียงต่ำท้ายเสียงตก เช่น

คำเขมร	เสียงอ่าน	คำไทย	เสียงอ่าน
กราบ	/ kraap /	กราบ	/ kra:p /
ดำรัส	/ damrah /	ดำรัส	/ damràt /
พนวส	/ phnuəh /	พนวส	/ phanu:àt /

คำบาลี	เสียงอ่าน	คำไทย	เสียงอ่าน
โอสถ	/ ōsatha /	โอสถ	/ ʔo:sòt /

คำสันสกฤต	เสียงอ่าน	คำไทย	เสียงอ่าน
โอสถ	/ ōstha /	โอสถ	/ ʔo:t /

3.3) เสียงวรรณยุกต์โท เป็นเสียงสูง – ตก โดยเริ่มจาก
ระดับสูงกว่าเสียงสามัญแล้วลดระดับลงมากเท่ากับเสียงวรรณยุกต์เอก เช่น

คำเขมร	เสียงอ่าน	คำไทย	เสียงอ่าน
ทต	/ taət /	ทอด	/ thwá:t /

คำสันสกฤต	เสียงอ่าน	คำไทย	เสียงอ่าน
เนตร	/ nētra /	เนตร	/ nē :t /

3.4) เสียงวรรณยุกต์ตรี เป็นเสียงสูง – ขึ้น เสียงเริ่มจากระดับเดียวกับเสียงโท คงระดับระยะหนึ่งแล้วตกลงมาแต่ยังไม่ถึงระดับเสียงสามัญ เช่น

คำสันสกฤต	เสียงอ่าน	คำไทย	เสียงอ่าน
วตุร	/ vaktra /	พักตร์	/ phák /

3.5) เสียงวรรณยุกต์จัตวา เป็นเสียงต่ำ – ขึ้น เสียงเริ่มจากระดับต่ำเท่าเสียงวรรณยุกต์เอก แล้วขึ้นไปจนสูงเท่าเสียงวรรณยุกต์ตรี

คำเขมร	เสียงอ่าน	คำไทย	เสียงอ่าน
กนแสง	/ kansaəŋ /	กันแสง	/ kansɛ̌:ŋ /
คำมลายู	เสียงอ่าน	คำไทย	เสียงอ่าน
ศรี	/ sireh /	ศรี	/ si: /

การเพิ่มเสียงวรรณยุกต์ในคำที่รับมาจากภาษาเขมร บาลี สันสกฤต และมลายู แต่ไม่มีเครื่องหมายวรรณยุกต์กำกับนี้ เป็นด้วยพยัญชนะในภาษาไทยมีพื้นเสียงสูง ต่ำกำกับ ซึ่งตามหลักภาษาไทยเรียกว่า ไตรยางค์ หรืออักษร 3 หมู่

ข. การเปลี่ยนเสียง

1) การเปลี่ยนเสียงพยัญชนะ

การเปลี่ยนเสียงพยัญชนะ หมายถึง การเปลี่ยนเสียงพยัญชนะต้นเดี่ยว พยัญชนะต้นควบ พยัญชนะสะกด จากภาษาเดิมมาเป็นการออกเสียงตามระบบเสียงภาษาไทย

1.1) การเปลี่ยนเสียงพยัญชนะต้นเดี่ยว เสียงพยัญชนะที่เปลี่ยนไปเมื่อนำมาใช้ในภาษาไทย มีดังนี้

- เสียงพยัญชนะ / t / → / th /

คำเขมร	เสียงอ่าน	คำไทย	เสียงอ่าน
ทต	/ tɑat /	ทอด	/ thw:t /
ทูล	/ tuul /	ทูล	/ thu:n /

เสียง / t / ในภาษาเขมรเป็นเสียงระเบิด เกิดจากปุ่มเหงือก – ฟัน เสียงไม่ก้อง ไม่มีลมตาม ส่วนเสียง / th / ในภาษาเขมร แตกต่างจากที่เสียง / th / ที่มีลมตาม

ในภาษาไทยมีเสียง / t / เช่นเดียวกับภาษาเขมร แต่ที่ไม่ออกเสียงตามภาษาเขมร เพราะออกเสียงอ่านตามรูปเขียน

- เสียงพยัญชนะ / d / → / t /

คำเขมร	เสียงอ่าน	คำไทย	เสียงอ่าน
ดัมนัก	/ dɑ mnak /	ดำหนัก	/ tamnək /

เสียง / d / ในภาษาเขมรเป็นเสียงระเบิด เกิดจากปุ่มเหงือก – ฟัน เสียงก้อง ไม่มีลมตาม ส่วนเสียง / t / มีลักษณะออกเสียงคล้ายเสียง / d / แตกต่างกันที่ / t / เป็นเสียงไม่ก้อง

การเปลี่ยนจากเสียง / d / เป็น / t / อาจเป็นเพราะเดิมไทยออกเสียงคำนี้ว่า / damnək / แต่ต่อมากลายเสียงเป็น / tamnək /

- เสียงพยัญชนะ / v / → / ph /

คำบาลีและสันสกฤต	เสียงอ่าน	คำไทย	เสียงอ่าน
วฏฺฐ	/ vaktra /	พักตร์	/ phák /
วรุช	/ varṣa /	พรรษา	/ phansa: /
วิโรธ	/ virodha /	พิโรธ	/ phirō:t /
วีรलय	/ vīrālaya /	พิราลัย	/ phira:lay /
สุวรุณ	/ suvarṇa /	สุพรรณ	/ suphan /

เสียง / v / ในภาษาบาลีและสันสกฤตเป็นเสียงกึ่งสระ เกิดจาก
ริมฝีปาก เสียงก้องไม่มีลมตาม

เสียง / ph / ในภาษาไทยเป็นเสียงระเบิด เกิดจากริมฝีปาก ไม่
ก้อง มีลมตาม

คำบาลี	เสียงอ่าน	คำไทย	เสียงอ่าน
<u>ปาท</u>	/ pāda /	<u>บาท</u>	/ ba:t /
<u>ปลุลุก</u>	/ pallanka /	<u>บัลลังก์</u>	/ banlanɯ /

เสียง / p / ในภาษาบาลีเป็นเสียงที่เกิดจากริมฝี
ปาก ไม่ก้อง ไม่มีลมตาม

เสียง / b / ภาษาไทยเป็นเสียงระเบิด เกิดจากริม
ฝีปาก ก้อง ไม่มีลมตาม

การที่เสียง / v / เปลี่ยนเป็นเสียง / ph / และ
เสียง / p / เปลี่ยนเป็นเสียง / b / อาจเป็นเพราะเป็นเสียงที่เกิดจากริมฝีปากเหมือนกันจึงเกิดการ
กลายเสียงขึ้น

1.2) การเปลี่ยนเสียงพยัญชนะต้นควบ

- เสียงพยัญชนะ / tr / → / s /

คำเขมร	เสียงอ่าน	คำไทย	เสียงอ่าน
<u>ทรง</u>	/ trɑŋ /	<u>ทรง</u>	/ soŋ /

เสียง / tr / ในภาษาเขมรเป็นเสียงควบกล้ำกัน
สนิท ไทยรับมาแต่รูป คือ ทร แล้วออกเสียงตามอักษรวิธีไทย ซึ่งส่วนมาก ทร จะออกเสียงเป็น /ซ/

1.3) การเปลี่ยนเสียงพยัญชนะสะกด

- เสียงพยัญชนะ / l / → / n /

คำเขมร	เสียงอ่าน	คำไทย	เสียงอ่าน
<u>ทูล</u>	/ tuul /	<u>ทูล</u>	/ thu:n /
<u>สรวล</u>	/ sruəl /	<u>สรวล</u>	/ su:an /

เสียงพยัญชนะสะกด / l / ภาษาเขมรเป็นเสียงข้าง บรรจบ พันธุมธรา (2521 : (8)) กล่าวถึงเสียง ล สะกดในภาษาเขมรว่า ออกเสียงกระดกขึ้นอย่างเสียง / l / ภาษาอังกฤษ

พิณทิพย์ ทวยเจริญ (2534 : 35) เรียกการออกเสียง / l / ในภาษาอังกฤษตำแหน่งท้ายพยางค์ว่าเป็นแบบเกร็งลิ้นส่วนหลังซึ่งไม่มีในระบบเสียงภาษาไทยจึงออกเป็น / n / ตามมาตราตัวสะกดของไทยแม่กน ส่วนรูปเขียนยังคงตามภาษาเดิม

- เสียงพยัญชนะ / r / $\longrightarrow$ / n /

คำเขมร	เสียงอ่าน	คำไทย	เสียงอ่าน
ฎเณียร	/ dɑmnɑɔ /	คำเนิน	/ dɑmnɔ : n /

เสียงพยัญชนะสะกด / r / ภาษาเขมรไม่ออกเสียง ส่วนภาษาไทยออกเสียงเป็น / n / ตามมาตราตัวสะกดของไทยแม่กน และเปลี่ยนรูปพยัญชนะ ร เป็น น

- เสียงพยัญชนะ / h / $\longrightarrow$ / t /

กลล่	/ klah /	กลด	/ klɔt /
ฎุราล่	/ dɑmrah /	คำรัส	/ dɑmrət /
ตุราล่	/ trah /	ตรัส	/ trət /
โปรล	/ proh /	โปรด	/ prɔ:t /
ผนวล	/ phnuəh /	ผนวล	/ phanu:ət /

เสียง / h / ภาษาเขมร เป็นเสียงลมหายใจแรง ๆ เมื่อรับมาใช้ได้เปลี่ยนเสียงเป็น / t / ตามมาตราตัวสะกดของไทยแม่กน

ในด้านการเขียนจะเห็นว่ามีคำบางคำคงรูปพยัญชนะสะกดตามภาษาเดิม บางคำมีการเปลี่ยนรูปพยัญชนะจาก ล เป็น ด, ข การเปลี่ยนรูปพยัญชนะเป็น ด อาจต้องการให้ออกเสียงสะดวก ส่วนเปลี่ยนเป็น ข ในคำว่า ผนวล อาจได้แนวเทียบมาจากคำว่า “บวช” ซึ่งในภาษาไทยถือเป็นคำที่มีความหมายเหมือนกัน

- เสียงพยัญชนะ / c / → / t /

คำเขมร	เสียงอ่าน	คำไทย	เสียงอ่าน
เสด็จ	/ sdac /	เสด็จ	/ sadet /
ส่ง	/ samdac /	ส่ง	/ sɔ̌mdet /

เสียงพยัญชนะสะกด / c / ภาษาเขมร ออกเสียง

/ c / ควบ / y / เมื่อรับคำมาใช้ได้ออกเสียงเป็น / t / ตามมาตราตัวสะกดของไทยแม่กด ส่วนรูปเขียนคงตามภาษาเดิม

การเปลี่ยนแปลงพยัญชนะสะกด / l /, / r /

เป็น / n / และเสียง / s /, / c / เป็น / t / ทั้งนี้เพราะลักษณะเสียงพยัญชนะของไทยเป็นเสียงปิด หรือ เสียงอับ (implosive)

2) การเปลี่ยนเสียงสระ

การเปลี่ยนเสียงสระหมายถึง เสียงสระเดี่ยว เสียงสระประสมในคำภาษาต่างประเทศจะเปลี่ยนไปเมื่อนำคำมาใช้ในภาษาไทย

2.1) เสียงสระเดี่ยวในภาษาต่างประเทศเปลี่ยนเป็นเสียงสระในภาษาไทย มีดังนี้

- เสียงสระ / i / → / i : a /

คำสันสกฤต	เสียงอ่าน	คำไทย	เสียงอ่าน
มนทิร	/ mandira /	มนเทียร	/ monthi:an /
ศิริ	/ sira /	เศียร	/ si:an /

- เสียงสระ / a / → / a : /

คำสันสกฤต	เสียงอ่าน	คำไทย	เสียงอ่าน
ว _ร ษ	/ <u>varsa</u> /	พ _ร รษา	/ <u>phansaː</u> /
เช _ย ษ _ฐ	/ <u>jyēstha</u> /	เช _ย ฐา	/ <u>chēːtthā</u> /

คำบาลี	เสียงอ่าน	คำไทย	เสียงอ่าน
อ _ย ย _ก	/ <u>ayyaka</u> /	อ _ย ย _{กา}	/ <u>ʔayyakaː</u> /
อ _น ุช	/ <u>anuja</u> /	อ _น ุชา	/ <u>ʔanúchaː</u> /

สระ / a / เป็นสระเสียงสั้นเกิดจากลิ้นส่วน
กลางระดับลิ้นต่ำ เปลี่ยนเป็นสระ / aː / สระเสียงยาว

การเปลี่ยนสระ / a / เป็น / aː / นี้เป็นการยืด
เสียงสระเพื่อผ่อนเสียง ทำให้เสียงไม่หนักและไม่เป็นเสียงสิ้นสุดลงเร็ว

- เสียงสระ / a / $\longrightarrow$ / e /

คำเขมร	เสียงอ่าน	คำไทย	เสียงอ่าน
เส _ฎ จ	/ <u>sdac</u> /	เส _ด จ	/ <u>sadet</u> /

สระ / a / ภาษาเขมรเกิดจากลิ้นส่วนกลางค่อนข้าง
มาทางหน้า ระดับลิ้นกลางต่ำ

การที่เปลี่ยนเสียงสระ / a / เป็น / e / เพราะ
ออกเสียงอ่านตามรูปเขียนภาษาเดิม

- เสียงสระ / u / $\longrightarrow$ / o /

คำเขมร	เสียงอ่าน	คำไทย	เสียงอ่าน
ผ _ท หม	/ <u>phtum</u> /	ผ _ท หม	/ <u>phathom</u> /

สระ / u / ภาษาเขมรเกิดจากลิ้นส่วนหลัง
ระดับลิ้นสูง

การที่เปลี่ยนเสียงสระ / u / เป็น / o / อาจเป็น
เพราะออกเสียงตามภาษาเขมรที่ออกเสียงนิคหิต อม / ʔom /

- เสียงสระ /a/ → /a/, /o/

/a/ → /a/

คำเขมร	เสียงอ่าน	คำไทย	เสียงอ่าน
กันแสง	/kəpsɛəŋ/	กันแสง	/kənsɛːŋ/
ดำนิน	/damnae/	ดำเนิน	/damnɔːn/
ดำริ	/damrih/	ดำริ	/damriː/
บังคัม	/bəŋkum/	บังคม	/bəŋkhom/

สระ /a/ ภาษาเขมรเกิดจากลิ้นส่วนกลาง
 ค่อยไปหลัง ระดับลิ้นต่ำ เปลี่ยนเป็นเสียงสระ /a/ อาจเป็นเพราะเปลี่ยนเสียงอ่านตามอักขระวิธี
 ไทยที่ออกเสียง /a/ ในคำที่มีเสียงพยัญชนะสะกดตาม

/a/ → /o/

คำเขมร	เสียงอ่าน	คำไทย	เสียงอ่าน
ตฺรง	/traŋ/	ทรง	/son/
สฺรง	/sraŋ/	สร้ง	/son/

สระ /o/ ในภาษาไทยเกิดจากลิ้นส่วนหลัง ระดับลิ้นถึง

สูง

การที่เปลี่ยนสระ /a/ เป็น /o/ อาจเป็นเพราะ
 ออกเสียงอ่านตามรูปเขียน

- เสียงสระ /aa/ → /a/

คำเขมร	เสียงอ่าน	คำไทย	เสียงอ่าน
ปฺรฉวน	/praəchuən/	ประจวร	/prachuːan/
ปฺรพาด	/praəphaɪt/	ประพาส	/praphaːt/

สระ /aa/ ภาษาเขมร เกิดจากลิ้นส่วนกลางค่อยไปหลัง

ระดับลิ้นต่ำ

การที่เปลี่ยนเสียงสระ /aa/ เป็น /a/ อาจเป็นเพราะ
 นำคำนี้ไปเทียบกับคำที่รับมาจากภาษาบาลีสันสกฤต ซึ่งส่วนใหญ่จะออกเสียง /a/ ต้นพยางค์

2.2) เสียงประสมในภาษาต่างประเทศเปลี่ยนเป็นเสียง

สระเดี่ยวในภาษาไทย

- เสียงสระ /iə/ → /a:/

คำเขมร	เสียงอ่าน	คำไทย	เสียงอ่าน
ปรพาด	/praəphiət/	ประพาส	/prapha:t/

สระ /i / ภาษาเขมรเริ่มต้นที่สระหน้าแล้ว

เลื่อนไปที่ /a:/ สระกลาง ระดับลิ้นสูง

การเปลี่ยนสระ /i / เป็น /a:/ นี้เพราะออก

เสียงอ่านตามรูปเขียน

- เสียงสระ /ao/ → /ə:/

คำเขมร	เสียงอ่าน	คำไทย	เสียงอ่าน
โสงย	/sɣaon/	เสวย	/sawə:y/

สระ /ao / ภาษาเขมรเริ่มจากลิ้นส่วนหน้า

ระดับลิ้นกลางต่ำและเลื่อนไปที่สระหลังระดับลิ้นกลางสูง ซึ่งเสียงสระนี้ไม่มีในภาษาไทย ส่วน

สระ /ə:/ เป็นเสียงเกิดจากลิ้นส่วนหลัง ระดับลิ้นกึ่งสูง

การที่เปลี่ยนเสียงสระ /ao/ เป็น /ə:/ อาจ

เป็นเพราะเสียง /ə:/ เป็นเสียงที่ใกล้เคียงเสียง /ao/ จึงอาจเกิดการเปลี่ยนแปลงได้

ค. การตัดเสียง

1) การตัดเสียงพยัญชนะ

1.1) การตัดเสียง /r/ ในพยัญชนะควบกล้ำ

คำเขมร	เสียงอ่าน	คำไทย	เสียงอ่าน
สร่ง	/sraŋ/	สร่ง	/sɔŋ/
สรวล	/sruəl/	สรวล	/su:an/

เสียง /sr / ภาษาเขมรเป็นเสียงควบกล้ำกัน

สนธิ ซึ่งใน ภาษาไทยไม่มีเสียงนี้จึงตัดเสียง /r/ แต่รูปเขียนยังคงตามภาษาเดิมไว้

ส่วนคำว่า ศรี ในภาษามลายู ออกเสียงว่า :
/sireh / เมื่อไทยรับมาใช้ออกเสียงว่า /si:/ โดยตัดพยางค์ท้ายของคำออก

1.2) การตัดพยางค์และ/หรือเสียงพยัญชนะในคำ

คำบาลี	เสียงอ่าน	คำไทย	เสียงอ่าน
<u>हत्य</u>	/ hadaya /	ทัย	<u>/ thay /</u>
คำสันสกฤต	เสียงอ่าน	คำไทย	เสียงอ่าน
ชนมวฺรษา	/ janmavarsā /	ชันษา	/ channasā: /
หฤทย	/ hrdaya /	หฤทัย, ฤทัย, ทัย	/har:thay// r+thay /, / thay/
อภิเชก	/ abhisēka /	อภิเชกฐภิเชก, เชก, เชก	/aphisē:k/, /phisē:k/, /sē:k/

การตัดเสียงพยัญชนะที่พยางค์บางพยางค์ออก
 อาจเนื่องจากภาษาไทยเป็นภาษาคำโดด ส่วนคำในภาษาบาลีและภาษาสันสกฤต เป็นภาษาที่
 ประกอบด้วยวิภัติ ปัจจัย และอาจมีการเติมอุปสรรคในคำจึงทำให้คำส่วนใหญ่มีหลายพยางค์ เมื่อ
 ไทยรับคำมาใช้จึงได้ตัดเสียงบางเสียงออก เพื่อสะดวกในการออกเสียงและการเขียน

✱ 1.3) การตัดพยางค์ที่เป็นพยัญชนะซ้อน โดยพยัญชนะ ซ้อนเป็นการซ้อนพยัญชนะเดียวกัน

คำบาลี	เสียงอ่าน	คำไทย	เสียงอ่าน
<u>นิมิต</u>	/ nimitta /	<u>นิมิต</u>	/ nimít /
<u>อัยก</u>	/ ayyaka /	<u>อัยกา</u>	/ʔayyaka:/

สำหรับคำว่า “อัยกา” เมื่อรับคำมาใช้ได้ตัด
 รูปพยัญชนะซ้อนออก แต่เสียงยังคงออกเสียงต่อเนื่องอยู่

2) การตัดเสียงสระ

คำภาษาบาลีและภาษาสันสกฤตส่วนใหญ่เป็นคำมีมาก
 พยางค์ เมื่อรับมาใช้จึงได้รวบพยางค์ให้สั้นลงด้วยการตัดพยางค์ ตัดเสียงสระท้ายคำ

2.1) การตัดพยางค์สุดท้ายของคำ โดยทำให้พยัญชนะ

ต้นของพยางค์ท้ายกลายเป็นตัวสะกด

คำบาลี	เสียงอ่าน	คำไทย	เสียงอ่าน
โอรส	/ ɔ̄rasa /	โอรส	/ ʔo:rɔ̄t /
โอสถ	/ ɔ̄satha /	โอสถ	/ ʔo:sɔ̄t /

คำสันสกฤต	เสียงอ่าน	คำไทย	เสียงอ่าน
ปราสาท	/ prasāda /	ประสาท	/ prasa:t /
ประสูติ	/ prasūti /	ประสูติ	/ prasu:t /
ประเวศ	/ pravēsa /	ประเวศ	/ prawɛ:t /

2.2) การตัดพยางค์สุดท้ายของคำที่เป็นพยัญชนะซ้อน

โดยจะใช้ตัวต้นของพยัญชนะซ้อนเป็นตัวสะกด
 คำกับไว้ เพื่อแสดงว่าไม่ออกเสียง

ตัวตามไม่ออกเสียง เวลาเขียนใช้ไม้ทัณฑฆาต

คำบาลี	เสียงอ่าน	คำไทย	เสียงอ่าน
ปลุลงก	/ pallāṅka /	บัลลังก์	/ banlaŋ /
หัตถ	/ hattha /	หัตถ์	/ ha:t /

2.3) การตัดพยางค์สุดท้ายของคำที่เป็นพยัญชนะควบ

กล้ำที่มี ร ตามจะใช้ตัวต้นของพยัญชนะควบกล้ำเป็นตัวสะกด ตัว ร ไม่ออกเสียง เพราะในภาษาไทยไม่มีเสียงควบกล้ำเป็นเสียงสะกด

คำสันสกฤต	เสียงอ่าน	คำไทย	เสียงอ่าน
เนตร	/ nētra /	เนตร	/ nɛ:t /

1.1.2 การเปลี่ยนแปลงความหมาย

พระยาอนุมานราชชน (2516 : 220 – 229) กล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงทางความหมายว่ามีการเปลี่ยนแปลง 3 ประการ

ก. ความหมายแคบเข้า คือผู้ใช้นำเอาคำที่มีความหมายรวมหลายชนิดไปใช้ให้มีแก่นชนิดใดชนิดหนึ่งโดยเฉพาะ

ข. ความหมายกว้างออก คือคำที่มีความหมายเฉพาะอย่าง ซึ่งนำไปใช้หมายถึงสิ่งอื่นที่มีลักษณะบางอย่างคล้ายคลึงกัน เช่น สวน เดิมหมายถึงที่เพาะปลูกต้นไม้ ซึ่งมีอะไรกันไว้เป็นขอบเขต แต่บัดนี้ใช้ในความหมายกว้างออกไป เป็นสวนงู สวนสัตว์

ค. ความหมายย้ายที่ คือ คำเดียวกันแต่บุคคลผู้พูดหรือผู้ฟัง อาจเข้าใจความหมายของคำต่างไป แต่ตามปกติคำทุกคำจะมีความหมายกลางอยู่ ความหมายที่ย้ายที่เป็นความหมายข้างเคียง จะยังคงมีความหมายกลางอยู่

บรรจบ พันธุเมธา (ม.ป.ป. : 74) กล่าวถึงความย้ายที่ว่าเป็น การที่คำต่างยุคต่างสมัย หรือต่างภาษาไม่อาจคงความหมายเดิมไว้ กลายเป็นมีความหมายใหม่ส่วนความหมายเดิมก็เลื่อนลง เพราะไม่มีที่ใช้งานในที่สุดก็หายไป ไม่มีความหมายเป็นที่เข้าใจ

การเปลี่ยนแปลงความหมายของคำที่พบในวรรณกรรมแปล มีดังนี้

1) ความหมายแคบเข้า

- คำหนัก

ภูณาก ในภาษาเขมร มาจากคำว่า ฎาก ซึ่งมีความหมายว่า ไล่ วาง มอบ ก้ม โน้ม ถ่อม จอดพัก สละ สิ้น ดัก คลื่นไส้

ฎาก เมื่อแผลงคำโดยเดิมนิคหิตและ ณ หรือ ญ เป็น ภูณาก มีความหมายว่า คำหนัก ที่พัก ที่จอด

คำว่า “คำหนัก” เมื่อนำมาใช้ในวรรณกรรมแปลใช้เฉพาะความหมายว่าที่พักของพระบรมวงศานุวงศ์ฝ่ายชาย ดังปรากฏในตัวอย่าง

สมิงมองมะละให้ปลูกคำหนักใหญ่อันหนึ่งบนยอดเขาพังปู

(ราชาธิราช เล่ม 2 มัด 1)

สมิงมองมะละเป็นบิดาของพระเจ้าแสนเมือง ในที่นี้จึงใช้คำว่า คำหนัก ในความหมายว่า ที่พักของพระบรมวงศานุวงศ์

- บาท

บาท เป็นภาษาบาลี และสันสกฤต มีความหมายว่า ขา เท้า (อวัยวะสำหรับเดิน) ราก พุ่ม พันธุ์ ภูเขาเล็ก ๆ อันล้อมรอบภูเขาเดิม เริง เริงเขา รังสี บาทชื่อมาตรานับ

ในวรรณกรรมแปลเมื่อนำคำนี้มาใช้เป็นคำราชาศัพท์ มีความหมายว่า เท้า ดังตัวอย่าง
พระเจ้าช้างเผือกพระราชทานให้กินเมืองหลากเหลกเป็นสมิงสามปราบได้ถือความสัง
กินโลหิตในฝ่าพระบาทพระเจ้าช้างเผือก

(ราชาธิราช เล่ม 3 มัด 1)

- ญา

ญาเป็นคำภาษาสันสกฤต มีความหมายว่า ฝ่านุ่ง การแต่ง การประดับ
คำนี้เมื่อนำมาใช้ในวรรณกรรมแปลใช้เฉพาะความหมายว่า ฝ่านุ่ง ดังตัวอย่าง

ต่อไปนี้

พระเจ้าราชาธิราช ...ทรงญา นลองพระองค์ พระมาลา สำหรับติดตาม
พระพิชัยสงคราม

(ราชาธิราช เล่ม 17 มัด 3)

- สรวล

สรวล ในภาษาเขมร หมายความว่า สะดวก ไม่ลำบาก หัวเราะ
คำนี้เมื่อนำมาใช้ในวรรณกรรมแปลใช้เป็นคำกริยาราชศัพท์ มีความหมาย
ว่า หัวเราะ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

พระมหาเทวีแต่งหมากดิบควักใส่ในเสียแล้ว ก็เอาปูนใส่ในหมวก...
ส่งให้สมิงมราหู ๆ กินหมากนั้นปูนก็ไหม้ปาก มหาเทวีก็นั่งพระสรวล

(ราชาธิราช เล่ม 4 มัด 1)

2) ความหมายกว้างออก

- มาลา

มาลา เป็นภาษาบาลีและสันสกฤต มีความหมายว่า หมวก
ดอกไม้ พวงดอกไม้ ระเบียบ ทาง สร้อยคอ สาย แว่น แขน สาขา
ในวรรณกรรมแปลเมื่อนำคำนี้มาใช้ได้เพิ่มความหมายเข้าไปว่า หมวก
ดังตัวอย่าง ต่อไปนี้

พระเจ้าราชาธิราชทรงญานลองพระองค์ พระมาลาสำหรับติดตาม
พระพิชัยสงคราม

(ราชาธิราช เล่ม 17 มัด 3)

- เสด็จ

เสด็จ ภาษาเขมร มีความหมายว่า พระเจ้าแผ่นดิน หรือเจ้านายชั้นพระองค์เจ้าขึ้นไป

เมื่อนำคำนี้มาใช้ในวรรณกรรมแปลได้เพิ่มความหมายโดยใช้เป็นคำกริยาราชศัพท์ที่มีความหมายว่าไป ดังปรากฏในตัวอย่าง

พระเจ้าอันอ่อง เสด็จ ทรงรถสังกระบวนแห่... แลทางที่เสด็จมีราชวัติตรง ตั้งตลอด
(ชิตก๊กไชอัน หน้า 188)

- โอสถ

โอสถ เป็นภาษาบาลี มีความหมายว่า ยา เครื่องยา ด้วยต่าง ๆ ยาแก้โรค ในวรรณกรรมแปลได้รับความหมายของคำนี้มาใช้เหมือนเดิม ดังปรากฏในตัวอย่างว่า

พระมหาปิฎกธร...ทำกลอุบายจะประกอบ โอสถ จึงเอาลูกสลอดคบป่นน้ำครึ่งให้นางพญาเสวยก็ลงอุจจาระมาดังโลหิต

(ราชาธิราช เล่ม 19 มัด 3)

และในปัจจุบันได้นำมาใช้กับคำว่า มวน เช่นพระโอสถมวน ซึ่งหมายถึง ยาสูบ บุหรี่

3) ความหมายย่ำยที่

- ก้นแสง

ก้นแสง ในภาษาเขมร ใช้ว่า กนแสงชุตมุข หรือ กนแสงไฏ หมายถึง ผ้าเช็ดหน้า ผ้าเช็ดมือ กนแสงโพะโค หมายถึง ผ้าขนหนู

คำนี้เมื่อนำมาใช้ในวรรณกรรมแปลมาใช้เป็นกริยาราชศัพท์ มีความหมายว่า ร้องไห้ ดังปรากฏในตัวอย่าง

พระเจ้าฝรั่งมังฆ้องแจ้งว่าพระเจ้าราชาธิราชสวรรคตแล้วก็ ทรงพระก้นแสง ร่ำไร้รักพระเจ้าราชาธิราช

(ราชาธิราช เล่ม 19 มัด 3)

- ทรมรงค์

ทรมรงค์ เป็นภาษาเขมร มีความหมายว่า ทรวดทรงสัณฐาน รูปทรง เครื่องกษัตริย์ (ราชาศัพท์) ใช้ พระทรมณีนรัตน หมายถึง แหวน พระทรมังอสี หมายถึง พระแสงดาบ

ในวรรณกรรมแปลคำนี้ใช้ในความหมายว่า แหวน ดังปรากฏใน
ตัวอย่าง

พระธรรมเจดีย์ ทรงฟังพญาอินทรากราทูลดังนั้นก็ถอดพระขรรค์เพชร ซึ่งทรงอยู่ในนิ้ว
พระหัตถ์ควรค่าได้ 1000 ตำลึง พระราชทานให้...

(ราชาธิราช เล่ม 21 มัด 3)

- สนม

สนม เป็นภาษาเขมร มีความหมายว่า สาวใช้

เมื่อนำมาใช้ในวรรณกรรมแปลคำนี้ มีความหมายว่า ภรรยาที่มีใช้พระ
มเหสีของพระเจ้าแผ่นดิน ดังปรากฏในตัวอย่าง

พระเจ้าช้างเผือก... เอนางมุตเดียวเป็นพระสนมเอกชื่อนางศิริมายา

(ราชาธิราช เล่ม 3 มัด 1)

- โองการ

โองการ เป็นคำภาษาบาลีและสันสกฤต มีความหมายว่า คำศักดิ์สิทธิ์
อักษรโอม หมายถึง พระเป็นเจ้าทั้ง 3 พระองค์คือ พระพรหม พระวิษณุ พระศิวะ

เมื่อรับคำนี้มาใช้ได้ใช้พยัญชนะ ง สะกด ตามการเขียนของภาษา
บาลี คำว่า “โองการ” ในวรรณกรรมแปลใช้ในความหมายว่า คำศักดิ์สิทธิ์จากพระราชดำรัสของ
พระเจ้าแผ่นดิน ดังปรากฏในตัวอย่าง

พระเจ้าอนันตชัยมีพระโองการตรัสสั่งให้หาอะลิมาวงเจ้าเมืองเมาะตะมะอะลิมาวงจัด
พระโองการไม่ขึ้นไป

(ราชาธิราช เล่ม 1 มัด 1)

อักขรวิธีในวรรณกรรมแปลเรื่องราชาธิราช ฉบับตัวเขียน

ในการศึกษาอักขรวิธีในราชาธิราชฉบับตัวเขียน ผู้วิจัยจะศึกษารูปอักษร และการเขียนคำ
ราชาศัพท์ ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

1. รูปอักษร

รูปอักษรที่พบในราชาธิราชฉบับตัวเขียน ส่วนใหญ่คล้ายกับรูปอักษรในปัจจุบัน แต่
มีที่แตกต่างไปบ้าง ดังนี้

1.1 การเชื่อมรูปพยัญชนะกับรูปพยัญชนะ

เป็นการเขียนพยัญชนะโดยที่เส้นหลังของพยัญชนะตัวหน้า เชื่อมเป็นเส้นเดียว กับพยัญชนะตัวหลัง ในราชาธิราช พบว่า มี 2 คู่ พ เชื่อมกับ ร มีรูปเป็น ปร พ เชื่อมกับ ญ มีรูป เป็น ปร

ตัวอย่าง

พระ เขียนเป็น ปร:

พญา “ ปร

1.2 การเชื่อมรูปพยัญชนะกับสระ

1.2.1 เชื่อมรูปพยัญชนะกับสระ - อา

ตัวอย่าง

กราบ เขียนเป็น กราบ

ถวาย “ ถวาย

บาท “ บาท

1.2.2 เชื่อมรูปพยัญชนะบางรูปที่มีหางยาวกับสระอา ซึ่งเป็นสระประสม

ตัวอย่าง

เข้าเฝ้า เขียนเป็น เข้าเฝ้า

รูปพยัญชนะ ฝ ใช้รูป ผ เชื่อมกับสระ อา แล้วใส่เครื่องหมายทัณฑฆาต แทนหาง เพื่อให้แตกต่างจากรูปพยัญชนะ ผ

1.2.3 เชื่อมรูปพยัญชนะบางรูปที่มีหางยาวกับสระอา

ตัวอย่าง

ราชา เขียนเป็น ราชา

รูปพยัญชนะ ช ใช้รูป ช เชื่อมกับสระอา แล้วใส่หาง เพื่อให้แตกต่างจากรูปพยัญชนะ ช

1.2.3 เชื่อมรูปพยัญชนะกับสระ อิ อี

ตัวอย่าง

คำริ เขียนเป็น คำริ

คำเนิน เขียนเป็น คำเนิน

การเชื่อมตัวอักษรที่ปรากฏในราชาธิราชนี้ ได้รับแบบการเขียนจากสมัยพ่อขุนรามคำแหง ซึ่งทรงดัดแปลงมาจากตัวอักษรขอม

2. การแปรในรูปเขียน

การเขียนคำราชาศัพท์ในราชาราช พบว่า ในคำหนึ่ง ๆ มีการแปรในรูปเขียนหลาย

แบบ เช่น

<u>พระดำริ</u>	เขียนเป็น	<u>พระคำหรี</u>	<u>พระคำหรี</u>	<u>พระดำริ</u>
<u>เสวตฉัตร</u>	“	<u>เสวตฉัตร</u>	<u>เสวตฉัตร</u>	<u>เสวตฉัตร</u>
<u>ประพาธ</u>	“	<u>ประพาธ</u>	<u>ประพาธ</u>	

จะเห็นมีการใช้รูปพยัญชนะต้น พยัญชนะท้าย สระ เหมือนกันบ้าง แตกต่างกันไปบ้าง ในการวิจัยนี้จะกล่าวถึงรูปอักษรที่แตกต่างกันในการเขียนคำราชาศัพท์ ดังต่อไปนี้

2.1 พยัญชนะต้น

2.1.1 การใช้รูปพยัญชนะต้นที่แตกต่างกัน แต่ออกเสียงเหมือนกับรูปพยัญชนะต้นที่ใช้ในปัจจุบัน มีดังนี้

ราชาราช	ปัจจุบัน	ตัวอย่าง
ช	ช	ข้าพเจ้า - ข้าพเจ้า
ซ	ท	พระที่นั่ง - พระที่นั่ง
ภ	พ	ภักตร์ - ภักตร์
ศ	ษ	อภิเศก - อภิเศก
ส	ศ	เสวตฉัตร - เสวตฉัตร
ฎ	ด	ปราบฎาภิเศก - ปราบดาภิเศก
ษ	ส	พระอังษา - พระอังสา
ษร	ศรี	พระษริ - พระศรี
หร	ร	พระคำหรี - พระดำริ

2.1.2 การใช้รูปพยัญชนะต้นที่ต่างกันและออกเสียงต่างกับตัวพยัญชนะต้นที่ใช้ในปัจจุบัน มีดังนี้

ราชาราช	ปัจจุบัน	ตัวอย่าง
ด	ด	พระดำริ - พระดำริ
ว	พ	พระวษา - พระพรรษา
ห	อ	พระหฐิ - พระอฐิ

รูปพยัญชนะต้นของคำราชาศัพท์ในราชาราชที่มีการใช้ต่างกันทั้งรูปและเสียง กับรูปพยัญชนะต้นในปัจจุบัน อาจเพราะในสมัยนั้นออกเสียง ต / t / ว / w / ห / h / แต่ในปัจจุบันได้มีการกลายเสียงไป ซึ่งการเปลี่ยนไปนี้ เพราะมีที่เกิดเสียงที่เดียวกัน

เสียง / t / เป็น / d / มีที่เกิดปุ่มเหงือก - ฟัน

เสียง / w / เป็น / ph / มีที่เกิดที่ริมฝีปาก

เสียง / h / เป็น / ʔ / มีที่เกิดที่เส้นเสียง

2.2 พยัญชนะท้าย

พยัญชนะท้ายที่พบจะใช้รูปต่างกับปัจจุบัน แต่มีเสียงเหมือนกัน ดังนี้

	ราชาราช	ปัจจุบัน	ตัวอย่าง
มาตราแม่ กด	จ จั	จ	สมเด็จพระ, สมเด็จ - สมเด็จ
	จ จั ช	ค	เพชทุล เพ็ชทุล, เพชทุล - เพ็ดทุล
	ฉ ษ ฐ ฑ	ตถ์	หัตถ์, หัษฐ์, หัฐ, หัตถ์-
	ฐ	ษฐ์	โอสฐ์ - โอสษฐ์
	ฎ	ฑ	มรฎบ - มณฑบ
	ด	ต	ราชวัด - ราชวัด
	ตร	ต	เสวตร - เสวต
	ตร	ตริย	กระษัตริ - กษัตริย
	ตร	ตฺร	ภักตฺร - พักตฺร
	ตฺร ต ท	ติ	ประสูตฺร ประสูต ประสูท - ประสูติ
	ท	ฒน์	น้ำพระพิพัต - น้ำพระพิพัฒน์
	ษ	ค	โปรษ - โปรค
	ษ	ส	ประพษ - ประพาส
มาตราแม่ กง	งค	งค	ธรรมธรงค - ธำมรงค์
มาตราแม่ กน	น	ร	ประชน - ประชร
	น	ล	สรวน - สรวล
	ร	น	คำนเริ - คำนเิน
	ล	น	มลเทียร - มนเทียร

	ราชาริราช	ปัจจุบัน	ตัวอย่าง
มาตราแม่ กบ	บ	ป	มรฎบ - มณฑป
	บ	พ	สมภพ - สมภพ

2.3 สระ

2.3.1 รูปและเสียงต่างกับสระในปัจจุบัน

- สระ / u : / → / u /

ตัวอย่าง

สุบิน / su : bin / สubin / subin /
 กุมาร / ku : Man / กุมาร / kuma : n /

สระ / u : / เป็นสระเสียงยาวของสระ / u / ซึ่งเกิดจากลิ้นส่วนหลัง ระดับ
 ลิ้นสูงเหมือนกัน

สระ / o / → / o : /

ตัวอย่าง

องการ /ʔonka : n / โองการ /ʔonka : n/
 สระ / o / เป็นสระเสียงสั้นของสระ / o : / ซึ่งเกิดจากลิ้นส่วนหลัง ระดับลิ้น

กลางเหมือนกัน

- สระ / ɨ / → / ɨ : /

สระ / ɨ / เป็นสระเสียงสั้นยาวของสระ / ɨ : / ซึ่งเกิดจากลิ้นส่วนกลาง ระดับ
 ลิ้นสูงเหมือนกัน

2.3.2 รูปสระบางรูปสระมีรูปพยัญชนะกำกับ

สระ / a / มีเสียงพยัญชนะ / y / ประสม จะใช้รูป ไ - ย, ใ - ย

ตัวอย่าง

ไอยกา / ʔayyaka : / อัยการ
 พระไทย์ / prathay / พระทัย

สระ / a / มีเสียงพยัญชนะ / n / ประสม จะใช้รูป น, - รรณ

ตัวอย่าง

บันทม	/ banthom /	บรรทม
กรรมแสง	/ kansɛ: n/	กันแสง

สระ / a / มีเสียงพยัญชนะ / m / ประสม จะใช้รูป - รม

ตัวอย่าง

ธรรมรงค์	/ thammaron /	ธำมรงค์
----------	---------------	---------

2.3.3 ใช้รูปพยัญชนะซ้อนกัน แทน สระ / a /

ตัวอย่าง

พระที่นั่ง	/ praʔthi : nān /	พระที่นั่ง
------------	-------------------	------------

★ การใช้รูปพยัญชนะข้างต้น 2 รูป แทนสระ / a / เป็นการใช้ที่รับมาจากสมัย

พ่อขุนรามคำแหง

จากการศึกษาอักษรวิธีในการเขียนคำราชาศัพท์จากเรื่องราชาธิราช พบว่า ในคำ ๆ หนึ่ง ที่มีความหมายเดียวกัน มีการแปรรูป เขียนได้หลายแบบ ทั้งนี้เพราะในสมัยนั้นยังไม่มีระบบการเขียนที่เป็นมาตรฐานเช่นในปัจจุบัน หนังสือที่ใช้เป็นตำราเรียนในสมัยรัชกาลที่ 1 เข้าใจว่าหนังสือจินดามณีที่พระโหราธิบดี แต่งขึ้นในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ซึ่งลักษณะการเขียนคำในหนังสือจินดามณี พบว่า มีการเขียนที่ยังไม่มาตรฐาน คำบางคำเขียนโดยไม่คำนึงถึงรูปเขียนภาษาเดิม เช่น โอร พระจันทร์ เป็นต้น บางคำเขียนโดยคงรักษารูปเขียนภาษาเดิม เช่น เนตร มาลา กรรม เป็นต้น คำบางคำเขียนได้หลายแบบ เช่น พระจันทร์ พระขรรค์ เป็นต้น ซึ่งมีลักษณะการเขียนเช่นนี้ เหมือนกับการเขียนคำในราชาธิราช ดังตัวอย่าง

จินดามณี	ราชาธิราช	ปัจจุบัน
กรรมัตร กรรมัตร	กรรมัตร กรรมัตร กระสัตร	กษัตริย์
ดำเนิร ดำเนอ์	ดำเนิน ดำเนิร	ดำเนิน
โอร โอรุ พระโอรุ	โอรุ โอรุ	โอรุ

ผู้วิจัยสันนิษฐานว่า อาลักษณ์ หรือผู้คัดลอกได้ใช้หนังสือจินดามณีเป็นแบบอย่างในการเขียน

การที่เขียนราชาศัพท์คำหนึ่ง ๆ ได้หลายแบบ จะเห็นว่าส่วนใหญ่เป็นคำที่รับมาจากภาษาต่างประเทศ ซึ่งบางภาษามีระบบเสียงต่างจากเสียงที่มีในภาษาไทย ดังเช่น การรับคำว่า เสวต จากภาษาสันสกฤตมาใช้ เสียง ศ ในภาษาสันสกฤต ไม่มีในระบบเสียงภาษาไทย จึงได้ใช้เสียง ส / S / แบบไทย แทนเสียง ศ

การเขียนคำราชาศัพท์ส่วนใหญ่เขียนตามเสียงอ่าน บ้างก็เขียนโดยคงรูปภาษาเดิม ซึ่งการเขียนโดยคงรูปภาษาเดิมนี้นำให้ภาษาไทยมีรูปอักษรเพิ่มขึ้น ในขณะที่มีเสียงเท่าเดิม ดังเช่น การรับ รูปพยัญชนะ ศ มาใช้

การเขียนคำราชาศัพท์ในราชาริราชฉบับตัวเขียน ซึ่งมีการเขียนคำ ๆ หนึ่งได้หลายแบบทำให้สันนิษฐานได้ว่า ในสมัยรัชกาลที่ 1 หรือแม้ในสมัยกรุงศรีอยุธยา ยังไม่มีระบบการเขียนคำที่รับมาจากภาษาต่างประเทศที่เป็นมาตรฐาน

1.2 การประกอบศัพท์ขึ้นใหม่

การประกอบศัพท์ขึ้นใหม่ หมายถึง การนำคำมาประกอบเป็นคำราชาศัพท์ โดยใช้วิธีการเติมคำซึ่งเป็นการนำคำมาเติมหน้า หลังหรือทั้งหน้าและหลังคำที่มีความหมายหลัก อีกวิธีหนึ่งคือ การประสมคำ เป็นการนำคำมาประสมกันเกิดเป็นคำใหม่

ลักษณะการประกอบศัพท์ขึ้นใหม่มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1.2.1 การเติมคำ

การเติมคำ หมายถึงการนำคำมาเติมหน้า หลัง หรือเติมทั้งหน้าและหลัง คำที่มีความหมายหลัก ซึ่งในการวิจัยนี้เรียกคำที่มีความหมายหลักว่า คำตั้ง

คำตั้งที่พบได้แก่ คำนาม คำกริยา เมื่อเติมคำแล้วทำหน้าที่เป็นนามราชาศัพท์ กริยาราชศัพท์

ลักษณะการเติมจำแนกตามหน้าที่มีดังต่อไปนี้

ก. นามราชาศัพท์

การเติมคำเพื่อให้คำ ๆ นั้นทำหน้าที่เป็นนามราชาศัพท์ พบว่า คำที่นำมาเติมไม่ได้ทำให้ความหมายสำคัญของคำเปลี่ยนแปลงไป แต่เป็นการแสดงว่าเป็นคำที่ใช้สำหรับพระเจ้าแผ่นดิน พระบรมวงศานุวงศ์

การเติมคำเพื่อให้เป็นนามราชาศัพท์มีดังนี้

1) เติมคำหน้าคำนาม คำที่นำมาเติมหน้าคำนามมี 10 คำ ดังนี้

คำเติมหน้า

ตัวอย่างนามราชาศัพท์

เครื่อง_____

เครื่องกษัตริย์ เครื่องทอง เครื่องบรรณาการ เครื่องบริโภคน

เครื่องอุปโภค

เครื่องราช_____

เครื่องราชบรรณาการ เครื่องราชบริโภคน

บรม_____

บรมกษัตริย์

พระ_____

พระกร พระกรรม พระเก้าอี้ พระเกียรติยศ พระโอรส

พระเคราะห์ พระคลัง พระชนม์ พระชนมายุ พระชันษา

พระญาติ พระเดช พระดำหนัก พระทัย พระที่นั่ง พระนาม

พระเนตร พระบารมี พระบิดา พระประสงค์ พระปัญญา

พระพิภพ พระมเหสี พระมารดา พระโรค พระวงศ์

พระศพ พระศอ พระสนม พระหัตถ์ พระองค์ พระอัครราช

พระอาญา พระอรรณพ พระโอรส

พระบรม_____

พระบรมศพ

พระมหา_____

พระมหากษัตริย์

พระราช_____

พระราชกำหนด พระราชฐาน พระราชบิดา พระราชบุตร

พระราชไมตรี พระราชวัง พระราชสาร พระราชอาญา

พระราชโอรส

พระอัคร_____

พระอัครมเหสี

มหา_____

มหาเสวตฉัตร มหาอุปราช

ราช_____

ราชการ ราชกิจ ราชนัดดา ราชบุตร ราชประเพณี ราชพาหนะ

ราชวัง ราชวัติ ราชศัตรู ราชสมบัติ ราชสาส์น

2) เติมคำหลังคำนาม คำที่เติมหลังคำนามมี 6 คำ มีดังนี้

คำเติมหลัง

ตัวอย่างนามราชาศัพท์

_____ต้น

เครื่องต้น ช้างต้น ม้าต้น

_____ทรง

เครื่องทรง ช้างทรง ม้าทรง รถทรง เสือทรง

_____ที่นั่ง

ช้างที่นั่ง ม้าที่นั่ง

คำเติมหลัง

_____ ประทับ

_____ พระที่นั่ง

_____ หลวง

ตัวอย่างนามราชาศัพท์

เกยประทับ รถประทับ เรือทะเลประทับ

ข้างพระที่นั่ง ม้าพระที่นั่ง เรือพระที่นั่ง

ของหลวง ข้าหลวง คนหลวง เรือนหลวง ลูกหลวง หมอหลวง
หลานหลวง

3) เติมคำหน้าและหลังคำนาม คำที่เติมมี 4 คำ มีดังนี้

คำเติมหน้าและหลัง

พระ_____ต้น

พระ_____หลวง

พระราช_____หลวง

ราช_____ทรง

ตัวอย่างนามราชาศัพท์

พระแสงต้น

พระคลังหลวง

พระราชเรือนหลวง

ราชพาหนะทรง

4) เติมคำหน้าคำกริยา คำที่เติมมี 2 คำ คือ

คำเติมหน้า

พระ_____

พระราช_____

ตัวอย่างนามราชาศัพท์

พระดำริ

พระราชดำเนิน พระราชดำริ

ข. กริยาราชศัพท์

การเติมเพื่อให้เป็นกริยาราชศัพท์มีเฉพาะการเติมหน้าคำตั้งที่เป็นคำกริยา กริยาราชศัพท์ คำนาม นามราชาศัพท์ คำที่เติมพบว่ามี 3 คำ ทรง เสด็จ ตรัส

1) การเติม “ทรง”

1.1) เติม “ทรง” นำหน้าคำกริยาธรรมดา กริยาราชศัพท์ จะไม่มีความหมายเป็นแต่แสดงว่าพระเจ้าแผ่นดินหรือพระบรมวงศานุวงศ์เป็นผู้กระทำกริยาอาการ ความหมายอยู่ที่คำกริยาที่ตามมาข้างหลัง “ทรง” นำหน้าคำกริยาธรรมดา มีตัวอย่างดังนี้

ทรงแก้ ทรงชี้ ทรงเขียน ทรงจัดแจง ทรงดำริ ทรงนั่ง ทรงปรณินิบัติ ทรงไป
ทรงฟัง ทรงวิตก ทรงโสกเศร้า ทรงห่ม ทรงเหยียบ ทรงอุตสาห

“ทรง” นำหน้าคำกริยาราชศัพท์ มีตัวอย่างดังนี้

ทรงประจวร ทรงผนวช

1.2) เติม “ทรง” นำหน้าคำนามธรรมดา คำนามราชาศัพท์ จะทำหน้าที่เป็นกริยาสำคัญ ความจะเปลี่ยนไปตามคำนามที่ตามหลัง

สำหรับคำราชาศัพท์ที่เติม “ทรง” ข้างหน้า เป็นคำนาม
ราชาศัพท์ที่เกิดจากการเติม “พระ” “พระราช” หน้าคำนาม คำกริยา หรือกริยาราชศัพท์

ตัวอย่างการเติม “ทรง” มีดังนี้

ทรงหมายถึง

กริยาราชศัพท์

ชี้

ทรงชี้ ทรงพระคชาธาร
ทรงม้า ทรงม้าพระที่นั่ง

เขียน, เรียบ, อ่าน
แต่งตัว

ทรงพระอักษร ทรงหนังสือ ทรงอักษร
ทรงขาว
ทรงเครื่องกษัตริย์

ถือ

ทรงกระบี่
ทรงดาบ

นั่ง

ทรงรถ
ทรงเรือ
ทรงเสลี่ยง

มี

ทรงกำลัง ทรงธรรม ทรงนาม
ทรงพระกรุณา ทรงพระกันแสง
ทรงพระไกรธ
ทรงพระเจริญวัย ทรงพระดำริ
ทรงพระทุกข์ ทรงพระนาม
ทรงพระประจวร ทรงพระปัญญา
ทรงพระพิโรธ ทรงพระเมตตา
ทรงพระวิตก ทรงพระโสภ
ทรงพระสรวล ทรงพระสุบิน
ทรงพระอุตสาหะ ทรงพระราชศรัทธา
ทรงสัจย์ธรรม ทรงอานุภาพ
ทรงเกาทัณฑ์
ทรงไตรปิฎก ทรงพระไตรปิฎก
ทรงเกราะ ทรงฉลองบาท
ทรงพระขำมรงค์

ยิง

พระ

สวม

2) การเติม “เสด็จ”

2.1) เติม “เสด็จ” หน้าคำกริยาจะไม่มี ความหมาย

ความหมายสำคัญอยู่ที่คำที่ตามหลัง “เสด็จ” ดังตัวอย่าง

เสด็จกลับ เสด็จข้าม เสด็จขึ้น เสด็จเข้าไป เสด็จคืนเข้า(พระนคร) เสด็จจาก
เสด็จถึง เสด็จไป เสด็จยก เสด็จขึ้น เสด็จลง เสด็จอยู่

2.2) เติม “เสด็จ” หน้ากริยาราชศัพท์ พบว่า เมื่อเติม “เสด็จ” แล้วจะมีความหมายว่า ไป, อยู่ ประกอบเข้ากับความหมายสำคัญของกริยาราชศัพท์ “เสด็จ” จึงทำหน้าที่เป็นกริยาช่วย ดังตัวอย่าง

เสด็จเข้าที่บรรทม เสด็จบรรทม เสด็จประพาส เสด็จประทับ เสด็จสวรรคต เสด็จ
ทิวศด

2.3) เติม “เสด็จ” หน้าคำนามและนามราชาศัพท์ มีความหมายว่า ไป ดังตัวอย่าง เสด็จประเวศ เสด็จพระราชดำเนิน

การเติม “เสด็จ” ต่างจากการเติม “ทรง” คือ เติม “เสด็จ” เพื่อเป็นการแสดงทิศทาง ส่วน “ทรง” เป็นการเติมกับคำกริยาทั่วไป

2.4) การเติม “ตรัส” พบว่าคำที่ตามหลัง “ตรัส” เป็นคำกริยาที่มีความหมายเกี่ยวกับการพูด ความหมายสำคัญจะอยู่ที่คำหลัง ส่วนคำว่า “ตรัส” ใช้นำเพื่อให้แสดงว่าเป็นคำราชาศัพท์ ดังตัวอย่าง

ตรัสกำชับ ตรัสทักทวน ตรัสถาม ตรัสบอก ตรัสประชด ตรัสปรึกษา
ตรัสปลอบ ตรัสเล่า ตรัสสนทนา ตรัสสรรเสริญ ตรัสสั่ง ตรัสสัพยอก
ตรัสห้าม

1.2.2 คำประสม

คำประสม หมายถึง การนำคำตั้งที่มีความหมายสำคัญหรือความหมายหลัก
รวมกับคำขยาย ซึ่งเป็นคำช่วยขยายความบอกรายละเอียด คำตั้งและคำขยายที่นำมาประกอบมี
คำนาม กริยา วิเศษณ์ บุพบท และนามราชาศัพท์ที่เกิดจากการเติม “พระ” ข้างหน้า

คำประสมจำแนกตามหน้าที่ของคำรวมแล้วได้ 3 ประเภท คือ ทำหน้าที่เป็น
คำนามราชาศัพท์ กริยาราชศัพท์ และเป็นได้ทั้งนามราชาศัพท์และกริยาราชศัพท์

ก. ทำหน้าที่เป็นคำนาม คำที่นำมารวมมีลักษณะดังนี้

1. คำตั้งปรากฏอยู่หน้าคำขยาย

1.1) คำตั้งเป็นคำนาม คำขยายเป็นนามราชาศัพท์ที่เป็นชื่ออวัยวะของ
ร่างกาย มีดังนี้

นาม + พระหัตถ์

เงื้อมพระหัตถ์

นำพระหัตถ์

ลายพระหัตถ์

นาม + พระทัย

ทอษพระทัย

นำพระทัย

นาม + พระเนตร

นำพระเนตร

นาม + พระองค์

บันพระองค์

นอกจากคำขยายจะเป็นนามราชาศัพท์ที่เป็นชื่ออวัยวะ

แล้วยังเป็นนามทั่วไป

นาม + นามราชาศัพท์ทั่วไป

ท้องพระคลัง

เชื้อพระวงศ์

ท้องพระโรง

พานพระศรี

1.2) คำตั้งเป็นคำบุพบท คำขยายเป็นนามราชาศัพท์ที่เป็นชื่อ

อวัยวะในร่างกาย

บุพบท + พระทัย

ในพระทัย

1.3) คำตั้งเป็นคำกริยา คำขยายเป็นนามราชาศัพท์ที่เป็นชื่อ

อวัยวะของร่างกาย

กริยา + พระบาท

ฉลองพระบาท

กริยา + พระองค์

ฉลองพระองค์

กริยา + พระพักตร์

ซับพระพักตร์

2. คำตั้งปรากฏอยู่หลังคำขยาย

2.1) คำตั้งเป็นคำกริยา คำขยายเป็นนามราชาศัพท์

พระทัย + กริยา พระทัยกำเริบ พระทัยปรารภณา

พระทัยโกรธ, พระทัยยินดี

พระทัยพิโรธ พระทัยสงสาร

2.2) คำตั้งเป็นคำนาม คำขยายเป็นราชาศัพท์

พระทัย + นาม

พระทัยกรุณา พระทัยทุกข์

พระทัยมานะ พระทัยเมตตา

2.3) คำตั้งเป็นคำวิเศษณ์ คำขยายเป็นนามราชาศัพท์

พระทัย + วิเศษณ์

พระทัยกว้างขวาง พระทัยเบิกบาน

พระทัยอารี

ข. ทำหน้าที่เป็นคำกริยา คำที่นำมารวมนี้อาจมีลักษณะดังนี้

1) คำตั้งเป็นคำกริยา คำขยายเป็นนามราชาศัพท์ที่หมายถึง

อวัยวะของร่างกาย มีดังนี้

กริยา + พระทัย

กริ่งพระทัย ถือพระทัย

ขัดพระทัย ทราบพระทัย

ขอบพระทัย ทอดพระทัย

ขึ้นพระทัย นอนพระทัย

คลายพระทัย ปลงพระทัย

แคลงพระทัย วางพระทัย

ชอบพระทัย ไว้พระทัย

ดูพระทัย สลดพระทัย

ตกพระทัย สัมเวทพระทัย

ตั้งพระทัย เสียพระทัย

เคืองพระทัย หวังพระทัย

กริยา + พระพักตร์

ชบพระพักตร์	ผินพระพักตร์
-------------	--------------

กริยา + พระหัตถ์

ตบพระหัตถ์	ยกพระหัตถ์
ยื่นพระหัตถ์	

กริยา + พระโขนง

ขาดพระโขนง	บ้านพระโขนง
ออกพระโขนง	

กริยา + พระองค์

ขยับพระองค์	ย่อพระองค์
ครั้นพระองค์	ระวังพระองค์
แต่งพระองค์	รักษาพระองค์
พยุงพระองค์	

กริยา + พระบาท

ก้าวพระบาท	ชำระพระบาท
หยั่งพระบาท	

กริยา + พระเนตร

ทอดพระเนตร	
------------	--

กริยา + พระกาย

ทรมานพระกาย	
-------------	--

นอกจากคำขยายจะเป็นนามราชาศัพท์ที่หมายถึงชื่ออวัยวะของร่างกายแล้ว ยังมีนามราชาศัพท์ทั่วไปที่ใช้เป็นคำขยาย ดังนี้

ขัดพระอชฌาสัย	ชอบพระอชฌาสัย
เข้าพระสุบิน	ต้องพระประสงค์
คล้ายพระไกรธ	แปลงพระอักษร
กายพระเสมหะ	สิ้นพระเคราะห์

2) คำตั้งเป็นคำวิเศษณ์ คำขยายเป็นนามราชาศัพท์ที่หมายถึงชื่อ

อวัยวะของร่างกาย มีดังนี้

วิเศษณ์ + พระทัย

แข็งพระทัย

ร้อนพระทัย

คับแค้นพระทัย

สมพระทัย

ดีพระทัย

สบายพระทัย

น้อยพระทัย

วิเศษณ์ + พระองค์

ใกล้พระองค์

เอนพระองค์

วิเศษณ์ + พระกาย

ลำบากพระกาย

วิเศษณ์ + พระพักตร์

ตรงพระพักตร์

ค. ทำหน้าที่เป็นคำนามราชาศัพท์และกริยาราชศัพท์

พบว่ามี 1 คำ คือ คำว่า “รับสั่ง” เป็นคำที่เกิดจากคำกริยา 2 คำ

มารวมกันแล้วทำหน้าที่ได้ 2 หน้าที่ คือ

1) ทำหน้าที่เป็นนามราชาศัพท์ หมายความว่า คำสั่งของ

พระเจ้าแผ่นดิน

2) ทำหน้าที่เป็นกริยาราชศัพท์ หมายความว่า คำพูดของ

พระเจ้าแผ่นดิน

1.3 การซ้อนคำเพื่ออธิบายความหมาย

การซ้อนคำในวรรณกรรมแปลเป็นการซ้อนคำเพื่ออธิบายความหมาย เกิดจากการนำคำราชาศัพท์ซ้อนคำธรรมดา และคำราชาศัพท์ซ้อนคำราชาศัพท์ โดยคำที่นำมาซ้อนมีความหมายเหมือนกันหรือคล้ายกัน

ต้องจดจำ

ต้องจดจำ

การซ้อนคำเพื่ออธิบายความหมายที่พบในวรรณกรรมแปลมีลักษณะ ดังนี้

1.3.1 คำซ้อนที่เกิดจากคำราชาศัพท์ซ้อนคำธรรมดา

คำธรรมดาที่ซ้อนคำราชาศัพท์ เป็นคำที่ช่วยอธิบายความหมายของคำราชาศัพท์ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นคำที่รับมาจากภาษาต่างประเทศ มีดังนี้

	นามราชาศัพท์	-	นามธรรมดา
เครื่องเสวยโภชนาอาหาร	เครื่องเสวยโภชนา	-	อาหาร
พระนามชื่อ	พระนาม	-	ชื่อ
พระแสงดาบ	พระแสง	-	ดาบ
	นามธรรมดา	-	นามราชาศัพท์
ข้าศึกราชศัตรู	ข้าศึก	-	ราชศัตรู
นักปราชญ์ราชบัณฑิต	นักปราชญ์	-	ราชบัณฑิต
	กริยาราชศัพท์	-	กริยาธรรมดา
ทอดพระเนตรดู	ทอดพระเนตร	-	ดู
ทอดพระเนตรเห็น	ทอดพระเนตร	-	เห็น
นิมิตฝัน	นิมิต	-	ฝัน
ประจวบใจ	ประจวบ	-	ใจ
ประทานให้	ประทาน	-	ให้
ประพาสเที่ยว	ประพาส	-	เที่ยว
ประสาทให้	ประสาท	-	ให้
โปรดให้	โปรด	-	ให้
เสด็จไป	เสด็จ	-	ไป

1.3.2 คำซ้อนที่เกิดจากคำราชาศัพท์ซ้อนคำราชาศัพท์

คำราชาศัพท์ที่นำมาซ้อนเป็นคำที่มีความหมายเหมือนกันหรือเป็นไปในทำนองเดียวกัน มีคำดังนี้

	นามราชาศัพท์	-	นามราชาศัพท์
พระราชกมลเหตุ	พระราชกมล	-	เหตุ
พระญาติพระวงศ์	พระญาติ	-	พระวงศ์
พระโองการมานพระบัญชา	พระโองการ	-	พระบัญชา

	กริยาราชศัพท์ -	กริยาราชศัพท์
คำรัสตรัส	คำรัส	ตรัส
<u>ประภาษตรัส</u>	ประภาษ	ตรัส

2. ลักษณะการใช้คำราชศัพท์

การใช้ราชศัพท์ในวรรณกรรมแปลพบว่ามีคำที่ใช้เป็นราชศัพท์อยู่ 4 ชนิด คือ คำนาม สรรพนาม ลักษณนาม กริยา เมื่อนำมาใช้เป็นคำราชศัพท์คำเหล่านี้ได้มีการเปลี่ยนแปลงไปเพื่อให้แตกต่างจากคำทั่วไป การเปลี่ยนแปลงที่พบเป็นการเปลี่ยนแปลงรูปคำซึ่งความหมายเดิมยังคงอยู่ เช่น คำราชศัพท์ว่า พระณาย หมายถึง กระจก ฉลองพระบาท หมายถึง รองเท้า ทอดพระเนตร หมายถึง มอง ดู พระโอสถ หมายถึง ยา เป็นต้น

ลักษณะการใช้ราชศัพท์ในวรรณกรรมแปลสมัยรัชกาลที่ 1 ผู้วิจัยได้ศึกษาโดยจำแนกตามหน้าที่ของคำดังต่อไปนี้

2.1 การใช้นามราชศัพท์

นามราชศัพท์ หมายถึง คำเรียกสิ่งต่าง ๆ ซึ่งเป็นของพระเจ้าแผ่นดิน พระมหาลี หรือพระบรมวงศานุวงศ์

การใช้นามราชศัพท์ในวรรณกรรมแปล พบว่า มีการใช้อยู่ 2 ประเภท คือ

2.1.1 นามราชศัพท์ทั่วไป

2.1.2 นามราชศัพท์ที่เป็นชื่อบุคคล

2.1.1 นามราชศัพท์ทั่วไป

นามราชศัพท์ทั่วไป หมายถึง สิ่งที่เกี่ยวข้องเป็นของพระเจ้าแผ่นดิน พระมหาลี และพระบรมวงศานุวงศ์ ซึ่งมีวิธีการใช้ดังนี้

ก. ใช้เฉพาะกับพระเจ้าแผ่นดิน

1) ใช้คำว่า พระบรม พระมหา พระอัคร พระราช มหา เครื่องราช นำหน้า

คำนามที่เป็นชื่อของสิ่งสำคัญอันควรยกย่อง เพื่อแสดงถึงการให้เกียรติอย่างยิ่ง เช่น

พระบรมโพธิสมภาร หมายถึง บุญบารมีของพระเจ้าแผ่นดิน

พระมหามงกุฎ หมายถึง เครื่องสวมพระเศียรพระเจ้าแผ่นดิน ซึ่งเป็น

1 ใน 5 ของเครื่องราชกกุธภัณฑ์

<u>พระอัคมรเหสี</u>	หมายถึง	ภรรยาเอกของพระเจ้าแผ่นดิน
<u>พระราชมนเทียร</u>	หมายถึง	ที่ประทับของพระเจ้าแผ่นดิน
<u>มหาเสวตฉัตร</u>	หมายถึง	ฉัตรขาวเป็น 1 ใน 5 ของเครื่องราชกกุธภัณฑ์
<u>เครื่องราชกกุธภัณฑ์</u>	หมายถึง	เครื่องหมายแสดงความเป็นพระเจ้าแผ่นดิน ประกอบด้วยของ 5 อย่าง ได้แก่ เสวตฉัตร พระมหามงกุฎ พระขรรค์ พัดวาลวิชนี ฉลองพระบาท

2) ใช้คำว่า ราช เครื่อง นำหน้าคำนามที่มีความสำคัญรอง

ลงมา จากข้อ 1) เช่น

<u>ราชฐาน</u>	หมายถึง	สถานที่อันเป็นขอบเขตของพระเจ้าแผ่นดิน
<u>เครื่องเสวย</u>	หมายถึง	อาหารสำหรับพระเจ้าแผ่นดิน

3) ใช้คำว่า ต้น ทรง พระที่นั่ง หลวง ประทับ ประกอบหลังคำนาม

เมื่อประกอบแล้วมีความหมายว่าเป็นราชพาหนะ หรือ สถานที่สำหรับพระเจ้าแผ่นดินทรงใช้ เช่น

<u>ม้านั่ง</u>	หมายถึง	ม้าของพระเจ้าแผ่นดิน
<u>ม้าทรง</u>	หมายถึง	ม้าที่พระเจ้าแผ่นดินทรง
<u>ช้างพระที่นั่ง</u>	หมายถึง	ช้างที่พระเจ้าแผ่นดินทรง
<u>เรือนหลวง</u>	หมายถึง	ที่อยู่ของพระเจ้าแผ่นดิน
<u>เรือทะเลประทับ</u>	หมายถึง	เรือเดินทะเลที่พระเจ้าแผ่นดินประทับ

4) ใช้คำว่า พระ ต้น พระ หลวง พระราช หลวง ราช

ทรง ประกอบกับคำนาม เพื่อแสดงว่าเป็นสิ่งของสำหรับพระเจ้าแผ่นดินทรงใช้ เช่น

<u>พระแสงต้น</u>	หมายถึง	อาวุธสำหรับพระเจ้าแผ่นดินทรง
<u>พระคลังหลวง</u>	หมายถึง	ที่เก็บพระราชทรัพย์ของพระเจ้าแผ่นดิน
<u>พระราชเรือนหลวง</u>	หมายถึง	ที่อยู่ของพระเจ้าแผ่นดิน
<u>ราชพาหนะทรง</u>	หมายถึง	ยานพาหนะสำหรับพระเจ้าแผ่นดินทรง

ข. นามราชาศัพท์ที่ใช้สำหรับพระเจ้าแผ่นดิน พระมเหสี และพระบรม

วงศานุวงศ์ ใช้คำว่า พระ นำหน้าคำนามที่เป็นสิ่งสามัญ เช่น ใช้ นำหน้าชื่ออวัยวะในร่างกาย
นำหน้าเครื่องใช้สอย เครื่องประดับ เป็นต้น

นามราชาศัพท์ทั่วไปที่พบในวรรณกรรมแปลได้รวบรวมและจำแนก
หมวดของคำราชาศัพท์ไว้แต่ละประเภท ดังนี้

หมวดที่ 1	หมวดพระบรมวงศานุวงศ์
หมวดที่ 2	หมวดอวัยวะต่าง ๆ ของร่างกาย
หมวดที่ 3	หมวดราชูปโภค
หมวดที่ 4	หมวดยานพาหนะ
หมวดที่ 5	หมวดพระราชนิเวศน์
หมวดที่ 6	หมวดพระราชพิธี
หมวดที่ 7	หมวดเบ็ดเตล็ด

หมวดที่ 1 หมวดพระบรมวงศานุวงศ์

หมายถึง ตระกูลของพระเจ้าแผ่นดิน พระมเหสี พระญาติพระวงศ์ต่าง ๆ ที่ปรากฏในวรรณกรรมแปล มีดังนี้

ราชาศัพท์	ความหมาย
สมเด็จพระมหากษัตริราชเจ้า	พระเจ้าแผ่นดินผู้ยิ่งใหญ่
สมเด็จพระอัยกาธิราชเจ้า, สมเด็จพระอัยกา, สมเด็จพระอัยกา พระเจ้าปู่	ปู่ ซึ่งเป็นพระเจ้าแผ่นดิน
สมเด็จพระราชบิดา พระราชบิดา, พระบิดาเจ้า พระบิดา	
พระราชมารดา, พระมารดา พระมารดาผู้ใหญ่ พระมารดาเลี้ยง	แม่ซึ่งเป็นพระอัครมเหสีหรือพระสนม
พระอัครมเหสี มเหสี, นางอัครมเหสี	
พระสนมเอก พระสนมโท พระสนมตรี	ภรรยาของพระเจ้าแผ่นดินที่ได้รับแต่งตั้งใน พระราชพิธีราชาภิเษก ¹ เป็นตำแหน่งภรรยาของพระเจ้าแผ่นดิน จะมีจำนวนกี่คนก็ได้ ²

พระเจ้าลุง	ลุง ใช้สำหรับทรงใช้เรียกพระเจ้าแผ่นดินเมืองอื่น ซึ่งเคยติดต่อกันในสมัยพระเจ้าแผ่นดินพระองค์ก่อน ³
สมเด็จพระเจ้าป้า, พระเจ้าป้า	ป้า ใช้สำหรับพระบรมวงศานุวงศ์ทรงเรียกป้า ซึ่งเป็นพี่สาวของพระเจ้าแผ่นดิน
พระเจ้าน้า	
	น้า ใช้สำหรับพระเจ้าแผ่นดินทรงเรียกพระเจ้าแผ่นดินเมืองอื่น ซึ่งเคยติดต่อกันในสมัยพระเจ้าแผ่นดินพระองค์ก่อน ⁴
สมเด็จพระเจ้าพี่น้องนางเธอ, พระเจ้าพี่น้องนางเธอ, พระเจ้าพี่น้อง, พี่นาง	พี่สาวของพระเจ้าแผ่นดิน
พระเชษฐาธิราชเจ้า, สมเด็จพระเชษฐา, พระเชษฐาธิราช, สมเด็จพระเจ้าพี่, พระเจ้าพี่	
อนุชา	น้องชายของพระเจ้าแผ่นดิน เป็นคำเรียกทั่วไป
ลูกหลวง	ลูกพระเจ้าแผ่นดิน ใช้เรียกทั่วไป
พระราชบุตรเอก	ลูกชายคนแรกของพระเจ้าแผ่นดิน เกิดแต่พระมเหสี และจะได้ขึ้นครองราชสมบัติต่อจากพระราชบิดา
พระราชบุตรโท	ลูกชายคนที่สองของพระเจ้าแผ่นดิน
พระราชโอรส	ลูกชายของพระเจ้าแผ่นดินที่มีแม่เป็นพระราชธิดาของพระเจ้าแผ่นดินพระองค์อื่น
พระโอรส, ราชโอรส	ลูกชายของพระเจ้าแผ่นดินที่มีแม่เป็นพระสนม
พระราชบุตร, ราชบุตร ราชบุตรชาย	ลูกชายของพระเจ้าแผ่นดิน ใช้เป็นคำเรียกทั่วไป
พระราชบุตรี, ราชบุตรี, พระราชบุตรหญิง, ราชธิดา, ธิดา	ลูกสาวของพระเจ้าแผ่นดิน
พระเจ้าหลาน	
	หลาน ใช้สำหรับพระเจ้าแผ่นดินทรงใช้เรียก หลานที่เป็นลูกของพระราชโอรส

ราชันดดา	หลาน ใช้สำหรับพระเจ้าแผ่นดินทรงใช้เรียก หลานที่เกิดจาก พระราชธิดาซึ่งอภิเษกกับพระเจ้าแผ่นดินเมืองอื่น
หลานหลวง	หลาน ใช้สำหรับพระเจ้าแผ่นดินทรงเรียกหลานที่เกิดจาก พระราชธิดา
พระราชบุตรเขย, บุตรเขย	บุตรเขยของพระเจ้าแผ่นดิน
พระเจ้าหมื่นปี สองเต๋, อ่อง, ได้อ่อง }	พระเจ้าแผ่นดิน ⁶
สองไทเฮา	แม่ของพระเจ้าแผ่นดิน ⁷
ไท่กั๋ง	พ่อของพระเจ้าแผ่นดิน ⁸
สองเฮา	ภรรยาของพระเจ้าแผ่นดิน ⁹
สุหยิน	ภรรยาของลูกพระเจ้าแผ่นดิน ¹⁰
ไท่จู	ลูกชายของพระเจ้าแผ่นดินที่เป็นรัชทายาทสืบราชบัลลังก์ ¹¹
ไท่เซ่ง	ลูกชายคนที่สองของพระเจ้าแผ่นดิน ¹²

หมวดที่ 2 หมวดอวัยวะต่าง ๆ ของร่างกาย

ราชาศัพท์	ความหมาย
น้ำพระเนตร	น้ำตา
นิ้วพระหัตถ์	นิ้วมือ
บั้นพระองค์	เอว
ปลายพระบาท	ปลายเท้า
ฝ่าพระบาท	ฝ่าเท้า
ฝ่าพระหัตถ์	ฝ่ามือ
พระกร, พระหัตถ์	มือ
พระกรรณ	หู
พระกาย, พระองค์	ตัว
พระเนตร	ดวงตา
พระบาท, บาท	เท้า
พระพักตร์	หน้า
พระเพลา	ตัก
พระทัย	ดวงใจ

พระศอ	คอ
พระอังการ	เอ้ากระดูก
พระอังสา	บ่า, ไหล่
พระอัฐิ	กระดูก
พระอุระ	อก
พระโอษฐ์	ปาก

หมวดที่ 3 หมวดราชูปโภค

หมายถึงเครื่องแต่งกาย เครื่องประดับ ภาชนะใช้สอย เครื่องใช้ทั่วไปสำหรับ พระเจ้าแผ่นดินมีดังต่อไปนี้

ราชาศัพท์	ความหมาย
<u>เครื่องแต่งกาย</u>	
เครื่องกษัตริย์	ชุดของพระเจ้าแผ่นดิน
เครื่องขาว, ทรงขาว	ชุดขาว พระเจ้าแผ่นดินทรงเพื่อเป็นไว้อาลัยให้แก่ผู้ล่วงลับไปแล้ว
ฉลองพระบาท, นล่องบาท	รองเท้า
นล่องพระองค์	เสื่อ
นล่องพระองค์กรุย	เสื่อตัวยาว
ผ้าซับพระพักตร์	ผ้าเช็ดหน้า
พระมาลา	หมวก หรือ ดอกไม้ จะใช้ในความหมายใดดูจากบริบท เช่น กล่าวถึงพระมาลาในการศึก “พระมาลา” หมายถึง หมวก ถ้ากล่าวถึง พระมาลาถวายพระมุเตา “พระมาลา” หมายถึง ดอกไม้ หรือพวงดอกไม้
พระภูษา	ผ้านุ่ง
เสื่อทรง	เสื่อของพระเจ้าแผ่นดิน
เสื่อทรงชั้นใน	ค่านี้นพบในวรรณกรรมแปลของจีน หมายถึง เสื่อตัวใน ตามธรรมเนียมจีนส่วนใหญ่จะใส่เสื่อสองชั้น พระเจ้าแผ่นดินจะทรงเสื่อลายมังกร เป็นเสื่อทรงชั้นนอก ส่วนเสื่อทรงตัวในจะเป็นเสื่อแขนยาว สีขาว

เครื่องประดับ

พระธำมรงค์	แหวน
พระธำมรงค์เพชร	แหวนเพชร
มงกุฏ	เครื่องสวมศีรษะ
สังวาล	สร้อยใช้คล้องเนลียงบ่า

เครื่องภาชนะใช้สอย

ขันสรงพระพักตร์	ขันน้ำสำหรับล้างหน้า
พระเต้าทอง	คนโทใส่น้ำสำหรับพระเจ้าแผ่นดินทรงใช้หลังทักษิณาทก หรือกรวดน้ำ
พระสุพรรณศรี	กระโถน
พานพระศรี	พานหมากพลู

ราชาศัพท์ความหมายเครื่องใช้ทั่วไป

บั๊งพระสุริย์	เครื่องใช้บังแดด มีรูปร่างคล้ายพัด
ผ้าชุบสรงพระพักตร์	ผ้าชุบน้ำสำหรับเช็ดหน้า
พระกลด	ร่มมีด้ามยาว
พระเขนย, เขนย	หมอน
พระขรรค์	ดาบมี 2 คม
พระเก้าอี้	เก้าอี้
พระฉาย	กระจก
พระที่, พระแท่น, พระอู่, } ที่พระบรรทม, ที่บรรทม }	ที่นอน
พระที่นั่ง	ที่นั่ง
พระแสง	อาวุธ
พระแสงกระบี่	กระบี่
พระแสงเกาทัณฑ์	เกาทัณฑ์
พระแสงข้างที่	อาวุธที่มีไว้ที่พระบรรทมของพระเจ้าแผ่นดิน
พระแสงของ้าว	อาวุธที่มีขอและง้าวใช้ในสงครามยุทธหัตถี
พระแสงดาบ	ดาบ
ราชอาสน	ที่นั่ง
สุจหนี่	ผ้าปูที่นั่ง

หมวดที่ 4 ขานพาหนะ

หมายถึง พาหนะที่พระเจ้าแผ่นดิน พระมหากษัตริย์ พระบรมวงศานุวงศ์ทรงใช้ในการเดินทางมีดังนี้

ราชาศัพท์	ความหมาย
ราชพาหนะ	พาหนะสำหรับพระเจ้าแผ่นดิน
เกยประพาศ	ที่สำหรับพระเจ้าแผ่นดินใช้ก้าวขึ้นพระราชยาน หรือขึ้นช้างพระที่นั่ง
เครื่องคชาภรณ์	เครื่องประดับช้างพระที่นั่ง
ช้างพระที่นั่ง, พระคชาธาร, ม้าพระที่นั่ง, ม้าพระที่นั่ง, ม้ายืน, ม้าทรง	ม้าที่พระเจ้าแผ่นดินทรงขี่
รถประทับ, รถทรง	รถใช้ส่วนตัวของพระเจ้าแผ่นดินทรงใช้ในการเดินทาง
รถประเทียบ, ประเทียบ	รถที่ใช้สำหรับพระมหากษัตริย์ พระสนม
เรือทะเลประทับ	เรือเดินทะเลที่พระเจ้าแผ่นดินทรงใช้ในการเดินทาง
เรือพระที่นั่ง	เรือที่พระเจ้าแผ่นดินทรงใช้ในการเดินทาง
เสลี่ยง	คานหามใช้คนหามที่พระบรมวงศานุวงศ์ทรงเมื่อเดินทาง

หมวดที่ 3 หมวดพระราชนิเวศน์

หมายถึง สถานที่อันเป็นที่ประทับ ที่เสด็จออกว่าราชการ หรือที่ใช้ในการต่าง ๆ ของพระเจ้าแผ่นดิน มีดังต่อไปนี้

ราชาศัพท์	ความหมาย
กุฎี	คำนี้พบในวรรณกรรมแปลของจีน มีความหมายว่า ที่ฝังพระบรมศพของพระเจ้าแผ่นดิน ที่ฝังพระศพพระมหากษัตริย์และพระบรมวงศานุวงศ์ ตลอดจนใช้เป็นที่พักพิงผู้ที่ทำความดีความชอบต่อแผ่นดิน
ตำหนัก	ที่อยู่ของพระบรมวงศานุวงศ์ เมื่อได้สืบราชสมบัติเป็นพระเจ้าแผ่นดิน จึงเรียกตำหนักว่าพระราชมนเทียร และใช้เป็นที่อยู่ของขุนนางที่ทำความดีความชอบโดยพระเจ้าแผ่นดิน พระราชทานตำหนักให้พร้อมทั้งของต่าง ๆ มีเครื่องใช้ในตำหนัก ของประดับบารมี

ราชาศัพท์	ความหมาย
พระที่นั่ง	ที่ประทับของพระเจ้าแผ่นดิน
ท้องพระโรง	ที่ออกว่าราชการของพระเจ้าแผ่นดิน
ท้องพระคลัง	ที่เก็บทรัพย์สมบัติของพระเจ้าแผ่นดิน
บัลลังก์	ที่ประทับสำหรับพระเจ้าแผ่นดินว่าราชการ
พระราชฐาน, ราชฐาน	สถานที่อันเป็นขอบเขตเฉพาะของพระเจ้าแผ่นดิน
พระราชเรือนหลวง, เรือนหลวง, พระราชวัง, ราชวัง, วัง, พระตำหนัก, ประสาท	ที่ประทับของพระเจ้าแผ่นดิน
พระราชมนเทียร, ราชมนเทียร	
พลับพลา	ที่ประทับชั่วคราวสำหรับพระเจ้าแผ่นดิน และ พระบรมวงศานุวงศ์

หมวดที่ 6 หมวดราชพิธี

พระราชพิธี หมายถึง พิธีกรรมต่าง ๆ อันเกี่ยวเนื่องด้วยพระเจ้าแผ่นดิน มีพระราชพิธีดังต่อไปนี้

การหลังทักษิโณทก หมายถึง การกวัดน้ำโดยพระเจ้าแผ่นดิน ภาชนะที่ใช้ คือ พระเต้าทอง ในวรรณกรรมแปลของมอญ พบว่า มีการหลังทักษิโณทกเมื่อมีการชนช้าง พระเจ้าแผ่นดินเป็นผู้หลังขณะอยู่บนช้างพระที่นั่ง ขณะที่หลังทักษิโณทกทรงอธิฐานขอให้ได้ชัยชนะ ดังเช่น พระเจ้าราชวชิรราช ทรงหลังทักษิโณทกเมื่อจะทรงชนช้างกับเป็ดน้อยบุตรของสมิงเล็กพรา

พระราชพิธีเฉลิมพระราชมณเฑียร พระเจ้าแผ่นดินทรงให้สร้างพระราชมณเฑียร เมื่อสร้างเสร็จจึงให้มีพิธีฉลองพระราชมณเฑียร ภายในพระราชมณเฑียรมีห้องท้องพระโรง พระที่นั่ง ศาลาลูกขุน ซึ่งใช้เป็นสถานที่ออกว่าราชการ ดังเช่น พระเจ้าศรีสุทโศยวงษธรรมเจดีย์ทรงเฉลิมพระราชมณเฑียร

พระราชพิธีถวายพระนาม การถวายพระนามพระเจ้าแผ่นดินโดยทั่วไปจะถวายในพระราชพิธีบรมราชาภิเษก แต่ถ้าพระเจ้าแผ่นดินนั้นยังไม่ได้มีการถวายพระนามใหม่ ดังที่พระมหาปิฎกธรเมื่อขึ้นครองราชสมบัติ ได้เรียกพระนามพระองค์ว่า พระเจ้าหงสาวดี มาโดยตลอด จนกระทั่งเมื่อพระองค์ทรงพบพระนามที่เหมาะสมกับพระองค์แล้วจึงได้จัดพระราชพิธีถวายพระนามขึ้น ซึ่งการ

จัดพระราชพิธีนี้อาจเพื่อต้องการประกาศให้เมืองอื่นรู้ถึงพระเดชานุภาพของพระองค์ เพราะการถวายพระนามใหม่ไม่ใช่ทำได้โดยทั่วไป แต่ต้องมีเหตุการณ์สำคัญเกิดขึ้น เช่น พระเจ้าหงสาวดีทรงตอบปริศนาธรรมของพระเจ้าแผ่นดินเมืองอื่น ๆ ได้จนเป็นที่ประจักษ์ในพระปัญญาบารมี จึงได้มีการจัดพระราชพิธีถวายพระนามใหม่ว่า พระเจ้าศรีสากยวงษธรรมเจดีย์ ดังปรากฏในเรื่องราชาธิราช

พระราชพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพ หมายถึง พระราชพิธีเผาพระบรมศพพระเจ้าแผ่นดิน หรือเผาพระศพ มีคำราชาศัพท์เกี่ยวกับพระราชพิธีดังนี้

ศัพท์	ความหมาย
พระโกศ	ที่เก็บกระดูกเมื่อเผาแล้ว
พระธาตุ	กระดูกของพระพุทธเจ้า
พระอัฐิ	กระดูกเชื้อพระวงศ์ที่เผาแล้ว

พิธีถวายความสัจ เป็นพิธีในการปกครองพระบรมวงศานุวงศ์ ขุนนาง และสามัญชนที่ได้รับมอบหมายให้ไปปฏิบัติหน้าที่ต่างพระเนตรพระกรรณพระเจ้าแผ่นดิน โดยจะให้สาบานว่าจะไม่ทรยศ ดังที่ปรากฏในเรื่องราชาธิราช เช่น ตอนมะละกอรขอถวายความสัจ และขอคืนพระโลหิตจากพระบาทของพระเจ้าช้างเผือก เป็นต้น

พระราชพิธีบรมราชาภิเษก หมายถึง พิธีขึ้นครองราชสมบัติพระเจ้าแผ่นดิน บ้างเรียกว่าพระราชพิธีอภิเษก มีคำศัพท์อื่นเกี่ยวกับพระราชพิธีดังนี้

ศัพท์	ความหมาย
เครื่องเบญจกฐภรณ์	เครื่องแสดงพระอิสริยยศของพระเจ้าแผ่นดิน มี 5 อย่าง คือ เสวตฉัตร พระมหามงกุฏ พระขรรค์ พัดวาลวิชนี จล่องพระบาท
น้ำกลศ	น้ำเทพมนต์ที่หลังจากกลศ ซึ่งเป็นภาชนะรูปร่างเหมือนคนโท มีฝาเปิด มีพวยอย่างกาน้ำ
น้ำสังข์	น้ำพระพุทธมนต์ที่หลังจากสังข์

โบราณราชประเพณี, ราชประเพณี ปราบคาภิเษก	ระเบียบแบบแผนตามขนบธรรมเนียมที่มีมาแต่สมัยก่อน ซึ่งใช้ในพระราชสำนัก พระราชพิธีอภิเษกขึ้นครองราชสมบัติเมื่อสามารถรับขณะ เข้าศึกได้
พระที่นั่งภัทรบิฐ พระมณฑป	ที่ประทับของพระเจ้าแผ่นดิน เรือนยอดที่มีรูปสี่เหลี่ยมใช้เป็นสถานที่ในการประกอบ พระราชพิธี
สรงพระสหัสธารา	การสร่งน้ำของพระเจ้าแผ่นดิน
อัฐาวุธ	อาวุธ 8 อย่าง
อาเศียรพาท	การอวยพร

พระราชพิธีเหยียบดินชนะ จากเรื่องราวราชพิธีเป็นประเพณีการศึกมีมาแต่สมัยโบราณ เมื่อฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดเพลี่ยงพล้ำมีอันต้องพ่ายต่อพระเจ้าแผ่นดินฝ่ายชนะจะทำพิธีเหยียบดินชนะ คือ ใช้น้ำชำระพระบาทรดศีรษะแม่ทัพฝ่ายแพ้ เสร็จพิธีแล้วให้นำไปประหารชีวิต พระราชพิธีนี้เป็น การแสดงถึงการหมิ่นเกียรติที่อาจหาญทำสงครามกับพระองค์ ดังเช่น พระเจ้าราชาธิราช ทรงประกอบพิธีเหยียบดินชนะเมื่อทรงรับชนะมังรายกะยอลาพระราชโอรสในพระเจ้าฝรั่งมังฆ้อง

หมวดที่ 7 หมวดเบ็ดเตล็ด

7.1 หมวดเบ็ดเตล็ดทั่วไป

ราชาศัพท์	ความหมาย
เครื่องที่เสวย, ของเสวย	อาหารสำหรับพระเจ้าแผ่นดิน
เครื่องเลี้ยง	อาหารที่พระเจ้าแผ่นดินทรงสั่งให้เลี้ยงขุนนาง
ราชกิจ	งานของพระเจ้าแผ่นดิน
ราชวัตรฉัตรธง	รู้กันตามมณฑลพิธี มีฉัตรและธงปักบนรั้ว
ราชบัญญัติ	กฎหมาย ข้อบังคับ
พระราชอาญา	โทษ
พระอัยการศึก	กฎหมายเพื่อรักษาความสงบของบ้านเมือง

แผ่นพระสุพรรณบัฏ	แผ่นทองสำหรับจารึกพระนามพระเจ้าแผ่นดินในพระราชพิธีราชาภิเษก
พระราชสาส์น, พระราชสาร, ราชสาร	จดหมายที่พระเจ้าแผ่นดินทรงส่งไปถึงพระเจ้าแผ่นดิน อีกเมืองอาจด้วยเจริญสัมพันธไมตรี หรือเป็นการโต้ตอบ ระหว่างทำศึกสงคราม
ลักษณะพระราชสาร	ข้อความในจดหมาย
ลายพระหัตถ์, ลายพระอักษร, ลายอักษร	จดหมายที่พระเจ้าแผ่นดินทรงเขียน
หมายรับสั่ง, หนังสือรับสั่ง	หนังสือคำสั่งของพระเจ้าแผ่นดินที่มีไปยัง พระบรมวงศานุวงศ์ หรือขุนนาง
หมายประกาศ	หนังสือคำสั่งของพระเจ้าแผ่นดินให้มิไปตามกรม หัวเมืองต่าง ๆ
พระโสด	ยา
เครื่องราชบรรณาการ, เครื่องบรรณาการ	สิ่งของซึ่งเมืองอื่นมาถวายพระเจ้าแผ่นดินจะส่งมาพร้อม พระราชสาส์น
พระแปล	หน้าต่าง

7.2 หมวดเบ็ดเตล็ดที่ใช้กับบุคคล

พระสหาย	เพื่อน
นางนม	แม่นม
มหาดเล็ก	ชายที่มีหน้าที่รับใช้พระเจ้าแผ่นดิน หรือพระบรมวงศานุวงศ์
นางห้าม, ห้าม	หญิงที่เป็นภรรยาของพระเจ้าแผ่นดิน หรือพระบรมวงศานุวงศ์
บาทบริจา	หญิงที่มีหน้าที่รับใช้พระเจ้าแผ่นดิน หรือพระบรมวงศานุวงศ์
ข้าหลวง, คนหลวง	คนที่ถวายตัวเป็นข้ารับใช้พระเจ้าแผ่นดิน หรือพระบรมวงศานุวงศ์
วิเสท	ผู้ทำอาหาร

2.1.2 นามราชาศัพท์เป็นชื่อเฉพาะบุคคล

นามราชาศัพท์อันเป็นชื่อเฉพาะบุคคล หมายถึง คำนำนามอันเป็นชื่อเฉพาะที่ตั้งขึ้นสำหรับใช้เรียกพระนามพระเจ้าแผ่นดิน พระมหากษัตริย์ และพระบรมวงศานุวงศ์

นามราชาศัพท์เฉพาะประกอบด้วย คำนำพระนาม และพระนามเสมอจึงนับว่าเป็นคำราชาศัพท์ที่สมบูรณ์ในการใช้เรียกพระนาม

ก. คำนำพระนาม

คำนำพระนาม หมายถึง คำที่นำหน้าพระนามเพื่อแสดงว่าบุคคลผู้นี้ดำรงพระยศใด คำนำหน้าพระนามที่พบในวรรณกรรมแปล มีดังนี้

คำนำพระนาม

ใช้สำหรับ

สมเด็จพระเจ้า, สมเด็จพระเจ้า

เป็นคำนำพระนามพระเจ้าแผ่นดินที่ใช้เพื่อ

ยกย่อง เชิดชู เช่น สมเด็จพระเจ้าราชาธิราช
สมเด็จพระร่วงเจ้า

พระเจ้า

เป็นคำนำพระเจ้าแผ่นดิน ใช้เรียกโดยทั่วไป
เช่น พระเจ้าฟ้ารั่ว พระเจ้าเล้าเปี

พระ - เจ้า

เป็นคำนำพระนามพระเจ้าแผ่นดิน ใช้เรียก
โดยทั่วไป เช่น พระร่วงเจ้า

พระเจ้า - องค์, พระเจ้า - องค์

เป็นคำนำพระเจ้าแผ่นดิน พบในวรรณกรรม
แปลจีน⁶

พญา

เป็นคำนำหน้าพระนามพระเจ้าแผ่นดิน
เช่น พญาพะโร

พญาอู่

เป็นคำนำพระราชโอรส

เช่น พญาน้อย พระราชโอรสในพระเจ้า

ช้างเผือกกับพระสนมเอก เดิมพระนามว่า

มังสุระมณีจักรกumar เมื่อทรงเจริญวัย พระราช

บิดาทรงให้พระนามว่า พญาน้อย

คำนำพระนาม

ใช้สำหรับ

มั่ง

เป็นคำนำหน้าพระนามพระบรมวงศานุวงศ์ที่เป็นชาย
เช่น มั่งรายกะยอชวา พระราชโอรสในพระเจ้า
มนเทียรทอง

เจ้า

มั่งยอดฟ้า พระอนุชาในพระเจ้าพุทธาม
และใช้เป็นคำนำชื่อขุนนางผู้ใหญ่
คำนำพระนามพระบรมวงศานุวงศ์ ที่เป็นพี่ชาย
เช่น เจ้าจัตเวติราชกุมาร พระราชโอรสใน
พระเจ้าอลังคะจงสุ

พ่อขุนเมือง

เจ้าชีพ พระอนุชาพญาแสนเมือง

ตะละพญา

คำเรียกพระราชโอรส¹³

นาง

คำนำพระนามพระเจ้าแผ่นดินหญิง¹⁴

เป็นคำนำพระนามพระมเหสี พระสนม พระราชธิดา
เช่น นางศิริมายา พระสนมเอกในพระเจ้าช้างเผือก
นางสร้อยดาว พระธิดาในสมเด็จพระร่วงเจ้า

นาง__สองเฮา,

นาง__สองไทเฮา

นาง__สุหยิน

ในวรรณกรรมแปลของจีน มีคำว่า “นาง”
หน้าพระนาม พระบรมวงศานุวงศ์ฝ่ายหญิง
ซึ่งพระนามนี้เป็นชื่อสกุลหรือแซ่ของตระกูล
ฝ่ายหญิง และมีคำลงท้ายพระนามด้วยคำบอก
ตำแหน่ง เช่น ตำแหน่งพระอัครมเหสี ใช้คำว่า
สองเฮา⁹ ตำแหน่งสมเด็จพระพันปีหลวง ใช้คำว่า
ไทเฮา⁷ ตำแหน่งพระชายา ใช้คำว่า สุหยิน¹⁰

ข. พระนาม

พระนามที่จะศึกษาต่อไปนี้เป็นการศึกษาวิธีเรียกพระเจ้าแผ่นดิน พระมเหสี
และพระบรมวงศานุวงศ์

- 1) การเรียกพระนามพระเจ้าแผ่นดิน พบว่าการเรียกพระนามได้ 3 วิธี

ดังต่อไปนี้

- 1.1) เรียกพระนามพระเจ้าแผ่นดินตามนามเมือง

หมายถึง เรียกพระนามตามชื่อเมืองที่พระเจ้าแผ่นดินครอง พระนาม
ที่เรียกตามนามเมืองนี้ผู้เรียกคือชาวเมืองอื่น เช่น พระเจ้าอู่จว่ พระเจ้าหงสาวดี พระเจ้าพุทธม
พระเจ้าเชียงใหม่ พระเจ้าล้านช้าง พระเจ้ากรุงจีน พระเจ้าลังกา เป็นต้น

1.2) เรียกพระนามที่ได้รับการถวายในพระราชพิธี

ราชาภิเษก

เมื่อพระเจ้าแผ่นดินพระองค์ใหม่ขึ้นครองราชสมบัติจะมีการประกอบพระราชพิธีราชาภิเษกมีการถวายพระนามพระเจ้าแผ่นดินโดยจารึกลงในพระสุพรรณบัฏหรือแผ่นทอง พระนามที่ใช้เรียกในวรรณกรรมแปล พบว่ามีการเรียกตามที่ได้รับถวายในพระราชพิธี มีดังนี้

1.2.1) ขอพระราชทานนามจากพระเจ้าแผ่นดินที่ทรงเคยมีพระมหากรุณาธิคุณ ดังเช่น มะกะโท เมื่อได้ครองเมืองเมาะตะมะจะปราบดาภิเษกเป็นพระเจ้าแผ่นดินได้มีพระราชสาธมาขอพระนาม และเครื่องราชกกุธภัณฑ์ ต่อสมเด็จพระร่วงเจ้า ด้วยสำนึกในพระเดชพระคุณในกาลก่อนซึ่งเคยชุบเลี้ยงให้รับราชการเป็นขุนวัง พระนามที่พระราชทานให้คือ พญาฟ้าร้ว

... ฝ่ายมะกะโทหาเชื้อสายมิได้ จึงพระราชทานตามภาษาไทย ตามนิมิตในแผ่นพื้นพระสุพรรณบัฏ ทรงนามว่า พญาฟ้าร้ว...

(ราชาธิราช เล่ม 1 มัด 1)

การขอพระราชทานนามนี้ยังคงขอพระราชทานสืบไปดังเช่นเมื่อพญาฟ้าร้วสวรรคตผู้ที่ขึ้นครองราชสมบัติสืบต่อจะส่งพระราชสาธขอพระราชทานนาม ดังตัวอย่าง

...อนูชาพระเจ้าฟ้าร้วได้สวดยราชสมบัติในเมืองเมาะตะมะ... แต่งพระราชสาธกับเครื่องราชบรรณาการ ให้ราชทูตเอาไปถวายสมเด็จพระร่วงเจ้า...ให้พระราชทานพระนามลง พระสุพรรณบัฏ ชื่อว่า พญารามประเคิด...

...เจ้าอาว ซึ่งเป็นบุตรชายใหญ่นั้นให้ขึ้นสวดยราชสมบัติ... จึงแต่งพระราชสาธ เครื่องราชบรรณาการ ไปขอพระราชทานนามสมเด็จพระร่วงเจ้า ๆ จึงพระราชทานพระนามลงพระสุพรรณบัฏ ชื่อว่า พระเจ้าแสนเมือง

(ราชาธิราช เล่ม 2 มัด 1)

การขอพระราชทานพระนามจากพระเจ้าแผ่นดินที่ทรงเคยมีพระมหากรุณาธิคุณมาก่อน จึงเป็นการแสดงถึงความจงรักภักดี และขอพึ่งพระบรมโพธิสมภาร

1.2.2) พระเจ้าแผ่นดินเมืองอื่นถวายพระนามให้เพื่อเฉลิมพระเกียรติ ดังเช่น พระเจ้าหงสาวดี ได้รับพระนามที่พระเจ้าแผ่นดินเมืองต่าง ๆ ถวายให้ เมื่อสามารถแก้ปริศนาต่าง ๆ ได้ ด้วยพระปัญญาของพระองค์ ดังข้อความว่า

...พระเจ้ากรุงศรีอยุธยาจึงตรัสสั่งให้จารึกพระนามเป็นอักษรลงในแผ่นทองว่า พระมหา
ราชาธิราชถวายมาแก่พระเจ้าหงสาวดี ให้รับเอาพระนามนี้เถิด...

...พระเจ้าอังวะก็ถวายพระนามว่า พระราชาธิราช...

(ราชาธิราช เล่ม 20 มัด 3)

...พระเจ้าลังกาได้แจ้งว่า พระเจ้าหงสาวดีเป็นพระราชวงศ์ใหญ่หลวง สร้างพระบารมีเป็นทางพระโพธิญาณ...เอาใบลานทองประดับพลอย จารึกพระนามว่าพระศรีสาकยวงศ์ธรรมเจดีย์...

(ราชาธิราช เล่ม 21 มัด 3)

พระนามที่พระเจ้าแผ่นดินเมืองอื่นถวายมานั้น มีหลายพระนามจึงต้องมีการเลือกพระนามที่เหมาะสม เมื่อเลือกได้แล้วจึงจัดพระราชพิธีถวายพระนาม ดังที่พระเจ้าหงสาวดีรับพระนามซึ่งพระเจ้าลังกาถวาย

1.2.3) ที่ประชุมปรึกษากันถวายพระนาม

หมายถึง สมณะพราหมณ์ ขุนนางผู้ใหญ่ ประชุมปรึกษากันถวายพระนามพระเจ้าแผ่นดิน เมื่อขึ้นครองราชสมบัติ ดังตัวอย่าง

...สมณะ ชีพราหมณ์ เสนาพฤฒามาตย์ทั้งปวงปรึกษากันว่า จะขอถวายพระนาม พญาน้อยใหม่มังคันจิ แลพญาอินทโยธราชประโรหิตทั้งปวง จึ่งว่าพญาน้อยเป็นนามราชสีหะจะถวายพระนามน้อย เรียกว่า พระเจ้าราชาธิราช...

(ราชาธิราช เล่ม 8 มัด 2)

...บรรดาขุนนางผู้ใหญ่ ผู้น้อยก็กราบถวายบังคมพร้อมกัน พระเจ้าเล่าปี่ก็ตั้งอยู่ในสมบัติกษัตริย์แต่นั้นมา จึ่งถวายพระนามพระเจ้าเจียงปู้...

(สามก๊ก เล่ม 2 หน้า 388)

1.3) เรียกตามพระนามพิเศษถวายเพิ่มพระเกียรติยศ

หมายถึง ในแผ่นดินของพระเจ้าแผ่นดินพระองค์ใด มีเหตุการณ์เกิดขึ้นอันเป็นพระเกียรติพิเศษ จึ่งถวายพระนามพิเศษเฉลิมพระเกียรติยศพระเจ้าแผ่นดิน การถวายพระนามพิเศษที่พบในวรรณกรรมแปลมีดังนี้

พระเจ้าแผ่นดินที่ได้ช้างเผือกมาสู่บารมีจะได้รับการถวายพระนามว่า “พระเจ้าช้างเผือก” ดังตัวอย่าง

...ตั้งแต่พระเจ้าฟ้ารั่วครองราชสมบัติในเมืองมะตะมะได้ช้างเผือกผู้เป็นปฐมราชนา
 หนะทรง กษัตริย์มาตราบเท่าพญาอายลาว ลำดับกษัตริย์ต่อกันมาพระนามปรากฏเรียกว่าพระเจ้า
 ช้างเผือก

(ราชาริราช เล่ม 3 มัด 1)

พระนามที่เรียกพระเจ้าแผ่นดินว่า “พระเจ้ามนเทียรทอง” เป็นนามพิเศษ เพราะมี
 พระราชนมเทียร หรือที่อยู่ปิดทองทั้งพระราชนมเทียร ดังตัวอย่าง

...พระเจ้ามนเทียรทองได้ฟังดังนั้นก็เห็นด้วย พระมเหสีจึงสั่งให้แต่งเครื่องโภชนาหาร
 เสร็จ ครั้นเพลเช้าจึงให้หาเจ้าสมิงพระรามเข้ามากินเลี้ยงบนพระราชนมเทียรทอง...

(ราชาริราช เล่ม 14 มัด 2)

1.4) เรียกตามพระนามเดิม

หมายถึง เรียกพระนามพระเจ้าแผ่นดินตามพระนามเดิม
 ก่อนขึ้นครองราชสมบัติ หรือเมื่อครองราชสมบัติแล้วมีการถวายพระนามใหม่ แต่ยังคงเรียกพระ
 นามเดิมอยู่ ดังตัวอย่าง เมื่อขึ้นครองราชสมบัติแล้วคงเรียกพระนามเดิม แต่มีการเปลี่ยนคำนำ
 พระนาม ดังนี้

...มังจิลไม่มีพระราชบุตร มีแต่พระราชธิดา ชื่อ ตะละเจ้าท้าว ครั้นพระราชบิดาสวรรคต
 เสนาบดีจึงอัญเชิญตะละเจ้าท้าว ให้ครองราชสมบัติในเมืองหงสาวดีและกษัตริย์ได้เสวยราชสมบัติ
 มาจนถึง ตะละพญาท้าวกษัตริย์ ได้ถึง 8 พระองค์

(ราชาริราช เล่ม 19 มัด 3)

จากตัวอย่าง พระนามก่อนขึ้นครองราชสมบัติ และเมื่อขึ้นครองราชสมบัติแล้วคง
 เป็นพระนามเดิม แต่เปลี่ยนคำนำพระนามจาก ตะละเจ้า เป็นตะละพญา

ตัวอย่าง

...ขุนนางทั้งปวงก็เชิญโยยขึ้นเสวยราชสมบัติ ชื่อพระเจ้าไต้อยู่ฮ่องเต้ ครั้นพระเจ้า
 โยยอยู่ไต้ได้เสวยราชสมบัติ...

(สามก๊ก เล่ม 2 หน้า 549)

จากตัวอย่าง จะเห็นว่าเมื่อโยยขึ้นครองราชสมบัติ ขุนนางได้ถวายพระนามว่า
 พระเจ้าไต้อยู่ฮ่องเต้ แต่พระนามใหม่ไม่ได้นำมาใช้เรียก คงเรียกตามพระนามเดิม โดยมีคำนำพระ
 นามพระเจ้าแผ่นดินว่า “พระเจ้า” นำหน้า เป็นพระเจ้าโยย การเรียกพระนามในลักษณะนี้พบใน
 เรื่องสามก๊กเป็นจำนวนมาก เช่น โจมอ เมื่อขึ้นครองราชสมบัติได้รับการถวายพระนามว่าพระเจ้า
 เจงหววน โจผี ได้รับพระนามว่า พระเจ้าอ้วยโซ่ แต่เรียกเป็น พระเจ้าโจมอ พระเจ้าโจผี เป็นต้น
 การเรียกพระนามเดิมนี้อาจเป็นไปได้ว่า ถ้าเรียกพระนามใหม่อาจไม่สะดวกในการติดตาม

เนื้อเรื่อง เพราะเห็นว่าการใช้พระนามเดิมแต่ง “แซ่” เป็นการบอกให้ผู้อ่านรู้ว่า พระเจ้าแผ่นดิน พระองค์นี้สืบเชื้อสายมาจากผู้ใด จึงจะเป็นการง่ายในการอ่านวรรณกรรมที่มีเนื้อเรื่องยาว

1.5) เรียกพระนามโดยย่อ

หมายถึง มีการตัดคำบางคำในพระนามพระเจ้าแผ่นดินออกหลังจากที่ได้รับการถวายเมื่อขึ้นครองราชสมบัติแล้ว เพื่อสะดวกในการเรียกพระนาม ดังเช่น พระนามของ พระเจ้าไชยเชษฐาธิราช ตัดคำว่า “ไช” ออกเหลือเป็น “พระเจ้ามอญ” พระเจ้าไผ่ อ่องหงีเต้ ตัดคำว่า “ไผ่” ออก เหลือเป็น “พระเจ้าหงีเต้” เป็นต้น

การเรียกพระเจ้าแผ่นดินจากวรรณกรรมแปลทั้งสองชาติ คือ มอญและจีน มีความแตกต่างที่เห็นได้อย่างชัดเจน คือ วรรณกรรมแปลของมอญ จะมีคำนำหน้าพระนามพระเจ้าแผ่นดินอย่างสม่ำเสมอ แต่ในวรรณกรรมแปลของจีนจะมีบ้างไม่มีบ้าง ถ้าไม่มีคำนำหน้าพระนามจะมีคำว่า “ฮ่องเต้” หรือ “อ่อง” อยู่ท้ายพระนามเสมอ ซึ่งเป็นลักษณะของภาษาจีน และเมื่อแปลภาษาจีนเป็นภาษาไทย ได้รับลักษณะการเรียกพระนามพระเจ้าแผ่นดินแบบจีนมาใช้ในงานแปลของไทย

2) การเรียกพระนามพระมหากษัตริย์

เมื่อแต่งตั้งภรรยาของพระเจ้าแผ่นดินให้ดำรงพระยศ พระอัครมเหสี หรือพระสนมเอก พบว่ามีการเรียกพระนาม ดังนี้

2.1) เรียกตามพระนามที่ได้รับแต่งตั้ง

เมื่อชายของพระเจ้าแผ่นดินได้รับแต่งตั้งให้เป็นพระอัครมเหสี พระสนม จะมีการถวายพระนามใหม่ให้จึงได้เรียกพระนามนี้แทนพระนามเดิม ดังเช่น เมียนมิก ได้รับการแต่งตั้งเป็นพระอัครมเหสีฝ่ายซ้ายในพระเจ้าราชาธิราช มีพระนามว่านางปิยะราชเทวี นางมุตติยา นางมุขิ นางมุก เมื่อตั้งเป็นพระสนมเอกในพระเจ้าช้างเผือก มีพระนามว่านางศิริมายา นางสระริราชเทวี นางมหาจะณะเทวี ตามลำดับ

การถวายพระนามเมื่อได้รับแต่งตั้งนี้ พบในวรรณกรรมแปลของมอญเท่านั้น

2.2) เรียกตามพระนามเดิม

หมายถึง ก่อนที่จะได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงพระยศ มีนามเช่นใด เมื่อแต่งตั้งให้ดำรงพระยศแล้วก็คงเรียกตามนามเดิมเช่นนั้น เช่น นางจุกี ได้รับแต่งตั้งเป็นพระอัครมเหสีในพระเจ้าจันทบุรี ก็คงเรียกตามพระนามเดิมว่า นางจุกี นางอชิ ได้รับแต่งตั้งเป็นพระอัครมเหสีในพระเจ้าล้านปี ก็คงเรียกว่า นางอชิ เช่นเดิม

นอกจากเรียกตามพระนามเดิมแล้ว ยังมีการเติมคำแสดงพระยศหลังพระนามเดิม ซึ่งคำแสดงพระยศนี้เป็นคำที่ไทยรับมาจากภาษาจีน โดยการยืมคำแบบทับศัพท์ เช่น นางหลี่หงวน เมื่อตั้งเป็นพระอัครมเหสีในพระเจ้าอู่ตี้ มีการเติมคำว่า “สองเฮา” ซึ่งหมายความว่า พระอัครมเหสีไว้หลังพระนามเดิม เป็น นางหลี่หงวนสองเฮา บ้างเรียกว่า นางหลี่เฮา การเรียกโดยตัดชื่อเหลือแต่ “แซ่” เพื่อบอกวงศ์สกุล และตัดคำบางคำที่แสดงพระยศออกนี้ มีลักษณะเช่นเดียวกับการตัดคำ “ฮอง” ออกจาก “ฮองเต้” ตัดคำ “ฮอง” ออกจากคำ “ฮองไทเฮา” ตัดคำ “ฮู” ออกจากคำ “ฮูหยิน” ซึ่งล้วนแต่เป็นการตัดคำต้นออกทั้งสิ้น อาจเป็นเพราะคำที่คงไว้มีความหมายหลัก หรือความหมายสำคัญอยู่แล้วและต้องการให้สะดวกในการเรียกพระนาม

3) การเรียกพระนามพระบรมวงศานุวงศ์

การเรียกพระนามพระบรมวงศานุวงศ์ที่พบในวรรณกรรมแปลมีดังนี้

3.1) เรียกตามพระนามเดิม

คงเรียกตามพระนามเดิมแม้ว่าจะได้รับพระราชทาน พระยศ เช่น พระเจ้าโจโฉตั้งโจผี พระโอรสเป็นเจ้าชู้ หรือพระเจ้าเล่าปี่ตั้งเล่าเสี้ยน พระโอรสเป็นไทจู่ ก็ยังคงเรียกพระนามเดิมอยู่ คือเรียกว่า โจผี เล่าเสี้ยน

3.2) พระเจ้าแผ่นดินพระราชทานนามใหม่

ในการพระราชทานพระนามให้ใหม่ที่พบในวรรณกรรมแปล มีด้วยกัน 2 สาเหตุ คือ พระนามเดิมไม่เป็นมงคล เช่น พระราชนัดดาในพระเจ้าจันเจียวอ่อง จากเรื่องซิดก๊กไชอัน พระนามเดิมว่า อีหยิน ได้ถูกข้าศึกจับตัวไป เมื่อกลับมาได้จึง พระราชทานพระนามให้ใหม่ว่า จูฉื่อ อีกสาเหตุหนึ่งพระราชทานพระนามให้พระราชโอรสเมื่อทรงพระเจริญวัย เช่น พระราชโอรสในพระเจ้าซางเผือก เมื่อเยาว์พระชันษาพระนามว่า มังสุระมณีจักร เมื่อทรงเจริญวัย พระเจ้าซางเผือกพระราชทานพระนามว่า พญาน้อย

2.2 การใช้สรรพนามราชาศัพท์

การใช้คำสรรพนามราชาศัพท์ในวรรณกรรมแปลพบว่ามีการใช้ 2 ลักษณะ คือ

2.2.1 การใช้สรรพนามในบทสนทนา

2.2.2 การใช้สรรพนามในการเขียนหนังสือ

2.2.1 การใช้สรพนามในบทสนทนา

การใช้สรพนามในบทสนทนาจะศึกษาโดยจำแนกการใช้ออกเป็น 3 ชนิด ได้แก่ สรพนามบุรุษที่ 1, 2 และ 3

ก. สรพนามบุรุษที่ 1

สรพนามบุรุษที่ 1 หมายถึง คำที่ใช้แทนตัวผู้พูด เมื่อพระเจ้าแผ่นดิน พระมเหสี และพระบรมวงศานุวงศ์เป็นผู้ตรัสมีการใช้คำสรพนามแทนพระองค์ ตลอดจนผู้อื่นใช้คำสรพนามบุรุษที่ 1 ขณะกราบทูล ทูลพระองค์

1) การใช้สรพนามบุรุษที่ 1 ของพระเจ้าแผ่นดิน พระมเหสี พระบรมวงศานุวงศ์

1.1) การใช้คำ “กู”

1.1.1) พระเจ้าแผ่นดินทรงใช้กับขุนนาง เมื่อทรงพระพิโรธ เช่น พระเจ้าจันทบุรีเจ้าเมือง ตรีศกแก่องเจียน อ่องเส็ก อย่างไม่พอพระทัย ดังตัวอย่างว่า

พระเจ้าจันทบุรีเจ้าเมือง ตรีศกแก่องเจียน อ่องเส็ก อย่างไม่พอพระทัย ดังตัวอย่างว่า
พระเจ้าจันทบุรีเจ้าเมือง ตรีศกแก่องเจียน อ่องเส็ก อย่างไม่พอพระทัย ดังตัวอย่างว่า...
ชาวเมืองเดียวจับหลาน กู ไปยังจะเข้ามาให้ กู เห็นหน้าอีกเล่า

(จิตก๊กไชฮั่น หน้า 5)

1.1.2) พระบรมวงศานุวงศ์ทรงใช้กับข้าราชการโดยทั่วไป เช่น พญาน้อยตรีสตามไธท้าวกุล ทหารมหาดเล็ก ดังตัวอย่างว่า

พญาน้อยคิดว่าชรอยจะมีเหตุสักสิ่ง...ครั้นถึงเรือนก็ถามไธท้าวกุลว่าสะกิดเท้า กู เมื่อกี
นั้นด้วยเหตุประการใด

(ราชาธิราช เล่ม 4 มัด 1)

1.2) การใช้คำว่า “ข้า”

1.2.1) พระเจ้าแผ่นดินทรงใช้เมื่อตรัสแก่พระบรมวงศานุวงศ์ เช่น พระเจ้าโสมนัส ตรีศกแก่องเจียนพระอนุชา ดังตัวอย่างว่า

โสมนัสจึงว่า ข้า กับเจ้าเป็นพี่น้องร่วมกัน

(สามก๊ก เล่ม 2 หน้า 367)

1.2.2) พระเจ้าแผ่นดินทรงใช้เมื่อตรัสแก่พระมเหสี เช่น พระเจ้ามอปาอ่องตรีศกแก่องเจียนตามเสด็จในสนามรบ ดังตัวอย่างว่า

พระเจ้ามอปาอ่องได้ฟังนางหงอกี้ว่า ดังนั้นก็หัวเราะแล้วว่า เมื่อครั้งเข้ารบกับเจียงห่า
ไม่ได้กินอาหารเลยเป็นสองวัน ข้า ก็รบเอาชัยชนะได้

(จิตก๊กไชฮั่น หน้า 438)

1.2.3) พระบรมวงศานุวงศ์ทรงใช้กับพระชายา เช่น พญาน้อยตรัส แก่ตะละแม่ท้าวพระยา ดังตัวอย่างว่า

พญาน้อยจึงว่าแก่ตะละแม่ท้าวว่าสมิงราหูได้มาชวนเปนหลายหนแล้ว... จังจะไปด้วย แต่ว่า ข้า ไปถึงกลางทางแล้ว เจ้าจงให้ไปบอกว่าลูกเจ็บ

(ราชาธิราช เล่ม 4 มัด 1)

1.2.4) พระบรมวงศานุวงศ์ทรงใช้กับพระบรมวงศานุวงศ์ เช่น พระมหาเทวี ซึ่งเป็นพระปิตุลา ตรัสแก่พญาน้อยผู้เป็นพระภาติยะ ดังตัวอย่างว่า
มหาเทวีจึงว่าแก่พญาน้อยว่าวารนี้สมิงราหูกินเหล้าเหี้ยมเท่าไปไห้หลาน ข้า เห็น ผิดจึงพามาส่ง

(ราชาธิราช เล่ม 4 มัด 1)

1.3) การใช้คำว่า “ข้าเฒ่า”

ขุนนางผู้ใหญ่ใช้พูดแทนตนเองเมื่อทูลพระบรมวงศานุวงศ์ เช่น อำมาตย์ทินมะนิกรอด ขุนนางผู้ใหญ่ที่มีความจงรักภักดีต่อพระเจ้าช้างเผือก ทูลพญาน้อย เมื่อทรง ยกทัพเข้าเมืองพะโค ดังความ

ขณะนั้นอำมาตย์ทินจึงกราบทูลขึ้นทันทีว่า...อันตัวข้าเฒ่านี้จะได้เข้าด้วยก็หาไม่ได้

(ราชาธิราช เล่ม 7 มัด 1)

1.4) การใช้คำว่า “ข้าพเจ้า”

1.4.1) พระเจ้าแผ่นดินทรงใช้เมื่อตรัสแก่เทพยดา เช่น พระเจ้าฟ้ารั่ว ทรงอธิฐานให้เทพยดาเข้าฝัน ดังตัวอย่าง

พระเจ้าฟ้ารั่วทรงพระอะธิดารต่อเทพยดาว่า... ถ้าข้าพเจ้าจะสิ้นวาสนาจะเสียช้างเผือกและ เมือง...ขอให้ ข้าพเจ้านิมิต

(ราชาธิราช เล่ม 2 มัด 1)

1.4.2) พระเจ้าแผ่นดินทรงใช้กับพระบรมวงศานุวงศ์ เช่น พระเจ้า ช้างเผือกตรัสแก่พระมหาเทวีซึ่งเป็นพระเชษฐภคินี ขณะที่พระเจ้าช้างเผือกทรงพระพิโรธความชัง ดังข้อความว่า

พระเจ้าช้างเผือกตรัสว่า...มันด่าข้าพเจ้าว่า ผัวพี่นาง ข้าพเจ้าจะฆ่าเสีย

(ราชาธิราช เล่ม 3 มัด 1)

1.4.3) พระบรมวงศานุวงศ์ทรงใช้เมื่อกราบทูลพระเจ้าแผ่นดิน เช่น อันก๊กกุ่มพระราชโอรสพระเจ้าจันเจียวอ่องกราบทูลขอให้พระราชบิดาเปลี่ยนพระนามอียิน ซึ่ง เป็นพระโอรสของอันก๊กกุ่มให้ใหม่ ดังข้อความว่า

อันก๊กกุ่มจึงทูลว่า บุตรข้าพเจ้าชื่ออียินเป็นที่ปราชัยจะขอเปลี่ยนเสียใหม่

(ขีดก๊กไชอัน หน้า 23)

1.4.4) พระมเหสีทรงใช้กราบทูลพระเจ้าแผ่นดิน เช่น นางจันทะมั่ง คละทูลแนะนำหลานชายแก่พระเจ้าช้างเผือก ดังข้อความว่า

นางจันทะมั่งคละพระมเหสี... จึงกราบทูลพระเจ้าช้างเผือกว่า หลานข้าพเจ้าชื่อ มะญูกำกอง

(ราชาธิราช เล่ม 3 มัด 1)

1.4.5) พระชายาทรงใช้ทูลพระสวามี เช่น ตะละแม่ท้าวทูลพญาน้อย พระสวามีซึ่งเป็นพระราชโอรสพระเจ้าช้างเผือก ดังข้อความว่า

ตะละแม่ท้าวได้ฟังก็หัวร่อว่า...ความคิดของพระเจ้าป้าจะใคร่ฆ่าพระองค์กับข้าพเจ้าแลพ้อ ลาวแก่นท้าวเสีย

(ราชาธิราช เล่ม 4 มัด 1)

1.4.6) เสนาบดีใช้กราบทูลพระเจ้าแผ่นดิน เช่น ขงเบ้งกราบทูล พระเจ้าเล่าเตี่ยน ดังข้อความว่า

ขงเบ้งได้ยื่นพระเจ้าเล่าเตี่ยนว่าดังนั้นหัวเราะแล้วเชิญนั่งที่ควรจึงทูลว่า ข้าพเจ้าตกเบ็ดนั้น คิดความดอกจะได้เอาความสุขหามาได้

(สามก๊ก เล่ม 2 หน้า 463)

1.4.7) ข้าราชการใช้ทูลพระบรมวงศานุวงศ์ เช่น ไฉ่ท้าวทูล มหาดเล็กทูลพญาน้อยผู้เป็นเจ้านาย ดังข้อความว่า

ไฉ่ท้าวทูลจึงทูลพญาน้อยว่า ข้าพเจ้าสะกิดพระบาทนั้น ด้วยเห็นสมิงมะราหูทำสัจกับ พระองค์มิได้ตรง

(ราชาธิราช เล่ม 4 มัด 1)

1.5) การใช้คำ “เรา”

1.5.1) พระเจ้าแผ่นดินทรงใช้ขณะตรัสแก่พระอัक्रमเหสี เช่น พระ เจ้ามณฑิรทองตรัสแก่พระอัक्रमเหสี ดังข้อความว่า

พระเจ้ามณฑิรทองจึงตรัสว่า เราแจ้งว่าพระเจ้าราชาธิราช...สวรรคตแล้ว

(ราชาธิราช เล่ม 19 มัด 3)

1.5.2) พระเจ้าแผ่นดินทรงใช้กับขุนนาง เช่น พระเจ้าจี้เต๋ตส์แก่ ขุนนางคนสนิท ดังข้อความว่า

พระเจ้าจี้เต๋...จี้เต๋ตส์แก่ขุนนางคนสนิทว่า...หลอกท้องร้ายกาจหยาบซ้ำหาผู้ใดจะรักใคร่ไม่ ถ้าเข้ามาหาเรา ก็มีได้คำนับยืนพุดคุ้ยหาเห็นกำริบ เราต้องระวังตัว

(ซิดก๊กไซฮั่น หน้า 84)

1.5.3) พระเจ้าแผ่นดินทรงใช้กับสามัญชน เช่น พระเจ้าฉื่อปาอ่อง ตรัสขอความช่วยเหลือจากชาวบ้านป่า ดังข้อความว่า

พระเจ้าฉื่อปาอ่องจึงถามคนแก่ว่า ท่านทั้งปวงที่ข้างสารบั้งหรือไม่ เราจะยืมสักห้าถึงพอ ได้เลี้ยงทหารเราตามมานี้

(ซิดก๊กไซฮั่น หน้า 451)

1.5.4) พระบรมวงศานุวงศ์ ทรงใช้กับพระบรมวงศานุวงศ์ เช่น นางโฮเฮา พระอัครมเหสีในพระเจ้าเลนเต๋ตรัสอย่างไม่พอพระทัยแก่นางตั้งไทฮอ พระมารดา เจ้าเลนเต๋ ดังข้อความว่า

นางโฮเฮาได้ยืนดั่งนั้นก็โกรธแล้วตอบว่า เราเห็นผิดช่วยเตือนสติ กลับมาโกรธ เราอีกเล่า

(สามก๊ก เล่ม 1 หน้า 36)

1.5.5) พระบรมวงศานุวงศ์ทรงใช้กับขุนนาง เช่น พระมหาเทวี พระเชษฐภคินีในพระเจ้าช้างเผือกตรัสปรึกษาเรื่องวางแผนจับพญาน้อยกับทหารคนสนิท ดังข้อความว่า

มหาเทวีก็ออกมากระสีบสั่งทหารอันร่วมใจว่า การที่เราคิดไว้ก็ได้ที่อยู่แล้ว

(ราชาธิราช เล่ม 5 มัด 1)

1.5.6) พระบรมวงศานุวงศ์ทรงใช้กับพระชายา เช่น อันก๊กกุ้น พระราชโอรสในพระเจ้าจิ้นเจียงอ่อง ตรัสปรึกษาเรื่องพระโอรสหับนางฮัวเอียน พระชายา ดังข้อความว่า

อันก๊กกุ้นลูกออกมาพยุคนางฮัวเอียงสูฮยินให้ลูกขึ้นนั่งแล้วว่า เราพิเคราะห์ดูบุตรทั้งปวงที่มีสติปัญญาก็น้อย

(ซิดก๊กไซฮั่น หน้า 12)

1.5.7) พระอัครมเหสีทรงใช้กับพระญาติฝ่ายพระองค์ เช่น นางอัครมเหสีในสมิงอะชะมะมอตรัสแก่ภรรยาของน้องชาย ดังข้อความว่า

นางอัครมเหสีจึงให้ลงไปถามเมียลักจะพยุว่าท่านทั้งปวงเพชทุลประการใด
สมิงอะชะมอจึงกลับมาเรวนัก เหวทุลถามถึงสองครั้งสามครั้งก็ได้ออกกวาจา

(ราชาธิราช เล่ม 2 มัด 1)

1.6) การใช้คำที่แสดงเครือญาติ คำว่า “ป้า”

พระปิตุลาใช้ตรัสกับพระภคิยะ เช่น พระมหาเทวีซึ่งเป็นพระปิตุลา
ตรัสแก่พญาน้อยผู้เป็นพระภคิยะ และสมิงมราหู ผู้เป็น หลานเขย ดังข้อความว่า

มหาเทวีจึงเทบุบายว่าพญาน้อยแลสมิงมราหูว่าทุกวันนี้พระเจ้าช้างเผือกก็ชราแล้ว ฝ่าย

ข้านี้วิตกอยู่นักหนา

คำว่า ป้า หรือ ป้า

(ราชาธิราช เล่ม 4 มัด 1)

2) การใช้สรรพนามบุรุษที่ 1 ของพระภิกษุ

2.1) การใช้คำว่า “ข้า”

พระบรมวงศานุวงศ์ทรงใช้กับพระภิกษุชั้นสูง เช่น พญาน้อยตรัสแก่
อาจารย์มะเปง ซึ่งเป็นพระสังฆราช ดังตัวอย่างว่า

พญาน้อยจึงตรัสว่า... มีรับสั่งพระราชบิดาว่า ข้า เป็นกบดต่อพระราชบิดาให้ยกกองทัพมา
จับ ข้า นั้น

(ราชาธิราช เล่ม 7 มัด 1)

2.2) การใช้คำว่า “รูป”

2.2.1) พระภิกษุชั้นสูงใช้พูดแทนตนเองเมื่อกราบทูลพระเจ้าแผ่นดิน เช่น
พระสังฆราชภังยะสะกะโร กราบทูลพระเจ้าราชาธิราช ดังข้อความว่า

พระสังฆราชภังยะสะกะโร จึงถวายพระพรว่า รูปมาเมื่อมหาพิตรทอดพระเนตรเห็น

(ราชาธิราช เล่ม 10 มัด 2)

2.2.2) พระภิกษุชั้นสูงใช้พูดแทนตนเอง เมื่อทูลพระบรมวงศานุวงศ์ เช่น
พระอาจารย์มะเปงทูลพญาน้อย ดังข้อความว่า

อาจารย์มะเปงจึงถวายพระพรว่าแต่พิตรจะให้รูปออกไปหากองทัพเลย ถึงจะให้รูป โจน
เข้าไปในกองเพลิง แต่ทว่าเปนประโยชน์แก่พระองค์แล้ว...ก็จะกระทำให้สำเร็จ

(ราชาธิราช เล่ม 7 มัด 1)

2.3) การใช้คำ “อาตมภาพ” หรือ “อาตมาภาพ”

2.3.1) พระภิกษุใช้กราบทูลพระเจ้าแผ่นดิน เช่น พระสังฆ
ราชภังยะสะกะโรกราบทูลพระเจ้าราชาธิราช ดังข้อความว่า

พระสังฆราชภังยะสะกะโร จึงถวายพระพรซึ่งมหาบทพิตรมิได้ตรัสเห็นว่าน้ำจิตของ **อาตมภาพ** อันตั้งอยู่โดยสัจธรรมทั้งนี้ก็เพื่อผลวจีของ **อาตมภาพ**

(ราชาธิราช เล่ม 10 มัค 2)

2.3.2) พระภิกษุใช้พูดแทนตนเอง เมื่อทูลพระบรมวงศานุวงศ์ เช่น พระอาจารย์มะเปง ซึ่งเป็นพระสังฆราชทูลพญาน้อย ดังข้อความว่า

อาจารย์มะเปงจึงถวายพระพรว่า **อาตมภาพ**ไปวันนี้ได้ทวงทีหนักหนา

(ราชาธิราช เล่ม 7 มัค 1)

2.4) การใช้คำว่า “โยม”

2.4.1) พระเจ้าแผ่นดินทรงใช้เมื่อตรัสแก่พระภิกษุ เช่น พระเจ้าราชาธิราช ตรัสถามพระสังฆราชภังยะสะกะโร ดังข้อความว่า

พระเจ้าราชาธิราช...จึงตรัสว่าพระชีตันออกมาหาโยมนี้ด้วยกิจธุระอันใด

(ราชาธิราช เล่ม 10 มัค 2)

2.4.2) พระบรมวงศานุวงศ์ ทรงใช้ตรัสแก่พระภิกษุ เช่น พญาน้อย ตรัสแก่พระอาจารย์มะเปง ซึ่งเป็นพระสังฆราช ดังข้อความว่า

พญาน้อย... จึงตรัสใช้พอบอกให้ไปนิมนต์อาจารย์มะเปงเข้ามาแล้ว จึงตรัสว่าโยมจะนิมนต์ชีตันออกมาเจรจาด้วยสมิงราหู

(ราชาธิราช เล่ม 7 มัค 1)

ข. สรรพนามบุรุษที่ 2

สรรพนามบุรุษที่ 2 หมายถึง คำที่ใช้แทนตัวผู้ที่พูดด้วยเมื่อพระเจ้าแผ่นดิน พระมเหสี พระบรมวงศานุวงศ์เป็นผู้เรียก

1) การใช้สรรพนามบุรุษที่ 2 ของพระเจ้าแผ่นดิน พระมเหสี พระบรมวงศานุวงศ์

1.1) การใช้คำ “เจ้า”

1.1.1) พระเจ้าแผ่นดินทรงใช้แทนพระมเหสี เช่น พระเจ้าอินทเดวีศรีสุนทรนางเอกเสด็จขึ้นครองราชย์

พระเจ้าอินทเดวีเห็นชอบจึงตรัสว่า สุดแต่เจ้าจะคิดอ่านเถิด หองเสวยจึงมาแต่งคนสนิทฟ้องแพรว...

(ซิดก๊กไชอัน หน้า 527)

1.1.2) พระเจ้าแผ่นดินทรงใช้แทนพระบรมวงศานุวงศ์ เช่น พระเจ้าโจผีทรงให้โจสิดพระอนุชาแต่งโคลงถวาย ดังข้อความว่า

โจสิดตกใจเข้าไปถึงแล้วกราบถวายไหว้อ้อนวอนขอโทษโจผีว่า...เมื่อบิดายังอยู่ยอม ให้เจ้าทำโคลงให้กู เราสงสัยกรรมคนอื่นทำให้เจ้าทำได้จริง จึงเดินไปเจ็ดก้าวว่าโคลงให้ได้เนื้อความในพี่น้องเรา

(สามก๊ก เล่ม 2 หน้า 367)

1.1.3) พระเจ้าแผ่นดินทรงใช้แทนขุนนาง เช่น พระเจ้าจิวหมก้องทรงใช้เจ้าหูทวารรักษาพระองค์ ดังข้อความว่า

พระเจ้าจิวหมก้องครั้งแจ้งจึงสั่งเจ้าหูว่า เจ้าจงเฝ้าที่เราทรงขีมาคุมทหารทั้งปวง

(ซิดก๊กไชอัน หน้า 2)

1.1.4) พระบรมวงศานุวงศ์ ทรงใช้แทนพระบรมวงศานุวงศ์ผู้น้อย เช่น พระมหาเทวีซึ่งเป็นพระปิตุจฉาตรัสแก่พญาน้อยพระภคิยะและสมิงมราหู พระชามาดาในพระเจ้าช้างเผือก ดังข้อความว่า

มหาเทวีจึงพยุบายวากับพญาน้อยแลสมิงมราหูว่า...สืบไปภายหน้าเกลือกข้าไท ทั้งสองฝ่ายมันยุยงก็จะมีกลางกลางแกลงกัน เจ้าทั้งสองจงมีสัจไว้ต่อกัน

(ราชาธิราช เล่ม 4 มัด 1)

1.1.5) พระบรมวงศานุวงศ์ทรงใช้แทนพระชายา เช่น พญาน้อยศรีสวรินทิรา พระชายา ดังข้อความว่า

พญาน้อยจึงว่าแก่ตะละแม่ท้าวว่าสมิงมราหูได้มาชวนเป็นหลายหนแล้วจะมีไปก็ไม่ได้จะไปด้วย แต่ว่าข้าไปถึงกลางทางแล้วเจ้าจงให้ไปบอกว่าลูกเจ็บจะกลับมา

(ราชาธิราช เล่ม 4 มัด 1)

1.2) การใช้คำว่า “ตัว”

1.2.1) พระเจ้าแผ่นดินทรงใช้แทนขุนนางเมื่อทรงพระพิโรธ เช่น พระเจ้าอันเต้ตรัสแก่ต้นฮิขุนนางผู้คิดกบฏอย่างไม่พอพระทัย ดังข้อความว่า

พระเจ้าอันเต้ยืนมัวอยู่หน้าอาหารทั้งปวง ต้นฮิมิได้ลงจากม้า...พระเจ้าอันเต้จึงตรัสว่า เราได้ชบเลี้ยงตัวถึงขนาดแล้วก็ยังมิได้ผัดผ่อนหมองใจกันด้วยสิ่งหนึ่งสิ่งใด ไม่ควรที่ตัวจะมาคิดทรยศ (ซิดกักไซอัน หน้า 510)

1.1.2) พระอัครมเหสีทรงใช้แทนขุนนาง เช่น นางฮองเฮาพระอัครมเหสีในพระเจ้าอันเต้ตรัสอย่างไม่พอพระทัยแก่ฮันสิน ดังข้อความว่า

ฮันสินจึงร้องว่าข้าพเจ้าผัดประการใดท่านจึงทำโทษดังนี้ ฮองเฮาจึงว่า พระเจ้าอันเต้ชบเลี้ยงตัวเป็นแม่ทัพใหญ่...ตัวก็ไม่เชื่อตรง

(ซิดกักไซอัน หน้า 516)

1.3) การใช้คำว่า “ได้อ้อง”

1.3.1) ขุนนางใช้แทนพระนามพระเจ้าแผ่นดิน เช่น พมแจ้งกราบทูลพระเจ้าฉม้อปาอ้อง ดังข้อความว่า

พมแจ้งจึงทูลว่าคำซึ่งว่านี้หาจริงไม่...ขอให้ได้อ้องอย่าเชื่อคำซุขโฮ เร่งตีเอาเมืองให้ได้โดยเร็ว อย่าให้ทัพฮันสินมาช่วย

(ซิดกักไซอัน หน้า 330)

1.3.2) สามัญชนใช้แทนพระนามพระเจ้าแผ่นดิน เช่น ชาวบ้านปากกราบทูลพระเจ้าฉม้อปาอ้อง ดังข้อความว่า

ครั้นพระเจ้าฉม้อปาอ้องเข้าไปนั่งอยู่ คนแก่ทั้งปวงเข้ามากระทำคำนับแล้วว่า ข้าพเจ้าเป็นชาวป่า...มิได้ออกไปเชื่อเชิญได้อ้อง แต่แรก

(ซิดกักไซอัน หน้า 451)

1.4) การใช้คำว่า “ท่าน”

1.4.1) พระเจ้าแผ่นดินทรงใช้แทนพระบรมวงศานุวงศ์ เช่น พระเจ้าช้างเผือกทรงใช้แทนพระมหาเทวีในพระองค์พระเชษฐภคินี ดังข้อความว่า

แม้ข้าพหยาญไม่ปลงให้พ่อขุนเมืองผู้เดียวนี้ครองราชสมบัติเถิด สมณะพราหมณาจารย์อนาประชาราฎร์ทั้งปวงจะได้เป็นสุข ท่านก็จะได้เป็นสุข

(ราชาธิราช เล่ม 4 มัด 1)

1.4.2) พระเจ้าแผ่นดินทรงใช้แทนขุนนาง เช่น พระเจ้าอันเต้ตรัสถามเหล่าเก็ง ดังข้อความว่า

พระเจ้าแผ่นดินได้ฟังดังนั้นจึงถามเหล่าเสนาว่า ท่านจะคิดกลอุบายประการใด

(ซิดกักไซฮั่น หน้า 496)

1.4.3) พระเจ้าแผ่นดินทรงใช้แทนสามัญชน เช่น พระเจ้าฉือป้ออิง ตรัสถามชาวบ้าน เมื่อทรงต้องการความช่วยเหลือ ดังข้อความว่า

พระเจ้าฉือป้ออิงจึงถามคนแก่ว่า ท่านทั้งปวงมีข้าวสารบ้างหรือไม่

(ซิดกักไซฮั่น หน้า 451)

1.4.4) พระมเหสีทรงใช้แทนพระนามพระเจ้าแผ่นดิน เช่น นางเซ็กฮิมเหสีฝ่ายซ้ายขอบพระทัยพระเจ้าแผ่นดิน ดังข้อความว่า

นางเซ็กฮิมคำนับพระเจ้าแผ่นดินแล้วจึงทูลว่าซึ่งท่านจะให้บุตรเป็นที่ไทจื่อเพราะกรุณาข้าพเจ้านั้นพระคุณหาที่สุคมิได้

(ซิดกักไซฮั่น หน้า 499)

1.4.5) พระอัครมเหสีทรงใช้แทนพระประยูรญาติ เช่น พระอัครมเหสีในสมัยอะชะมะมอรรตีสถาณภรรยาน้องชาย ดังข้อความว่า

นางอัครมเหสีจึงให้ส่งไปถามเมียลักขะยาพยู่ว่าท่านทั้งปวงเพชทุลประการใดสมัยอะชะมะมอรรจึงกลับมาแรวนนัก

(ราชาธิราช เล่ม 2 มัด 1)

1.4.6) พระบรมวงศานุวงศ์ทรงใช้แทนสามัญชน เช่น พญาน้อยตรัสแก่มะสามเกี้ยว ดังข้อความว่า

พญาน้อย...ให้หามะสามเกี้ยวมาแล้วจึงตรัสว่า...จะให้ทองเจดชั่งกับเมืองออกแก่ ท่านแทน

(ราชาธิราช เล่ม 6 มัด 1)

1.4.7) ขุนนางใช้แทนพระนามพระอัครมเหสี เช่น แพวดทูลขอความช่วยเหลือจากนางสองเฮาในพระเจ้าแผ่นดิน ดังข้อความว่า

ฝ่ายนางสองเฮา...แพวดเห็นก็เข้าไปคุกเข่าลงคำนับแล้วร้องให้ทูลว่า...ขอท่านช่วยเพ็ญทูลให้ข้าพเจ้าพ้นโทษด้วย

(ซิดกักไซฮั่น หน้า 527)

1.4.8) สามัญชนใช้แทนพระนามพระบรมวงศานุวงศ์ เช่น ลิปุดอุยทูลต่ออิหยีนพระราชนัดดาในพระเจ้าจันเจียวอ่อง ดังข้อความว่า

ลึบดูไม่เห็นผู้ใดนั่งอยู่จึงกระซิบบอกอหิณว่าข้าพเจ้าตั้งใจจะได้พบท่านผู้เสียของ
ก้านัลไปเที่ยวค่านับ...ผู้คุม

1.5) การใช้คำว่า “พระบาท”

ขุนนางใช้แทนพระนามพระบรมวงศานุวงศ์ เช่น อำมาตย์ทินมะนิกรอดทูล
พญาน้อย ดังข้อความว่า

พญาน้อยจึงตรัสว่าผงเข้าตาเราสองอันเอาออกเสียได้อันหนึ่งแล้ว แต่อันหนึ่งนั้น ยังเคือง
ตาเราอยู่...อำมาตย์ทินจึงกราบทูลขึ้น...ข้าเฝ้าผู้เดียวมิได้ทำใจเป็นสองให้นำราชบรรณาการออกไป
ทูลพระบาทนั้น

(ราชาธิราช เล่ม 7 มัด 1)

1.6) การใช้คำว่า “พระองค์”

1.6.1) เทพยดาใช้แทนพระนามพระเจ้าแผ่นดิน เช่น เทพยดาทรงใช้แทน
พระนามพระเจ้าฟ้ารั่ว ดังข้อความว่า

เทพยดาเข้าเฝ้าพระเจ้าฟ้ารั่วว่าข้าศึกมาล้อมพระนครไว้ครั้งนี้พระองค์จะทรงพระวิดกไป
ไย พญาช้างเผือกผู้ของพระองค์เป็นชัยมงคลอยู่แล้ว

(ราชาธิราช เล่ม 2 มัด 1)

1.6.2) พระอัครมเหสีใช้แทนพระนามพระเจ้าแผ่นดิน เช่น นางสองเฮา
กราบทูล พระเจ้าเหียนเต้ ดังข้อความว่า

ขุนนางผู้ใหญ่ผู้น้อยทั้งปวงซึ่งกินเบี้ยหวัดผ้าป่าก็มีได้ช่วยทำนุบำรุงแผ่นดิน แลให้ พระ
องค์ทรงทุกขอยู่ละนี้ก็เป็นที่สำหรับกรรมของพระองค์กับข้าพเจ้า

(สามก๊ก เล่ม 1 หน้า 365)

1.6.3) ขุนนางใช้แทนพระนามพระเจ้าแผ่นดิน เช่น สมิงสามพลัดกราบทูล
พระเจ้าราชาธิราช ดังข้อความว่า

สมิงสามพลัดจึงกราบทูลพระเจ้าราชาธิราชว่า...ขอให้ พระองค์เสด็จอยู่ณะเมืองฉะคร
แพนก่อนเถิด

(ราชาธิราช เล่ม 8 มัด 1)

1.6.4) พระบรมวงศานุวงศ์ใช้แทนพระนามพระบรมวงศานุวงศ์ เช่น สมิง
มราหูพระขามดาในพระเจ้าช้างเผือกทูลพญาน้อยพระราชโอรสในพระเจ้าช้างเผือก ดังข้อความว่า

สมิงมราหูว่าแก่พญาน้อยว่า...พระองค์ได้เป็นเอกราชแล้ว ข้าพเจ้าจะขอพึ่งพระองค์ให้มี
ความสุขสืบไป

(ราชาธิราช เล่ม 4 มัด 1)

1.6.5) สามัญชนใช้แทนพระเจ้าแผ่นดิน เช่น ชาวเมืองเพชรบุรีกราบทูล
พญารามไธ ดังข้อความว่า

พญารามไธถามว่าเหตุไฉนจึงมาสู่สมภารเรา ไทย 500 จึงกราบทูลว่าข้าพเจ้ารู้ข่าวเลื่อง
ลือไปว่าพระองค์มีความรักใคร่ข้าพเจ้า

(ราชาธิราช เล่ม 3 มัด 1)

1.6.6) ข้าราชการใช้แทนพระบรมวงศานุวงศ์ เช่น ไฉ่ท้าวภูล มหาดเล็ก
ทูลพญาน้อย ดังข้อความว่า

ไฉ่ท้าวภูลจึงทูลพญาน้อยว่า ด้วยเห็นว่าสมิงมราหูทำสังกับพระองค์มิได้ตรง

(ราชาธิราช เล่ม 4 มัด 1)

1.7) การใช้คำว่า “พระองค์เจ้า”

ขุนนางใช้แทนพระนามพระเจ้าแผ่นดิน เช่น พญาอินทรกราบทูลพระธรรม
เจดีย์ ดังข้อความว่า

พญาอินทรกราบทูลว่า...แลพระองค์เจ้าพิจารณาเหตุผุดออกถึง 4 ข้อนี้ ข้าพเจ้าทั้งปวง
พิจารณาไม่ถึง

(ราชาธิราช เล่ม 21 มัด 3)

1.8) การใช้คำว่า “มิ่ง”

1.8.1) พระเจ้าแผ่นดินทรงใช้แทนพระบรมวงศานุวงศ์ เช่น พระเจ้าเล้าปี
ทรงพระพิโรธเล่าสองพระราชโอรส ดังข้อความว่า

เสียแรงกูเลี้ยงมิ่งมา มิ่งปนก้อนดิน ดันไม้หรือจึงหา รู้จักผิดเลขอบไม่

(สามก๊ก เล่ม 2 หน้า 374)

1.8.2) พระบรมวงศานุวงศ์ทรงใช้แทนข้าราชการ เช่น พญาน้อยตรัสแก่
พ่อพะโคให้มาอยู่ฝ่ายพระองค์ ดังข้อความ

พ่อพะโคมิ่งไปด้วยกุเถิด

(ราชาธิราช เล่ม 5 มัด 1)

1.9) การใช้คำว่า “กู”

พระบรมวงศานุวงศ์ทรงใช้แทนทหาร เช่น พญาน้อยตรัสกำชับทหาร ดัง
ข้อความว่า

พญาน้อย...ตรัสว่า กู ทั้งนี้ อย่าไปข่มเหงแก่ไพร่บ้านพลเรือน

(ราชาธิราช เล่ม 6 มัด 1)

1.10) การใช้คำว่า “เอ็ง”

1.10.1) พระเจ้าแผ่นดินทรงใช้แทนขุนนาง เช่น พระเจ้าม้อปาอ่อง ทรงพระพิโรธเล็กน้อยแก่ขุนนางของพระเจ้าอันเต้ ดังข้อความว่า

พระเจ้าม้อปาอ่อง...เนื่องพระทัยนักจึงตรัสแก่เล็กแก้วว่าซึ่งอันอ่องกลับคำเสียสัตย์เรารู้อยู่...ถึงเอ็งไม่มาบอกก็คงจะยกไป

(ซิดกักไซฮั่น หน้า 401)

1.10.2) พระเจ้าแผ่นดินทรงใช้แทนสามัญชน เช่น พระเจ้าม้อปาอ่อง ตรัสถามเด็กที่ร้องเพลงตามคำเดียวเสียง ดังข้อความว่า

พระเจ้าม้อปาอ่อง...จึงถามเด็กว่าความทั้งนี้ใครเป็นผู้สั่งสอนเอ็ง

(ซิดกักไซฮั่น หน้า 149)

1.10.3) พระบรมวงศานุวงศ์ทรงใช้แทนสามัญชน เช่น พญาน้อยทรงคิดอุบายให้มะกะนายเข้าไปในค่ายสมิงมราหู ดังข้อความว่า

พญาน้อยจึงตรัสแก่มะกะนายว่า...จะคิดอุบายดีหลังไล่ตรวนเอ็งปล่อยออกไปหากองทัพ

(ราชาธิราช เล่ม 7 มัด 1)

1.11) การใช้คำเรียกเครือญาติ

1.11.1) การใช้คำว่า “พี่”

พระบรมวงศานุวงศ์ใช้กับพระบรมวงศานุวงศ์ผู้ใหญ่ผู้มีพระชันษามากกว่า เช่น พญาน้อยพระราชโอรส พระเจ้าช้างเผือกตรัสแก่สมิงมราหูพระขามาดาในพระเจ้าช้างเผือก ดังข้อความว่า

ครั้นอยู่มาสมิงมราหูจะไปเที่ยวเล่นทุ่งมาชวนพญาน้อย ๆ บอกว่า ข้าไม่สบายพี่จะไปก็ไปเถิด ถ้าพี่ไปได้ฝากบัวเง่าบัวลงเอามาฝากข้าบ้าง

(ราชาธิราช เล่ม 4 มัด 1)

1.11.2) การใช้คำว่า “พี่น้อง”

พระเจ้าแผ่นดินทรงใช้แทนพระเชษฐภคินี เช่น พระเจ้าช้างเผือกตรัสแก่พระมหาเทวีพระเชษฐภคินีในพระองค์ ดังข้อความว่า

พระเจ้าช้างเผือกตรัสว่า...มันดำข้าพเจ้าว่าผิวพี่น้อง ข้าพเจ้าจะฆ่าเสีย

(ราชาธิราช เล่ม 3 มัด 1)

1.11.3) การใช้คำว่า “หลาน”

พระเจ้าแผ่นดินทรงใช้แทนพระราชนัดดา เช่น พระเจ้าราชาธิราชตรัสแก่มังรายกะยอลว่า พระราชโอรสพระเจ้าฝรั่งมังฆ้อง ดังข้อความว่า

พระเจ้าราชาธิราช...ก็ทรงพระเมตตาตรัสสลับว่า หลานเราทำสงครามถึงอปะราไชยครั้งนี้ก็เป็นประเพณีการศึกย่อมมีแพ้เละชนะเหมือนกัน

(ราชาธิราช เล่ม 16 มัด 3)

2) การใช้สรรพนามบุรุษที่ 2 ของพระภิกษุ

2.1) การใช้คำว่า “ชีตัน”

พระบรมวงศานุวงศ์ทรงใช้แทนพระภิกษุชั้นสูง เช่น พญาน้อยตรัสให้อาจารย์มะเปงไปทำอุบาย ดังข้อความว่า

พญาน้อย...ตรัสใช้พ้อมอลให้ไปนิมนต์อาจารย์มะเปงเข้ามาแล้วจึงตรัสว่าโยมจะนิมนต์ ชีตันออกไปเจรจาด้วยสมิงมราหูแลกทองทับทั้งปวง จะได้หฤมิได้

(ราชาธิราช เล่ม 7 มัด 1)

2.2) การใช้คำว่า “บพิตร” และ “มหาบพิตร”

2.2.1) พระภิกษุใช้แทนพระนามพระเจ้าแผ่นดิน เช่น พระสังฆราชากังยะสะกะโรถวายพระพรพระเจ้าราชาธิราช ดังข้อความว่า

พระสังฆราชากังยะสะกะโรก็ถวายพระพรว่า...แลบพิตรมาปรนนิบัติตามตบปิงราชธรรมอันเพียรภาพยังข้าศึกเสียนนามให้เดือดร้อน...มิได้ก่อไปด้วยคุณฝ่ายเดียว

(ราชาธิราช เล่ม 10 มัด 2)

2.2.2) พระภิกษุใช้แทนพระนามพระบรมวงศานุวงศ์ เช่น อาจารย์มะเปงถวายพระพรพญาน้อยถึงความจงรักภักดี ดังข้อความว่า

อาจารย์มะเปงจึงถวายพระพรว่า อย่าว่าแต่บพิตรจะให้รูปออกไปหากองทัพเลย...

(ราชาธิราช เล่ม 7 มัด 1)

2.2.3) พระภิกษุใช้แทนพระนามพระเจ้าแผ่นดิน เช่น พระสังฆราชากังยะสะกะโร ถวายพระพรพระเจ้าราชาธิราช ดังข้อความว่า

พระสังฆราชากังยะสะกะโรจึงถวายพระพรว่า รูปมาเมื่อ มหาบพิตรทอดพระเนตรเห็น

(ราชาธิราช เล่ม 10 มัด 2)

2.3)การให้คำว่า “พระชิตัน”

2.3.1) พระเจ้าแผ่นดินทรงใช้แทนพระภิกษุ เช่น พระเจ้าราชาธิราชตรัสถาม พระสังฆราชาภังยะสะกะโร ดังข้อความว่า

พระสังฆราชาภังยะสะกะโรไปยืนนิ่งอยู่ช้านานแล้วพระเจ้าราชาธิราช...ตรัสว่า พระชิตันออกมาเมื่อไร

(ราชาธิราช เล่ม 10 มัด 2)

2.3.2) พระบรมวงศานุวงศ์ทรงใช้แทนพระภิกษุ เช่น พญาน้อยทรงต้องการให้อาจารย์มะเปงไปดูกำลังกองทัพของสมิงมะราหู ดังข้อความว่า

พญาน้อยจึงตรัสว่าถ้ากระนั้น นิมนต์พระชิตันจงออกไปหาสมิงมะราหูดูกำลังกองทัพ

(ราชาธิราช เล่ม 7 มัด 1)

2.4)การใช้คำว่า “พระผู้เป็นเจ้า”

พระเจ้าแผ่นดินใช้แทนพระภิกษุ เช่น พระเจ้าลังกาตริสถามพระพุทโธมา ดังข้อความว่า

ครั้นไปถึงพระเจ้าลังกา ๆ สั่งให้รับพระพุทโธมาไปยังสการจึงถามว่าพระผู้เป็นเจ้ามาถึงประเทศนี้ด้วยประสงค์สิ่งใด

(ราชาธิราช เล่ม 17 มัด 3)

2.5)การใช้คำว่า “พระองค์”

2.5.1) พระภิกษุใช้แทนพระบรมวงศานุวงศ์ เช่น อาจารย์มะเปงทูลตอบ พญาน้อย ดังข้อความว่า

อาจารย์จึงถวายพระพรว่า...แต่ว่าเป็นประโยชน์แก่พระองค์แล้วอาตมาภาพก็จะกระทำ

(ราชาธิราช เล่ม 7 มัด 1)

2.5.2) พระภิกษุใช้แทนพระเจ้าแผ่นดิน เช่น พระสังฆราชาภังยะสะกะโรถวายพระพรพระเจ้าราชาธิราช ดังข้อความว่า

พระสังฆราชาภังยะสะกะโรจึงถวายพระพรว่า...ทั้พระองค์จะทนทานได้แลหรือ...

(ราชาธิราช เล่ม 10 มัด 2)

ตาราง 2 สรุปการใช้สรรพนามราชาศัพท์บุรุษที่ 2

สรรพนามบุรุษที่ 2 ผู้พูด	เจ้า	ศรี	ตัว	ได้อ่อง	ท่าน	บพิตร	พระศรี	พระบาท	พระผู้เป็นเจ้า	พระองค์	พระองค์เจ้า	มหาราช	มิ่ง	สุ	เอ็ง	คำเรียก เครื่อง ญาติ			ผู้ที่พูดด้วย
																พี่	พี่นาง	หลาน	
พระเจ้าแผ่นดิน					/												/		บรมวงศานุวงศ์ผู้ใหญ่
	/																		พระมหาลี พระบรมวงศานุวงศ์ ขุนนาง
																		/	พระบรมวงศานุวงศ์
							/		/										ผู้น้อยพระภิกษุชั้นสูง
			/		/								/						ขุนนาง สามัญชน
พระมหาลี					/					/									พระเจ้าแผ่นดิน
	/																		พระประยูรญาติ
			/																ขุนนาง
เทพยดา										/									พระเจ้าแผ่นดิน
พระเชษฐภคินี										/									พระเจ้าแผ่นดิน
	/																		พระบรมวงศานุวงศ์
					/														ขุนนาง
พระราชโอรส																/			พระบรมวงศานุวงศ์
		/					/												พระภิกษุ
					/														พระชายา
															/				ขุนนาง สามัญชน
พระราชธิดา										/									พระเจ้าแผ่นดินพระ
พระภิกษุ												/							พระเจ้าแผ่นดิน พระบรมวงศานุวงศ์
						/			/										พระเจ้าแผ่นดิน
ขุนนาง			/					/	/			/							พระเจ้าแผ่นดิน
					/				/										พระบรมวงศานุวงศ์
สามัญชน									/										พระเจ้าแผ่นดิน พระบรมวงศานุวงศ์

ค. สรรพนามบุรุษที่ 3

สรรพนามบุรุษที่ 3 หมายถึงคำที่ใช้แทนผู้ที่พูดถึง เมื่อพระเจ้าแผ่นดินหรือพระบรมวงศานุวงศ์ตรัสถึงผู้อื่น หรือผู้อื่นกล่าวถึงพระองค์ มีคำดังต่อไปนี้

1) การใช้สรรพนามบุรุษที่ 3 ของพระเจ้าแผ่นดิน พระมหากษัตริย์ พระบรมวงศานุวงศ์

1.1) การใช้คำว่า “เขา”

1.1.1) พระเจ้าแผ่นดินทรงใช้เมื่อตรัสถึงพระเจ้าแผ่นดิน เช่น สมเด็จพระร่วงเจ้าทรงกล่าวถึงพระเจ้าฟ้ารั่ว เมื่อตรัสแก่อำมาตย์ ดังข้อความว่า

ขณะนั้นพญาช้างเผือกจับเอาหญ้าเมืองเมาะตะมะจนแล้วก็กินเข้าไป แล้วเองวงกวาดหญ้าสองเมืองนั้นเสีย สมเด็จพระร่วงเจ้าจึงตรัสว่าสำหรับบุญเขา แล้วก็เอาไปให้เขาเถิด

(ราชาธิราช เล่ม 2 มัด 1)

1.1.2) พระเจ้าแผ่นดินตรัสเมื่อทรงกล่าวถึงขุนนาง เช่น พระเจ้าราชาธิราชทรงกล่าวถึงสมิงสามเหล็กเมื่อตรัสแก่ทหาร ดังข้อความว่า

สมิงสามเหล็กคนนี้มีฝีมือแกลวกกล้าหาญก ซึ่งเขาแข็งเมืองไว้...

(ราชาธิราช เล่ม 8 มัด 1)

1.1.3) พระบรมวงศานุวงศ์ทรงใช้เมื่อตรัสถึงพระบรมวงศานุวงศ์ เช่น พระมหาเทวีทรงกล่าวถึงพญาน้อย เมื่อตรัสแก่สมิงมราหู ดังข้อความว่า

เหตุไฉนจึงมาดวนทำเกินเลยต่อพญาน้อยให้เขาขัดใจดังนี้ผิดหนักหนา

(ราชาธิราช เล่ม 4 มัด 1)

1.2) การใช้คำว่า “ท่าน”

1.2.1) พระบรมวงศานุวงศ์ทรงใช้เมื่อตรัสถึงพระเจ้าแผ่นดิน เช่น ชังคี ชังแง พระราชนัดดาในพระเจ้าฟ้ารั่ว ตรัสปรึกษากันโดยกล่าวถึงพระเจ้าฟ้ารั่ว ดังข้อความว่า

จึงปฤกษาแต่กันพี่น้องว่าแต่พระราชบิดาเรา ท่านยังประหารชีวิต ตัวเราทั้งสองที่ไหน ท่านจะรักเราพี่น้องจึงคิดกระบด

(ราชาธิราช เล่ม 2 มัด 1)

1.2.2) ขุนนางใช้เมื่อกล่าวถึงพระเจ้าแผ่นดิน เช่น ทหารปรึกษากันโดยกล่าวถึงพระเจ้าอันอ่อง ดังข้อความว่า

ทหารทั้งปวงได้ยื่นเสียงปีแลด้อยคำที่เป่าราพัน...แล้วจึงปรึกษากันว่า...ถึงมาตราว่าอันอ่อง
จะจับเราได้แล้วขอท่านได้กรุณาให้ท่านชีวิต...

(ซิดกักไซฮั่น หน้า 443)

1.3) การใช้คำว่า “นาง”

พระเจ้าแผ่นดินทรงใช้เมื่อตรัสถึงพระอัक्रमเหสี เช่น พระเจ้าอังวะ
ตรัสแก่แพทย์ถึงพระอาการประชวรของพระอัक्रमเหสี ดังข้อความว่า

พระเจ้าอังวะจึงตรัสว่าโรคนางอัคมะเหสีป่วยหนักอยู่ ความตายจะมาถึงตัวเมื่อใด มิได้รู้
ซึ่งว่านางจะใคร่ฟังธรรมเทศนา แลเอาไสแก้วสามประการเป็นที่พึ่งเพื่อกันไทยอันตราย

(ราชาธิราช เล่ม 19 มัด 3)

1.4) การใช้คำว่า “นางพญา”

ขุนนางใช้พูดเมื่อกล่าวถึงพระอัक्रमเหสี เช่น แพทย์กราบทูลพระเจ้า
อังวะถึงพระอาการประชวรของพระอัक्रमเหสี ดังข้อความว่า

แพทย์ทั้งปวงจึงเออาการกราบทูลพระเจ้าอังวะว่าบัดนี้ นางพญาทรงพระประชวรหนัก
ลงแล้ว

(ราชาธิราช เล่ม 19 มัด 3)

1.5) การใช้คำว่า “พระเจ้าอยู่หัว”

ขุนนางใช้เมื่อกล่าวถึงพระเจ้าแผ่นดิน เช่น สมิงพ่อเพชร กล่าวแก่
สมิงอุบากอง สมิงอังวะมังศรีโดยกล่าวอ้างถึงพระเจ้าราชาธิราช ดังข้อความว่า

สมิงพ่อเพชรเห็นสมิงณะครอนยกไปจึงว่ากับสมิงอุบากอง สมิงอังวะมังศรีว่าสมิงณะคร
อนหนีฟังเราขึ้นไปก็จะแตกมาบัดนี้ ครั้นจะละเสียก็หามิได้จะเสียพระเกียรติยศของพระเจ้าอยู่หัว

(ราชาธิราช เล่ม 2 มัด 2)

1.6) การใช้คำว่า “พระเป็นเจ้า”

ข้าราชการใช้กล่าวถึงพระเจ้าแผ่นดิน เช่น นายควาญช้างพูดกับ
พลายประกายมาทว่า พระเจ้าราชาธิราชทรงอนุญาตให้กลับไปอยู่กับแม่และน้องได้ ดังข้อความว่า

นายช้างรับสั่งแล้วก็เอามัดอ้อยมัดหนึ่งแบกตรงไปป่า...ภพประกายมาท...ก็ร้องเรียกไปแต่
ไปกล่าว...บัดนี้พระเป็นเจ้าแห่งเราให้ออกมารับแล้วมาไปหาแม่หาน้องพ่อเถิด

(ราชาธิราช เล่ม 17 มัด 3)

1.7) การใช้คำว่า “พระผู้เป็นเจ้า”

ขุนนางใช้กล่าวถึงพระเจ้าแผ่นดิน เช่น ขุนนาง ทหารซึ่งอยู่บนกำแพงเมืองร้องบอกพวกพม่าให้ไปคูตัวสมิงายมณฑลที่ยกกองทัพพระเจ้าราชาธิราช ดังข้อความว่า

ถ้าเองมิเชื่อก้ให้ไปคูตัวสมิงายมณฑลที่ยกกองทัพพระผู้เป็นเจ้าเราให้เหินเท็จแลจริง

(ราชาธิราช เล่ม 16 มัด 3)

1.8) การใช้คำว่า “พระองค์”

1.8.1) พระเจ้าแผ่นดินทรงใช้เมื่อตรัสถึงพระเจ้าแผ่นดิน เช่น พระเจ้ามนเทียรทองตรัสแก่พระอัครมเหสีว่า พระเจ้าราชาธิราชสวรรคต ดังข้อความว่า

พระเจ้าราชาธิราชซึ่งเป็นข้าศึกได้ทำสงครามแก่กันมา บัดนี้พระองค์ถึงแก่สวรรคตแล้ว

(ราชาธิราช เล่ม 19 มัด 3)

1.8.2) ขุนนางใช้พูดเมื่อกล่าวถึงพระบรมวงศานุวงศ์ เช่น สมิงชีพรายกล่าวถึงพญาน้อยเมื่อพูดกับอาจารย์มะเปง ดังข้อความว่า

อาจารย์มะเปงบอกแก่สมิงชีพราย ตามรับสั่งพญาน้อย...สมิงชีพรายได้ฟังแล้วจึงว่า...การทั้งนี้แจ้งอยู่ในพระทัยของพระองค์มาแต่ก่อนแล้วอย่าให้ทรงพระวิตก ข้าพเจ้าจะช่วยไป กว่าจะสำเร็จ

(ราชาธิราช เล่ม 7 มัด 1)

1.9) การใช้คำว่า “มัน”

1.9.1) พระเจ้าแผ่นดินทรงใช้เมื่อกล่าวถึงพระบรมวงศานุวงศ์ เช่น พระเจ้าช้างเผือกทรงกล่าวถึง พญาน้อย พระราชโอรสอย่างไม่พอพระทัย เมื่อตรัสแก่พระมหาเทวีพระเชษฐภคินี ดังข้อความว่า

มหาเทวีก็เข้าไปเฝ้าพระเจ้าช้างเผือกว่า พญาน้อย...หม่านายประดุเสียแล้วหนีไป พระเจ้าช้างเผือกจึงตรัสว่า มันคนชั่ว... มันหนีไปแล้ว

(ราชาธิราช เล่ม 5 มัด 1)

1.9.2) พระเจ้าแผ่นดินตรัสเมื่อกล่าวถึงข้าราชการบริพาร เช่น พระเจ้าช้างเผือกทรงพระพิโรธนายควาญช้างเมื่อตรัสแก่พระมหาเทวี ดังข้อความว่า

พระมหาเทวีจึงว่านายช้างนั้นมีคุณแก่พระองค์เป็นอันมาก...พระเจ้าช้างเผือกตรัสว่าคุณมันก็มีจริง แต่โทษมันได้กระทำไว้ เมื่อมันพาข้ามากลางมันด่าข้าพเจ้า

(ราชาธิราช เล่ม 3 มัด 1)

1.9.3) พระเจ้าแผ่นดินทรงใช้เมื่อกล่าวถึงสามัญชน เช่น พระเจ้าม้อปอ่องทรงกล่าวถึงเด็กชาวบ้าน เมื่อตรัสแก่ขุนนาง ดังข้อความว่า

เด็กร้องเพลงสามประการท่านทั้งปวงรู้หรือไม่...คำซึ่งมันว่านี้ต้องกับความคิดเรา ครั้นถามมันว่าใครสอน มันว่าเทพดาสอน

(จิดกักไซฮั่น หน้า 150 – 151)

2) การใช้สรรพนามบุรุษที่ 3 ของพระภิกษุ

2.1) การใช้คำว่า “ท่าน”

สามเณรใช้พูดเมื่อกล่าวถึงพระบรมวงศานุวงศ์ เช่น สามเณรพูดกับสมภารโดยกล่าวถึงพระคุณของพญาน้อย ดังข้อความว่า

สมภาร...จึงว่าแก่สามเณรพุทธานว่ารับสั่งจะขอเจ้าเณรไปไว้เจ้าเณรคิดประการใด เจ้าเณรพุทธานจึงว่าตัวข้าพเจ้านี้อยู่ในแผ่นดินของท่านเป็นข้าแผ่นดิน

(ราชาธิราช เล่ม 4 มัด 1)

2.2) การใช้คำว่า “เธอ”

พระเจ้าแผ่นดินทรงใช้เมื่อตรัสถึงพระภิกษุ เช่น พระเจ้าราชาธิราชทรงอนุญาตให้พระสังฆราชาภังยะสะกะโร เข้าเฝ้าฯ ได้ ดังข้อความว่า

เสนาบดีกราบทูลว่าบัดนี้ พระสงฆ์เข้ามาแต่ปากเมืองอังวะ พระเจ้าราชาธิราชรู้ดังนั้นจึงสั่งว่า ให้เธอเข้ามาเถิด

(ราชาธิราช เล่ม 10 มัด 2)

2.3) การใช้คำว่า “นางพญา”

พระภิกษุกล่าวถึงพระอัครมเหสี เช่น เณรพูดกับนายประตูโดยกล่าวถึงพระมเหสี ดังข้อความว่า

นายประตูถามว่าหาสิ่งใดมา เณร 4 องค์บอกว่าหีบใส่ผ้าภาษานางพญาดวยมหาปีดกกระธ

(ราชาธิราช เล่ม 19 มัด 3)

2.4) การใช้คำว่า “พระองค์”

พระภิกษุใช้พูดเมื่อกล่าวถึงพระบรมวงศานุวงศ์ เช่น สมภารกล่าวถึงพญาน้อยพระราชโอรสพระเจ้าช้างเผือก เมื่อพูดกับสามเณร ดังข้อความว่า

สมภาร...บอกว่าพระราชโอรสพระเจ้าช้างเผือกให้อามาพระราชทานพระองค์มีพระทัยปรารถนาจะขอเจ้า

(ราชาธิราช เล่ม 4 มัด 1)

ตาราง 3 สรุปการใช้สรพนามราชาศัพท์บุรุษที่ 3

สรพนามบุรุษที่ 3	เขา	ท่าน	เธอ	นาง	นางพญา	พระเจ้าอยู่หัว	พระเป็นเจ้า	พระผู้เป็นเจ้า	พระองค์	มัน	ผู้ที่พูดด้วย
ผู้พูด											
พระเจ้าแผ่นดิน											พระเจ้าแผ่นดิน
											ขุนนาง
									/		พระเจ้าแผ่นดิน
				/							พระอัครมเหสี
			/								พระภิกษุ
											พระบรมวงศานุวงศ์
										/	ข้าราชการบริพาร สามัญชน
พระเชษฐภคินี	/										พระบรมวงศานุวงศ์
พระราชนัดดา		/									พระเจ้าแผ่นดิน
พระภิกษุ					/						พระอัครมเหสี
									/		พระบรมวงศานุวงศ์
สามเณร		/									พระบรมวงศานุวงศ์
ขุนนาง	/					/	/	/	/		พระเจ้าแผ่นดิน
					/						พระอัครมเหสี
ข้าราชการบริพาร							/				พระเจ้าแผ่นดิน

2.2.2 การใช้สรรพนามราชาศัพท์ในการเขียนหนังสือ

แบ่งออกได้ 3 ชนิด ได้แก่ ผู้ส่งหนังสือ ผู้รับหนังสือ ผู้ที่กล่าวถึง

ก. การใช้สรรพนามแทนตัวผู้ส่งหนังสือ

1) การใช้คำว่า “ข้าพเจ้า”

1.1) พระเจ้าแผ่นดินมีพระราชสารถึงพระเจ้าแผ่นดิน เช่น

พระเจ้ามอญป่องมีพระราชสารถึงพระเจ้าใต้ ดังข้อความว่า

พระเจ้าใต้คลี่หนังสือออกอ่านได้ความว่าซึ่งมีรับสั่งให้ข้าพเจ้ายกกองทัพไป บัดนี้ดีเอาเมืองท่าเอียงไป

(ซิดก๊กไชอัน หน้า 159)

1.2) พระมเหสีมีลายพระหัตถ์กราบทูลพระเจ้าแผ่นดิน เช่น

สองเฮาผู้ตีทรงพระอักษรกราบทูลพระเจ้าฮันเต้ ดังข้อความว่า

สองเฮาผู้ตีทำหนังสือมากราบทูลให้ทราบ ซึ่งทรงพระกรุณาให้ข้าพเจ้ารักษาอยู่เมื่อนั้น ข้าพเจ้าก็เอาพระบารมีปกป้องว่ากล่าวกิจราชการ

(ซิดก๊กไชอัน หน้า 517)

1.3) พระบรมวงศานุวงศ์มีลายพระหัตถ์ทูลพระบรมวงศานุวงศ์

เช่น พญาน้อยทรงพระอักษรถึงพระมหาเทวีพระปิตุลา ดังข้อความว่า

พญาน้อยจึงให้มะสันแต่งหนังสือ...บัดนี้ข้าพเจ้าอยู่ ณ เมืองตะเกิง ทหารข้าพเจ้ากับทหารพระเจ้าป้า ยี่สิบคนวิวาทฆ่าตีกันจนล้มตาย...

(ราชาธิราช เล่ม 6 มัด 1)

1.4) ขุนนางแต่งหนังสือกราบทูลพระเจ้าแผ่นดิน เช่น เดียวเจมี

หนังสือกราบทูลพระเจ้าเหียนเต้ ดังข้อความว่า

เดียวเจก็มีควมยินดีจึงให้ตั้งทัพอยู่แล้วแต่งหนังสือไปให้กราบทูลพระเจ้าเหียนเต้ ข้าพเจ้าเดียวเจได้มาห้ามปรามลิจุยกุยกี้ ทั้งสองฝ่ายก็ยอม

(สามก๊ก เล่ม 1 หน้า 226)

2) การใช้คำว่า “เรา”

2.1) พระเจ้าแผ่นดินทรงมีหนังสือถึงขุนนาง เช่น พระเจ้า

ข้างเผือกทรงมีหนังสือถึงสมิงพระตะยะ สมิงเล็กพัว ดังข้อความว่า

บัดนี้อายุสมเราก็จราแล้ว แม้นเราถึงแก่สวรรคตแล้ว

(ราชาธิราช เล่ม 4 มัด 1)

2.2) ขุนนางมีหนังสือกราบทูลพระเจ้าแผ่นดิน เช่น ขุนนางพระเจ้าแผ่นดิน แต่งหนังสือทูลให้พระเจ้ามอปาอ่อง ดังข้อความว่า

พระเจ้ามอปาอ่อง...ฉีกผนึกออกอ่านได้ความว่าอันสิน...มาอยู่กับพระเจ้าแผ่นดินซึ่งมีบุญญาธิการ ปรีชาทันให้มีหนังสือไปประกาศแก่หัวเมืองใหญ่น้อย...ยกมาเข้าด้วยเราเป็นอันมากหมายกำจัดท่าน

(ซิดกักไซฮั่น หน้า 290)

3) การใช้คำเรียกเครือญาติคำว่า “ป้า”

พระบรมวงศานุวงศ์ผู้ใหญ่ทรงพระอักษรถึงพระบรมวงศานุวงศ์ผู้น้อย เช่น พระมหาเทวีซึ่งเป็นพระเชษฐภคินี ทรงมีหนังสือถึงพญาน้อย พระภาติยะ ดังข้อความว่า

จึงให้หาสมิงคิสุกุมารมาแล้วจึงแต่งหนังสือในเรื่องรำนนั้นว่า...ทุกวันนี้ป้าคิดอยู่... ป้าจะให้ราชสมบัติแก่เจ้า...

(ราชาธิราช เล่ม 6 มัด 1)

ข. การใช้สรรพนามแทนตัวผู้รับหนังสือ

1) การใช้คำว่า “เจ้า”

พระบรมวงศานุวงศ์มีลายพระหัตถ์ถึงพระบรมวงศานุวงศ์ เช่น พระมหาเทวีทรงมีหนังสือถึงพญาน้อย ดังข้อความว่า

ป้าจะให้ราชสมบัติแก่เจ้า

(ราชาธิราช เล่ม 6 มัด 1)

2) การใช้คำว่า “ไต่ฮ้อง”

พระเจ้าแผ่นดินมีพระราชสารถึงพระเจ้าแผ่นดิน เช่น พระเจ้าแผ่นดินมีพระราชสารถึงพระเจ้ามอปาอ่อง ดังข้อความว่า

พระเจ้ามอปาอ่องได้ฟังให้ทหารออกมารับผู้ถือหนังสือเข้าไปอ่านได้ความว่า ข้าพเจ้าเล่าปึงเป็นฮ้องฮ้องขอคำนับ...ขอไต่ฮ้องจงคิดถึงเมื่อยังเป็นข้าราชการอยู่ด้วยพระเจ้าไต่ฮ้องด้วยกัน

(ซิดกักไซฮั่น หน้า 335)

3) การใช้คำว่า “ท่าน”

3.1) พระเจ้าแผ่นดินมีพระราชสารถึงพระเจ้าแผ่นดิน เช่น พระเจ้าจินเจียวฮ้องมีพระราชสารถึงพระเจ้าเตียวฮ้อง ดังข้อความว่า

จินเจียวฮ้องให้มาถึงเตียวฮ้องว่า...ขอให้ ท่านปล่อยตัวอิหอินคืนไปเมืองจินจะได้เป็นทางไมตรีกัน

(ซิดกักไซฮั่น หน้า 7)

3.2) พระบรมวงศานุวงศ์มีลายพระหัตถ์ถึงพระบรมวงศานุวงศ์ เช่น อีหิณ พระราชนัดดาในพระเจ้าจันเจียวอ้อมมีลายพระหัตถ์ถึงนางฮัวเอี้ยวฮุอินพระมารดาเลี้ยง ดังข้อความว่า

นางฮัวเอี้ยวฮุอินเห็นชอบด้วยจึงคลี่หนังสือออกอ่านได้ความว่า ข้าพเจ้าอีหิณขอคำนับมาถึงท่านด้วยข้าพเจ้าตกไปอยู่เมืองเดียวได้ความทุกเวทนา

(ซิดกักไซฮั่น หน้า 11)

3.3) ขุนนางแต่งหนังสือกราบทูลพระเจ้าแผ่นดิน เช่น ฮันสินแต่งหนังสือทูลถึงพระเจ้าฉ้อปาอ้อม ดังข้อความว่า

บัดนี้เรายกกองทัพมาตั้งอยู่เมืองเอ็กเอี้ยงจึงจะลองฝีมือท่านจงรีบยกกองทัพมา

(ซิดกักไซฮั่น หน้า 290)

4) การใช้คำว่า “พระองค์”

4.1) พระเจ้าแผ่นดินมีพระราชสารถึงพระเจ้าแผ่นดิน เช่น พระเจ้าฉ้อปาอ้อมมีพระราชสารถึงพระเจ้าเจ้เต้ ดังข้อความว่า

พระเจ้าฉ้อปาอ้อมจึงแต่งหนังสือ...สั่งให้คนใช้ไปเฝ้าพระเจ้าเจ้เต้...พระเจ้าเจ้เต้คลี่หนังสือออกอ่านได้ความว่า...อันเมืองแพเสียฝ่ายทิศเหนือทิศใต้ก็ไม่มีภูเขากั้นดังอยู่กลางแปลง...ไม่ควรที่พระองค์จะอยู่

(ซิดกักไซฮั่น หน้า 159)

4.2) ขุนนางแต่งหนังสือกราบทูลพระเจ้าแผ่นดิน เช่น เดียวเจแต่งหนังสือกราบทูลพระเจ้าเหียนเต้ ดังข้อความว่า

ข้าพเจ้าขอเชิญเสด็จพระองค์ไปอยู่ ณ เมืองฮองหลง

(สามก๊ก เล่ม 1 หน้า 226)

5) การใช้คำเรียกเครือญาติ

5.1) การใช้คำว่า “น้ำ, พระเจ้าน้ำ”

พระเจ้าแผ่นดินมีพระราชสารถึงพระเจ้าแผ่นดิน เช่น พระเจ้าราชาธิราชมีพระราชสารถึงพระเจ้ามนเทียรทอง ดังข้อความว่า

ในหนังสือนั้นว่าพระเจ้าราชาธิราชขออวยพระพรมาถึงพระเจ้ามนเทียรทองน้ำท่าน...ข้าพเจ้าแจ้งว่าพระเจ้าน้ำเราลงมาถึงนี้ก็แต่งเครื่องราชบรรณาการออกมาถวาย

(ราชาธิราช เล่ม 10 มัด 2)

5.2) การใช้คำว่า “พระเจ้าป่า”

พระภคิยะมีลายพระหัตถ์ถึงพระปิตุลา เช่น พญาน้อยทรงแต่งหนังสือถึงพระมหาเทวีซึ่งเป็นพระปิตุลา ดังข้อความว่า
 ด้วยทุกวันนี้ข้าพเจ้าคิดถึงคุณพระเจ้าป่าอยู่

(ราชาธิราช เล่ม 6 มัด 1)

5.3) การใช้คำว่า “พระเจ้าลู่”

พระบรมวงศานุวงศ์ทรงแต่งหนังสือกราบทูลพระเจ้าแผ่นดิน เช่น มังรายกะยอจะวาพระโอรสพระเจ้านมเทียรทองทรงแต่งหนังสือกราบทูลพระเจ้าราชาธิราช ดังข้อความว่า

ข้าพเจ้ามังรายกะยอจะวาขอบอกถึงพระเจ้าลู่ด้วย

(ราชาธิราช เล่ม 15 มัด 3)

5.4) การใช้คำว่า “หลาน”

พระปิตุลาทรงแต่งหนังสือถึงพระภคิยะ เช่น พระมหาเทวีทรงแต่งหนังสือถึงพญาน้อย ดังข้อความว่า

ป่าจะให้ราชสมบัติแก่เจ้าอย่าให้หลานเราคิดกลัวเลย

(ราชาธิราช เล่ม 6 มัด 1)

นอกจากการใช้สรรพนามแทนตัวผู้รับหนังสือดังที่กล่าวมาแล้ว ยังมีการใช้ไปอีกลักษณะหนึ่งคือการหลีกคำดังจะเห็นว่าในหนังสือฉบับเดียวกันมีการใช้คำสรรพนามหลายคำแทนตัวผู้รับคนเดียว เช่นพระเจ้าฝรั่งมังฆ้องมีพระราชสาส์นขอเจริญพระราชมิตรถึงพระเจ้าราชาธิราชมีการใช้คำสรรพนามแทนผู้รับว่า พระเชษฐาธิราชเจ้า พระเชษฐาธิราช พระเชษฐา พระพี่เจ้า ดังข้อความว่า

พระเจ้านมเทียรทองขอจำเริญทางพระราชไมตรีพระเชษฐาธิราชเจ้า...ครั้งนี้คิดจะใคร่ทำสัตยานุรักษ์ต่อพระเชษฐาธิราชบำรุงทางพระราชไมตรี...พระเชษฐาอย่าได้มีพระพิโรธ... ถ้าพระเจ้าพี่จะเป็นทางพระราชไมตรีหาหมี่เป็นประการใดขอให้แจ้งมาในผู้จ่าทูลราชสาส์นด้วย

(ราชาธิราช เล่ม 13 มัด 2)

การใช้คำ “สมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัว พระเจ้าอยู่หัว ใต้ฝ่าพระบาท พระเป็นเจ้า ฝ่าพระบาท” เมื่อพระตะบะและสมเด็จพระปรมังคลาวรามีหนังสือไปกราบทูลพระเจ้าช้างเผือก ดังปรากฏในข้อความว่า

พระตะบะแลสมิงเล็กพร้า ครั้นฟังพระราชโองการพระเจ้าช้างเผือกให้ไปนั้นแจ้งทุกประการแล้วจึงมีหนังสือตอบมาถึงพระเจ้าช้างเผือกว่าข้าพระพุทธเจ้าสมิงเล็กพร้าแลพระตะบะขอกราบถวายบังคมมาในพระบาทยุคลสมเด็จพะพุทธิเจ้าอยู่หัวด้วยข้าพระพุทธเจ้าทั้งสองเป็นข้าพระเจ้าอยู่หัว...ทุกวันนี้ข้าพเจ้าทั้งสองก็มีความกตัญญูต่อได้ฝ่าพระบาท...ศัตรู พระเป็นเจ้านั้นก็จะเป้นศัตรูข้าพเจ้าทั้งสอง...จะขอกินน้ำพระพิพัฒน์สัตยาเป็นข้าฝ่าพระบาทคนหนึ่งแต่ก่อน

(ราชาธิราช เล่ม 4 มัด 1)

การใช้สรรพนามแทนผู้รับในลักษณะการหลាកคำนี้ เพื่อเป็นการหลีกเลี่ยงการใช้คำซ้ำและเป็นการแสดงความยกย่องเชิดชูอีกด้วย

ก. การใช้ อ : 18

ดิน

พบว่าเมื่อพระเจ้าแผ่นดินทรงกล่าวถึงพระเจ้าแผ่นดิน ทรงใช้คำว่า “ท่าน” เช่น พระเจ้าช้างเผือกทรงมีหนังสือถึงสมิงพระตะบะสมิงเล็กพร้าทรงกล่าวถึงพระเจ้าเชียงใหม่ ดังข้อความว่า

...จึงต้องถวายพระราชธิดาเราไปให้พระมหาราชเจ้าเมืองเชียงใหม่...ลูกเราอันเป็นเชื้อพระเจ้าช้างเผือกไปเป็นข้าท่านผู้อื่นได้ทุกข้ายากอยู่ขณะนี้

(ราชาธิราช เล่ม 4 มัด 1)

2) การใช้คำสรรพนามในหนังสือที่มีการกล่าวถึงบุคคลที่ 3 ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

พบว่าเมื่อพระเจ้าแผ่นดินทรงกล่าวถึงพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงใช้คำว่า “พระองค์” เช่น พระเจ้าเชียงใหม่มีพระราชสาส์นถึงพระเจ้าหงสาวดีโดยทรงกล่าวถึงพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ดังข้อความว่า

พระเจ้าแห่งเราได้นั่งเหนือรัตนบัลลังก์ภายใต้ดวงไม้พระมหาโพธิเป็นเสวตรฉัตรในเมื่อเพลอัสดงคต พระองค์ก็กำจัดเสียทั้งพญามารราชาธิราชกับทั้งเสนามารพ่ายแพ้อปราไชย

(ราชาธิราช เล่ม 18 มัด 3)

ตาราง 4 สรุปการใช้สรรพนามราชาศัพท์ในการการเขียนหนังสือ

การเขียนหนังสือ			การใช้สรรพนาม		
ผู้ส่ง	ผู้รับ	ผู้กล่าวถึง	ผู้ส่ง	ผู้รับ	ผู้กล่าวถึง
พระเจ้าแผ่นดิน	พระเจ้าแผ่นดิน	พระพุทธเจ้า	ข้าพเจ้า	ท่าน, พระองค์	พระองค์
พระเจ้าแผ่นดิน	พระเจ้าแผ่นดิน	พระเจ้าแผ่นดิน	ข้าพเจ้า	ใต้ฝ่า	ท่าน
				พระเจ้าน้ำ, พระเจ้าพี่, พระเชษฐา, พระเชษฐาธิราช พระเชษฐาธิราชเจ้า	
พระเจ้าแผ่นดิน	พระบรมวงศานุวงศ์		เรา	เจ้า, หลาน	
พระเจ้าแผ่นดิน	ขุนนาง	พระเจ้าแผ่นดิน	เรา	ท่าน	ท่าน
พระมหากษัตริย์	พระเจ้าแผ่นดิน		ข้าพเจ้า		
พระบรมวงศานุวงศ์	พระเจ้าแผ่นดิน		ข้าพเจ้า	พระเจ้าลูก	
พระบรมวงศานุวงศ์	พระบรมวงศานุวงศ์		ข้าพเจ้า	ท่าน	
			ป้า	เจ้า, หลาน	
			ข้าพเจ้า	พระเจ้าป้า	
ขุนนาง	พระเจ้าแผ่นดิน		ข้าพเจ้า	พระองค์	
			ข้าพระพุทธเจ้า, เรา	ใต้ฝ่าพระบาท, ฝ่า พระบาท,	
				พระเจ้าอยู่หัว,	
				พระเป็นเจ้า,	
				สมเด็จพระพุทธเจ้า	
				อยู่หัว	

2.3 การใช้ลักษณนามราชาศัพท์

ลักษณนามราชาศัพท์ หมายถึงคำนามที่แสดงลักษณะสิ่งต่าง ๆ ของพระเจ้าแผ่นดิน
พระบรมวงศานุวงศ์

ในการศึกษาลักษณนามราชาศัพท์ ได้ศึกษาในด้านต่อไปนี้

2.3.1 จำแนกลักษณนามราชาศัพท์ตามคุณสมบัติของสิ่งต่าง ๆ ที่ลักษณนามไป

ขยาย

2.3.2 วิธีใช้ลักษณนาม

2.3.1 จำแนกลักษณะนามราชาศัพท์ตามคุณสมบัติของสิ่งต่าง ๆ ที่ลักษณะนามไปขยายจำแนกได้ 2 ประการคือ ประเภทที่ใช้กับสิ่งมีชีวิต และประเภทที่ใช้กับสิ่งไม่มีชีวิต

ก. ประเภทที่ใช้กับสิ่งมีชีวิต พบว่ามี 2 คำ ดังนี้

1) การใช้คำว่า “พระองค์”

1.1) การใช้กับ พระพุทธเจ้า พระเถระ พระภิกษุ ดังปรากฏ
จึงได้ตรัสเป็นพระพุทธานุญาตว่า พระองค์หนึ่ง

(ราชาธิราช เล่ม 20 หน้า 3)

แม้ว่าพระมหาโมคคัลลานะเถระร่าย พระองค์พันพระองค์

(ราชาธิราช เล่ม 20 มัด 3)

พระสงฆ์ 300 พระองค์

(ราชาธิราช เล่ม 21 มัด 3)

1.2) ใช้กับพระเจ้าแผ่นดิน ดังปรากฏในข้อความว่า
กษัตริย์ที่วงศ์ในเมืองเจ็ด พระองค์

(ราชาธิราช เล่ม 1 มัด 1)

1.3) ใช้กับพระบรมวงศานุวงศ์ ดังปรากฏในข้อความว่า
พระรามได้เกิดบุตรด้วยนางอำปะภา 3 พระองค์...พระราชนุตรี 2 พระองค์

(ราชาธิราช เล่ม 3 มัด 1)

2) การใช้คำว่า “องค์”

2.1) ใช้กับพระเจ้าแผ่นดิน ดังตัวอย่าง
มีพระเจ้ามหากระษัตริย์องค์หนึ่งมาสร้างพระนครชื่อว่าเมืองเมะตะมะ

(ราชาธิราช เล่ม 1 มัด 1)

2.2) ใช้กับพระบรมวงศานุวงศ์ ดังตัวอย่าง
เสเฮหาอินครันได้ยินเสียง...จึงชวนทหารทั้งปวงลงจากม้าพาธาบุตรสอง องค์ เข้าไป
คำนับพระเจ้าอันอ่อง

(ซิดกักไซฮั่น หน้า 274)

ข. ประเภทที่ใช้กับสิ่งไม่มีชีวิต พบว่ามี 6 คำ ดังนี้

1) การใช้คำว่า “คัน”

ใช้บอกลักษณะภาชนะเครื่องใช้สำหรับพระเจ้าแผ่นดิน ได้แก่
พระเศวตฉัตรคันหนึ่ง บังพระสุริย์ คันหนึ่ง

(ไม่พบคำ)

2) การใช้คำว่า “ผืน”

ใช้บอกลักษณะสิ่งที่แบนเป็นแผ่น เช่น จลองพระองค์กรุยผืน

หนึ่ง

3) การใช้คำว่า “วง”

ใช้บอกลักษณะสิ่งที่กลม ได้แก่ แหวน ดังข้อความว่า

พระธำรงเพชร 5 ยอดถอดจากพระหัตถ์วงหนึ่ง

(ราชาธิราช เล่ม 9 มัด 2)

4) การใช้คำว่า “สำหรับ”

✗ ใช้บอกลักษณะสิ่งที่เป็ชุด หมู่พวก ได้แก่ พระยู่สำหรับหนึ่ง

5) การใช้คำว่า “องค์”

✗ 5.1) ใช้บอกลักษณะเครื่องใช้สอยสำหรับพระเจ้าแผ่นดิน เช่น พานพระศรีองค์หนึ่ง พระเด้าองค์หนึ่ง

5.2) ใช้เป็นลักษณนามของ “พระนาม” พระเจ้าแผ่นดิน ดังตัวอย่างว่า

แลนามพระเจ้าลังกาให้มาแก่เราทั้งนี้หาที่สุดมิได้พระนามองค์นี้ควรแก่เราจะรับ

(ราชาธิราช เล่ม 21 มัด 3)

6) การใช้คำว่า “อัน”

6.1) ใช้เป็นลักษณนามของ “พระนาม” พระเจ้าแผ่นดิน ดังตัวอย่างว่า

พระเจ้ากรุงศรีอยุธยาให้จ้กฤพระนามเป็นอักษรลงในแผ่นทองว่าพระมหาราชธิบดีพระนามอันนี้เป็นพระนามพระเจ้าตาแห่งเรา

(ราชาธิราช เล่ม 20 มัด 3)

6.2) ใช้เป็นลักษณนามที่อยู่อาศัยของพระบรมวงศานุวงศ์ เช่น

สมิงมอมะละให้ปลุกต๋านักใหญ่อันหนึ่งบนยอดเขาพังปู

(ราชาธิราช เล่ม 2 มัด 1)

2.3.2 วิธีใช้ลักษณนามราชาศัพท์ พบว่า มีวิธีใช้ 4 วิธี ดังนี้

ก. ใช้ลักษณนามไว้ท้ายคำบอกจำนวนนับ เช่น กษัตริย์ 8 พระองค์

พระราชบุตร 2 พระองค์ ราชบุตร 2 องค์ เป็นต้น

ข. ใช้ลักษณนามไว้หน้าคำบอกจำนวนนับเป็นจำนวน “หนึ่ง” เช่น พระ
ราชบุตรองค์หนึ่ง พระราชาธิราชองค์หนึ่ง พานพระศรีองค์หนึ่ง แสงพระองค์ครูผืนหนึ่ง
เศวตฉัตรคันหนึ่ง พระยี่ภู่ลำรับหนึ่ง เป็นต้น

ค. ใช้ลักษณนามไว้หน้าคำคุณศัพท์บอกความเฉพาะเจาะจง คำว่า “นี้”
 เพื่อเน้นความ เช่น พระนามองค์นี้ พระนามอันนี้ เป็นต้น

ง. ลักษณนาม แล้วใช้คำนามตามหลังคำจำนวนนับ ดังตัวอย่าง
หลอกท้องจึงว่าสามท้องก็แข็งแล้ว

(ชดก๊กไชฮั่น หน้า 130)

ครันมีชัยชนะแก่ข้าศึกแล้วสองกษัตริย์มีพระทัยเบิกบาน

(ราชาธิราช เล่ม 2 มัด 1)

2.4 การใช้กริยาราชศัพท์

กริยาราชศัพท์ หมายถึงคำที่แสดงกริยาอาการของพระเจ้าแผ่นดิน พระมเหสี และ
พระบรมวงศานุวงศ์

ในการศึกษา ผู้วิจัยจำแนกการใช้กริยาราชศัพท์ออกเป็น 2 ลักษณะ ดังนี้

2.4.1 พระเจ้าแผ่นดิน พระมเหสีและพระบรมวงศานุวงศ์เป็นผู้ใช้กริยาราชศัพท์
 หรือเป็นผู้แสดงกริยาอาการ

2.4.2 ผู้น้อยหรือผู้ใต้บังคับบัญชาเป็นผู้ใช้กริยาราชศัพท์เมื่อกราบบังคมทูล พระเจ้า
 แผ่นดิน กราบทูลพระมเหสีและทูลพระบรมวงศานุวงศ์

2.4.1 พระเจ้าแผ่นดิน พระมเหสีและพระบรมวงศานุวงศ์เป็นผู้ใช้กริยาราชศัพท์
 หรือเป็นผู้แสดงกริยาอาการ กริยาราชศัพท์ที่ใช้มีลักษณะดังนี้

ก. การใช้กริยาราชศัพท์ที่มีรูปแตกต่างจากคำกริยาธรรมดา แต่ความหมาย
 คงเดิมหรือใกล้เคียงความหมายเดิม คำเหล่านี้ส่วนใหญ่เป็นคำที่รับมาจากภาษาต่างประเทศ
 ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่าง ตอนอำมาตย์ทินทะนิกรอด กราบทูลพญาน้อยเรื่องที่ตนไม่ได้
นำราชบรรณาการออกไปถวายพญาน้อยเช่นขุนนางอื่น ดังข้อความว่า

ขณะนั้นอำมาตย์ทินจึงกราบทูลขึ้นทันทีว่าซึ่งพระองค์ตรัสประภาษมานี้ข้าเฝ้าก็ทราบ
อยู่แล้ว อันตัวข้าเฝ้านี้จะได้เข้าด้วยพระองค์ก็หามิได้ จะได้เข้าด้วยสมิงมะราหูกี่หามิได้ด้วย ข้าเฝ้า
รักษากะตัญญูผู้สัสสวามิภักดิ์อยู่ได้พระบาทสมเด็จพระมหากระษัตริราชเจ้า เสด็จ ประดิศถานอยู่
ในมหาเศวตฉัตรตั้งใจฉลองพระคุณด้วยความซื่อรักษาแผ่นดินไว้ มิได้ทำน้ำใจให้เปน แลเมื่อ
พระองค์ยกกองทัพมาตั้งอยู่ ณวัดสิ่งคู่สมเด็จพระราชบิดาพระองค์ยังมีได้สวรรคต เสนาอำมาตย์
มนตรีผู้ใหญ่ผู้น้อยทั้งปวงให้นำราชบรรณาการแลหนังสือออกไปถวาย แต่ข้าเฝ้าผู้เดียวมิได้ทำใจ
เปนสองให้นำราชบรรณาการออกไปทูลพระบาทนั้นเพราะเหตุกลัวจะเสียชนบทาเนียม...แลเมื่อ
พระองค์ เสด็จพระราชดำเนินจะเข้าสู่พระนครนั้น พระราชบิดาซึ่งมรณแล้ว ข้าเฝ้าเห็นพระองค์
เป็นพระราชบุตร ควรที่จะได้สมบัติสืบประเพณี ข้าเฝ้าก็มีความยินดีก็ออกไปเปิดประตูรับเสด็จ

(ราชาธิราช เล่ม 8 มัด 1)

จากตัวอย่าง กริยาราชศัพท์ที่รับมาจากภาษาเขมรมีคำว่า “กราบทูล, ทูล”
มีความหมายว่า บอก “ตรัส” มีความหมาย พูด บอก เช่นเดียวกับ “กราบทูล, ทูล” แต่ใช้ต่างกัน
โดย “กราบทูล, ทูล” นั้นขุนนางหรือผู้น้อยจะใช้ “บอก” กับพระเจ้าแผ่นดิน หรือพระบรม
วงศานุวงศ์ สำหรับคำว่า “ตรัส” ผู้ทำกริยานี้คือพระเจ้าแผ่นดินหรือพระบรมวงศานุวงศ์ คำว่า
“เสด็จ” ในภาษาเขมรมีความหมายว่า พระเจ้าแผ่นดิน หรือเจ้านายชั้นพระองค์เจ้าขึ้นไป เมื่อไทย
รับมาใช้เป็นกริยาราชศัพท์มีความหมายว่า ไป คำว่า “เสด็จพระราชดำเนิน” ดำเนินในภาษา
เขมรหมายถึงเดิน เมื่อไทยรับมาใช้ได้ปรุงแต่งโดยเติม “พระราช” ซึ่งเมื่อเติมแล้วคำนี้จะกลายเป็น
นามราชศัพท์ จึงต้องเติมคำว่า “เสด็จ” เพื่อให้เป็นกริยาราชศัพท์ “เสด็จพระราชดำเนิน”
มีความหมายว่า เดินหรือไปโดยยานพาหนะ คำว่า “ถวาย” มีความหมายว่ามอบ, ให้ โดยผู้น้อยเป็น
ผู้มอบแด่พระเจ้าแผ่นดินหรือพระบรมวงศานุวงศ์

คำที่รับมาจากภาษาสันสกฤต มีคำว่า “ประภาษ” มีความหมายว่า บอกคำว่า
“สวรรคต” มีความหมายว่า ตาย คำที่รับมาจากภาษาบาลีและสันสกฤตมีคำว่า “ซึ่งมรณ” มีความหมาย
ว่า ตาย

ตัวอย่าง ตอน ตะละแม่ท้าวประสูติพระราชกุมาร ดังข้อความว่า

...อยู่มาตะละแม่ท้าวกรรยาพญาน้อยมีครรถ์ประสูติเป็นพระกุมาร แลทำข่ายทองรับ
...พระเจ้าช้างเผือกก็รับพระราชกุมารนั่นเอง ทรงพระโสมนัสยินดีนักแล้วตรัสว่าหลานเราจะให้ชื่อ
พ่อลาวแก่นท้าว ครั้นพระองค์ให้ชื่อพระเจ้าหลาน แลก็ตรัสแก่มุขมนตรีทั้งหมดว่า เมื่อขณะที่
ตะละจันทะมังคะละสมภพในประสาทก็ทำข่ายทองรับ...บัดนี้หลานเราสมภพในวันเสาร์จึงให้ชื่อ
หลานเราว่าพ่อลาวแก่นท้าว

(ราชาธิราช เล่ม 4 มัด 1)

จากตัวอย่าง คำภาษาต่างประเทศที่รับมาใช้เป็นกิริยาราชศัพท์มีคำว่า “ประสูติ”
เป็นภาษาสันสกฤตมีความหมายว่า เกิด คำว่า “สมภพ” เป็นคำภาษาบาลีและสันสกฤต มีความ
หมายว่า เกิด

ตัวอย่าง ตอนพญาแสนเมือง “ถึงแก่พิราลัย” ดังข้อความว่า
พญาแสนเมืองได้เสวยราชสมบัติอยู่ 14 ปี จะได้มีข้าศึกมาข่มขู่ได้ ไพร่ฟ้าข้าแผ่นดิน
อยู่เป็นศุภรสบาย พญาแสนเมืองนั้น โลกในกาลเมื่อกี้ประชนโรคสำหรับบุรุษ ถึงแก่พิราลัย ไป
สู่ประโลภย์

(ราชาธิราช เล่ม 2 มัด 1)

จากตัวอย่าง กิริยาราชศัพท์รับมาจากภาษาเขมร มีคำว่า “เสวย” ในที่นี้ที่
ความหมายว่า ครอง “เสวยราชสมบัติ” จึงมีความหมายว่า ครองราชสมบัติ คำว่า “ประชนร” มี
ความหมายว่า เจ็บป่วย สำหรับคำว่า “พิราลัย” เป็นคำภาษาสันสกฤตนำมาใช้เป็นกิริยาราชศัพท์มี
ความหมายว่า ตาย

ตัวอย่าง ตอน พระมหาเทวีแต่งหมากดิบให้สมิงมราหู ดังข้อความว่า
อยู่มาพระมหาเทวีแต่งหมากดิบควักใส่ในเสี้ยแล้วก็อาปูนใส่...ส่งให้สมิงมราหูกินหมาก
นั้นปูนก็ไหม้ปาก มะหาเทวีกี้ ทรงพระสรวล

(ราชาธิราช เล่ม 4 มัด 1)

จากตัวอย่าง คำว่า “ทรงพระสรวล” มีความหมายว่า มีการหัวเราะ คำว่า
“สรวล” เป็นคำภาษาเขมร หมายถึง “หัวเราะ” คำว่า “ทรง” เป็นคำภาษาเขมรเช่นเดียวกัน
ไทยรับมาใช้โดยนำมาประกอบหน้านามราชศัพท์คำว่า “พระสรวล”

ตัวอย่าง ตอนพระเจ้ายี่ชื้อองค์ทรงพระสุบิน ดังข้อความว่า
วันหนึ่งพระเจ้ายี่ชื้อองค์บรรทมหลับนิมิตฝันไปว่าเทียวประพาศป่า มีเสื้อขาวตัวหนึ่ง
เข้ามาคาบเอาม้าเทียบรถข้างซ้าย พระเจ้ายี่ชื้อองค์เงือกกระบี่ฟันแล้วตกใจตื่น จึงให้หาโหรเข้ามาเล่า
ให้ฟังว่าจะเป็นประการใด โหรทูลว่า ซึ่งทรงพระสุบิน นี้ร้ายนัก

(ชดก๊กไชอัน หน้า 95)

จากตัวอย่างคำภาษาต่างประเทศที่รับมาใช้เป็นกริยาราชศัพท์มีคำว่า “บรรทม” ซึ่งเป็นคำภาษาเขมร มีความหมายว่า นอน คำว่า “ประพาส” เป็นคำภาษาเขมร มีความหมายว่า เที่ยว คำว่า “ทรงพระสุบิน” มีความหมายว่ามีความฝัน โดยคำว่า “สุบิน” เป็นคำภาษาบาลีมีความหมายว่า ฝัน

ตัวอย่าง ตอนพระเจ้าอันธองเสียพระทัยว่าเสียวโพระสหายสนิทหนีทัพ ดั่งข้อความว่า

...พระเจ้าอันธองได้ฟังจิพุนกราบทุลนั้นเสียกระตัญญัก จึงตรัสว่าเรามาตั้งอยู่ในเมืองโปตังนี้นายทหารซึ่งสามีกัดดีแลเป็นเชลยมานั้นมันคิดถึงบ้านเมืองก็ทำเนาแต่เสียวโหนี่เป็นเพื่อนยากมาแต่เมืองไกรแก้วไม่ควรจะหนีก็หนีได้ ตรัสแล้วเสด็จขึ้น ทรงพระวิคไม่เป็นที่จะสรลง

(ชดก๊กไซฮั่น หน้า 183)

กริยาราชศัพท์ในตัวอย่างนี้เป็นคำภาษาเขมรทั้งหมด มีคำว่า “กราบทุล, ตรัส” มีความหมายว่า บอก คำว่า “เสด็จ” รับมาใช้เป็นกริยาราชศัพท์ที่มีความหมายว่าไป แต่ถ้านำมาใช้นำหน้าคำกริยาที่แสดงทิศทางเช่นคำว่า “ขึ้น” “เสด็จ” จะไม่มีความหมายเป็นแต่เพียงบอกให้รู้ว่าพระเจ้าแผ่นดินเป็นผู้กระทำอาการ คำว่า “สรลง” มีความหมายว่าอาบน้ำ คำว่า “เสวย” มีความหมายว่า กิน

ข. มีการปรุงแต่งกริยาราชศัพท์โดยการเติมคำที่รับมาจากภาษาเขมร คำว่า “ทรง, เสด็จ, ตรัส”

1) การเติม “ทรง” หน้ากริยาราชศัพท์ เมื่อเติมแล้วไม่มีความหมายเพิ่มขึ้น ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่าง การเติม “ทรง” หน้าคำกริยาธรรมดา ดั่งข้อความต่อไปนี้
พระเจ้าอันธองทรงนั่งผินพระพักตร์ไปทิศใต้

(ชดก๊กไซฮั่น หน้า 191)

ฝ่ายพระยาน้อยก็เอาปริศนาซึ่งพระองค์ทรงแก่นนั้นออกมาสอบถามมังกันจี

(ราชาธิราช เล่ม 5 มัด 1)

พระมเหสีใส่ใจสมิงมราหู จึงเด็ดเอาดอกบัวซ่อนไว้ในบพระอุระ แล้วทรงห่มพระภูษาทับไว้

(ราชาธิราช เล่ม 4 ทัด 1)

กริยาหลักของแต่ละเนื้อความคือกริยาที่ตามหลังคำว่า “ทรง” ได้แก่คำว่า นั่ง แก่ ห่ม

ตัวอย่าง การเติม “ทรง” หน้ากริยาราชศัพท์ ดังข้อความต่อไปนี้

พญาอยู่ข้างเผือกทรงประชรหนัก

(ราชาธิราช เล่ม 5 มัด 1)

บัดนี้ขึงเบ้งถึงแก่ความตายแล้ว พระเจ้าเล่าเรียนเจ้ดั่งนั้นก็ตกใจ...แล้วก็ทรงกันแสงจน
สลบไป

(สามก๊ก เล่ม 1 หน้า 746)

กริยาหลักของแต่ละเนื้อความคือกริยาราชศัพท์ที่ตามหลังคำว่า “ทรง” ได้แก่คำว่า “ประชร” เป็นคำภาษาเขมรมีความหมายว่า เจ็บป่วย คำว่า “กันแสง” เป็นคำภาษาเขมรมีความหมายว่า “ร้องไห้”

นอกจากนี้ “ทรง” ยังใช้เติมหน้าคำนามธรรมดาและนามราชาศัพท์ที่เกิดจากการเติม “พระ” โดย “ทรง” จะทำหน้าที่เป็นกริยาของเนื้อความนั้น ๆ ซึ่งจะเปลี่ยนความหมายตามคำนามที่ตามหลัง ดังนี้

“ทรง” มีความหมายว่า “ขี่”

ตัวอย่าง การเติม “ทรง” หน้าคำนามธรรมดา ดังข้อความต่อไปนี้
พระเจ้าอัน้องทรงม้าไปตามทาง

(ซิดก๊กไซอัน หน้า 261)

พญาน้อยขึ้นทรงช้างพลายประกายมาท

(ราชาธิราช เล่ม 7 มัด 1)

ตัวอย่าง การเติม “ทรง” หน้านามราชาศัพท์ ดังข้อความว่า
พระเจ้าเหี้ยนเต้เสด็จขึ้นทรงม้าพระที่นั่ง

(สามก๊ก เล่ม 1 หน้า 361)

“ทรง” มีความหมายว่า “เขียน”

ตัวอย่างการเติม “ทรง” หน้าคำนามธรรมดา ดังข้อความว่า
พระเจ้าเหี้ยนเต้ ทรงหนังสือ

(สามก๊ก เล่ม 1 หน้า 413)

ตัวอย่างการเติม “ทรง” หน้านามราชาศัพท์ ดังข้อความว่า
พระเจ้าอันตั้งทรงพระอักษรห้ามตามคำจิวิเจียงมอบให้ตียว้อง

(ซิดก๊กไซอัน หน้า 538)

นอกจากการใช้คำว่า “ทรง” แล้วยังพบว่าการใช้คำว่า “เขียน” เป็นกริยาแทนการใช้คำว่า “ทรง” ดังข้อความว่า

เมื่อพระเจ้าเหี้ยนเต้เขียนพระอักษรออกมาด้วยโลหิตครั้งนั้น

(สามก๊ก เล่ม 1 หน้า 988)

“ทรง” มีความหมายว่า “แต่งตัว” ดังตัวอย่างว่า

ครั้นรุ่งขึ้นเป็นวันศุกร์ฤกษ์ดีพระเจ้าฮั่นเต้จึงทรงเครื่องสำหรับกษัตริย์

(ซิดก๊กไช่ฮั่น หน้า 209)

“ทรง” มีความหมายว่า “ถือ” ดังตัวอย่างว่า

พระเจ้าฟ้ารั่วจึงทรงขันทองเสด็จขึ้นเสวย

(ราชาธิราช เล่ม 2 มัด 1)

“ทรง” มีความหมายว่า “นั่ง” ดังตัวอย่างว่า

สมิงมะราหูชวนพญาน้อยทรงเสด็จเดียวกันมา ณ เรือนสมิงมะราหู

(ราชาธิราช เล่ม 4 มัด 1)

พระเจ้ากรุงจีน...เสด็จ ทรงพระที่นั่งยกทัพมากรุงรัตนอังวะ

(ราชาธิราช เล่ม 18 มัด 3)

“ทรง” มีความหมายว่า “ยิง” ดังตัวอย่างว่า

พระเจ้าเหี้ยนเต้จึงทรงเกาทัณฑ์ยิงกวาง

(สามก๊ก เล่ม 1 หน้า 363)

“ทรง” ความหมายว่า “มี” ดังตัวอย่างว่า

กษัตริย์ห้าพระองค์ ทรงอาณาภาพยิ่งนัก

(ซิดก๊กไช่ฮั่น หน้า 129)

ครั้นพระเจ้ากามะนีแจ้งในพระราชสารจึงทรงจินตนาการ

(ราชาธิราช เล่ม 1 มัด 1)

“ทรง” หมายความว่า “รู้” ดังตัวอย่างว่า

ด้วยพระปัญญาอันคำภีรภาพ แลเปนพหูสูตรทรงพระไตรปิฎก จึงวิสันาปฤษณานี้ได้

(ราชาธิราช เล่ม 21 มัด 3)

“ทรง” ความหมายว่า “สวม” ดังตัวอย่างว่า

พระเจ้าราชาธิราช...ทรงฉลองบาทเสด็จออกไปรับ...ประกายมาศ

(ราชาธิราช เล่ม 17 มัด 3)

แต่ถ้าเป็นคำประสมที่เกิดจากการรวมคำ กริยาธรรมดากับนามราชา

ศัพท์พบว่าไม่ต้องมีการเติม “ทรง” หน้าคำประสมนั้น ๆ เช่น

พระเจ้าเลนเต้ ตกพระทัยล้มลง...

(สามก๊ก เล่ม 1 หน้า 2)

พระเจ้าเหียนเต๋ทอดพระเนตรเห็นหนังสือ

(สามก๊ก เล่ม 1 หน้า 158)

พระเจ้าเจ้เต๋ฝันพระพักตร์ไปข้างตะวันตกเฉียงเหนือ ชี้พระหัตถ์แล้วร้องประกาศว่า...

พระเจ้าชาชีฮ่องเต้ก็เข้าไปภายใน เอาตราหยกสวมพระศอกออกไปขึ้นรถ

(ซิดก๊กไฉอัน หน้า 101)

พญาน้อย ยกพระหัตถ์ลูบแขนซ้ายเข้า

(ราชาธิราช เล่ม 5 มัด 1)

2) ใช้ “เสด็จ” เดิมหน้ากริยากรรมดา หรือกริยาราชศัพท์ กริยาหลักจะอยู่ที่คำที่ตามหลัง “เสด็จ” เช่น

พระเจ้าจิ้นซีฮ่องเต้...เสด็จขึ้นไปบนเขา...เสด็จมาเหยียบเมือง...แล้วเสด็จกลับมาใกล้เมืองห่าเอียง

(ซิดก๊กไฉอัน หน้า 31)

พญาน้อยเสด็จไปนมัสการพระบรมธาตุมนานนอกเมืองตะเล็ง

(ราชาธิราช เล่ม 6 มัด 1)

พระเจ้าอลังคจอสู...เสด็จประพาสป่าชื่อว่า ปะทะวัน...เสด็จทิวศด

(ราชาธิราช เล่ม 6 มัด 1)

เสด็จขึ้นไป เสด็จมา เสด็จกลับมา เสด็จไป กริยาหลักล้วนอยู่หลัง “เสด็จ” ทั้งสิ้น ส่วนคำว่า “เสด็จประพาส เสด็จทิวศด” เสด็จที่ประกอบหน้าจะหมายถึงไปถึงได้ ซึ่งเป็นคำหน้ากริยา เพราะกริยาหลักคือคำว่า ประพาส ทิวศด ถ้าไม่ประกอบคำว่า “เสด็จ” เนื้อความก็ยังคงสมบูรณ์อยู่

นอกจากนี้ยังพบว่ามีการใช้คำว่า “เสด็จ” ตามหลังกริยากรรมดาที่ใช้เป็นคำกริยาหลัก ดังตัวอย่าง

ขุนนางจึงเชิญเสด็จนางดังไทฮอให้ออกไปอยู่ ณ ด่านัก

(สามก๊ก เล่ม 1 หน้า 36)

ครั้นเห็นพระราชบุตรทั้งสองมาก็ลงจากม้าร้องให้เข้าไปรับเสด็จ...

(สามก๊ก เล่ม 1 หน้า 4)

ลัญเห็นก็ถอยไป จึงให้เชษฐเสด็จพระเจ้าเหี้ยนเต้กับขันทีแลพระสนมไปไว้ ณ เมือง ซึ่งตั้งโต๊ะสร้าง

(สามก๊ก เล่ม 1 หน้า 217)

จากตัวอย่างจะเห็นว่าการใช้คำกริยาธรรมดานำหน้าคำว่า “เสด็จ” นั้น ผู้กระทำการคือการคือ ผู้น้อย หรือขุนนาง ซึ่งเป็นการปฏิบัติต่อพระเจ้าแผ่นดินหรือพระบรมวงศานุวงศ์

3) ใช้ “ตรัส” เดิมหน้ากริยาธรรมดา ที่มีความหมายเกี่ยวกับการพูดเช่น พระเจ้าเหี้ยนเต้เห็นหนวดกวนอูยาวถึงอก เส้นละเอียดงามเสมอกัน แล้วตรัสสรรเสริญว่า กวนอูนี้หนวดงดงาม

(สามก๊ก เล่ม 1 หน้า 454)

พระเจ้าราชาธิราช...ตรัสประโลมด้วยวาจาต่าง ๆ ...แล้วตรัสกำชับว่าถ้าแผ่นดินปรายมาศเป็นอันตรายจะฆ่าเสีย

(ราชาธิราช เล่ม 17 มัด 1)

ซ่งกี ซ่งแ่งได้ฟังพระมารดา ตรัสบอก ดังนั้น...

พญาน้อย...จึงให้นิมนต์อาจารย์มะเป่งซึ่งเป็นพระสังฆราชอยู่เมืองตะเกิงเข้ามาตรัสสนทนา

(ราชาธิราช เล่ม 5 มัด 1)

คำว่า “สรรเสริญ, ประโลม, กำชับ, บอก, สนทนา” เป็นคำที่มีความหมายเกี่ยวกับการพูด ส่วนการเติม “ตรัส” ประกอบหน้านั้น เพื่อแสดงว่าพระเจ้าแผ่นดินหรือพระบรมวงศานุวงศ์เป็นผู้พูด

จากการศึกษาการใช้กริยาราชศัพท์ในวรรณกรรมแปลสามารถสรุปได้ว่า

“ทรง”	เติมคำนำหน้าทั่วไป
“เสด็จ”	เติมคำนำหน้ากริยาแสดงทิศทางการเคลื่อนไหว
“ตรัส”	เติมหน้าคำกริยาที่เกี่ยวกับการพูด

ค. ใช้กริยาธรรมดา คำว่า “มี” เดิมหน้า ใช้ “มี” เดิมหน้านามราชาศัพท์ที่เกี่ยวกับการออกคำสั่ง

พระเจ้าอนันตไชยมีพระองการตรัสสั่งให้หาอลิมาง

(ราชาธิราช เล่ม 1 มัด 1)

สมเด็จพระร่วงเจ้า...มีพระราชโองการตรัสปรึกษาพฤทธามาตย์ทั้งปวง

(ราชาธิราช เล่ม 2 มัค 1)

พระเจ้าฟ้ารั่วแจ้งในพระราชสาร...แล้วมีรับสั่งให้...

(ราชาธิราช เล่ม 2 มัค 1)

หลี่เสงจึงว่า...ให้ขุนนางไปเฝ้าพระเจ้าพระเจ้าอันต้องก่อนมีรับสั่งโปรดประการใดจึงพากันไปเฝ้า...

(ชดก๊กไซอัน หน้า 354)

แต่ในบางครั้งก็พบว่าไม่ได้ใช้ “มี” นำหน้านามราชาศัพท์ที่เกี่ยวกับการออกคำสั่ง ดังตัวอย่าง

สมเด็จพระร่วง...จึงออกพระโองการประสาทพระพรให้แก่มะกะโท

(ราชาธิราช เล่ม 1 มัค 1)

นอกจากนี้ยังพบว่า “มี” สามารถใช้นำหน้านามราชาศัพท์ทั่วไป ดังตัวอย่าง

พระเจ้าหงษาวดี...มีพระราชศรัทธาบำเพ็ญการกุศล

(ราชาธิราช เล่ม 19 มัค 3)

พระเจ้าอันต้อง...มีพระทัยเมตตาถึงนัก

(ชดก๊กไซอัน หน้า 229)

ง. กริยาราชศัพท์บางคำใช้เฉพาะบุคคล มีคำดังต่อไปนี้

1) กริยาราชศัพท์ที่มีความหมายว่า เกิดโดยใช้แก่พระพุทธเจ้าเมื่อเป็นพระโพธิสัตว์ มีการใช้คำกริยาราชศัพท์ว่า “เสวย” ดังข้อความว่า

อนึ่งนามแห่งพ่อศุภมิตรกับนามแห่งพระโพธิสัตว์เมื่อเสวยพระชาติซึ่งศุภมิตรนั้นก็ต้องกัน

(ราชาธิราช เล่ม 6 มัค 1)

2) กริยาราชศัพท์ที่มีความหมายว่า คำสั่งของพระเจ้าแผ่นดิน มีการใช้คำต่อไปนี้

สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกณะพระที่นั่งจักรีพิมานในท่ากลางเสนาพฤทธามาตราชกระวีมลตรีชูะทั้งปวงเฝ้าทูลอองทูลีพระบาท จึงมีพระราชโองการมานพระบัลลูลโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมตรัสว่าเรื่องราวราชธิราชซึ่งฝ่าหรั่งมั่งง้องแปรรามัญภาษาเปนสยามภาษาถวายสมเด็จพระอนุชาธิราช กรมพระราชวังบวรเปลกเปลี่ยนกับที่ได้ทรงฟังสังเกชไว้แต่ก่อนจึงทรงพระราชดำริเรื่องทรงเปลข้อความราชธิราชรามัญออกเปนสยามภาษาใหม่

(ราชาธิราช เล่ม 1 มัค 1)

คำว่า “มีพระราชโองการมานับนุรโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมตรัส” มีความหมายว่า คำสั่ง ในที่นี้สมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัว “มีคำสั่ง” ให้แปลเรื่องราวพระราชภาษามอญ เป็นภาษาไทย

การใช้กริยาราชศัพท์ที่มีความหมายว่า คำสั่งของพระเจ้าแผ่นดิน ที่จะกล่าวต่อไปอยู่ในเรื่องราวราชตอนพระเจ้าราชวรวงศ์เธอกรมหมื่นมกุฎราชกุมารมัยโกยภรรยา มังราชาไป ดังข้อความว่า

มังราชาขึ้นไปเมืองหงสาวดีจึงทำหนังสือให้กราบทูลตามคตินั้น จึงมีพระราชโองการสั่ง พญาอินทรีให้เอามังลอรแลเม้ยโกยแยกกันถาม มังลอรเม้ยโกยให้การดูจนหลัง จึงมีพระราชโองการ ให้หาพ่อแม่พี่น้องแลทาส ชาย หญิง มังราชาเม้ยโกยเข้าไปด้วย แลสุนัขนั้นเห็นเม้ยโกย ก็ดีใจกระดิกหางเข้าไปเลียตีนมือเม้ยโกยแล้วนอนอยู่ข้างเม้ยโกย ๆ จับมันก็มีไป จึงมีพระราชโองการ ให้เสนามนตรีทั้งปวงดู ... เม้ยโกยก็กลัวตัวสั่นอยู่ ขอชีวิตแล้วก็ว่ามังราชาคนนี้เป็นพ่อข้าพเจ้า แลมังลอรนั้นมีได้เป็นพ่อข้าพเจ้า จึงมีพระราชโองการถามว่า เมื่อไฟไหม้เรือนแล้วตัวเองตายอาศวนั้น ญาติกาเองเขาเผาเสียแล้ว เหตุใดเล่าตัวเองจึงยังอยู่ เม้ยโกยให้การแต่งตามจริง ว่าเดิมมังลอรเห็นหญิงคนหนึ่ง เรือล่มจมน้ำตาย ณ ปากคลองอะพุด ... มีรับสั่ง ให้สมิงพะไ่จ้ดเอาถ้อยคำเม้ยโกยไว้แล้ว มีพระราชโองการตรัสว่า สัตว์เดียรฉานยังรู้จักเจ้า ...แลเม้ยโกยคนนี้มีเม้มังราชาจริง แล้วเม้ยโกยตายในไฟนั้นเป็นเมียมังราชา แลผู้มีชื่อสามคนนี้ให้ดูอายุการ 4 ประการ เผาเรือนท่านเสียนั้นประการหนึ่ง เผาเมียท่านเสียประการหนึ่ง ... ทั้ง 4 ประการนี้ปรับเอาอายุการ ถ้าวาสินไหมมากมังลอรผู้เดียวจะไข่มิได้ มีบทพยากรณ์ว่าลูกผิโทยอยู่กับบิดามารดา...แลบิดามารดาตายอายุดิพี่น้องซึ่งสนิทก็ช่วยให้ได้

(ราชาธิราช เล่ม 21 มัด 3)

คำว่า “มีพระราชโองการ” มีความหมายว่า คำสั่งของพระเจ้าแผ่นดิน นอกจากจะใช้คำนี้แล้วยังพบว่ามีกริยาธรรมดา คำว่า “สั่ง, ถาม” และกริยาราชศัพท์ คำว่า “ตรัส” เดิมหลังคำว่า “มีพระราชโองการ” เดิมหลังนี้เพื่อแสดงให้เห็นว่าพระเจ้าแผ่นดินทรงมีคำสั่งในลักษณะใด

สำหรับคำว่า “มีรับสั่ง” มีความหมายว่า คำพูด นอกจากจะใช้กับพระเจ้าแผ่นดินแล้ว ยังพบว่ามีใช้กับพระบรมวงศานุวงศ์อีกด้วย ดังข้อความในตอนอาจารย์มะเป่งกล่าวถึง “คำพูด” ของพญาน้อยพระราชโอรสในพระเจ้าช้างเผือก ดังข้อความว่า

สมิงชิพพรายจึงถามว่า พระชิตันมาด้วยกิจสิ่งใด อาจารย์มะเป่งบอกแก่สมิงชิพพรายตาม รับสั่ง พญาน้อยซึ่งสั่งมาให้ว่านั้น

(ราชาธิราช เล่ม 7 มัด 1)

3) กริยาราชศัพท์ที่มีความหมายว่า ตาย

3.1) การใช้คำว่า “เสด็จเจ้านิพพาน,เสด็จเข้าสู่นิพพาน” ใช้กับ พระพุทธเจ้า ดังข้อความว่า

ในพัทธกัณฐีทรงพระเจ้าห้าองค์ ฤๅพระกุกกุสนโธ ได้ตรัสเป็นพระพุทธเจ้าโปรดสัตว์ก่อน แล้วเสด็จเข้านิพพานไปนั้น เป็นเชื้อพระวงศ์ใด แล้วพระโกนาคมได้ตรัสแก่สมโพธิญาณ นั้นเป็นเชื้อพระวงศ์แห่งพระกุกกุสนโธนั้นฤๅ พระโกนาคมเสด็จเข้านิพพานไปแล้ว

(ราชาธิราช เล่ม 19 มัด 3)

ประเวณียผู้รู้จักคุณแห่งปัญหานี้ มีแต่พระพุทธเจ้าก็เสด็จเข้าสู่นิพพานนั้น รู้คุณปัญญาเหตุ ดังนั้น จึงเรียกชื่อปัญญารู้จักสิ่งพระบารมีมา ๔ อสงไขยกำไรแสนมหากับ จึงได้ตรัสเป็นพระพุทธเจ้า

(ราชาธิราช เล่ม 20 มัด 3)

คำว่า “เสด็จเจ้านิพพาน , เสด็จเข้าสู่นิพพาน” มีความหมายว่า ไปสู่การดับกิเลสและกองทุกข์ซึ่งหมายถึง ตาย

3.2) การใช้คำว่า “สวรรคต , สูสวรรคต , สิ้นพระชนม์” กับพระเจ้าแผ่นดิน ดังข้อความว่า

ฝ่ายพระเจ้าฟ้างุ้มมั่งมี เสดวยราชสมบัติในเมืองอังวะได้ ๒๕ ปีก็สวรรคต ศักราช ๘๑๗ ปี และพระราชนัดดาซึ่งเป็นบุตรสมิงพระรามทรงพระนามชื่อพญารามราชวงษ์... เสดวยราชสมบัติ ๔๖ ปี... ก็สวรรคต...

(ราชาธิราช เล่ม 19 มัด 3)

อันกั๊กกุนเป็นพระเจ้าจันอ่องครองสมบัติได้สองปีสูสวรรคต... จูม้อเป็นพระเจ้าจันอ่องครองราชสมบัติ ได้สามปีสิ้นพระชนม์

(ซิดกักไซฮั่น หน้า 24 - 25)

คำว่า “สวรรคต” มีความหมายว่า ไปสู่สวรรคต ซึ่งหมายถึง ตาย
คำว่า “สิ้นพระชนม์” มีความหมายว่า หมดอายุ ซึ่งหมายถึง ตาย

3.3) การใช้คำ “ถึงแก่พิราลัย, ถึงแก่สวรรคาลัย” กับพระเจ้าแผ่นดินพระมเหสี ดังข้อความว่า

พญาแสนเมืองได้เสวยราชสมบัติอยู่ ๑๔ ปี... นั้นโลกกาลเมตูลก็ประชวรโรคสำหรับบุรุษ ถึงแก่พิราไลไปสู่ปะระโลก

(ราชาธิราช เล่ม 2 มัด 1)

ครั้นอยู่มานางจันทะมั่งคะละผู้เป็นอัครมเหสีพระเจ้าช้างเผือกถึงแก่พิราลัยไปสู่ประโลภย์

(ราชาธิราช เล่ม 3 มัด 1)

พระเจ้าช้างเผือกจึงให้มีหนังสือไปถึงพระตะบะแลสมิงเล็กพริว่า...บัดนี้อายุสมเราก็จะ
ราแล้ว แม้นเราถึงแก่สวรรคาลัยแล้ว...

(ราชาธิราช เล่ม 4 มัด 1)

พระสนมเอกชื่อ นางศิริมามีพระราชบุตรด้วยพระเจ้าช้างเผือกองค์หนึ่ง...ชื่อ มังสุระมะณี
จักร นางศิริมาผู้เป็นพระราชมารดาถึงแก่สวรรคาลัย แต่มังสุระมะณีจักรกุมารยังทรงพระเยาว์

(ราชาธิราช เล่ม 3 มัด 1)

คำว่า “ถึงแก่พิราลัย” พิราลัย แปลว่า ที่อยู่ของนักรบ ซึ่งก็คือ สวรรค์
เมื่อนำมาใช้เป็นคำกริยาราชศัพท์ที่มีความหมายว่า ตาย

คำว่า “ถึงแก่สวรรคาลัย” มีความหมายว่า การไปสู่สวรรค์ ซึ่งหมายถึง ตาย

3.4) การใช้คำ “ทิวคต” ใช้แก่พระเจ้าแผ่นดินพระบรมวงศานุวงศ์

พระเจ้าช้างเผือกเสวยราช ๗๗ ปี ชิวคต ในศักราช ๗๔๕ ปี ครั้นพระเจ้าช้างเผือก
ชิวคตแล้ว...

(ราชาธิราช เล่ม 8 มัด 1)

พญารามไศเกิดบุตรด้วยนางอำปะภา ๓ พระองค์...พระราชบุตรผู้ใหญ่ขึ้นเมื่อประสูติเกิด
จันทะอุปะราชา...จึงพระราชทานนามชื่อนางจันทะมั่งคะละอยู่มาพระชนมายุได้ ๔,๕ ขวบ นางจัน
ทะมั่งคะละทิวคต

(ราชาธิราช เล่ม 3 มัด 1)

คำว่า “ชิวคต” สันนิษฐานว่า มาจากคำว่า “ทิวคต” ซึ่งมีความหมายว่า ตาย

4) กริยาราชศัพท์ที่มีความหมายว่า รู้ ใช้แก่พระเจ้าแผ่นดิน ดังข้อความที่ว่า

ข้าพเจ้ามะกะโทขอกราบพื้นพระสุรชาดลงเป็นสักขีพะญาณข้าพเจ้า...ขอกราบทูลไว้
ให้ทราบได้ฝ่าดองทูลีพระบาทด้วยเดิมนเหตุเมื่อ...

(ราชาธิราช เล่ม 1 มัด 1)

จากข้อความที่ยกมานี้เป็นตอนมะกะโทเขียนหนังสือบอกสมเด็จพระร่วงเจ้า
ให้ “รู้” ว่าตนออกมาจากเมืองสุโขทัยด้วยเหตุใด คำว่า “ทราบได้ฝ่าดองทูลีพระบาท” มีความ
หมายว่า รู้

5) กริยาราชศัพท์ที่มีความหมายว่า ให้

5.1) คำว่า “ทรงพระกรุณาโปรด , ประสาท” ใช้แก่พระเจ้าแผ่นดิน
ดังข้อความว่า

บุตรชายของพระเจ้าตราพญาซึ่งเกิดด้วยนางสินทยานั้น เป็นราชันดาของพระเจ้าฟ้ารั่ว ๆ
ทรงพระกรุณาโปรดเลี้ยงไว้...

(ราชาธิราช เล่ม 5 มัด 1)

สมเด็จพระร่วงเจ้ามีพระราชหฤทัยโสมนัสโปรดค้ำชูยิ่งนัก จึงทรงพระดำริครั้งจะ
ประทานนามมะกะโทเป็นกระต๊อราชาธิราช

(ราชาธิราช เล่ม 1 มัด 1)

คำว่า “ทรงพระกรุณาโปรด, ประสาท” มีความหมายว่า ให้

5.2) คำว่า “ประทาน, พระราชทาน” ใช้แก่ พระเจ้าแผ่นดิน พระบรม
วงศานุวงศ์ ดังข้อความว่า

พระเจ้าฮั่นอ่องได้ฟังเสียวโหหลีเสงว่าเห็นชอบ จึงแต่งหนังสือให้จิ๋วหงวนสินแล้ว
ประทานเนื้อแพะแลสุราไปให้ฮั่นสิน...ขณะนั้นเจ้าพนักงานก็เชิญเครื่องเข้าไปถวายพระเจ้าฮั่นอ่อง ๆ
จัดสิ่งของไว้เสวยแต่ห้าสิ่ง นอกนั้นให้ยกไปพระราชทานแก่ฮั่นสิน

(ซิดก๊กไซฮั่น หน้า 200-201)

ลিপฺดูยจึงทูลว่า...ถ้าพระองค์โปรดขอประทานหนังสือปิดตราไว้ ซึ่งข้าพเจ้าจะพาอหิย
มานั้นหนทางก็ไกลจะแก้ไขได้โดยนาน เพียงสิ้นฤดูหนาวจึงจะได้พาอหิยมา อันก็ก่นรับคำลিপฺ
ดูย...จึงพระราชทานทองห้าร้อยตำลึงให้แก่ลিপฺดูย

(ซิดก๊กไซฮั่น หน้า 13)

อันก็ก่นเป็นพระราชโอรสในพระเจ้าจันเจียวอ่อง คำว่า “ประทาน, พระราชทาน”
มีความหมายว่า ให้ ใช้แก่พระเจ้าแผ่นดิน และพระบรมวงศานุวงศ์

2.4.2 ผู้น้อยหรือผู้ใต้บังคับบัญชาเป็นผู้ใช้กิริยาราชศัพท์เมื่อกราบบังคมทูลพระ
เจ้าแผ่นดิน กราบทูลพระมเหสีและทูลพระบรมวงศานุวงศ์

การใช้กิริยาราชศัพท์ที่มีความหมายว่า เข้าพบ

1) คำว่า “เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท” ใช้แก่พระเจ้าแผ่นดิน ดังข้อความว่า
สมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัวเสด็จออกฉะพระที่นั่งจักรีประพัตร์พิมานในท่ากลางเสนาพฤกษ
มาทราขกระวิมนตรีมูระทั้งปวงเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท

(ราชาธิราช เล่ม 1 มัด 1)

2) คำว่า “เฝ้า” ใช้แก่พระเจ้าแผ่นดิน พระบรมวงศานุวงศ์ ดังข้อความว่า
มหาเทวี ก็เข้าไปเฝ้าพระเจ้าช้างเผือกว่าพญาน้อยฟังถ้อยคำมังสรอยตะโนงคลทุศีล ทำ
หยาบขำมานายประตุเสียแล้วหนีไป

(ราชาธิราช เล่ม 5 มัด 1)

ฝ่ายมะแตงานลูกพราหมณ์แต่งตัวใส่เสื้อริ้วทองห่มผ้าครุยทอง ทาแป้งหอมโอ้โง่งมา
ฝ่ายพญาน้อย

(ราชาธิราช เล่ม 5 มัด 1)

ข. กริยาราชศัพท์ที่มีความหมายว่า เข้าอาศัยบุญบารมี ใช้คำว่า “สู่พระบรม
โพธิสมภาร” ใช้แก่พระเจ้าแผ่นดิน ดังความตอนมะกะโทเขียนหนังสือถึงสมเด็จพระร่วงเจ้าความว่า—
ข้าพเจ้าขอกราบทูลไว้ให้ทราบใต้ฝ่าลอองธุลีพระบาทด้วยเหตุเมื่อจะสู่พระบรมโพธิ
สมภารนั้น ข้าพเจ้าคุมพ่อค้าสามสิบคน...

(ราชาธิราช เล่ม 1 มัด 1)

ค. กริยาราชศัพท์ที่มีความหมายว่า ทำให้ ตอบแทน ใช้คำว่า “ฉลองพระเดช
พระคุณ , ฉลองพระคุณ , ส่นองพระเดชพระคุณ” ใช้แก่พระเจ้าแผ่นดิน ดังข้อความว่า
มะละกอรซึ่งเป็นน้องสมิงเล็กพร้าน้อยอยู่ข้างพระเจ้าช้างเผือกจึงกราบทูลพระเจ้าช้างเผือก
ว่า...ข้าพเจ้าจะขอทำราชการฉลองพระเดชพระคุณ บุตรภรรยาของข้าพเจ้าจะไว้ได้ลอองธุลีพระบาท

(ราชาธิราช เล่ม 3 มัด 1)

ข้าแต่รักษากะตัญญูผู้สัจสวามิภักดิ์อยู่ใต้พระบาทสมเด็จพระมหากระษัตริราชเจ้า เสด็จ
 ประคิณสถานอยู่ในมหาเสวตฉัตรตั้งใจฉลองพระคุณด้วยความซื่อรักษาแผ่นดินไว้

(ราชาธิราช เล่ม 8 มัด 1)

ขุนสกลจึงว่า...ด้วยแต่แรกมหาอุปราชช่องสุ่มผู้คนเล่ห์หารทั้งปวง ตั้งใจจะส่นองพระเดช
พระคุณ พระเจ้าเหียนเต้ให้แผ่นดินเป็นสุขโดยสุจริต

(สามก๊ก เล่ม 2 หน้า 69)

ง. กริยาราชศัพท์ที่มีความหมายว่า บอก

1) คำว่า “กราบทูล , ทูล” ใช้แก่พระเจ้าแผ่นดิน พระบรมวงศานุวงศ์
 สมิงพระรามจึงกราบทูลพระเจ้ามนเทียรทองว่า อันการสงครามแต่เพียงนี้ หมึกอาจจะเป
 ไรนัก...ข้าพเจ้าจะสู้ได้สิ้นพระเจ้าฝรั่งมังฆ้องได้ฟัง สมิงพระรามทูลดังนั้นก็มีความโสมนัสยินดี

(ราชาธิราช เล่ม 18 มัด 3)

พญาน้อย...ถามมังกันจิวว่าตำหนักที่ให้อุปถัมภ์นั้นแล้วหาญยัง มังกันจิวจึงกราบทูลว่าเสร็จแล้ว
 ...พญาน้อยถามว่าเหตุใดท่านจึงยังอยู่ดังนี้ มังกันจิวจึงทูลว่าซึ่งข้าพเจ้ายืนอยู่นั้นด้วยความยินดี

(ราชาธิราช เล่ม 6 มัด 1)

2) คำว่า “บังคมทูล” ใช้แก่พระเจ้าแผ่นดิน
 ฝ่ายมุขะมลตรีทั้งปวงบังคมทูลสมเด็จพระร่วงเจ้า

(ราชาธิราช เล่ม 1 มัด 1)

3) คำว่า “เพ็ดทูลหรือพิศทูล” ใช้แก่พระเจ้าแผ่นดิน โดยการใช้คำนี้ผู้น้อยจะใช้พูดกันเองเมื่อกล่าวถึงข้อความที่จะ “บอก” พระเจ้าแผ่นดิน ดังข้อความตอนอันสิ้นพูดกับเสียวโ หังความว่า

อันสิ้นจึงว่าครั้นข้าพเจ้าจะเอาหนังสือออกแจ้งก่อน ตัวข้าพเจ้าก็จนพึ่งสามภักดียังไม่เห็นดีแลร้าย จึงอุตสาห์ทำให้ท่านเห็นนำใจช่วยเพ็ดทูลความชอบให้ ครั้นนี้เห็นใจว่าท่านรักแผ่นดินจริง ข้าพเจ้าจึงบอก

(ซิดกักไซอัน หน้า 186)

4) คำว่า “ถวายพระพร” พระภิกษุใช้แก่พระเจ้าแผ่นดิน พระบรมวงศานุวงศ์ ดังข้อความว่า

พระเจ้าราชวรวงศ์เธอ...ตรัสทักว่าพระชิตินออกมาเมื่อไร พระสังฆราชราชภัฏยะสะกะโรจึงถวายพระพรว่ารูปมาเมื่อมะหาบพิตรทอดพระเนตรเห็น

(ราชวรวงศ์ เล่ม 10 มัด 2)

พญาน้อย...ตรัสใช้พ้อมอลให้ไปนิมลอจารย์มะเปงเข้ามา...อาจารย์มะเปงจึงถวายพระพรว่า...

(ราชวรวงศ์ เล่ม 7 มัด 1)

จ. กรียาวิชาศัพท์ที่มีความหมายว่า ลา ใช้แก่พระเจ้าแผ่นดิน พระบรมวงศานุวงศ์

1) คำว่า “กราบถวายบังคมลา , ถวายบังคมลา” ดังข้อความว่า
พระเจ้าเหี้ยนเต้...ตรัสแก่เล่าปี่ว่า...เห็นแต่ท่านผู้เดียวคิดไว้ว่าจะได้พึ่งสืบไป บัดนี้จะไปทัพเสียแล้ว เราจะทุกข์ใจอยู่ท่าท่านกว่าจะกลับมา เล่าปี่ก็กราบถวายบังคมลาออกมาหาโจโฉ

(สามก๊ก เล่ม 1 หน้า 382)

พญาน้อย...จึงสั่งว่าท่าน...จงไปพึ่งทั้งสี่ประตูเมืองคนทั้งห้าคนนั้นกราบถวายบังคมลาออกมา

(ราชวรวงศ์ เล่ม 6 มัด 1)

พระเจ้าจึงได้ตรัสว่า ท่านจะยกไปครั้งนี้จะมีชัยเกิด ถ้าราชการจะขัดข้องอย่างไรจงบอกมา...หลอกท้องไผ่ท้องก็ถวายบังคมลาออกมาจัดทหาร

(ซิดกักไซอัน หน้า 85)

เสนาบดีนายทัพนายกองทั้งปวงก็โหม่นคร่ำไร รักษาเจตะสุกริว่าพระองค์อยู่คงดีเกิดข้าพเจ้าจะถวายบังคมลาไปแล้วที่เจตะสุกริตายนั้นเรียกว่าดาบเจ้าตายตราบเท่าทุกวันนี้

(ราชวรวงศ์ เล่ม 2 มัด 1)

เจตสุกรี เป็นบุตรเขยของพระเจ้าพุกาม

2) คำว่า “ถวายพระพรลา” พระภิกษุใช้แก่พระเจ้าแผ่นดิน พระบรมวงศานุวงศ์

พระสังฆราชาภังยะสะกะจึงถวายพระพรลา พระเจ้าราชาธิราชเข้าเมือง

(ราชาธิราช เล่ม 11 มัด 2)

ครั้นอาจารย์มะเปงได้ฟังพยาน้อยศรีตังนั้นแล้วถวายพระพรลามายังกองทัพสมิงมราหู

(ราชาธิราช เล่ม 7 มัด 1)

ฉ. กริยาราชศัพท์ที่มีความหมายว่า ไหว้ มีการใช้คำว่า “กราบถวายบังคม , ถวายบังคม” ใช้แก่พระเจ้าแผ่นดิน พระบรมวงศานุวงศ์ ดังข้อความว่า

มะกะโทคิดถึงคุณสมเด็จพระร่วงเจ้าจึงบ่าหน้ามาต่อเมืองโสโกโขไทยกราบถวายบังคม
สมเด็จพระร่วงเจ้าลงกับแผ่นดิน

(ราชาธิราช เล่ม 1 มัด 1)

ฝ่ายอาจารย์มะเปงก็กลับเข้าเมืองตะเคิงครั้นมาเห็นพยาน้อยก็เดี๋ยยเข้ามาแต่ไกล
...อาจารย์มะเปงจึงถวายพระพรว่า...สมิงชิบพรายก็ กราบถวายบังคมเข้ามา

(ราชาธิราช เล่ม 7 มัด 1)

พระเจ้าเหียนเต็กกับอ่องอันขึ้นไปบนพระตำหนักหอสูงลิยูกยก็กับทหารทั้งปวงก็ถวาย
บังคมพระเจ้าเหียนเต้

(สามก๊ก เล่ม 1 หน้า 156)

พยาน้อยจึงให้มะตันแต่งหนังสือขึ้นว่า ข้าพเจ้าพยาน้อยถวายบังคมมายังฝ่าพระบาท
พระเจ้าป้า

(ราชาธิราช เล่ม 6 มัด 1)

ช. กริยาราชศัพท์ที่มีความหมายว่า ให้

1) คำว่า “ทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวาย” ใช้แก่พระเจ้าแผ่นดิน ดังใน
ตอนสมเด็จพระร่วงเจ้าตรัสถามมะกะโทที่นำผักกาดมาถวาย ดังข้อความว่า

มะกะโทจึงกราบทูลว่าเบ๊ยซึ่งพระองค์พระราชทานข้าพระเจ้าเบ๊ยหนึ่งนั้น ข้าพระเจ้าเอา
ไปซื้อพรผักกาดมาปลูก จึงได้ทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวาย

(ราชาธิราช เล่ม 1 มัด 1)

2) คำว่า “ถวาย” ใช้แก่พระเจ้าแผ่นดิน พระบรมวงศานุวงศ์
ดังข้อความว่า

ฝ่ายงูไส...ถวายหนังสือแก่พระเจ้าจันเจียวอ่อง แล้วทูลความซึ่งมีมาแต่เมืองเดียวให้ทราบ
ทุกประการ

(ซิดกักไซฮั่น หน้า 7)

แลชาวบ้านชาวเมืองทั้งปวงก็พร้อมกันเอาเงินเอาทองเสื่อผ้ามาถวายเป็นอันมาก ขณะนั้น
ทหารทั้งปวงจึงกราบทูลพญาน้อยว่าโรงซึ่งพระองค์อยู่นั้น...ข้าพเจ้าจะขอทำถวายใหม่

(ราชาธิราช เล่ม 6 มัด 1)

2.5 ลักษณะเฉพาะในการใช้คำราชาศัพท์

1. การใช้คำธรรมดาแทนการใช้คำราชาศัพท์

คำราชาศัพท์นั้นเป็นคำที่ใช้สำหรับพระเจ้าแผ่นดิน พระบรมวงศานุวงศ์ แต่จาก
การศึกษาวรรณกรรมแปลพบว่าไม่ได้มีการใช้คำราชาศัพท์อย่างสม่ำเสมอด้วยในบางครั้งมี
การใช้คำธรรมดาแทนการใช้คำราชาศัพท์ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ครั้นพระเจ้าราชาธิราชมาถึงเมืองหงษาวดีแล้ว สั่งเสนาบดีให้จัดแจงทำเรือรบเป็นอัน
มาก กำหนดให้แล้วแต่ในวาระต้นตะระคูออกพรรณสาให้แล้ว จะยกทัพยกทัพเรือไปตีเมืองทะเล
เสนาบดีก็จัดแจงเรือรบเสร็จแล้ว พระเจ้าราชาธิราชก็ให้จัดเรือฉลากบางอะลาย ถึงกำหนดฤกษ์พระ
เจ้าราชาธิราชก็ยกไปตีเมืองทะเล เจ้าเมืองก็ออกมาทูล พระเจ้าราชาธิราชแคลงญู่กำกองเจ้าเมือง
ทะเลอยู่

(ราชาธิราช เล่ม 9 มัด 2)

จากข้อความที่ยกมานี้จะเห็นว่าไม่มีการใช้คำราชาศัพท์กับพระเจ้าแผ่นดิน ซึ่ง
ถ้าจะใช้ให้ถูกต้องตามลักษณะการใช้ราชาศัพท์แล้วจะมีลักษณะดังนี้

ครั้นพระเจ้าราชาธิราชเสด็จมาถึงเมืองหงษาวดีแล้ว มีพระราชโองการสั่งเสนาบดีให้
จัดแจงทำเรือรบเป็นอันมาก ทรงกำหนดให้แล้วแต่ในวาระต้นตะระคูออกพรรณสาให้แล้ว จะเสด็จ
ยกทัพยกทัพเรือไปตีเมืองทะเล เสนาบดีก็จัดแจงเรือรบเสร็จแล้ว พระเจ้าราชาธิราชก็ ทรงให้ จัดเรือ
ฉลากบางอะลาย...ถึงกำหนดฤกษ์พระเจ้าราชาธิราชก็เสด็จยกไปตีเมืองทะเล เจ้าเมืองก็ออกมาเฝ้า
ทูลละอองธุลีพระบาท พระเจ้าราชาธิราชฯ ทรงแคลง (แคลงพระทัย) ญู่กำกองเจ้าเมืองทะเลอยู่

จะเห็นว่าคำธรรมดาที่ควรใช้คำราชาศัพท์มีดังนี้ คำว่า “มาถึง, ยก(ทัพ),
ยกไปตี” เป็นคำที่แสดงการเคลื่อนที่จากที่หนึ่งไปสู่ที่หนึ่ง เมื่อทำให้เป็นคำกริยาราชศัพท์เดิมคำว่า
“เสด็จ” หน้าคำกริยาเหล่านี้ เป็นเสด็จมาถึง เสด็จยก(ทัพ) เสด็จยกไปตี ในคำว่า “ให้, แคลง”
เป็นกริยารชราเมื่อทำให้เป็นกริยาราชศัพท์เดิมคำว่า “ทรง” หน้าคำกริยา เป็น ทรงให้ ทรงแคลง
ซึ่งคำว่า ทรงแคลง อาจจะใช้คำว่า “แคลงพระทัย” ก็ได้ ในคำว่า สั่ง มาหา เมื่อจะทำให้เป็นกริยา

ราชาศัพท์ต้องใช้คำราชาศัพท์เฉพาะ คำว่า “สั่ง” พระเจ้าแผ่นดินเป็นผู้สั่ง ใช้คำว่า “พระราชโองการสั่ง” คำว่า “มหา” ขุนนางเป็นผู้ทำกริยามาหาพระเจ้าแผ่นดินใช้คำว่า “เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท”

ในบางตอนมีทั้งการใช้คำราชาศัพท์และการใช้คำธรรมดาแทนคำราชาศัพท์ ดังข้อความต่อไปนี้

ฝ่ายบ่าวขุนเสี่ยวครั้นเห็นเขม้นนายออกมาดังนั้นก็ตกใจจึงขึ้นมารับเข้าไปทูลพระเจ้าขุนกวนตามเหตุทั้งปวง พระเจ้าขุนกวนได้ฟังดังนั้นก็ตกใจจึงขึ้นมารับมาถึง พอทหารชักดาบจะฟันขุนเสี่ยว พระเจ้าขุนกวนจึงร้องห้ามว่า อย่าเพิ่งฟันก่อนทหารได้ยินดังนั้นก็ตกใจยังดาบไว้ พระเจ้าขุนกวนจึงให้แก้มัดขุนเสี่ยวออกเสียด ขุนเสี่ยวก็กราบลงแล้วร้องไห้ จึงทูลความซึ่งว่ากล่าวกันนั้นให้ฟังทุกประการ พระเจ้าขุนกวนได้ฟังดังนั้นก็เอาขุนเสี่ยวเข้าไปค่าย

(สามก๊ก เล่ม 2 หน้า 474)

ข้อความที่กล่าวมานี้ ถ้าจะใช้ให้ถูกต้องตามลักษณะการใช้ราชาศัพท์แล้วจะมีลักษณะดังนี้

ฝ่ายบ่าวขุนเสี่ยวครั้นเห็นเขม้นนายออกมาดังนั้นก็ตกใจ จึงขึ้นมารับเข้าไปเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาททกราบบังคมทูล พระเจ้าขุนกวนตามเหตุทั้งปวง พระเจ้าขุนกวนได้ ทรงฟังดังนั้นก็ตกพระทัยเสด็จขึ้นมารับที่นั่งทรงรับเสด็จมาถึง พอทหารชักดาบจะฟันขุนเสี่ยว พระเจ้าขุนกวนจึงมีรับสั่งห้ามว่าอย่าเพิ่งฟันก่อน ทหารได้ยินดังนั้นก็ตกใจยังดาบไว้ พระเจ้าขุนกวนจึงทรงให้แก้มัดขุนเสี่ยวออกเสียด ขุนเสี่ยวก็กราบถวายบังคมลงแล้วร้องไห้ จึงกราบบังคมทูลความซึ่งว่ากล่าวกันนั้นให้ฟังทุกประการ พระเจ้าขุนกวนได้ฟังดังนั้นก็ ทรงเอาขุนเสี่ยวเข้าไปค่าย

จะเห็นว่าคำธรรมดาที่ควรใช้คำราชาศัพท์มีดังนี้ คำว่า “ฟัง, ให้, เอา, รับ” เป็นคำกริยาธรรมดา ทำให้เป็นกริยาราชศัพท์โดยการเติม “ทรง” หน้าคำกริยาเป็น ทรงฟัง ทรงให้ ทรงเอา ทรงรับ คำว่า “ขึ้น, มาถึง” เป็นคำกริยาที่แสดงการเคลื่อนที่ที่ทำให้เป็นกริยาราชศัพท์โดยการเติม “เสด็จ” หน้าคำกริยาเป็น เสด็จขึ้น เสด็จมาถึง คำว่า “เข้าไปทูล” ทำให้เป็นกริยาราชศัพท์ใช้ว่า “เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท, ทกราบบังคมทูล” คำว่า “ร้องห้าม” ใช้คำว่า “มีรับสั่งห้าม” คำว่า “กราบ” ใช้คำว่า “กราบถวายบังคม” คำว่า “มา” ใช้คำว่า “มาพระที่นั่ง” เพราะเป็นม้าที่พระเจ้าขุนกวนทรง

จากข้อความที่ผู้วิจัยได้แก้ไขคำธรรมดาให้เป็นคำราชาศัพท์ตามลักษณะการใช้ราชาศัพท์จะพบว่าข้อความที่แก้ไขแล้วมีเนื้อความเย็นเยือก ไม่กระชับรัดกุม ด้วยมีการใช้ราชาศัพท์ซ้ำ ๆ เช่น การใช้ “ทรง” หรือ “เสด็จ” นำหน้าคำกริยาธรรมดาเป็นจำนวนมาก หรือการใช้กริยาราชศัพท์ยาว เช่นคำว่า เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท ทกราบถวายบังคม เป็นต้น ซึ่งถ้าใช้คำราชาศัพท์

ดังที่ผู้วิจัยแก้ไขนี้อาจทำให้เนื้อเรื่องที่ควรจะดำเนินไปอย่างรวดเร็วต้องช้าลง ซึ่งส่งผลให้การดำเนินเรื่องขาดความต่อเนื่อง

การดำเนินเรื่องโดยใช้คำธรรมดาแทนการใช้คำราชาศัพท์ในบางครั้งนั้นอาจเป็นด้วยผู้แต่งมุ่งเสนอเนื้อเรื่องเป็นสำคัญมากกว่าคำนึงถึงความถูกต้องทางภาษา อีกทั้งการใช้คำธรรมดานั้นทำให้เรื่องมีสัมพันธภาพ ผู้อ่านสามารถเข้าใจเนื้อเรื่องและเกิดภาพพจน์ได้มากกว่าการใช้ราชาศัพท์

2. การตัดบางส่วนของคำราชาศัพท์

การใช้คำราชาศัพท์บางคำมีการตัดบางส่วนของคำออก คงไว้แต่คำสำคัญที่ใช้สื่อความหมายได้และคำที่คงไว้จะต้องแตกต่างจากคำธรรมดาทั่วไป หรือเป็นคำที่คนทั่วไปไม่ใช่ พูดการใช้นั้นก็ใช้คละกั้นไปแล้วแต่เนื้อเรื่อง เช่นถ้าเป็นเนื้อเรื่องที่เป็นทางการจะไม่มีการตัดบางส่วนของคำ ดังในตอนต้นเรื่องราชาธิราชที่กล่าวถึงกระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ทรงแปลเรื่องราชาธิราชจากภาษามอญเป็นภาษาไทย ดังข้อความ

สมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัวเสด็จออกณพระที่นั่งจักรีประพิตพิมานในท่ากลางเสนาพฤกษามหาธารุกระวิมนตรมีขะทั้งปวง เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท จึงมีพระราชโองการมานพระบัณฑูรโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมตรัสว่า เรื่องราชาธิราชซึ่งฝ่าหรั่งมั่งนึ่ง้องแปลรามัญภาษาเป็นสยามภาษาลาวายสมเด็จพระอนุชาธิราช กรมพระราชวังบวรเปลกเปลี่ยนกับที่ได้ทรงฟังสังเกยไวด่ก่อนจึงทรงพระราชดำริเรื่องทรงแปลงข้อความราชาธิราชภาษารามัญออกเป็นสยามภาษาใหม่ ข้าพระพุทธเจ้า พญาพระคลัง พญาอินอักราช พระพิรมรศมี พระศรีภูริย ข้าทูลละอองธุลีพระบาทรับพระบริหารเรียบเรียงตามเรื่อง

(ราชาธิราช เล่ม 1 มัด 1)

จากข้อความจะเห็นว่ามีการใช้คำราชาศัพท์ตามแบบแผนของราชสำนัก ว่า “เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท, มีพระราชโองการมานพระบัณฑูรโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมตรัสว่า ข้าพระพุทธเจ้า, ข้าทูลละอองธุลีพระบาท” ทั้งนี้เนื่องจากพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชเป็นพระมหากษัตริย์จริง มิใช่กษัตริย์ในละครหรือวรรณกรรม

สำหรับคำราชาศัพท์ที่มีการตัดบางส่วนของคำออก ดังเช่นในตอนสมเด็จพระร่วงเจ้าไตรสเกล้าพระสุบินให้ขุนนางฟัง ดังข้อความว่า เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท ครั้นพระร่วงเจ้าเสด็จออกจึงตรัสแก่เสนาข้าเฝ้าทั้งปวงว่า เราอาชิสฐานขอนิมิตรประจักษ์พระองค์จึงเอาสุบินนิมิตรมาเล่าให้แก่เสนาบดีฟังทุกประการเห็นข้างเผือกหมึกอยู่ด้วยเราแล้วประเทษอันใดข้างจะไปอยู่ก็ตามใจเถิด เสนาพฤกษามาตย์...ปฤกษากันพร้อมแล้วกราบทูลว่า...ข้าพะเจ้าทั้งปวงของเสียงญาให้ข้างจับคู่ออร์ ถ้าข้างจับญาเมืองไหนจึงจะส่งไปเมืองนั้นสมเด็จพระร่วงเจ้าก็เห็นด้วยอำมาตย์

(ราชาธิราช เล่ม 2 มัด 1)

จะเห็นว่าคำราชาศัพท์ที่ถูกตัดบางส่วนของคำออกมีคำว่า “พระร่วงเจ้า” โดยตัดคำนำพระนาม “สมเด็จพระ” ออกจากรูปคำเต็มว่า “สมเด็จพระร่วงเจ้า” คำว่า “ข้าเฝ้า” ตัดมาจากคำว่า “ข้าทูลละอองธุลีพระบาท” “เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท”

ตัวอย่างพยาน้อยศรีสวามิภักดิ์เรื่องการเฉลิมพระราชมณเฑียร

ดังข้อความว่า

พยาน้อย...จึงถามมังกันจิวว่าตานั้นปลูกนั้นแล้วหรือยัง มังกันจิวจึงกราบทูลว่าเสร็จแล้ว พยาน้อยจึงว่าฤกษ์จะได้เฉลิมพระราชมณเฑียรเมื่อใด อาจารย์มะเป่งมังกันจิวจึงทูลว่าฤกษ์ได้เพล่าบ่าย...ขณะนั้นภพอสุกมิตเอดอกกะมุทขาวเจดกามาถวายมังกันจิวเห็นดอกกะมุทก็ยืมอยู่ พยาน้อยถามว่าเหตุใดท่านจึงยืมอยู่ดั่งนั้น มังกันจิวจึงทูลว่า ซึ่งข้าพเจ้ายืมอยู่นั้น ด้วยความยินดีว่าพอสูกมิตเอดอกกะมุทมาถวายพระองค์นั้น เปนมงคลนิมิตรอันประเสริฐ

(ราชาธิราช เล่ม 6 มัด 1)

จะเห็นว่าคำว่า “กราบทูล” มีการตัดคำว่า “กราบ” คงเหลือใช้แต่คำว่า “ทูล” และคำว่า “ข้าพเจ้า” ตัดมาจากคำว่า “ข้าพระพุทธเจ้า”

ตัวอย่างพระเจ้าธรรมเจดีย์ทรงพิพากษาคัดสินคดีมั่งราชาฟ้องมั่งลคอร

ดังข้อความว่า

จึงมีพระราชโองการสั่งให้มั่งพะโคหาเสนาบดีทั้งปวงมาพร้อมกันแล้ว มีพระราชโองการตรัสว่าสัตว์เดียรฉานยังรู้จักเจ้า อันจากกันไปช้านานแลมาถึงเห็นเจ้าก็ดีใจ กระดิกหางหูเข้าไปหาเลียตีนมือ แล้วก็นอนอยู่ใกล้ตัว...ให้อาการ ๔ ประการ เปรื่องนท่านเสียนั้นประการหนึ่ง เปรื่องนท่านเสียประการหนึ่ง ลูกกาเมียท่านประการหนึ่ง ล่วงประเวณีเมียท่านประการหนึ่ง ทั้ง ๔ ประการนั้นปรับเอาตามต้องการ

(ราชาธิราช เล่ม 21 มัด 3)

คำว่า “มีพระราชโองการสั่ง , มีพระราชโองการตรัสว่า” ตัดคำมาจากคำว่า “มีพระราชโองการมานพระบัณฑูรโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมตรัสว่า”

การตัดบางส่วนของคำราชาศัพท์ในวรรณกรรมแปลออกนั้น เพราะวรรณกรรมแปลเป็นเรื่องบันเทิงคดีการใช้ภาษาจึงต้องสอดคล้องกับเนื้อเรื่อง ซึ่งถ้ามีการใช้คำราชาศัพท์อย่างเต็มแบบแปลตลอดทั้งเรื่องอาจทำให้ผู้อ่านขาดอรรถรส ด้วยเกิดความเบื่อหน่ายในเนื้อเรื่องที่มีการใช้คำเคร่งครัด และเย็นเยื่อ ดังนั้นในวรรณกรรมแปลจึงมีการตัดบางส่วนของคำราชาศัพท์ออกโดยคงไว้แต่คำสำคัญที่ใช้สื่อความหมายได้ และคำส่วนใหญ่เมื่อตัดบางส่วนออกแล้วยังมีลักษณะของคำราชาศัพท์อยู่ไม่ว่าจะเป็น นามราชาศัพท์ สรรพนามราชาศัพท์หรือกริยาราชศัพท์ก็ตาม ดังเช่น นามราชาศัพท์คำว่า “พระร่วงเจ้า” ตัดมาจากคำว่า “สมเด็จพระร่วงเจ้า” สรรพนามราชาศัพท์คำว่า “ข้าพเจ้า” ตัดมาจากคำว่า “ข้าพระพุทธเจ้า” กริยาราชศัพท์คำว่า “ทูล” ตัดมาจากคำว่า “กราบทูล”

3. การหลากคำราชาศัพท์

การหลากคำราชาศัพท์ หมายถึงการใช้คำราชาศัพท์ที่มีรูปคำต่างกัน แต่มีความหมายอย่างเดียวกันในบริบทที่ใกล้เคียงกัน ทั้งนี้เพื่อไม่ให้เกิดความซ้ำซาก น่าเบื่อ การหลากคำราชาศัพท์จึงเป็นการสรรคำที่สละสลวยไม่แพ้คำซึ่งเดิมนำมาใช้เพื่อเพิ่มอรรถรสทำให้ชวนอ่านยิ่งขึ้น

การหลากคำที่พบในวรรณกรรมแปลมีดังต่อไปนี้

3.1 การหลากคำนามราชาศัพท์ มีการหลากคำดังต่อไปนี้

3.1.1 คำเรียกพระพุทธเจ้า การหลากคำเรียกพระพุทธเจ้าที่พบเป็นการเรียกพระนามที่ยกย่องโดยจะเรียกพระนามตามคุณสมบัติของพระองค์ มีคำว่า “สมเด็จพระศรีสรรเพชญบรมโลกาจารย์ สมเด็จพระพุทธเจ้า พระตถาคต” ดังข้อความต่อไปนี้

เมื่อสมเด็จพระศรีสรรเพชญบรมโลกาจารย์มีพระชนม์เสด็จพระมานอยู่นั้น...มะหายักษ์จึงเก็บเอาผลพะวาปามากระทำเป็นน้าอถบาลถวายสมเด็จพระพุทธเจ้า แล้วจึงเอาน้ำมนต์มาตามเป็นประทีปถวายสมเด็จพระพุทธเจ้าจึงตรัสพระธรรมเทศนาทำนายแก่หายักษ์แปลตนว่า ดูกรรมหายักษ์พลานีสงทานทั้งปวงได้กระทำพุทธบูชาแก่พระตถาคตในครั้งนี้จักให้ผลแก่ท่าน

(ราชาธิราช เล่ม 1 มัด 1)

คำว่า “สมเด็จพระศรีสรรเพชญบรมโลกาจารย์” พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 (2531 : 789) ให้ความหมายคำว่า “สรรเพชญ” ว่า “ผู้รู้ทุกสิ่งทุกอย่าง, ผู้รู้ทั่ว, พระนามของพระพุทธเจ้า” “สมเด็จพระศรีสรรเพชญบรมโลกาจารย์” จึงมีความหมายว่า พระผู้ทรงเป็นผู้รู้ทุกสิ่งทุกอย่าง ทรงเป็นผู้ยิ่งใหญ่ของโลก

คำว่า “สมเด็จพระพุทธเจ้า” พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 (2531 : 598) ให้ความหมายคำว่า “พุทธ” ว่า “ผู้ตรัสรู้, ผู้ตื่นแล้ว, ผู้เบิกบานแล้ว, (ใช้เฉพาะพระพุทธเจ้า)” “สมเด็จพระพุทธเจ้า” มีความหมายว่า พระผู้ตรัสรู้ พระผู้ตื่นแล้ว ผู้เบิกบานแล้ว พ้นจากความมืดคือกิเลสตัณหาไปสู่ความสว่าง

คำว่า “พระตถาคต” พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 (2531 : 316) ให้ความหมายว่า พระผู้ไปแล้วอย่างนั้น เป็นคำที่พระพุทธเจ้าทรงเรียกพระองค์เอง

การหลากพระนามเรียกพระพุทธเจ้าจากข้อความที่ยกมาจะพบว่าผู้แต่งใช้ในบริบทที่ใกล้เคียงกันเพื่อหลีกเลี่ยงการซ้ำพระนามครั้งแรก ที่มักจะยาวกว่า การกล่าวครั้งต่อไป และยังเป็นการหลากความหมายที่ลึกซึ้งกว้างขวางขึ้นอีกด้วย

3.1.2 คำเรียกพระเจ้าแผ่นดิน การหลากคำเรียกพระเจ้าแผ่นดินพบว่าเป็นการใช้คำเรียกเพื่อแสดงความยิ่งใหญ่ของพระเจ้าแผ่นดิน มีคำว่า “บรมจักรพรรดิราชาธิราช, สมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัว, พระเจ้าอยู่หัว, พระผู้เป็นเจ้า” ดังข้อความ ต่อไปนี้

ตัวอย่างมังพะโคกราบทูลพระเจ้าหงษาวดีว่าพระองค์ทรงเป็นผู้เดียวที่สามารถแก้ปัญหของพระเจ้าลังกาได้ ดังข้อความว่า

มังพะโคจึงกราบทูลว่าปณณานิอุประมาดังแก้ว 7 ประการ ควรแต่บรมจักรพรรดิราชาธิราช จะครองได้...พระเจ้าลังกาแห่งปณณามานีสุมณักหาผู้ใดจะอายามาแก้ได้ไม่ ถ้าเว้นไว้แต่สมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัว อันทรงพระปรีชา สุขุมแลสามารถจะแก้ได้

(ราชาธิราช เล่ม 20 มัด 3)

คำว่า “บรมจักรพรรดิราชาธิราช” มีความหมายว่าพระราชผู้ยิ่งใหญ่กว่าพระราชอื่น ๆ

ตัวอย่างทหารมอญร้องบอกทหารพม่าเรื่องสมิงอายมณฑา ดังข้อความว่า

ฝ่ายมอญซึ่งอยู่บนกำแพงเมืองได้ยินดังนั้นก็หัวเราะเยาะแล้วร้องบอกออกมาว่า...ซึ่งสมิงอายมณฑาออกไปได้นั้น เองสำคัญว่าเหาะไปโดยอากาศก็ตาม หลาจะดำดินออกไปก็ตามเถิด บัดนี้พระเจ้าอยู่หัวยกทะเลแล้วทะเลหารมาตั้งอยู่ณะเมืองเสียมแล้ว ถ้าเองมีเชื้อก็ให้ไปดูตัวสมิงอายมณฑายังกองทัพพระผู้เป็นเจ้า เราให้เหินเท็จแลจริง

(ราชาธิราช เล่ม 16 มัด 3)

คำว่า “พระเจ้าอยู่หัว” หม่อมราชวงศ์ศีกฤทธิ์ ปราโมช (2516 : 19) กล่าวว่า “อยู่หัว แปลว่า เป็นผู้นำเป็นประมุขของประเทศ หรือหมายความถึง หัวหน้า สำหรับคนโบราณคำว่า “หัว” แปลว่า ผู้นำ พระเจ้าอยู่หัวจึงหมายความถึงการยอมรับในสภาพความเป็นพระเจ้าและขณะเดียวกันเป็นประมุขหรือหัวหน้าคนทั้งปวง”

คำว่า “พระผู้เป็นเจ้า” ในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2531: 580) ให้ความหมายว่า “เทวดาผู้เป็นใหญ่ เช่น พระอิศวร;พระกฤษณ์ที่นับถือ” ในที่นี้ “พระผู้เป็นเจ้า” หมายถึงพระเจ้าแผ่นดิน โดยผู้เรียกแสดงความเคารพนับถือว่าทรงเป็นเทพเจ้า และเป็นเจ้าของชีวิตของตน

3.1.3 คำเรียกพระนามเฉพาะพระเจ้าแผ่นดิน การหลากคำเรียกพระนามจะเรียกเฉพาะตัวละครที่สำคัญ ซึ่งจะพบว่ามีน้อยมาก เช่นพระเจ้าราชาธิราชมีพระราชสารถึงพระเจ้ามนเทียรทองเพื่อเยาะเย้ย ดังข้อความว่า

พระเจ้าราชาธิราช ขออวยพรมาถึงพระเจ้ามนเทียรทองน้ำท่าน...ข้าพเจ้าแจ้งว่าพระเจ้าน้ำเราลงมาถึงนี้ ก็แต่งเครื่องราชบรรณาการออกมาถวายตามพระราชประเพณี หมีทันจะได้เห็น พระภักตร พระเจ้าน้ำ เราตระหนักแลพระเจ้าน้ำเราคำนวณเสด็จกลับมายังกรุงบุรินทร์ณะอังวะก่อน ข้าพเจ้าจึงแต่งเครื่องราชบรรณาการตามขึ้นมถวายเพื่อจะให้ยังทางพระราชไมตรีแต่ก่อน ควรจะควรประการใดพระเจ้าน้ำเราอย่าได้น้อยพระไทเลย ครั้นพระเจ้าฝรั่งมังฆัชะวาได้ แจ้งในหนังสือ ดังนั้น ก็ทรงพระโพนนัสน้อยพระไทนักกว่าเราอย่าได้น้อยพระไทเลย ครั้นพระเจ้าฝรั่งมังฆัชะวาได้แจ้งในหนังสือดังนั้น ก็ทรงพระโพนนัสน้อยพระไทนัก ว่าเราเป็นกระษัตริย์ใหญ่อันประเสริฐ พะญามอรรน้อยมากล่าวถ้อยคำได้ดังนี้ คุณหนึ่งผู้เป็นพะยาธิอันกอบด้วยความเวทนาอันหนัก แลหมอประกอบยาอันมิชอบโรคก็ยิ่งกำเริบหนัก ความเวทนามากขึ้นกว่าเก่า ถ้าแลมอรรน้อยของเราด้วยศอก ก็มีเจ็บเท่าถ้อยคำ ซึ่งว่ากล่าวเยาะเย้ยมาละนี้

(ราชาธิราช เล่ม 10 มัด 2)

การเรียกพระเจ้าราชาธิราชว่า “พญาน้อย, มอรรน้อย” เป็นการเรียกตามเชื้อชาติ ซึ่งทรงเป็นคนเชื้อชาติมอญ ในการเรียกพระนามว่า “มอรรน้อย” นั้นแฝงไว้ด้วยน้ำเสียงของผู้ที่เจ็บช้ำน้ำใจ ด้วยเคยหมิ่นว่าพระเจ้าราชาธิราชเพิ่งจะขึ้นครองราชสมบัติ บ้านเมืองยังไม่เรียบร้อย อีกทั้งพระชนม์ยังน้อยคงด้อยประสบการณ์จึงเหมาะที่จะยกทัพมาตีเพื่อชิงเมืองพะโค แต่แล้วทัพของพระองค์ต้องแตกกระจาย เมื่อกลับมายังกรุงอังวะพระเจ้าราชาธิราชได้ส่งพระราชสารและส่งเครื่องราชบรรณาการซึ่งก็คือทวนทองและดาบฝักทองของพระองค์ซึ่งตกหายขณะหลบหนีกลับกรุงอังวะมาเยาะเย้ย ความที่เคยหมิ่นประมาทว่าเป็น “มอรรน้อย” ทำให้พระองค์ตรอมพระทัยและสวรรคตในที่สุด

ส่วนการเรียกพระนามพระเจ้าฝรั่งมังฆัชะว่า “พระเจ้ามนเทียรทอง” นั้นเป็นการเรียกเพื่อเฉลิมพระเกียรติด้วยพม่ามีพระราชมนเทียรทองซึ่งเป็นสิ่งพิเศษจึงนำมาใช้เรียกพระนามพระเจ้าฝรั่งมังฆัชะและใช้เรียกพระเจ้าแผ่นดินที่ครองเมืองพม่าพระองค์อื่น ๆ

3.3 การหลាកคำกริยาราชศัพท์

ในวรรณกรรมแปลพบว่าการหลากคำดังต่อไปนี้

ตัวอย่างตะละแม่ท้าวพระชายาพญาน้อยประสูตรพระโอรส

ดังข้อความว่า

...อยู่มาตะละแม่ท้าวภรรยาพญาน้อยมีครรภ์ประสูติเป็นพระราชกุมาร แลทำชายทองรับ...พระเจ้าช้างเผือกก็รับพระราชกุมารนั่นเอง ทรงพระโสมนัสยินดีนักแล้วตรัสว่าหลานเราจะให้ชื่อพ่อลาวแก่นท้าว ครั้นพระองค์ใช้ชื่อพระเจ้าหลานแล้วก็ตรัสแก่ขุนมนตรียิ่งหลายว่า เมื่อขณะที่ตะละจันทะมังคะละมังคะละสมภพในประสาธน์ที่ท้าวทองรับ...บัดนี้หลานเราสมภพในวันเสาร์จึงให้ชื่อหลานว่าพ่อลาวแก่นท้าว

(ราชาธิราช เล่ม 1 มัด 1)

จะเห็นว่า “ประสูติ” และ “สมภพ” ใช้ในความหมายว่า เกิด ไม่ว่าจะเป็นกับพระราชธิดาหรือพระราชนัดดาแต่เป็นที่น่าสังเกตว่าเมื่อเป็นการเล่าเรื่องจะใช้คำว่า “ประสูติ” และเมื่อเป็นบทสนทนาที่พระเจ้าช้างเผือกตรัสแก่ขุนนางใช้คำว่า “สมภพ”

ตัวอย่างเดียวเหลือยังเอ่ยพระนามพระเจ้าแผ่นดินให้หลอกลงเลือกเพื่อจะได้เปลี่ยนนามเมื่อขึ้นครองเมือง ดังข้อความว่า

...แลเสียวแสงนั้นแซ่กือชื่อจิมนุญญาริการเสวยราชสมบัติอยู่ในเมืองยกบ้อ มีฝูงหงส์แลนกทั้งปวงอยู่ให้ใช้มิได้ขาดเสวยราชสมบัติได้ร้อยปีสิ้นพระชนม์ ไฉนวงคังแต่นั้นแซ่กือเป็นกษัตริย์อยู่ในยุคธรรมบำรุงอาณาประชาราษฎร์ทั้งปวงในอาณาเขตมีความสุข ครองราชสมบัติได้เจ็ดสิบแปดปีสวรรคต

(ชดก๊กไชฮั่น หน้า 128)

จากตัวอย่างมีการใช้คำกริยาราชศัพท์คำว่า “เสวยราชสมบัติ” และ “ครองราชสมบัติ” มีความหมายว่า ปกครองรักษาทรัพย์สินอันเป็นของพระเจ้าแผ่นดินหรือปกครองบ้านเมือง การหลอกลำที่พบจากตัวอย่างอีกคือคำว่า “สิ้นพระชนม์” และ “สวรรคต” “สิ้นพระชนม์” แปลว่า สิ้นอายุ หรือหมดอายุ ส่วน “สวรรคต” แปลว่า ไปสู่สวรรคต กริยาราชศัพท์ทั้ง 2 คำนี้ใช้ในความหมายเหมือนกัน คือ ตาย

ตัวอย่างพระเจ้าอโศกราชตรัสถามพระมหาเถร ดังข้อความว่า

แล้วพระเจ้าอะโสกะราชจึงตรัสถามพระมหาเถรว่า เมื่อสมเด็จพระศรีสรรเพชญบรมโลกกาจารย์มีพระชนม์เสด็จระยะมานอยู่นั้น มีพระพุทธรูปลุลุกาท่านายไว้ประการใดบ้าง พระมหาเถรเจ้าถวายพระพรตามกระแสนุทธิพญากร ตรัสท่านายไว้ว่า...

(ราชาธิราช เล่ม 1 มัด 1)

จากตัวอย่างกริยาราชศัพท์ที่มีความหมายว่า ท่านาย ซึ่งผู้ท่านายคือพระพุทธเจ้า มีการใช้คำว่า “พระพุทธรูปลุลุกาท่านาย” และ “กระแสนุทธิพญากรตรัสท่านาย” จะเห็นว่าการใช้คำว่า “พระพุทธร” หรือ “พุทธร” นำหน้ากริยาราชศัพท์ที่ใช้สำหรับพระพุทธเจ้า ทั้งนี้เพื่อให้กริยาราชศัพท์นั้นแตกต่างจากคำกริยาราชศัพท์ที่ใช้กับพระเจ้าแผ่นดิน

นอกจากจะเห็นการหลกคำจากตัวอย่างนี้แล้วยังพบว่า กระแสพุทธพยากรณ์
ตรัสทำนายมีลักษณะของการซ้อนคำเพื่ออธิบายความหมายโดยคำว่า “ทำนาย” เป็นคำที่ช่วย
อธิบายความหมายของคำว่า “กระแสพุทธพยากรณ์”

ตัวอย่างพระเจ้าอ๋นอ๋องทรงให้เนื้อแพะและสุราแก่ฮั่นสิน ดังข้อความว่า
พระเจ้าอ๋นอ๋องได้ฟังเลียวโหลลิแสงว่าเห็นชอบ จึงแต่งหนังสือส่งให้จิ๋วหงวนสิน แล้ว
ประทานเนื้อแพะและสุราไปให้ฮั่นสิน จิ๋วหงวนสินรับหนังสือคำนับลานำเอาสิ่งของไปครั้นถึงประตู
ท้องสนามจึงบอกนายประตู่ว่ามีรับสั่งให้นำของมาพระราชทานท่านแม่ทัพ

(ชิตก๊กไช้อัน หน้า 200)

จะเห็นว่าเมื่อพระเจ้าอ๋นอ๋องตรัสถึงของที่มอบให้ฮั่นสินใช้คำว่า “ประทาน”
เมื่อทหารนำไปมอบได้เรียกการให้ของพระเจ้าแผ่นดินว่า “พระราชทาน” การใช้คำในลักษณะนี้
เป็นการแสดงให้เห็นว่าผู้แปลได้ใช้คำโดยคำนึงถึงระดับของคำ กล่าวคือเมื่อพระเจ้าแผ่นดิน “ให้”
ใช้คำว่า “ประทาน” เมื่อทหารพูดใช้คำว่า “พระราชทาน” ซึ่งเป็นการยกย่องว่าสิ่งที่นำมานี้เป็น
ของที่พระเจ้าแผ่นดิน “ให้”

4. การใช้บุพบท “แห่ง” แทนคำว่า “ของ, ใน”

ในวรรณกรรมแปลพบว่าส่วนใหญ่จะใช้คำบุพบทว่า “แห่ง” แทนการใช้
คำว่า “ของ” และคำว่า “ใน”

ตัวอย่าง การใช้คำบุพบท “แห่ง” แทนคำว่า “ของ” ตอนที่มะละคอร์ขอ
กระทำสัตย์โดยการดื่มพระโลหิตในพระบาทพระเจ้าช้างเผือก ดังข้อความว่า

มะละคอร์ซึ่งเป็นน้องสมิงเล็กพร้านั้นอยู่ข้างพระเจ้าช้างเผือกจึงกราบทูลพระเจ้าช้างเผือก
ว่าที่ข้าพเจ้าเป็นกระบดต่อพระองค์ ตัวข้าพเจ้าหาเป็นกระบดไม่...ถ้าพระองค์มิไว้พระทัยข้าพเจ้า
ขอถวายความสัจไว้ จะขอรับพระราชทานโลหิตในพระบาทแห่งพระองค์

(ราชาธิราช เล่ม 3 มัด 1)

ตัวอย่าง การใช้คำบุพบท “แห่ง” แทนคำว่า “ใน” ตอนสมเด็จพระร่วงเจ้าทรง
ได้หนังสือจากหัวเมือง ดังข้อความว่า

ครั้นอยู่มาหนังสือบอกมาว่ากองทัพแขกจะวายกมาตีหัวเมืองซึ่งขึ้นกับเมืองโสโกโขไทย
ของกองทัพเมืองโสโกโขทัยไปช่วย ข้าศึกมีกำลังใหญ่หลวงนัก...สมเด็จพระร่วงเจ้าได้แจ้งแห่ง ราช
สารดังนั้นจึงจัดแจงกองทัพ...

(ราชาธิราช เล่ม 1 มัด 1)

การใช้คำบุพบท “แห่ง” แทนคำว่า “ของ” และ “ใน” กับพระเจ้าแผ่นดิน หรือพระบรมวงศานุวงศ์นั้นบรรจบ พันธุเมธา (2535 : 202) กล่าวถึงการใช้คำว่า “แห่ง” ว่า “มักใช้เพื่อความไพเราะ และความภาคภูมิ” ด้วยเสียงของคำว่า “แห่ง” นั้นก่อให้เกิดความรู้สึกหนักแน่น น่าเกรงขามจึงเหมาะกว่าการใช้คำว่า “ของ” และ “ใน” เมื่อจะนำมาใช้กับพระเจ้าแผ่นดินซึ่งทรงเป็นผู้ที่คนเคารพนับถืออย่างยิ่ง

ลักษณะเฉพาะในการใช้ราชาศัพท์ในวรรณกรรมแปลจะเห็นว่ามีการใช้ราชาศัพท์ไม่สม่ำเสมอและไม่เป็นระบบระเบียบแบบแผนดังจะเห็นจากมีการใช้คำธรรมดาแทนราชาศัพท์ มีการตัดราชาศัพท์ที่มีหลายพยางค์ออกให้คงเหลือแต่คำที่สำคัญเพื่อใช้ในการสื่อความ มีการหลีกคำที่มีความหมายเหมือนกันหรือเป็นไปในทำนองเดียวกันเมื่อมีการกล่าวคำซ้ำ ๆ เพื่อไม่ให้เกิดความซ้ำซาก ตลอดจนมีการใช้คำบุพบท “แห่ง” แทนคำว่า “ของ” และ “ใน” กับพระเจ้าแผ่นดิน การใช้ราชาศัพท์ในการดำเนินเรื่องวรรณกรรมแปลอันเป็นเรื่องบันเทิงคดีที่มีเรื่องอารมณ์ และความรู้สึกนึกคิดของตัวละครเข้ามาเกี่ยวข้อง การใช้ภาษาจึงต้องมีความสอดคล้องกับแนวเรื่องเพราะกษัตริย์ในละครหรือวรรณกรรมถือเป็นเพียงตัวละครตัวหนึ่ง การใช้คำราชาศัพท์จึงไม่ใช่อย่างสม่ำเสมอตามแบบแผน และอาจเป็นด้วยผู้แปลมีความตั้งใจที่จะลดหย่อนการใช้ราชาศัพท์ จะใช้ก็ต่อเมื่อเห็นสมควรและเหมาะสมกับสถานการณ์เท่านั้น

เชิงอรรถท้ายบท

- 1 พระอัครมเหสีมี 2 ฝ่ายคือ ฝ่ายขวา และฝ่ายซ้าย
 1. พระอัครมเหสีฝ่ายขวา ถือว่าเป็นภรรยาเอก เช่น ตะละแม่ท้าวในพระเจ้าราชาธิราช
 2. พระอัครมเหสีฝ่ายซ้าย ถือว่าเป็นภรรยารอง เช่น เมียมะนิก ที่ได้รับแต่งตั้งและได้รับพระราชทานนามว่า นางปิยะเทวี ดังที่ปรากฏในราชาธิราช
- 2 ตำแหน่งพระสนมเอก พระสนมโท พระสนมตรี พบในวรรณกรรมแปลของจีน สำหรับในวรรณกรรมแปลของมอญ พบตำแหน่งพระสนมเอก เช่น พระสนมเอก ในพระเจ้าช้างเผือก มีนางมุเตียว นางมุซิบ นางมุถ่อ นางอำเตียว
- 3 เช่น มังรายกยอชวา พระราชโอรสในพระเจ้าฝรั่งมังฆ้อง เรียก พระเจ้าราชาธิราช
- 4 เช่น พระเจ้าราชาธิราช ทรงเรียก พระเจ้าฝรั่งศรีชวา
- 5 เช่น พระเจ้าฝรั่งมังฆ้องทรงเรียกพระเจ้าราชาธิราช
- 6 เป็นคำเรียกพระเจ้าแผ่นดิน พระเจ้าหมื่นปีเป็นการถวายชัยมงคลขอให้พระชนมพรรษายืน

คำว่า “ฮ้องเต้, ฮ้อง” พระยาอนุমানราชชน (2532 : 199 - 200) อธิบายว่า ฮ้อง แปลว่า ไหญ่ทิพย์ เต้ แปลว่า ผู้วินิจฉัย ตัดสิน หรือผู้มีปัญญาเสมอสวรรค์ สองคำรวมกัน หมายความว่าพระเจ้าแผ่นดิน ในการแปลภาษาจีน มาเป็นภาษาไทยได้ใช้วิธีการทับศัพท์ เช่น จีนซี ฮ้องเต้ หรือใช้แบบผสมระหว่างการเรียกพระนามพระเจ้าแผ่นดิน

 - แบบไทย คือใช้คำว่า “พระเจ้า” นำหน้าพระนาม และใช้คำทับศัพท์จากภาษาจีนว่า “ฮ้องเต้” หรือ “เต้” ตามหลัง เช่น พระเจ้าจีนซีฮ้องเต้ พระเจ้าฮั่นเต้ เป็นต้น

คำว่า “ฮ้อง” เป็นภาษาจีนสกลเขียน แปลว่า ผู้ปกครอง ผู้ที่คนอื่นยึดเป็นที่พึ่ง ความหมายของคำว่า “ฮ้อง” ในวรรณกรรมแปลจีน หมายถึง เจ้าเมือง ซึ่งอาจเป็นพระบรมวงศานุ วงศ์ หรือขุนนางที่ทำความดี ความชอบแล้วได้รับโปรดเกล้าฯ ให้ไปครองหัวเมืองต่าง

พระเนตรพระกรรณ ซึ่งต่อมา “ฮ้อง” ส่วนใหญ่จะตั้งตัวเป็นใหญ่ทำการปราบดาภิเษกเป็นพระเจ้าแผ่นดิน เช่น ฮั่นฮ้อง จากเรื่องซิดก๊กไชฮั่น ได้รับแต่งตั้งให้ไปครองเมืองโปตัง ซึ่งต่อมาตั้งตัวเป็นพระเจ้าฮั่นเต้ เป็นต้น
- 7 เป็นคำภาษาจีน หมายถึง สมเด็จพระพันปีหลวงหรือแม่ ฮองไทเฮา เป็นตำแหน่งที่พระเจ้าแผ่นดินพระราชทานให้พระราชมารดา ซึ่งก่อนจะได้ตำแหน่งนี้จะต้องได้ตำแหน่งฮองเฮา หรือพระมเหสีในพระเจ้าแผ่นดินพระองค์ก่อน เมื่อพระราชโอรสได้เสวยราชสมบัติจึงได้เลื่อนพระยศเป็นฮองไทเฮา ๆ อาจไม่ใช่พระราชมารดา

- ที่แท้จริง อาจเป็นพระราชมารดาเลี้ยง คำนี้พระบรมวงศานุวงศ์ ขุนนางก็ใช้เรียก
 เช่นกัน เช่น นางดังไทเฮา พระราชมารดาในพระเจ้าเลนเต้ เป็นต้น
- 8 ไทก่ง เป็นคำภาษาจีน มีความหมายว่า ทวดชั้นสูงสุด ในวรรณกรรมแปลของจีน
 มีการใช้เมื่อพระเจ้าฮั่นเต๋ปราบดาภิเษกได้แต่งตั้งบิดาขึ้นเป็นไทก่ง
- 9 ฮองเฮา เป็นคำภาษาจีน หมายถึง พระอัครมเหสี ซึ่งได้รับการแต่งตั้งในพระราช
 พิธีบรมราชาภิเษก เช่น นางหลี่หวงวอนฮองเฮาในพระเจ้าฮั่นเต้ เป็นต้น
- 10 ซูหยิน เป็นคำภาษาจีน หมายถึง ภรรยาของคนสามัญ แต่ในวรรณกรรมแปล
 ของจีน หมายถึง ภรรยาของลูกพระเจ้าแผ่นดิน เช่น นางฮั่วเอี้ยงซูหยิน
- 11 ไทจู เป็นคำภาษาจีน หมายถึง มกุฎราชกุมาร ซึ่งในวรรณกรรมแปลของมอญใช้ คำว่า
 “พระราชบุตรเอก”
- 12 ไทเซง เป็นคำภาษาจีนน่าจะหมายถึง ผู้สืบราชบัลลังก์ลำดับที่ 2 เช่น พระเจ้าเล่าปี่
 แต่งตั้งเล่าก่งป้า ซึ่งเป็นบุตรคนที่ 2 เป็น “ไทเซง” ในวรรณกรรมแปลของมอญ
 ใช้ “พระราชบุตรโท”
- 13 ผู้วิจัยตั้งข้อสมมุติฐานคำนี้ไว้ 2 ประการ คือ
1. พ่อขุน เป็นคำนำพระนาม เมือง เป็นพระนาม พ่อขุน หมายถึง ผู้ปกครอง เป็นคำ
 นำพระนามพระเจ้าแผ่นดินมาแต่สมัยโบราณ พระเจ้าช้างเผือก อาจใช้คำนำพระนาม
 พระเจ้าแผ่นดินมาตั้งให้ดังได้ตั้งพระนาม พระราชโอรสอีกพระองค์ว่า พญาน้อย
 ซึ่งคำว่า “พญา” เป็นคำนำหน้าพระนามพระเจ้าแผ่นดินสมัยโบราณเช่นกัน
 2. พ่อ เป็นคำที่ผู้ใหญ่ใช้เรียกผู้ชายที่มีอายุน้อยกว่าด้วยความสนิทสนมรักใคร่ ขุนเมือง
 หมายถึง ผู้ปกครอง เจ้าเมือง ข้อสันนิฐานข้อ 2 น่าจะเป็นไปได้มากกว่าข้อ 1 เพราะ
 เมื่อนำมาเปรียบเทียบกับนามพระราชนัดดาในพระเจ้าช้างเผือกที่ทรงตั้งพระนามว่า
 พ่อลาวแก่นท้าว “พ่อ” คำนี้จึงน่าจะเป็นคำที่ผู้ใหญ่ใช้เรียกผู้น้อยที่มีความรักใคร่
 เสน่หา อีกทั้งในเนื้อเรื่องราชาธิราชได้กล่าวว่า พระเจ้าช้างเผือกทรงรักใคร่
 พระราชโอรสองค์นี้มาก เพราะรูปงาม พุดจาไพเราะ จนถึงกับจะทรงมอบราชสมบัติ
 ให้ คำว่า “ขุนเมือง” จึงน่าจะมีความหมายว่าเจ้าเมือง เพราะในอนาคตจะได้ครอง
 ราชสมบัติ บ้างก็เรียกพระนามพระราชโอรสองค์นี้ว่า “พ่อขวัญเมือง” ซึ่งอาจ
 หมายถึง ทรงเป็นที่รักใคร่ของผู้อื่นจนเปรียบให้เป็นขวัญของเมือง

— โศลกในวรรณคดี

ตะละ เป็นภาษามอญ แปลว่า เจ้า ในวรรณกรรมแปลเรื่องราชาธิราช พบว่า
“ตะละ” ใช้นำหน้าพระนามพระเจ้าแผ่นดินและพระบรมวงศานุวงศ์ที่เป็นหญิง
ตะละพญา ใช้นำหน้าพระนามพระเจ้าแผ่นดิน ที่เป็นหญิง ได้แก่ ตะละพญาท้าว
เดิมพระนามตะละเจ้าท้าว เมื่อขึ้นครองราชสมบัติสืบต่อ พระราชบิดา มีพระนามว่า
ตะละพญาท้าวภักตร์ บ้างเรียก ตะละนางพญาท้าว ส่วนคำว่า ตะละเจ้า
ตะละแม่ “ตะละ” เป็นคำนำพระนามพระราชธิดาในพระเจ้าแผ่นดิน
เช่น

ตะละเจ้าเปฟ้า

ตะละแม่เจ้าเปฟ้า

ตะละแม่ศรี

บทที่ 3

วิเคราะห์และเปรียบเทียบการใช้ราชาศัพท์ในวรรณกรรมแปล

กับการใช้ราชาศัพท์ในเอกสารทางราชการรัชสมัย

พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช

ในการศึกษาบทที่ 3 นี้ ผู้วิจัยจะวิเคราะห์เรื่องราชาศัพท์ 2 ประเด็น ดังนี้

1. การใช้ราชาศัพท์ในเอกสารทางราชการ
2. การเปรียบเทียบการใช้ราชาศัพท์ในวรรณกรรมแปลกับเอกสารทางราชการ

การใช้ราชาศัพท์ในเอกสารทางราชการ ผู้วิจัยจะศึกษาการใช้นามราชาศัพท์ สรรพนามราชาศัพท์ ลักษณะนามราชาศัพท์ และกริยาราชศัพท์

ในการศึกษาครั้งนี้ มีการใช้เอกสารทางราชการจำนวน 15 ฉบับ และมีการใช้เอกสารกึ่งทางการ คือ จดหมายเหตุความทรงจำของกรมหลวงนรินทรเทวีมาใช้ในการวิเคราะห์ครั้งนี้ด้วย ทั้งนี้เนื่องจากเป็นเอกสารที่มีข้อมูลสมบูรณ์ในเรื่องการใช้ราชาศัพท์ทุกประเภท ผู้วิจัยได้กำหนดหมายเลขแทนชื่อเอกสารต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

เอกสารหมายเลข	ชื่อเอกสารทางราชการ
1	กฎหมายตราสามดวง เล่ม 1
2	กฎหมายตราสามดวง เล่ม 2
3	กฎหมายตราสามดวง เล่ม 3
4	กฎหมายตราสามดวง เล่ม 4
5	กฎหมายตราสามดวง เล่ม 5
6	จดหมายเหตุ จ.ศ. 1152 ว่าด้วยพม่าขอเป็นพระราชไมตรี
7	จดหมายเหตุ จ.ศ. 1153 ชื่อพระราชกระแสพิจารณาคดีหลายเรื่อง
8	จดหมายเหตุ จ.ศ. 1153 เรื่องทวายมีมากล่าวโทษพระเจ้าอังวะ
9	จดหมายเหตุ จ.ศ. 1155 ชื่อเรื่องพระยากาญจนบุรี ตอบเจ้าเมืองมะตะมะ ขอเจริญพระราชไมตรีต่อกัน

- 10 จดหมายเหตุ จ.ศ. 1157 จดหมายเหตุกรมพระราชวัง
บวรฯ กราบทูลลาผนวช
- 11 จดหมายเหตุ จ.ศ. 1157 สำเนาจดหมายอัครมหาเสนาบดี
ตอบไปเมืองเมะตะมะ
- 12 ประชุมจารึกวัดพระเชตุพน เล่มจำพวกความเรียง
- 13 ประชุมหมายรับสั่ง ภาค 2
- 14 พระราชสาส์นกรุงจีนมีมาในรัชกาลที่ 1
กรุงรัตนโกสินทร์
- 15 พระราชปฐจา ในสมัยรัตนโกสินทร์
- 16 จดหมายเหตุความทรงจำของกรมหลวงนรินทรเทวี

1. การใช้ราชาศัพท์ในเอกสารทางราชการมีลักษณะดังต่อไปนี้

1.1 การใช้นามราชาศัพท์

การใช้นามราชาศัพท์ ในเอกสารทางราชการได้จำแนกศึกษาเป็น 2 ประเภท คือ
นามราชาศัพท์ทั่วไป และนามราชาศัพท์ที่เป็นชื่อเฉพาะบุคคล ดังการวิเคราะห์ต่อไปนี้

1.1.1 นามราชาศัพท์ทั่วไป

ก) นามราชาศัพท์ที่ใช้กับพระเจ้าแผ่นดิน

1) มีการใช้คำว่า “พระบรม, พระราช, พระมหา, พระอัคร เครื่องราช”

นำหน้าคำนามที่เป็นชื่อสิ่งของสำคัญ อันควรยกย่องเพื่อแสดงถึงการให้เกียรติอย่างยิ่ง เช่น

พระบรมโกศ	หมายถึง	ที่ใส่พระบรมศพพระเจ้าแผ่นดิน
พระราชโองการ	หมายถึง	คำสั่งของพระเจ้าแผ่นดิน
พระมหามงกุฎ	หมายถึง	เครื่องสวมพระเศียรพระเจ้าแผ่นดิน
พระอัครมเหสี	หมายถึง	ภรรยาเอกของพระเจ้าแผ่นดินที่ได้รับ การอภิเษก
เครื่องราชบรรณาการ	หมายถึง	สิ่งของที่ส่งไปถวายพระเจ้าแผ่นดิน เพื่อแสดงไมตรี

2) การใช้คำว่า “ราช, เครื่อง” นำหน้าคำนามที่มีความสำคัญรอง

ลงมา เช่น

ราชทูต	หมายถึง	ผู้แทนของพระเจ้าแผ่นดินที่เดินทางไป เจริญสัมพันธไมตรี
เครื่องสูง	หมายถึง	ของประดับเกียรติยศอันเป็นของพระเจ้าแผ่นดิน

3) การใช้คำว่า “พระ” นำหน้าคำนามทั่วไป ซึ่งไม่สำคัญมากนัก แต่ให้ทราบว่า เป็นสิ่งของสำหรับพระเจ้าแผ่นดิน ได้แก่พวกเครื่องใช้สอย เช่น พระเก้าอี้ พระที่นั่ง พระแท่น เป็นต้น ใช้นำหน้าชื่ออวัยวะในร่างกาย เช่น พระบาท พระเพลา พระหัตถ์ พระโอยจู เป็นต้น ใช้นำหน้าผู้ที่เกี่ยวข้องกับพระเจ้าแผ่นดิน เช่น พระปิตุลา พระพี่นางเธอ พระอัยกา เป็นต้น

4) การใช้คำว่า “ต้น, ทรง, ที่นั่ง, พระที่นั่ง, หลวง, เสวย” ประกอบหลังคำนามที่เป็นเครื่องบริโภคหรืออุปโภค เช่น

ช้างต้น	หมายถึง	ช้างของพระเจ้าแผ่นดิน
มลายาทรง	หมายถึง	หมวกของพระเจ้าแผ่นดิน
ม้าที่นั่ง	หมายถึง	ม้าที่พระเจ้าแผ่นดินทรง
เรือพระที่นั่ง	หมายถึง	เรือที่พระเจ้าแผ่นดินทรง
วังหลวง	หมายถึง	ที่อยู่ของพระเจ้าแผ่นดิน
พานหมากเสวย	หมายถึง	พานใส่หมากของพระเจ้าแผ่นดิน

5) การใช้คำว่า “พระ_ทรง, พระ_ต้น, พระ_หลวง” ประกอบคำนามเพื่อแสดงว่าเป็นสิ่งของสำหรับพระเจ้าแผ่นดิน เช่น

พระขรรค์ทรง	หมายถึง	พระขรรค์สำหรับพระเจ้าแผ่นดินทรง
พระแสงต้น	หมายถึง	อาวุธสำหรับพระเจ้าแผ่นดินทรง
พระกฐินหลวง	หมายถึง	กฐินที่พระเจ้าแผ่นดินทรงทอดด้วยพระองค์เอง

หรือพระราชทานให้ผู้อื่นนำผ้าพระกฐินไปถวายพระภิกษุ โดยทอดในนามพระองค์

ข. นามราชาศัพท์ที่ใช้สำหรับพระอักรมเหสี และพระบรมวงศานุวงศ์ พบว่าจะใช้คำว่า “พระ” นำหน้าคำนามทั่วไป เพื่อให้แตกต่างจากคำนามธรรมดา ซึ่งมีลักษณะการใช้ “พระ” นำหน้าคำนามทั่วไปเช่นเดียวกับการใช้สำหรับพระเจ้าแผ่นดิน

การใช้นามราชาศัพท์ในเอกสารทางราชการสามารถจำแนกออกเป็นหมวดต่าง ๆ เช่นเดียวกับการจำแนกนามราชาศัพท์ในวรรณกรรมแปล ซึ่งผู้วิจัยจะขอนำเรื่องการจำแนกนามราชาศัพท์ในเอกสารทางราชการไปกล่าวไว้ในหัวข้อ การเปรียบเทียบการใช้นามราชาศัพท์ในวรรณกรรมแปลกับเอกสารทางราชการ

1.1.1 นามราชาศัพท์ที่เป็นชื่อเฉพาะบุคคล

นามราชาศัพท์ที่เป็นชื่อเฉพาะบุคคล ประกอบด้วย คำนำพระนาม และ พระนาม

ก. คำนำพระนาม

1) ใช้กับพระเจ้าแผ่นดิน

คำนำพระนามพระเจ้าแผ่นดินในเอกสารทางราชการสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช พบว่าใช้คำนำพระนามว่า “พระบาทสมเด็จพระสมเด็จพะเจ้า,” และใช้คำว่า “พระพุทธิเจ้าอยู่หัว” ลงท้ายพระนาม ดังตัวอย่างคำนำพระนามดังนี้

ศุภมัสดุ ๑๒๔๘ ศกสุนัขจวนชะระกาลปีกเขฬ์มีดิถียังอาทิตยวาร พระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีศรีบรมไตรโลกนาถ บรมบพิตรพระพุทธิเจ้าอยู่หัว สถิตอยู่ ณ พระที่นั่ง... 153-000

(เอกสารหมายเลข 1 หน้า 316-317)

ศุภมัสดุ ๑๘๔๕ ศกมะแมวันกัศตุ์เดือนอ้ายขึ้นสองค่ำสุกรวาร มีพระราชโองการสมเด็จพระเจ้ารามาธิบดี ศรีสุนทรจักรพรรดิราชาธิราชบรมศวรรธรรมมิกราช เดโชไชยเทพตรีภูวนาธิเบศบรมบพิตร พระพุทธิเจ้าอยู่หัว

(เอกสารหมายเลข 2 หน้า 27)

สำหรับคำนามในเอกสารที่มีการใช้ราชาศัพท์ในลักษณะจำลอง เช่น จดหมายเหตุความทรงจำของกรมหลวงนรินทรเทวี พบว่ามีการใช้คำพระนามพระเจ้าแผ่นดินว่า “เจ้าฟ้า” ดังข้อความว่า

เดือนอ้าย ลุศักราช ๑๑๓๕ ปีระกา นพศก เจ้าฟ้ากษัตริย์ศึก พยุหทัพ ไปตีเมืองป่าสัก...

(เอกสารหมายเลข 6 หน้า 8)

“เจ้าฟ้ากษัตริย์ศึก” หมายถึง พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช เมื่อเทียบศักราชแล้วในขณะนั้นพระองค์ดำรงตำแหน่ง เจ้าพระยาอภัยภูธร การที่ผู้บันทึกใช้คำพระนามว่า “เจ้าฟ้า” แทนการใช้คำบอกตำแหน่ง “เจ้าพระยา” อาจเพราะต้องการแสดงความเคารพยกย่อง

นอกจากนี้ พบว่ากรมหลวงนรินทรเทวีทรงใช้คำว่า “พระเจ้า”, “เจ้า” นำหน้าพระนามพระเจ้าแผ่นดินที่ออกชื่อตามนามเมือง ดังข้อความว่า

ให้แต่งสำเภาส่งพระราชสาส์นไปถึง พระเจ้าปักกิ่ง ว่าจะขอลูกสาวพระเจ้าปักกิ่งให้เจ้าพระยาศรีธรรมราชผู้เฝ้ากับหลวงนายฤทธิ หลวงนายศักดิ์เป็นราชทูต หุ้มแพรมหาดเล็กเลวไปมาก แต่งเครื่องบรรณาการไปกล่าวขอลูกสาว เจ้าปักกิ่ง

(เอกสารหมายเลข 16 หน้า 13-14)

กรมหลวงนรินทรเทวี ทรงเรียกพระนามพระเจ้าแผ่นดินจีนตามชื่อเมืองหลวงว่า “พระเจ้าปักกิ่ง” และ “เจ้าปักกิ่ง” จะเห็นว่าทรงใช้คำนำพระนามไม่สม่ำเสมอ และมีการใช้คำธรรมดา เมื่อกล่าวถึงพระราชบิดาพระเจ้าปักกิ่งว่า “ลูกสาว” การใช้ราชาศัพท์อย่างล้าลองนี้อาจด้วยทรงเห็นว่าเป็น การกล่าวอย่างไม่เป็นทางการนัก

แต่ถ้าเป็นการใช้คำนำพระนามพระเจ้าแผ่นดินที่เรียกตามนามเมืองในพระราชสารที่ใช้ในการเจริญสัมพันธ์ไมตรีจะใช้คำนำพระนามว่า “สมเด็จพระเจ้า” ดังตัวอย่างว่า

สมเด็จพระเจ้ากรุงพระมหานครศรีอยุธยาขอจำเริญทางราชไมตรีมาแต่สมเด็จพระเจ้า
ต้าจิ้งผู้ใหญ่

(เอกสารหมายเลข 14 หน้า 34)

“สมเด็จพระเจ้ากรุงพระมหานครศรีอยุธยา” ในที่นี้หมายถึงพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช “สมเด็จพระต้าจิ้งผู้ใหญ่” หมายถึง พระเจ้าแผ่นดินจีน คำว่า “ผู้ใหญ่” ที่ตามท้ายพระนาม เป็นการเฉลิมพระเกียรติว่าทรงเป็นผู้ยิ่งใหญ่

2) ใช้กับพระบรมวงศานุวงศ์

เมื่อพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชเสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติ ด้วยพระองค์ทรงเป็นปฐมกษัตริย์แห่งพระราชวงศ์ใหม่ จึงทรงสถาปนาพระญาติวงศ์ให้ดำรงพระยศ เพื่อเสริมสร้างความมั่นคง และเสถียรภาพแห่งพระราชวงศ์ พระยศที่ทรงสถาปนาประกอบด้วย พระสกุลยศและพระอิสริยยศซึ่งสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ (2538 : 1) ทรงให้ความหมายไว้ว่า “สกุลยศคือยศที่เกิดเป็นเจ้านายชั้นใดประเภท ๑” พระสกุลยศที่ใช้เป็นคำนำพระนาม พระยาอุปทิศศิลปสาร (2514:163) กล่าวว่า “มี 2 คำคือ คำต้นบอกเครื่องญาติ คำที่สองบอกชั้นเจ้านาย” คำบอกเครื่องญาติเป็นคำบอกตำแหน่งพระบรมวงศานุวงศ์ เช่น สมเด็จพระเจ้า พินางเธอ สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เป็นต้น คำบอกชั้นเจ้านายมี 3 ชั้น คือ ชั้นเจ้าฟ้า ชั้นพระองค์เจ้า ชั้นหม่อมเจ้า สำหรับพระอิสริยยศ สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ (2538:18-19) ทรงกล่าวถึงพระอิสริยยศในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชที่ทรงสถาปนาให้พระราชวงศ์ว่ามี 4 ชั้น คือ “กรมพระ” ทรงตั้งกรมพระราชวังบวรสถานมงคล และ กรมพระราชวังบวรสถานพิมุขตามแบบเดิม แต่ทรงสถาปนาสมเด็จพระเจ้าพินางเธอ 2 พระองค์เป็นกรมพระ เทียบด้วยกรมพระเทพามาตย์ พระราชชนนีเฒ่าโบราณ “กรมหลวง” ทรงตั้งเจ้าฟ้า (ที่เป็นชั้นใหญ่) ทั้งพระองค์ชาย และพระองค์หญิง “กรมขุน” ทรงตั้งเจ้าฟ้า (ที่เป็นชั้นเล็ก) แล้วจึงเลื่อนเป็นกรมหลวง พระองค์เจ้าที่เป็นกรมหมื่นแล้วเลื่อนเป็นกรมขุนก็มี “กรมหมื่น” ทรงตั้งพระองค์เจ้า

ในการใช้คำนำพระนามพระบรมวงศานุวงศ์พบว่าจะใช้คำบอกพระสกุลย่นำหน้าพระนามเช่น พระเจ้าลูกเธอ พระองค์เจ้าดารากร พระเจ้าลูกเธอ พระองค์เจ้าวสุกรี เป็นต้น หรือใช้คำบอกชั้นเจ้านายนำหน้าพระนาม เช่น เจ้าฟ้าคุณทล หม่อมเจ้ามิตร เป็นต้น ถ้าเจ้านายพระองค์นั้นได้รับสถาปนาพระอิสริยยศก็จะบอกพระอิสริยยศตามหลังพระสกุลย่นสำหรับพระนามไว้ออกหลังสุดคือ ตามหลังพระอิสริยยศ เช่น สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้ากรมหลวงเสนานุรักษ์ สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้ากรมหลวงอิศรสุนทร เป็นต้น หรือใช้คำแสดงพระอิสริยยศนำหน้าพระนามเช่น กรมหลวงเทพหริรักษ์ กรมหมื่นจิตรภักดี เป็นต้น

ตัวอย่าง การใช้พระสกุลย่นและพระอิสริยยศนำหน้าพระนาม ใน
หมายรับสั่ง

การพระราชพิธีพระมหาอุปราชาภิเษก สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้ากรมหลวงอิศรสุนทร
เป็นพระมหาอุปราชมหาราชวังบวร

(เอกสารหมายเลข 13 หน้า 8)

คำว่า “สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ” เป็นคำบอกเครือญาติ หมายถึง พระราชโอรสในพระเจ้าแผ่นดินกับพระอัครมเหสี คำว่า “เจ้าฟ้า” เป็นคำบอกชั้นเจ้านายว่าเป็นพระราชโอรสที่มีมารดาเป็นพระอัครมเหสี “กรมหลวง” เป็นพระอิสริยยศที่ทรงสถาปนาให้ คำว่า “อิศรสุนทร” เป็นพระนาม เมื่อได้รับพระยศเป็นพระมหาอุปราชมหาราชได้เลื่อนพระยศเป็น กรมพระราชวังบวรมหาดิศจักร

ตัวอย่าง การใช้คำนำพระนามในหมายรับสั่ง

พระฤกษ์จะได้ตั้งมงคลการโสกันต์พระเจ้าลูกเธอ พระองค์เจ้าดารากร ๑ พระองค์เจ้าดวงจักร ๑ พระเจ้าลูกเธอในกรมพระราชวังบวรฯ พระองค์เจ้าสุทิด พระองค์เจ้าบัว ๑ พระองค์เจ้าบุศ
พระองค์เจ้าคุณฉวี พระเจ้าหลานเธอในกรมหลวงอิศรสุนทร เจ้าพะอบ ๑ ในกรมหลวงนรินทรธรร
เรศร์ เจ้าสามร่าง๑...

(เอกสารหมายเลข 13 หน้า 75)

คำว่า “พระเจ้าลูกเธอ” เป็นคำบอกเครือญาติว่าเป็นพระราชโอรสในพระเจ้าแผ่นดินกับเจ้าจอมมารดา คำว่า “พระองค์เจ้า” เป็นคำบอกชั้นเจ้านายว่าเป็นพระราชโอรสที่มีพระชนนีเป็นเจ้าจอมมารดา จะเห็นว่าพระโอรสในกรมพระราชวังบวรใช้พระสกุลย่นคำว่า “พระเจ้าลูกเธอ” เสมอด้วยพระราชโอรสของพระเจ้าแผ่นดิน ซึ่งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (2517:569) ทรงอธิบายว่า “พระราชบุตร พระบุตร ของกรมพระราชวังแต่เดิมเมื่อครั้งกรุงเก่าเป็นพระองค์เจ้าบ้าง เป็นหม่อมเจ้าบ้างไม่เสมอถ้าแต่ต่อมาถึงแผ่นดินกรุงเทพฯ พระเจ้าแผ่นดินใหญ่ทรงเห็นว่ากรมพระราชวังได้ทำศึกมากจึงได้โปรดให้เป็นพระองค์เจ้าทั้งสิ้น”

คำว่า “พระเจ้าแผ่นดินใหญ่” ในที่นี้หมายถึง พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช “กรมพระราชวัง” หมายถึง สมเด็จพระอนุชา กรมพระราชวังบวรมหาสุรสิงหนาท และในการกล่าวถึงเจ้านายพระองค์อื่นที่ไม่ใช่พระราชโอรสหรือเป็นพระราชนัดดาในพระเจ้าแผ่นดิน จะต้องมีการระบุพระนามพระบิดาไว้หลังคำบอกเครือญาติโดยใช้คำบุพบท “ใน” เพื่อแสดงความเป็นเจ้าของ แล้วจึงออกพระนามพระโอรส พระราชนัดดา ซึ่งมีคำบอกชั้นเจ้านายนำหน้าพระนาม เช่น พระเจ้าหลานเธอในกรมหลวงอิศรสุนทร สำหรับคำว่า “เจ้า” เป็นคำบอกชั้นเจ้านาย ชั้นหม่อมเจ้า เช่น เจ้าพระยา

ตัวอย่าง การใช้คำนำพระนามบอกชั้นเจ้านาย ในจดหมายเหตุความทรงจำกรมหลวงนรินทรเทวี

ณ วันเดือน 12 ขึ้น 15 ค่ำ ปีชวด ฉศก พระองค์เจ้าชันษา ๗ ขวบตามเสด็จลงที่นั้งบัลลังก์ ตกหว่างเรือไม่จมนลอยพระองค์ได้ โปรดพระทานพระนามใหม่ สมโภชเจ้าฟ้าคุณทล ๓ วัน

(เอกสารหมายเลข 16 หน้า 30)

“เจ้าฟ้าคุณทล” เป็นพระราชธิดาในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชกับเจ้าจอมมารดาทองสุข เดิมดำรงพระยศพระองค์เจ้าพระนามตามพระยศเดิมว่า “พระองค์เจ้าจันทบุรี” เมื่อได้รับสถาปนาพระยศ “เจ้าฟ้า” ได้รับพระราชทานนามใหม่ว่า “เจ้าฟ้าคุณทลทิพยวดี”

จดหมายเหตุความทรงจำกรมหลวงนรินทรเทวีเป็นเอกสารที่ทรงเขียนเพื่อบันทึกเรื่องราวต่าง ๆ ซึ่งเป็นการส่วนพระองค์การใช้คำนำพระนามเจ้านายที่ทรงกล่าวถึงจึงมีทั้งที่ออกพระนามเต็มพระยศและออกพระนามตามที่ตรัสเรียก หรือเรียกตามภาษาพูดนั่นเอง ดังเช่นการใช้คำนำพระนามว่า “ทูลกระหม่อมฟ้า” นำหน้าพระนามพระราชโอรสพระเจ้าแผ่นดินกับพระอัครมเหสี ดังข้อความว่า

... กำหนดพิธีลงทรงทูลกระหม่อมฟ้ามงกุฎไทรภพได้พระคชาสารเผือกผู้ เป็นศรีพระนครมาถึงแผ่นดินนี้

(เอกสารหมายเลข 16 หน้า 36)

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (2517 : 562) ทรงอธิบายคำว่า “ทูลกระหม่อม” ไว้ว่า “คำซึ่งเรียกว่าทูลกระหม่อมนี้ไม่เป็นยศในตำแหน่งแต่เรียกกันขึ้นลอย ๆ... ถ้าเป็นเจ้าฟ้าชั้นเอกแล้วเรียกทูลกระหม่อมได้ทั้งสิ้น” “ทูลกระหม่อมฟ้ามงกุฎไทรภพ” เป็นเจ้าฟ้าชั้นเอกด้วยเป็นพระราชโอรสพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยกับพระอัครมเหสี คำว่า “ฟ้า” สันนิษฐานว่ามาจากคำบอกชั้นเจ้านายชั้นเจ้าฟ้า คำว่า “มงกุฎ” เป็นพระนาม “ไทรภพ”

เป็นสร้อยพระนามที่ผู้บันทึกเฉลิมพระเกียรติเจ้านายพระองค์นี้ การเรียกพระนามโดยใช้คำนำพระนามว่า "ทูลกระหม่อมฟ้า" จึงเป็นการเรียกพระนามเป็นการภายใน

การใช้คำนำพระนามในเอกสารทางราชการจะเห็นว่า ถ้าเป็นเอกสารทางราชการที่สำคัญ เช่น กฎหมาย หมายรับสั่ง หรือจารึก พบว่าจะใช้คำนำพระนามที่มีความเป็นแบบแผน คือ จะใช้คำนำพระนามพระเจ้าแผ่นดินว่า "สมเด็จพระเจ้า" หรือ "พระบาทสมเด็จพระ" และมีคำลงท้ายพระนามว่า "พระพุทธรูปเจ้าอยู่หัว" สำหรับพระบรมวงศานุวงศ์จะใช้คำบอกพระสกุลยศและพระอิสริยยศนำหน้าพระนาม ทั้งนี้เพราะเป็นเอกสารที่จะต้องทูลเกล้าฯ ถวายพระเจ้าแผ่นดิน ถ้าเป็นเอกสารประเภทจดหมายเหตุพบว่ามีการใช้คำนำพระนามพระเจ้าแผ่นดิน และพระบรมวงศานุวงศ์ไม่สม่ำเสมอ เช่น ใช้คำนำหน้าพระนามพระเจ้าแผ่นดินที่เรียกพระนามตามชื่อเมืองว่า "พระเจ้า" หรือ "เจ้า" สำหรับคำนำพระนามพระบรมวงศานุวงศ์จะใช้คำบอกพระสกุลยศและพระอิสริยยศบ้าง ใช้คำบอกชั้นเจ้านายและพระอิสริยยศบ้าง หรือใช้เฉพาะพระอิสริยยศนำหน้าพระนาม และยังพบว่าใช้คำที่บรรดาข้าราชการบริพารใช้เรียกเจ้านายมาเป็นคำนำพระนามอีกด้วย

ข. พระนาม

พระนามในเอกสารทางราชการสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช พบที่มีการเรียกพระนาม 2 ลักษณะคือ การเรียกพระนามจริง และการใช้คำอื่นเรียกแทนพระนามจริง

1) พระนามพระเจ้าแผ่นดิน

1.1) การเรียกพระนามจริง

พระนามจริงของพระเจ้าแผ่นดินในที่นี้หมายถึงพระนามที่จารึกในแผ่น

พระสุพรรณบัฏ

การเรียกพระนามของพระเจ้าแผ่นดินในเอกสารทางราชการที่สำคัญ เช่น เอกสารที่บันทึกพระบรมราชโองการ พระราชดำริ หรือเอกสารที่จะต้องทูลเกล้าฯ ถวาย พบว่าส่วนใหญ่จะใช้พระนามตามพระสุพรรณบัฏ ซึ่งเป็นพระนามที่ได้รับเมื่อเสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติ หรือนำบางส่วนของพระนามในพระสุพรรณบัฏมาใช้ในการเรียกพระนาม ซึ่งพระนามของพระเจ้าแผ่นดินจะประกอบด้วยถ้อยคำที่ไพเราะ มีความหมายลึกซึ้งอันเป็นการแสดงความศักดิ์สิทธิ์ ความเคารพยกย่องบูชา

ในกฎหมายตราสามดวงพบที่มีการกล่าวถึงพระนามพระเจ้าแผ่นดินเป็นจำนวนมาก แต่มีเพียงพระนามเดียวที่เป็นพระนามของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ดังที่ปรากฏพระนามเมื่อมีพระบรมราชโองการให้ชำระกฎหมายเก่าสมัยอยุธยา ดังข้อความในประกาศพระราชปรารภกฎหมายตราสามดวง เล่ม 1(2515 : 5) ว่า "ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า

โปรดกระหม่อมจัดข้าทูลละอองธุลีพระบาทที่มีสติปัญญา ได้ชำระพระราชกำหนดบทพระอาการอันมีอยู่ในหอหลวงตั้งแต่พระธรรมสาตรไปให้ถูกถ้วนตามบาฬี และเนื้อความมิให้ผิดเพี้ยนซ้ำกันได้" เมื่อเนื้อความไม่ได้แก้ไขพระนามต่างๆที่ปรากฏจึงเป็นพระนามพระเจ้าแผ่นดินสมัยอยุธยา แต่การจะระบุว่าเป็นพระนามของรัชกาลใดนั้นเป็นเรื่องยากแก่การตรวจสอบได้ ด้วยมีการบอกศักราชโดยใช้การนับหลายระบบ ในการศึกษาพระนามพระเจ้าแผ่นดิน ผู้วิจัยจะศึกษาพระนามที่ปรากฏในกฎหมายตราสามดวงด้วย เพื่อจะได้เห็นลักษณะการเรียกพระนามในสมัยอยุธยาอันจะนำมาเปรียบเทียบกับพระนามในสมัยรัตนโกสินทร์ต่อไป พระนามพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดจุฬาโลกมหาราชตามพระสุพรรณบัฏที่จารึกไว้มีดังนี้

พระบาทสมเด็จพระบรมราชาธิราชรามาธิบดี ศรีสินทรบรมมहाจักรพรรดิราชาธิบดินทรชนินทราธิราช รัตนากาศภาสกรวงษ์ของคบรมาธิเบศ ตรีภูวนศวรนาถนายกคิลกรัตนราชชาติอาชาวะไศรยสมุหยศโรมนคัสสกลจักรวาฬาธิเบศร สุริเยนทราชาธิบดินทรหริหรินทราชาธิบดี ศรีสุวิบูลคุณอักษนิตฤทธิรามศวร ธรรมมิกราชาธิราชเคโหไชยะพรหมเทพาคีเทพตรีภูวนาธิเบศโลกะเชษฐวิสุททธิมกุฎประเทศกะตามหาพุทธานุภรรพบริตรพระพุทธิเจ้าอยู่หัวอันเสด็จปราบดาภิเศกผ่านพิภพกรุงเทพทวาราวดีศรีอยุธยา มหาดิลกภพนพรัตน์ราชธานีบุรีรมย์

(เอกสารหมายเลข 1 หน้า 1)

พระนามพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกที่ปรากฏในจารึกวัดพระเชตุพน

สมเด็จพระบรมธรรมมฤคมหาราชาราช พระเจ้ารามารามธิบดีบรมนาถบรมบพิตรพระพุทธิเจ้าอยู่หัว ผู้ผ่านพิภพไศสรราชธิปัตติวัลลยราชกรุงเทพทวารวดีศรีอยุธยา มหาดิลกภพนพรัตน์ราชธานี บุรีรมย์อุดมพระราชมหาสถาน (หน้า 1)

พระบาทสมเด็จพระบรมธรรมมิกราชาธิราชรามาธิบดี ศรีวิสุททธิคุณวิบูลยปริชา ฤทธิรามศวรราชบรมนาถบรมบพิตรพระพุทธิเจ้าอยู่หัว ผู้ทรงทศพิธราชธรรมอนันตวิริยาธิโพธิภริตผ่านสมบัติณกรุงเทพทวารวดีศรีอยุธยา มหาดิลกภพนพรัตน์ราชธานีบุรีรมย์ (หน้า 9)

(เอกสารหมายเลข 13 หน้า 1,9)

พระนามพระเจ้าแผ่นดินสมัยอยุธยาที่ปรากฏในกฎหมายตราสามดวง

กฎหมายเทียรบาล ศุภมัสค์ศักราช 720

สมเด็จพระเจ้ารามาธิบดีบรมไตรโลกนาถมหาราชมณฑลเทศาภิบาลวิสุทธิสุริยวงษองค์
พุทธางกูรบรมบพิตรพระพุทธเจ้าอยู่หัว ทรงทศพิศราชธรรม ถวัลราชประเวณีศรีบรมกระษัตริราช
พระบาททรงดำรงภูมิณฑลสถลสีมาประชาราษฎร์บรมนารถบรมบพิตร

(เอกสารหมายเลข 1 หน้า 69)

	ค่าน้ำ	}	ศุภมัสค์ศักราช 1899
พิสูท			
	ลุยเพลิง		

พระบาทสมเด็จพระรามาธิบดี ศรีสินทรบรมจักรพรรดิศร บวรธรรมิกมหาราชราชเจ้า
ผู้ผ่านพิภพถวัลราชศรีสมบัติในกรุงเทพมหานครบวรทวารวดีศรีอยุธยามหาดิลกภพนพรัตน์
ราชธานีบุรีรมย์อุดมราชมหาสถาน

(เอกสารหมายเลข 2 หน้า 105)

พระไอยการลักษณะมรดก ศุภมัสค์ 2155

พระบาทสมเด็จพระเอกาทศวรรุธิศบรมนารถบรมบพิตรพระพุทธเจ้าอยู่หัว ผู้ทรง
ทศพิศราชธรรมอนันตะสมาภราดาธิเรก เอกอุดมบรมพุทธางกูรจุลจักรพรรดิศรธรรมมฤกราชราช
บรมบพิตร

(เอกสารหมายเลข 3 หน้า 21)

พระไอยการอาญาหลวง ศุภมัสค์ พุทธศักราช 1895

สมเด็จพระเจ้ารามาธิบดีนทรศรีสุนทรบรมจักรพรรดิศรบรมมิกมหาราชราชชาติ
หริหรินอินทรเคโหไซยมโหยสุริยสรวรยาเทพาติเทพตรีภูวนารถบรมบาทบพิตรพระพุทธเจ้าอยู่หัว

(เอกสารหมายเลข 4 หน้า 2)

พระราชกำหนดเกล้า จุลศักราช 961

พระบาทสมเด็จพระเอกาทศวรรุธิศบรมนารถบพิตรพระพุทธเจ้าอยู่หัว

(เอกสารหมายเลข 5 หน้า 6-7)

ข้าพระพุทธเจ้าเห็นว่าพระนามพระบาทสมเด็จพระพุทธ
ยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชกับพระนามพระเจ้าแผ่นดินสมัยอยุธยาส่วนใหญ่มีลักษณะเหมือนกัน
เช่น พระนามพระเจ้าแผ่นดินสมัยอยุธยาจะใช้คำว่า "รามธิบดีนทร" หมายถึง พระนารายณ์อวตาร
มาเป็นพระรามจันทร์ และเป็นพระอินทร์ คำว่า "ศรีสุนทร" พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

(2516 : 186) ทรงพระวินิจฉัยว่า "เป็นคำที่มาจากที่พระนารายณ์ทรงอวตารมาครองกรุงศรีอยุธยา ซึ่งใช้รามสูนทร" คำว่า "บรมจักรพรรดิ" หรือ "มหाराชาธิราช" หมายถึง พระเจ้าแผ่นดินผู้ยิ่งใหญ่เหนือพระเจ้าแผ่นดิน คำว่า "บรมธรรมมิก" หมายถึง ทรงประพฤดิธรรมที่ยิ่งใหญ่ คำว่า "ชาติหริหริน" หมายถึง มีพระชาติกำเนิดจากพระนารายณ์ พระอิศวร คำว่า "ศรีภูวนารถ" หรือ "ไตรโลกนารถ" หมายถึง ผู้เป็นใหญ่เป็นที่พึ่งในโลกทั้งสาม เป็นต้น คำต่าง ๆ เหล่านี้จะพบในพระนามตามพระสุพรรณปฏิญญาของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช เช่นกัน จึงเป็นการแสดงว่าพระนามของพระองค์ ได้รับแบบอย่างมาจากสมัยอยุธยาจะมีแตกต่างไปบ้างคือพระนามพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชมีความยาวกว่าด้วยมีการเติมคำขยายความเพื่อให้มีความไพเราะและมีความหมายลึกซึ้งยิ่งขึ้น

การเรียกพระนามพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชในเอกสารฉบับต่าง ๆ พบว่า มีการเรียกพระนามไม่เหมือนกัน ดังจะเห็นได้จากจารึกของวัดพระเชตุพน ซึ่งถึงจะเรียกพระนามไม่เหมือนกัน แต่ความหมายนั้นเหมือนกันคือกล่าวว่าเป็นพระเจ้าแผ่นดินที่ยิ่งใหญ่เหนือพระเจ้าแผ่นดินอื่น เป็นพระนารายณ์อวตารเป็นพระอิศวร ทรงประพฤดิธรรม ทรงมีทศพิศราชธรรม ทรงเป็นผู้ครองราชสมบัติ

ในจดหมายเหตุความทรงจำของกรมหลวงนรินทรเทวีทรงเรียกพระนามพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชว่า "สมเด็จพระเอกาทศรถพระเจ้าปราสาททอง" จะเห็นว่ากรมหลวง นรินทรเทวีทรงเรียกพระนามตามแบบสมัยอยุธยา

การเรียกพระนามพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชที่พบในเอกสารจะเห็นว่าในการเรียกพระนามในแต่ละครั้งไม่เหมือนกัน เป็นเพราะพระเจ้าแผ่นดินในสมัยนั้น หรือในสมัยอยุธยายังไม่มีพระนามเฉพาะด้วยยังไม่มีราชประเพณีที่พระเจ้าแผ่นดินจะต้องลงพระนามในเอกสารทางราชการ เมื่อมีการกล่าวถึงพระเจ้าแผ่นดินจึงใช้พระนามตามแบบอย่างที่เคยใช้กันมาแต่สมัยก่อน

ในเอกสารสำคัญเมื่อเรียกพระนามอย่างยาวในตอนต้นแล้ว ถ้าในเนื้อความมีการกล่าวถึงพระเจ้าแผ่นดินอีกจะมีการเรียกโดยย่อพระนามให้สั้นลง ดังตัวอย่างการใช้คำว่า "สมเด็จพระบรมนาถบรมบพิตรพระพุทธเจ้าอยู่หัว" ดังข้อความว่า

ศุภมัศดุพระพทธศักราชล่วงแล้วสองพันสามร้อยสิบแปดพระวษา ณ วันจันทร์เดือนสิบแปด แรมแปดค่ำ ประกานักยัตร์เอกศก สมเด็จพระบรมธรรมมฤกมหาราชาธิราช พระเจ้ารามาริบัติบรมนารถบรมบพิตรพระพุทธเจ้าอยู่หัว ผู้ผ่านพิภพไอศวรรรยาธิปัตติวัลยราชกรุงเทพทวารวดีศรีอยุธยามหาดิลกพนพรัตน์ราชธานีบุรีรมย์อุมพระราชมหาสถาน เสด็จทอดพระเนตร (หน้า 1) ... เพลบายแล้วสี่โมงห้าบาท สมเด็จพระบาทนาถบรมบพิตรพระพุทธเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนิน ...

(เอกสารหมายเลข 12 หน้า 1, 5)

นอกจากนี้ยังพบว่ามีการใช้คำ "สมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัว, พระเจ้าอยู่หัว, พระเป็นเจ้า, พระผู้เป็นเจ้า" เป็นคำเรียกพระเจ้าแผ่นดินเมื่อออกพระนามเต็มแล้ว

ในการกล่าวถึงพระเจ้าแผ่นดินต่างเมืองพบว่า บางพระองค์มีการเรียกพระนามจริง ดังเช่น การเรียกพระนามพระเจ้าแผ่นดินจีน ดังข้อความว่า

ครั้น ณ วันเดือน 6 ขึ้น 7 ค่ำ ปีมะแม เอกศก สมเด็จพระเจ้าเกียขั่ง พระญาติพระวงศ์ทั้งปวงพร้อมกันเชิญพระบรมศพสมเด็จพระเจ้ากรุงต้าฉิงผู้ใหญ่... แล้วสมเด็จพระเจ้าเกียขั่ง ให้นำหนังสือรับสั่งออกไปทุกหัวเมืองว่า วัดวาอารามซึ่งชำรุดปรักหักพัง ให้เจ้าเมืองกรมการเอาเงินหลวง ณ หัวเมืองนั้นตกแต่งซ่อมแปลงเสีย...

(เอกสารหมายเลข 14 หน้า 61)

ในการเรียกพระนามพระเจ้าแผ่นดินจีนในราชสารฉบับก่อน ๆ จะเรียกพระนามพระเจ้าแผ่นดินตามชื่อเมืองว่า "สมเด็จพระเจ้ากรุงต้าฉิง" ซึ่งเป็นพระเจ้าแผ่นดินพระองค์ก่อนสมเด็จพระเจ้าเกียขั่ง การเรียกพระนามจริงอาจต้องการแสดงว่าเปลี่ยนเป็นรัชกาลใหม่แล้ว

1.2) การใช้คำอื่นแทนการเรียกพระนามจริง

การใช้คำอื่นแทนการเรียกพระนามจริงของพระเจ้าแผ่นดิน พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (2479 : 43) ทรงพระอรรถาธิบายเรื่องการเรียกพระนามพระเจ้าแผ่นดินสมัยก่อนว่า " ขุนนางหรือราษฎรไม่มีใครจะรู้พระนามทั่วไป เพราะออกพระนามเป็นการดูถูก ดังนั้นจึงมีธรรมเนียมการใช้คำอื่นแทนการเรียกพระนาม

ในเอกสารทางราชการสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชมีการใช้คำแทนการเรียกพระนาม ดังนี้

1.2.1) การเรียกพระนามตามนามเมือง

การเรียกพระนามพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชในพระราชสารที่ส่งไปเจริญสัมพันธไมตรีกับประเทศจีน พบว่า มีการเรียกชื่อเมืองแทนการออกพระนาม ตามประเพณีไทยถือว่าพระราชสารเป็นตัวแทนพระเจ้าแผ่นดินแต่ในการใช้ชื่อเมืองแทนการออกพระนาม อาจเพราะพระราชสารที่ส่งไปจารึกลงบนแผ่นทองคำขนาดเล็ก ฉะนั้นข้อความจึงเป็นข้อความสั้นๆที่ทรงแสดงสัจฉนไมตรีในฐานะที่ทรงเป็นพระเจ้าแผ่นดินที่มีเอกราชเท่าเทียมกันไม่ได้ทรงแสดงว่าเหนือกว่าหรืออ่อนน้อมแต่อย่างใด การออกพระนามจึงเป็นแบบกลาง ๆ และการเรียกพระนามตามชื่อเมืองนี้เป็นการใช้ตามพระเจ้าแผ่นดินพระองค์ก่อนๆที่ส่งพระราชสารไปซึ่งจะเห็นว่ามีกรออกพระนามตามชื่อเมืองในสมัยอยุธยาว่า "สมเด็จพระเจ้ากรุงพระมหานครศรีอยุธยา" ดังข้อความว่า

พระราชสาส์นสมเด็จพระเจ้ากรุงพระมหานครศรีอยุธยาปราบดาภิเษกตามโบราณราชประเพณีสืบมาแต่ก่อน มีพระราชรำพึงคิดถึงทางพระราชไมตรี...

(เอกสารหมายเลข 14 หน้า 30)

1.2.2) การเรียกพระนามโดยใช้คำเรียกตามพระราชกำหนดดังที่ปรากฏในกฎหมายตราสามดวง เล่ม 5 (2506 : 151 - 152) ความว่า

อนึ่งเจราแต่ก่อนว่าของหลวงนั้นแต่ทั่วแล นางข้างในนอกกว่านั้นจะได้เจราว่าของหลวงหามิได้ทุกวันนี้ เจราว่า ของหลวงทุกคนถนนหนทางนั้นมีควรนัก แต่สืบไปเมื่อหน้าข้าทูลละอองธุลีพระบาททั้งปวงให้เจราข้างหน้าว่าล้นเกล้าล้นกระหม่อมจึงควร

ตัวอย่าง การใช้คำว่า " ล้นเกล้าล้นกระหม่อม " แทนการเรียกพระนามพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช

ล้นเกล้าล้นกระหม่อมเสด็จไปพระราชทานพระกฐิน ณ วัดบางหว้าใหญ่ วัดหงส์...

(เอกสารหมายเลข 13 หน้า 6)

1.2.3) การเรียกพระนามพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชตามพระยศที่ได้รับการสถาปนาเมื่อครั้งรับราชการเป็นขุนนางในแผ่นดินสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีว่า "เจ้าฟ้าภักดีศรียศ" ดังข้อความว่า

ปีวอก เข้าวัสสันตฤดู นางพระยาลัม เดือนอ้ายลุดักราช ๑๑๓๕ ปีระกา นพศก เจ้าฟ้าภักดีศรียศยกพยุหทัพไปตีเมืองป่าสัก เมืองโขง...

(เอกสารหมายเลข 6 หน้า 8)

ตำแหน่งที่ทรงได้รับในแผ่นดินสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี คือ เจ้าพระยามหากษัตริย์ศึกกรมหลวงนรินทรเทวีทรงเรียกพระนามโดยใช้คำว่า "เจ้าฟ้า" แทนคำแสดงตำแหน่งขุนนาง คำว่า "เจ้าฟ้า" ในที่นี้หมายถึงพระเจ้าแผ่นดิน การใช้คำว่า "เจ้าฟ้า" เป็นคำนำพระนามแทนคำบอกตำแหน่งขุนนางเพื่อเป็นการแสดงความเคารพนับถือที่มีต่อพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช

1.2.4) การเรียกพระนามพระเจ้าแผ่นดินโดยใช้พระราชสมัญญาว่า แผ่นดินต้นแผ่นดินกลาง ดังข้อความว่า

กรุงเก่าพม่ายกมา ๕,๐๐๐ ล้อมประชิดตั้งค่ายบ้านระจัน โปสามต้น ค่ายใหญ่ล้อมรอบเกาะเมืองอยู่กลางพลในเมืองขึ้น หน้าที่ประจำช่องเสมาเมืองถึง ๗๐๐,๐๐ ประจุปืนทุกหน้าที่มิให้อิงสู้ข้าศึก แผ่นดินต้นอยู่หน้าวัดแก้วไฉ่ยังสู้พม่าครั้งหนึ่งต้องคาดโทษมิให้อิงให้แจ้งศาลาก่อน พม่าล้อมไว้ ๓ ปี แผ่นดินต้นหนีออกจากเมืองกับผู้คนพรรคพวก ๕๐๐ (หน้า 1) ณ... ปีมะโรง จศกถวายพระเพลิงแผ่นดินต้นที่วัดบางยี่เรือมีการมหรสพสมโภชพร้อมเสร็จ (หน้า 21)

(เอกสารหมายเลข 16 หน้า 1,21)

* แผ่นดินต้น ในที่นี้หมายถึง สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี
ณ วันศุกร์ เดือน ๘ แรม ๖ ค่ำ ยังเสด็จออกทรงประดับภูษาเพชร มรกต ทับทิม นิล
ไพฑูรย์แล้วเสด็จขึ้น สมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงในพระโกศแผ่นดินกลางประจวรแต่วันนั้น

(เอกสารหมายเลข 16 หน้า 41)

* แผ่นดินกลางในที่นี้หมายถึง พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย
การเรียกพระนามพระเจ้าแผ่นดินโดยใช้พระราชสมัญญาเป็นการเรียกอย่างไม่เป็น
ทางการ ด้วยในสมัยนั้นพระเจ้าแผ่นดินยังไม่มีพระนามเฉพาะจึงเรียกโดยการใช้ลำดับพระเจ้าแผ่นดิน
ที่ครองราชสมบัติ กรมหลวงนรินทรเทวีทรงเรียกสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีว่า "แผ่นดินต้น" อาจ
เพราะพระองค์เป็นพระเจ้าแผ่นดินพระองค์แรกหลังจากกอบกู้อิสรภาพแล้ว ทรงเรียกพระบาทสมเด็จพระ
พุทธเลิศหล้านภาลัยว่า "แผ่นดินกลาง" ด้วยพระองค์ทรงเป็นรัชกาลที่ 2 แห่งราชวงศ์จักรีโดย
ทรงนับพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชเป็นปฐมกษัตริย์แห่งราชวงศ์จักรี หรือ
ทรงเป็น "แผ่นดินต้น" พระเจ้าแผ่นดินที่สืบราชบัลลังก์ต่อไปจึงเรียกเป็น "แผ่นดินกลาง" เพื่อให้
สอดคล้องกับคำว่า "ต้น" เมื่อมาถึงรัชกาลที่ 3 มีการถวายพระนามว่า "แผ่นดินปลาย" เมื่อคำเรียก
นี้ล่วงรู้ถึงพระเนตรพระกรรณ จึงถวายพระนามอย่างเป็นทางการแทน โดยทรงสร้างพระพุทธรูป
ทรงเครื่องต้นอย่างพระมหาจักรพรรดิ 2 พระองค์ เข้าประดิษฐานไว้ในพระอุโบสถวัดพระศรีรัตน
ศาสดาราม และทรงให้จารึกพระนามพระพุทธรูป ดังที่มีการบันทึกในหมายรับสั่งรัชกาลที่ 3
(2536 : 74) ว่า "พระองค์หนึ่งทรงพระนาม พระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ทรงพระราชอุทิศถวาย
สมเด็จพระบรมอัยกาธิราชจักรพรรดินาถพิตร 1 พระองค์ พระพุทธเลิศหล้านภาลัย ทรงพระราช
อุทิศถวายสมเด็จพระบรมชนกนาถบรมมหาราชพิตร 1 พระองค์" ดังนั้นพระเจ้าแผ่นดิน 2 พระ
องค์แรกแห่งราชวงศ์จักรีจึงมีพระนามตามพระพุทธรูปมา สำหรับพระนาม "พระพุทธเลิศหล้า
สุลาไลย" นั้น พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ ให้เปลี่ยนสร้อยพระนามจาก
"สุลาไลย" เป็น "นภลัย"

1.2.5) การเรียกพระเจ้าแผ่นดินโดยใช้คำเรียกเครือญาติ

การเรียกพระนามพระเจ้าแผ่นดินโดยใช้คำเรียกเครือญาติพบว่าผู้บันทึก
จะต้องเป็นพระบรมวงศานุวงศ์ดังเช่นกรมหลวงนรินทรเทวีทรงเรียกพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้า
จุฬาโลกมหาราชว่า "สมเด็จพระอัยกา" ดังข้อความว่า

ลุศักราช ๑๑๘๑ ปีมะเส็ง เอกศก เพลายาม ๔ บาท พระพุทธเจ้าหลวง สมเด็จพระ
อัยกาเสด็จสวรรคต อยู่ในราชสมบัติ ๒๘ ปี

(เอกสารหมายเลข 16 หน้า 34)

กรมหลวงนรินทรเทวีทรงเป็นพระขนิษฐาในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช แต่ที่ทรงเรียกพระเชษฐาธิราชว่า "สมเด็จพระอัยกา" อาจเป็นด้วยทรงบันทึกเรื่องนี้ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 เมื่อกล่าวถึงพระเจ้าแผ่นดินรัชกาลที่ 1 จึงทรงเรียกโดยใช้คำลำดับเครือญาติตามพระราชันดดา

สำหรับคำว่า "พระพุทเจ้าหลวง" เป็นคำเรียกพระเจ้าแผ่นดินที่สวรรคตแล้ว การใช้คำว่า "สมเด็จพระอัยกา" ตามหลังเป็นการบอกให้ทราบว่าหมายถึงพระเจ้าแผ่นดินพระองค์ใด เช่นเดียวกับการเรียกพระนามพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยว่า "สมเด็จพระพุทเจ้าหลวงในพระโกศ แผ่นดินกลาง" คำว่า "ในพระโกศ" เป็นการบอกว่าพระเจ้าแผ่นดินที่สวรรคตแล้วนั้นยังไม่ได้ถวายพระเพลิงพระบรมศพ ซึ่งจากลำดับเหตุการณ์ที่บันทึกก็ทราบแล้วว่าหมายถึงพระเจ้าแผ่นดินพระองค์ใด แต่ผู้บันทึกอาจเกรงว่าจะไม่เข้าใจ ด้วยคำว่า "สมเด็จพระพุทเจ้าหลวงในพระโกศ" เป็นคำเรียกพระเจ้าแผ่นดินที่เป็นทางการจึงบอกพระนามซ้ำอีกครั้งโดยใช้คำเรียกที่ไม่เป็นทางการ หรือภาษาพูดว่า "แผ่นดินกลาง"

1.2.6) การใช้คำว่า "พระโองการ" ซึ่งมีความหมายว่าคำสั่งของพระเจ้าแผ่นดิน แทนการเรียกพระนาม

คำว่า "โองการ" เป็นคำภาษาบาลี สันสกฤต มีความหมายว่า คำศักดิ์สิทธิ์ มาจาก อักษรโอม ซึ่งหมายถึง พระเป็นเจ้าทั้ง 3 คือ พระวิษณุ พระศิวะ พระพรหม ไทยรับคำนี้มาใช้ในความหมายว่าคำสั่งของพระเจ้าแผ่นดิน ด้วยคติความเชื่อที่ว่าพระเจ้าแผ่นดินทรงเป็นเทวราช คำสั่งของพระองค์จึงเป็นคำศักดิ์สิทธิ์ที่จะต้องเชื่อฟังและปฏิบัติตาม

การใช้คำว่า "โองการ" พบว่า เป็นการใช้คำแทนการออกพระนามพระเจ้าแผ่นดิน พร้อมทั้งหมายถึงคำสั่งอันศักดิ์สิทธิ์ไปพร้อมกัน ดังตัวอย่าง

พระโองการให้ปล่อยสัตว์ครั้งนี้เหมือนมนุษย์ได้เห็นสวรรค์ ทรงปล่อยมนุษย์ชายหญิง คนไทยไทยในลูกตะราง ทิมโชน ทิมตำรว พระโองการโปรดปล่อยสิ้นจำนำพระราชทรัพย์ ชื่อเป็น ไก่ สุกร ...

(เอกสารหมายเลข 16 หน้า 39-40)

"พระโองการ" ในที่นี้หมายถึงพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย

2) พระนามพระอัครมเหสี

ในจดหมายเหตุความทรงจำของกรมหลวงนรินทรเทวี พบว่า มีการเรียกพระอัครมเหสีในสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี โดยใช้คำว่า "เจ้าหอกลาง" ดังข้อความว่า

แล้วกริ้วข้างในนางอยู่งาน ลูกขุนนางไม่ใช้ ให้เก็บลูกพลเรือนชาวตลาด ญวนงานยกขึ้น ไปเป็นนางอยู่งาน มารดาอยู่งานเก่าให้เป็นเชลยใจโทษ นุ่งตาเล็ดห่มผ้าลัว จับเจ้าหอกลางไปอยู่ที่วังนอก

(เอกสารหมายเลข 16 หน้า 14)

“เจ้าหอกลาง” ในที่นี้ คือ พระอัครมเหสีในสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี ทรงสถาปนาขึ้นดำรงพระยศ กรมหลวงบาทบริจา การเรียกพระนามว่า “เจ้าหอกลาง” สันนิษฐานว่าเรียกตามพระตำหนักที่ประทับ

3) พระนามพระบรมวงศานุวงศ์

3.1) การเรียกพระนามจริงของพระบรมวงศานุวงศ์ในเอกสารทางราชการ พบว่า ถ้าเป็นเอกสารสำคัญ เช่น หมายกำหนดการ พระราชพิธีหลวงจะเรียกพระนามอย่างเต็มพระยศ เช่น การเรียกพระนามในหมายกำหนดเรื่องมหาอุปราชาก็ยกว่า “สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้ากรมหลวงอิสรสุนทร” เมื่อได้รับสถาปนาพระยศเป็น “กรมพระราชวังบวรฯ” แล้ว การเรียกพระนามในครั้งต่อไปจะเรียกพระนามตามที่ได้สถาปนาพระอิสริยยศใหม่

การใช้ราชาศัพท์ในจดหมายเหตุความทรงจำของกรมหลวงนรินทรเทวี พบว่า มีการเรียกพระนามอย่างเต็มทั้งพระสกุลยศและพระอิสริยยศ และเรียกโดยการละพระสกุลยศดังตัวอย่าง

ลุศักราช ๑๑๕๕ ปีฉลู เบญจศกมีการสมโภชพร้อมโชนละครทุ่งจิวมอญรำ ครอบการเครื่องเล่น ทำล้อเลื่อนตามทางสกตมารค สุดอย่างทั้งมตา ได้เห็นเล่าฟังมาก่อน ๆ ไม่เสมอแห่ง สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้ากรมหลวงเสนานุรักษ์ (หน้า 25)...

ณ วันเดือน ๓ ขึ้น ๑๐ ค่ำ กรมหลวงจักรเจษฎาสิ้นพระชนม์ ถวายพระเพลิงวัดมงคลกิมุข

ณ วันเดือน ๘ แรม 1 ค่ำ ปีมะโรง เจ้าฟ้ากรมสุนทรเทพ สิ้นพระชนม์ (หน้า 32)...

จากตัวอย่าง จะเห็นว่ากรมหลวงนรินทรเทวีทรงเรียกพระนามพระบรมวงศานุวงศ์ทั้ง 3 พระองค์แตกต่างกัน คือมีการเรียกอย่างเต็มตามแบบแผนดังที่เรียก “สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้ากรมหลวงเสนานุรักษ์” ซึ่งเป็นพระราชโอรสในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชกับพระอัครมเหสี การที่เรียกเต็มตามแบบแผนอาจเป็นด้วยต้องการเฉลิมพระเกียรติด้วยเจ้านายพระองค์นี้ดำรงพระยศเป็นพระมหาอุปราชในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช

ส่วนการเรียกพระนาม “กรมหลวงจักรเจษฎา” ซึ่งเป็นพระอนุชาต่างพระชนนีกับพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชนั้น กรมหลวงนรินทรเทวีทรงเรียกพระนามตามพระอิสริยยศเท่านั้น ไม่มีการใช้คำบอกพระสกุลยศ อาจเป็นด้วยกรมหลวงจักรเจษฎามีพระชนนีเป็นสามัญชน สำหรับการเรียกพระนาม “เจ้าฟ้ากรมสุนทรเทพ” ซึ่งเป็นพระราชธิดาในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชกับพระอัครมเหสี เป็นการเรียกพระนามโดยใช้คำบอกชั้นเจ้านายว่าทรงเป็นชั้นเจ้าฟ้า และใช้คำบอกพระอิสริยยศโดยย่อ

3.2 การใช้คำอื่นแทนการเรียกพระนาม

คำที่ใช้เรียกแทนพระนามพระบรมวงศานุวงศ์ ที่พบคือคำว่า “พระบัณฑูร” ซึ่งเป็นคำนามราชาศัพท์ที่ใช้เฉพาะกับพระบรมวงศานุวงศ์ที่ดำรงตำแหน่งกรมพระราชวังบวรสถานมงคล หรือพระมหาอุปราช ดังตัวอย่าง การใช้คำ “พระบัณฑูร” แทนการเรียกพระนามกรมพระราชวังบวร

ณ วันเดือน ๓ เดือน ๑๒ ค่ำ ปีมจอ อัฐศกได้ข่าวกรุงศรีสัตนาคนหุตจึงคุประมาทหมิ่นต่อแผ่นดินขอนแก่น จะปันแบ่งอาณาเขตให้แก่เจ้า เวียงจันทน์เล่าเชลยเดิมไม่ควรฮักหมิ่นบังอาจทำมาเหยียบย่ำเมืองนครราชสีมาเลย ล่วงมากวาดครัวถึงสระบุรีถึงแขวงกรุงเก่าทำให้อู้อยู่เยียม พระบัณฑูรทราบเตรียมพยุหทัพขึ้น...

(เอกสารหมายเลข 16 หน้า 43)

“พระบัณฑูร” มีความหมายว่า คำสั่งของกรมพระราชวังบวรสถานมงคล “พระบัณฑูร” ในที่นี้ หมายถึง กรมหมื่นศักดิ์พลเสพ ซึ่งดำรงตำแหน่งกรมพระราชวังบวรสถานมงคลในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย

นอกจากนี้ยังพบว่ามีการใช้พระสมัญญาในการเรียกแทนพระนามสมเด็จพระบรมราชชนนี ว่า “สมเด็จพระพันปี” สมภพ จันทรประภา (2534 : 81) กล่าวถึงคำว่า “พระพันปีหลวง” ว่า “เป็นคำถวายพระพรของประชาชน ไม่จารีกลลงในพระสุพรรณบัฏเป็นทางราชการ และจะออกพระนามนี้ในขณะที่ยังไม่เสด็จสวรรคต เป็นการถวายพระพรในขณะที่ยังเสด็จอยู่ไม่ออกพระนามเป็นอย่างอื่น ถ้าไม่ใช้พระญาติสนิท” ดังที่ปรากฏในจดหมายเหตุความทรงจำของกรมหลวงนรินทรเทวีได้กล่าวถึงสมเด็จพระบรมราชชนนีในรัชกาลที่ 3 ซึ่งได้รับสถาปนาเฉลิมพระยศมีพระนามในพระสุพรรณบัฏว่า “กรมสมเด็จพระศรีสุลาไลย” แต่ในการบันทึกได้ออกพระนามโดยใช้พระสมัญญานำหน้าพระนามดังตัวอย่าง

สมเด็จพระพันปี กรมพระศรีสุราไลย ได้ทรงสร้างพระไตรปิฎกจบ ๑ สร้างวัดหนึ่งพอเสด็จ เครื่องไทยทานบาตร ๕๐๐ ไตร ๕๐๐ พร้อมเสร็จพอเสด็จสรรคาลัย

(เอกสารหมายเลข 16 หน้า 58)

จากการศึกษาการเรียกพระนามของพระเจ้าแผ่นดินสรุปได้ว่า มี 2 ลักษณะ คือ การเรียกตามพระนามจริง และการใช้คำอื่นแทนการเรียกพระนามจริง การเรียกพระนามพระเจ้าแผ่นดินในเอกสารทางราชการที่สำคัญ เช่น กฎหมาย จารึก จะเรียกพระนามตามพระสุพรรณบัฏ หรือย่อพระนามมาจากพระสุพรรณบัฏ ซึ่งมีการเรียกที่แตกต่างกันบ้าง คือ พระนามใหม่นี้จะยาวกว่าด้วยการเติมคำ ขยายความให้มีความหมายลึกซึ้ง เพื่อเป็นการเฉลิมพระเกียรติอย่างยิ่ง ถ้าเป็นเอกสารที่ไม่สำคัญหรือไม่เป็นทางการ เช่น จดหมายเหตุจะใช้คำอื่นแทนการเรียกพระนามจริง

ด้วยพระนามตามพระสุพรรณบัฏมีความยาวมากยากแก่การบันทึก คำที่นำมาใช้แทนการเรียกพระนาม พระเจ้าแผ่นดิน ได้แก่ เรียกพระนามตามนามเมือง พระนามตามพระยศที่ได้รับสถาปนาเมื่อครั้งเป็นขุนนางในสมัยแผ่นดินก่อน พระราชสมัญญา คำบอกรื้อญาติ คำสั่ง สำหรับการเรียกพระเจ้าแผ่นดินเมืองอื่นพบว่า มีทั้งการออกพระนามจริง และการใช้คำอื่นแทนการเรียกพระนาม ได้แก่ การเรียกพระนามตามนามเมือง และการใช้คำถวายพระพร

การเรียกพระอัครมเหสี พบว่า มีการใช้คำอื่นเรียกแทนการออกพระนาม ได้แก่ คำว่า “เจ้าหอกลาง” ซึ่งเป็นการเรียกตามสถานที่ที่ประทับ

การเรียกพระบรมวงศานุวงศ์ ถ้าเป็นเอกสารสำคัญจะเรียกพระนามเต็ม คือ มีการบอกพระสกุลยศ และพระอิสริยยศนำหน้าพระนาม ถ้าเป็นเอกสารทั่วไป เช่น จดหมายเหตุมีทั้งการเรียกพระนามเต็ม และเรียกอย่างลำลอง โดยเจ้านายที่เคารพยกย่องจะเรียกพระนามเต็ม และอาจมีการเติมสร้อยพระนามเพื่อเป็นการเฉลิมพระเกียรติ และมีการใช้คำนามราชาศัพท์ คำว่า “พระบิณฑูร” เรียกแทนการออกนามเจ้านายที่ดำรงตำแหน่งกรมพระราชวังบวรสถานมงคล หรือพระมหาอุปราช

1.2 การใช้สรพนามราชาศัพท์

การใช้สรพนามราชาศัพท์ในเอกสารทางราชการพบว่ามีการใช้ 2 ลักษณะคือ

1.2.1 การใช้สรพนามในบทสนทนา

1.2.2 การใช้สรพนามในการเขียนหนังสือ

1.2.1 การใช้สรพนามในบทสนทนา

แบ่งออกได้เป็น 3 ชนิด ได้แก่ สรรพนามบุรุษที่ 1, 2 และ 3

ก. สรรพนามบุรุษที่ 1 คำที่ใช้แทนตัวผู้พูด พบว่ามี 1 คำ คือคำว่า “กู” พระเจ้าแผ่นดินทรงใช้แทนพระองค์เมื่อตรัสแก่ผู้น้อย ดังปรากฏในจดหมายเหตุความทรงจำของกรมหลวงนรินทรเทวีทรงบันทึกว่า พระเจ้ากรุงธนบุรีตรัสถามข้าราชการเมื่อทรงไม่สบายพระทัย ด้วยคิดถึงหม่อมอุบลที่ถูกประหารชีวิต ดังข้อความว่า

...สำเร็จโทษเสร็จแล้วไม่สบายพระทัยคิดถึงหม่อมอุบลว่ามีครรภ์อยู่ ๒ เดือน ตรัสว่าจะตายตามหม่อมอุบลว่าใครจะตายกับกูบ้าง

(เอกสารหมายเลข 16 หน้า 4)

ข. สรรพนามบุรุษที่ 2 คำที่ใช้แทนตัวผู้รับ พบว่ามี 1 คำ คือคำว่า “เจ้า” พระเจ้าแผ่นดินทรงใช้เรียกพระบรมวงศานุวงศ์ เช่น พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ทรงใช้กรมหมื่นนรินทรพิทักษ์ (พระสวามีในกรมหลวงนรินทรเทวี) ดังข้อความว่า

เจ้าพระยา... ๒๑

พระโองการตรัสสั่งกรมหมื่นเทพว่าสิ้นลูกคนนี้แล้วพระกรรมดัง ๔ ด้าน อากรชนอนตลาดเจ้าดูชะระเถิด

(เอกสารหมายเลข 16 หน้า 32)

ก. สรรพนามบุรุษที่ 3 คำที่ใช้แทนผู้ที่กล่าวถึง พบว่ามี 1 คำ คือคำว่า "เธอ" พระบรมวงศานุวงศ์ทรงใช้เมื่อกล่าวถึงพระบรมวงศานุวงศ์ เช่น กรมหลวงนรินทรเทวี ทรงใช้เมื่อกล่าวถึงพระเจ้าลูกเธอ กรมอินทรพิทักษ์ ซึ่งมีรับสั่งให้ไปจับมหาดา ดังข้อความว่า

... รับสั่งให้เจ้าลูกเธอ กรมอินทรพิทักษ์ขึ้นไปจับ เธอเมตตาสัตว์ที่หลงทำบุญด้วยมหาดาให้ฝัฟายกระทุ้งให้ร้องขึ้นไปที่ได้ยินเสียงอ้ออิงหนีได้มาก

(เอกสารหมายเลข 16 หน้า 10)

1.2.2 การใช้สรรพนามในการเขียนหนังสือ

จากการศึกษาในเอกสารทางราชการพบว่ามีการใช้สรรพนาม 2 ชนิด คือ การใช้สรรพนามแทนตัวผู้ส่งหนังสือและผู้ที่ถูกกล่าวถึง

ก. การใช้สรรพนามแทนตัวผู้ส่งหนังสือ

1) การใช้คำว่า "ข้าพเจ้า"

ผู้น้อยใช้กราบทูลพระเจ้าแผ่นดิน เช่น เจ้าเมืองทวายใช้แทนพระองค์ เมื่อมีพระราชสาธมาขอพึ่งพระบรมโพธิ์ สมภารพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ดังข้อความว่า

ข้าพเจ้าแมงจันจาเจ้าเมืองทวายผู้เป็นบุตรสะดุมงกอง...ขอกราบบังคมทูลมาแต่...สมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัว

(เอกสารหมายเลข ๒)

2) การใช้คำว่า "ข้าพระพุทธเจ้า"

ผู้น้อยใช้แทนตัวเมื่อกราบบังคมทูลพระเจ้าแผ่นดิน เช่น ขุนนางขอทำตามข้อรับสั่งของพระเจ้าแผ่นดิน ดังข้อความว่า

เสนามนตรีมุขทั้งปวงกราบบังคมทูลพระกรุณา...ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงขอพระราชทานพระนิบัติค้ำนบไว้ให้เป็นพิไนยกันแต่บัดนี้สืบไป

(เอกสารหมายเลข 3 หน้า 53 - 54)

3) การใช้คำว่า "เรา"

พระเจ้าแผ่นดินทรงใช้แทนพระองค์เมื่อตรัสแก่พระเจ้าแผ่นดิน เช่น พระเจ้ากรุงจีนตรัสเล่าเรื่องพระเจ้าปู่ของพระองค์ถวายพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ดังข้อความว่า

ครั้งหนึ่งพระเจ้าปู่ของเราได้เสวยราชสมบัติ พระชันษาท่านได้ 60 ปี...วันนั้นท่านตรัสแก่พระญาติพระวงศ์ทั้งปวง ไม่เห็นผู้ใดซึ่งจะครอบครองแผ่นดินรักไพร่บ้านพลเมืองได้ท่านเห็นแต่เราผู้เดียว

(เอกสารหมายเลข 14 หน้า 39)

ข. การใช้สรรพนามแทนผู้ที่กล่าวถึง

1) การใช้คำว่า "ท่าน"

1.1) พระเจ้าแผ่นดินทรงใช้เมื่อกล่าวถึงพระบรมวงศานุวงศ์ผู้ใหญ่ เช่น พระเจ้ากรุงจีนทรงกล่าวถึงพระเจ้าปู่ ดังข้อความว่า

— ครั้งหนึ่งพระเจ้าปู่ของเราได้เสวยราชสมบัติ พระชันษาท่านได้ 61 ปี...วันนั้นท่านตรัสแก่พระญาติพระวงศ์ทั้งปวงไม่เห็นผู้ใดจะครอบครองแผ่นดินรักไพร่บ้านพลเมืองได้ ท่านเห็นแต่เราผู้เดียว

(เอกสารหมายเลข 14 หน้า 39)

1.2) ผู้น้อยใช้เมื่อกล่าวถึงพระเจ้าแผ่นดิน เช่น ผู้ตรากฎหมายกล่าวถึงพระเจ้าแผ่นดิน ดังข้อความว่า

มาตราหนึ่งถ้าเห็นผู้ใดจะทำร้ายในแผ่นดินท่านจงให้เกิดจุลาลงได้ ท่านให้อามาว่ากล่าวร่ำเรียนพิศมูลแต่ในวันหนึ่งสองวัน

(เอกสารหมายเลข 4 หน้า 96 - 97)

2) การใช้คำว่า "พระองค์"

ผู้น้อยใช้เมื่อกล่าวถึงพระเจ้าแผ่นดิน เช่น ผู้ตรากฎหมายใช้เมื่อกล่าวถึงพระเจ้าแผ่นดิน ดังข้อความว่า

พระบาทสมเด็จพระเจ้าเอกาทศรรฐธิศวรบรมนารถบพิตรพระพุทธเจ้าอยู่หัว...พระองค์ตั้งพระไทยบำเพ็ญพระทานบารมี

(เอกสารหมายเลข 4 หน้า 1.7)

3) การใช้คำว่า "มัน"

พระเจ้าแผ่นดินทรงใช้เมื่อกล่าวถึงสามัญชน เช่น พระเจ้ากรุงจีนทรงกล่าวถึงราษฎรที่ยากจน ดังข้อความว่า

ข้อหนึ่งถ้าบ้านเมืองฝนแล้ง ไฟไหม้ น้ำท่วม ข้าวแพงก็ดี คนยากจนในจังหวัดทมิฬเจ้าเมืองเอาเงินออกจำหน่ายให้ราษฎรยืมซื้อข้าวกินและปลูกข้าว วั ทำนา ให้สืบทอด ถ้าเห็นมันยากจนจริงแล้วพระราชทานให้ยกเสียอย่าให้เอา

(เอกสารหมายเลข 14 หน้า 40)

4) การใช้คำว่า "ลั่นเกล้าลั่นกระหม่อม" หรือ "ลั่นเกล้าฯ"

ผู้น้อยใช้เมื่อกล่าวถึงพระเจ้าแผ่นดิน เช่น ผู้บันทึกหมายรับสั่งใช้เมื่อกล่าวถึงพระเจ้าแผ่นดิน ดังข้อความว่า

ทหารเกณฑ์เจ้ากรม ปลัดกรม หัวหมื่นตัวสี พันทนายตำรวจเลวแท้เสด็จลั่นเกล้าฯไปพระราชทานกฐิน

(เอกสารหมายเลข 13 หน้า 7)

นอกจากการใช้คำสรรพนามแทนผู้ที่ถูกกล่าวถึงแล้วยังมีการใช้อีกลักษณะหนึ่งคือ ใช้ในลักษณะการหลีกคำซึ่งพบในข้อความต่อเนื่องและข้อความที่อยู่ห่างกัน โดยจะใช้หลีกคำแทนพระนามพระเจ้าแผ่นดินซึ่งอาจเพราะพระนามนั้นยาวจึงไม่สะดวกในการกล่าวถึง การหลีกคำที่พบ มีคำว่า สมเด็จพระบรมพิตรพระพุทธเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัว พระเจ้าอยู่หัว พระผู้เป็นเจ้า โดยคำว่า "พระผู้เป็นเจ้า" นี้พบในข้อความต่อเนื่อง ส่วนคำอื่นๆจะพบว่าเป็นการหลีกคำที่อยู่ห่างกัน การหลีกคำที่กล่าวมานี้พบในกฎหมายตราสามดวงทั้งสิ้น ส่วนเอกสารทางราชการฉบับอื่นมีพบบ้างแต่น้อย ดังเช่น ประชุมจารึกวัดพระเชตุพน ในตอนต้นจารึกพระนามว่า "สมเด็จพระบรมธรรมมฤกมหาราชชาธิราช พระเจ้ารามาชัยบดิตรพระพุทธเจ้าอยู่หัว" เมื่อกล่าวถึงพระองค์อีกครั้งใช้คำแทนว่า "สมเด็จพระบรมนาถบรมพิตรพระพุทธเจ้าอยู่หัว"

1.3 การใช้ลักษณนามราชาศัพท์

ในการศึกษาลักษณนามราชาศัพท์ในเอกสารทางราชการจะศึกษาในด้านต่อไปนี้

1.3.1 จำแนกลักษณนามราชาศัพท์ตามคุณสมบัติของสิ่งต่าง ๆ ที่ลักษณนามไปขยาย

1.3.2 วิธีใช้ลักษณนาม

1.3.1 จำแนกลักษณนามราชาศัพท์ตามคุณสมบัติของสิ่งต่าง ๆ ที่ลักษณนามไปขยาย จำแนกได้ 2 ประเภท คือ ประเภทที่ใช้กับสิ่งมีชีวิต และประเภทที่ใช้กับสิ่งไม่มีชีวิต

ก. ประเภทที่ใช้กับสิ่งมีชีวิต พบว่ามี 3 คำ ดังนี้

1) การใช้คำว่า "เชือก"

พบว่าเป็นลักษณนามของช้างพระที่นั่ง ดังตัวอย่างว่า

พระยาช้าง 2 เชือก ช้างคัน 2 เชือก

(เอกสารหมายเลข 13 หน้า 35)

★ ถ้าเป็นช้างธรรมดาจะใช้ลักษณะนามว่า “ช้าง” ดังข้อความว่า
ให้พระคลังมหาสมบัติจัดถาดเงินรอง กล้วย อ้อย ยา ช้างละ 6 ใบ 2 ช้าง 12 ใบ

(เอกสารหมายเลข 13 หน้า 35)

2) การใช้คำว่า “พระองค์”

2.1) ใช้กับพระพุทธเจ้า ดังตัวอย่างว่า

สมเด็จพระพุทธิเจ้าทั้งห้าพระองค์

(เอกสารหมายเลข 1 หน้า 9)

2.2) ใช้กับพระเจ้าแผ่นดิน ดังตัวอย่างว่า

พระบาทสมเด็จพระพุทธิเจ้าอยู่หัว...ทั้งสองพระองค์

(เอกสารหมายเลข 11)

2.3) ใช้กับพระบรมวงศานุวงศ์ ดังข้อความว่า

พระราชเจ้าลูกเธอ 10 พระองค์

(เอกสารหมายเลข 13 หน้า 76)

3) การใช้คำว่า “องค์”

3.1) ใช้กับพระเจ้าแผ่นดิน ดังตัวอย่างว่า

ด้วยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ได้เสวยราชสมบัติมา ตั้งอยู่ในธรรมมิได้มีความฉันทา
โทษา พยาบาท จอเงว แก่กษัตริยาองค์ใดไม

(เอกสารหมายเลข 14 หน้า 61)

3.2) ใช้กับพระบรมวงศานุวงศ์ ดังตัวอย่างว่า

พระราชกุมารองค์หนึ่ง เสวยราชสมบัติ...

(เอกสารหมายเลข 1 หน้า 10)

ข. ประเภทที่ใช้กับสิ่งไม่มีชีวิต พบว่ามี 9 คำดังนี้

1) การใช้คำว่า “คัน”

ใช้บอกลักษณะของเครื่องใช้สำหรับพระเจ้าแผ่นดินที่มีด้ามถือ เช่น
แล้วให้เกณฑ์ฉัตรเบญจรงค์ทรงเครื่อง 12 คัน

(เอกสารหมายเลข 13 หน้า 88)

2) การใช้คำว่า “ฉบับ”

ใช้บอกลักษณะหนังสือเป็นแผ่น เช่น พระราชสาสน์ หนังสือ ดังตัวอย่างว่า
พระราชสาสน์ 1 หนังสือลิขิตาซึ่ง 2 หนังสือจดทักหม้อ 1 รวม 3 ฉบับ

(เอกสารหมายเลข 15 หน้า 23)

3) การใช้คำว่า “พระองค์”

พบว่าใช้เป็นลักษณนามของพระบรมสารีริกธาตุ พระพุทธรูปปฏิมากร ดังตัวอย่างว่า
พระบรมสารีริกธาตุแท้ 49 พระองค์ ... พระพุทธรูปปฏิมากร พระองค์หนึ่ง

(เอกสารหมายเลข 12)

4) การใช้คำว่า “แผ่น”

ใช้บอกลักษณนามของแบน ๆ เช่น ราชวัติ ดังตัวอย่างว่า
ราชวัติทรงเครื่อง 4 แผ่น

(เอกสารหมายเลข 13 หน้า 38)

5) การใช้คำว่า “ลำ”

ใช้บอกลักษณนามสิ่งที่ยาวกลม หรือคล้ายคลึง เช่น เรือพระที่นั่ง ดังตัวอย่างว่า
เรือพระที่นั่งลี้สกลหาดลำ 1 เรือพระที่นั่งกราบ(ลำทรง) ลำ 1

(เอกสารหมายเลข 14 หน้า 9)

เรือทั่วไปก็ใช้ลักษณนาม “ลำ” เช่นเดียวกัน ดังตัวอย่างว่า
เรือตำรวจในซ้าย เรือตำรวจในขวา อยู่หน้าฉาน 2 ลำ

6) การใช้คำว่า “สำหรับ”

ใช้บอกลักษณะของที่เป็นชุด เช่น เครื่องสูง ดังตัวอย่างว่า
เชิญเครื่องสูงเครื่อง 5 ชั้น 2 สำหรับ บังพระสุริย์ 2 สำหรับ บังแทรก 2 สำหรับ

(เอกสารหมายเลข 13 หน้า 67)

7) การใช้คำว่า “สิ่ง”

ใช้เป็นลักษณนามสิ่งของต่าง ๆ ไม่จำกัดจำนวน ดังตัวอย่างว่า
... พระเต้าเงิน 1 ธารพระกรงามนาก 2 ธารพระกระยอดทอง 1...(รวมเครื่องที่จะได้ทำขึ้น
ใหม่ทั้งหมด) 41 สิ่ง

(เอกสารหมายเลข 13 หน้า 1-2)

8) การใช้คำว่า “องค์”

8.1) ใช้กับเครื่องใช้สอย เช่น พระแสงหอก 3 องค์ พระฉัตรไชย 2 องค์ เป็นต้น

8.2) ใช้กับเครื่องประดับ เช่น พระตำรงค์ 3 องค์ เป็นต้น

8.3) ใช้กับราชพาหนะทรง เช่น พระราชยาน 2 องค์ พระเสลี่ยง 3 องค์ เป็นต้น

8.4) ใช้กับพระพุทธรูป เช่น พระพุทธรูปแก้ว เงิน ทอง 272 องค์ เป็นต้น

8.5) ใช้กับอริยวาระ เช่น พระเจี๊วแก้วองค์หนึ่ง พระเจี๊วทององค์หนึ่ง เป็นต้น

9) การใช้คำนามราชาศัพท์เป็นลักษณนาม

คำนามราชาศัพท์ที่พบ คือ คำว่า พระเกล้า หมายถึง หน้าต่าง เมื่อใช้เป็นลักษณนาม ใช้ดังนี้ พระเกล้า 2 พระเกล้า

1.3.1 วิธีใช้ลักษณนาม พบว่ามีการใช้ดังนี้

ก. ใช้ลักษณนามไว้ท้ายคำบอกจำนวนนับ เช่น พระราชกุมาร 4 พระองค์ พระยาช้าง 2 เชือก พระธำรงค์ 2 องค์ เป็นต้น

ข. ใช้ลักษณนามไว้หน้าคำบอกจำนวนนับเป็นจำนวนหนึ่ง เช่น พระราชกุมารองค์หนึ่ง เรือพระที่นั่งสี่สัทหลาดลำ 1 เป็นต้น

ค. การใช้ลักษณนามร่วมเมื่อมีการกล่าวถึงนามราชาศัพท์หลายสิ่ง และแต่ละสิ่งมีคำบอกจำนวนตามหลังจะไม่ใช้ลักษณนามตามหลังคำบอกจำนวนนับนั้น แต่เมื่อบอกนามราชาศัพท์นั้นครบแล้ว จึงใช้ลักษณนามของสิ่งนั้นตามหลังคำบอกจำนวนนับที่รวมแล้ว เช่น พระยาช้าง ๒ พระที่นั่งขสธาร ๕ รวม ๗ เชือก พระเสมาธิปัตติ ๑ พระฉัตรไชย ๑ พระเกวฬาย ๑ รวม ๓ องค์ แต่ถ้าเป็นของที่มีลักษณนามต่าง ๆ มารวมกัน เมื่อรวมจำนวนแล้วจะใช้ลักษณนามว่า “สิ่ง”

1.4 การใช้กริยาราชศัพท์

ในการศึกษาผู้วิจัยจำแนกการใช้กริยาราชศัพท์ออกเป็น 2 ลักษณะ ดังนี้

1.4.1 พระเจ้าแผ่นดิน พระอัครมเหสี และพระบรมวงศานุวงศ์เป็นผู้ใช้กริยาราชศัพท์หรือเป็นผู้แสดงกริยาอาการ

1.4.2 ผู้น้อยหรือผู้ใต้บังคับบัญชาเป็นผู้ใช้กริยาราชศัพท์เพื่อกราบบังคมทูลพระเจ้าแผ่นดิน กราบทูลพระอัครมเหสี และทูลพระบรมวงศานุวงศ์

14.1 พระเจ้าแผ่นดิน พระอัครมเหสี และพระบรมวงศานุวงศ์เป็นผู้ใช้กริยาราชศัพท์หรือเป็นผู้แสดงกริยาอาการ

การใช้กริยาราชศัพท์ในเอกสารราชการพบว่าการใช้กริยาราชศัพท์ที่มีรูปแบบแตกต่างจากคำกริยาธรรมดา ซึ่งส่วนใหญ่เป็นคำที่รับมาจากภาษาต่างประเทศ มีการปรุงแต่งกริยาราชศัพท์โดยการเติมคำที่ได้รับมาจากภาษาเขมรว่า “ทรง” และ “เสด็จ” หน้าคำบางคำเพื่อให้กริยาราชศัพท์อันเป็นคำที่ใช้แสดงกริยาอาการของพระเจ้าแผ่นดิน พระอัครมเหสี และพระบรมวงศานุวงศ์ แตกต่างจากคำธรรมดา ดังจะกล่าวถึงการใช้กริยาราชศัพท์ในเอกสารทางราชการโดยยกตัวอย่างประกอบการอธิบายดังต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 1 จากหมยกำหนดการเรื่องมหาอุปราชภิเษก สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้ากรมหลวงอิสรานุสร

...ครั้นถึง ณ วันเดือนยี่ ขึ้น ๑,๘,๙, คำจะได้ตั้งพระราชพิธีสงฆ์ พิธีพราหมณ์พร้อมกัน และพระสงฆ์ราชาคณะอธิการพระสงฆ์สมณะ รวม ๕๐ รูป เจริญพระปริตร ณ พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทและเสด็จทรงเครื่อง ณ พลับพลาตรงประตูราชสำราญ ทรงพระสนับเพลาเชิงอน พระภูษาลายจีบโจงหางหงส์ พระรัดกัมพลนามขनुณ ทรงฉลองพระองค์กรองทอง ทรงพระมาลาพระเส้าสูงสีกุหระ ทรงพระราชยานแห่เครื่องสูง ๓ ชั้น มาถึงพลับพลาหยุดเปลื้องเครื่อง ทรงพระภูษาลายขาว... ครั้นรุ่งขึ้น ณ วันเดือนยี่ ขึ้น ๘,๙,๑๐ คำ เพลาเช้าจะเสด็จมาทรงศีล ประเคนสำหรับสงฆ์...

(เอกสารหมายเลข 13 หน้า 82)

การใช้กริยาราชศัพท์ที่พบในตัวอย่างจะเห็นว่าการเติมคำภาษาเขมร คำว่า “เสด็จ” และ “ทรง”

คำว่า “เสด็จ” พบว่า สามารถใช้เป็นกริยาหลักของประโยคมีความหมายว่า ไป และเมื่อนำมาประกอบหน้าคำกริยาธรรมดาซึ่งเป็นคำที่แสดงทิศทางการเคลื่อนที่ “เสด็จ” จะไม่มีความหมายเป็นแต่การเติมเพื่อแสดงว่าเจ้านายพระองค์นี้กระทำการใด ดังเช่นคำว่า “เสด็จมา” กริยาที่แสดงคือ “มา”

คำว่า “ทรง” พบว่าใช้นำหน้านามราชศัพท์และนามธรรมดา “ทรง” จะทำหน้าที่เป็นกริยาของเนื้อความนั้น ๆ ซึ่งจะมีความหมายตามคำนามที่ตามหลัง เช่น คำว่า “ทรงเครื่อง” “ทรง” มีความหมายว่า แต่งตัว ถ้าเป็นคำว่า “เครื่องทรง” คำนี้เป็นนามราชศัพท์ มีความหมายว่า เครื่องแต่งตัว คำว่า “ทรงพระสนับเพลาเชิงอน” “ทรง” มีความหมายว่า นุ่ง “ทรงพระสนับเพลาเชิงอน” จึงหมายถึง นุ่งกางเกงเชิงอน คำว่า “ทรงฉลองพระองค์กรองทอง, ทรงพระมาลา” “ทรง” มีความหมายว่า สวม “ทรงฉลองพระองค์กรองทอง, ทรงพระมาลา” จึงหมายถึง สวมเสื้อกรองทอง, สวมหมวก คำว่า “ทรงพระราชยาน” “ทรง” มีความหมายว่า นั่ง “พระราชยาน” ในที่นี้คือ พระเสลี่ยง “ทรงพระราชยาน” จึงหมายถึง นั่งเสลี่ยง คำว่า “ทรงศีล” “ทรง” มีความหมายว่า ถือ, รักษา “ทรงศีล” หมายถึง ถือศีลหรือรักษาศีล

ตัวอย่างที่ 2

... สมเด็จพระบรมธรรมฤกมหาราชาริราช พระเจ้ารามาริธิบดีบรมนาถบรมบพิตรพระพุทธิเจ้าอยู่หัว ... เสด็จทอดพระเนตรเห็นวัดโพธารามเก่าชำรุดปรักหักพังเป็นอันมาก ทรงพระราชรัทธาจะปฏิสังขรณ์ให้บริบูรณ์งามขึ้นกว่าเก่า... ทรงพระกรุณาให้เอาคนสองคนหมื่นเศษขนดินมาถม... รุ่งขึ้น ณ วันศุกร์เดือนสาม ... เสด็จพระราชดำเนิน พร้อมด้วยพระบรมวงศานุวงศ์

เสนาพุดามาคย์ ราชบุโรหิต โหราจารย์มายังลานพระมหาเจดีย์... เสด็จทรงวางอิฐทอง อิฐนาก
อิฐเงิน...

(เอกสารหมายเลข 12 หน้า 1 - 2)

การเติม “ทรง” หน้านามราชาศัพท์ที่ปรากฏในตัวอย่าง “ทรง” มีความหมายว่า มี “ทรงพระราชศรัทธา, ทรงพระกรุณา” จึงหมายถึง มีความศรัทธา, มีความกรุณา การเติม “ทรง” หน้ากริยาธรรมดา “ทรง” จะไม่มีความหมาย ความหมายหลักอยู่ที่กริยาซึ่งตามหลังดังเช่น คำว่า “ทรงวาง” กริยาหลักคือคำว่า “วาง” ส่วนคำว่า “เสด็จ” จากตัวอย่างนี้พบว่าใช้เติมหน้านามราชาศัพท์ การเติมหน้านามราชาศัพท์คำว่า “เสด็จพระราชดำเนิน” เพื่อให้คำนี้เปลี่ยนจากคำนามเป็นคำกริยา โดยแต่เดิม “ดำเนิน” มีความหมายว่า เดิน เมื่อนำมาใช้เป็นคำราชาศัพท์จึงปรุงแต่งคำให้ไพเราะโดยการเติม “พระราช” ทำให้คำนี้เปลี่ยนหน้าที่เป็นนามราชาศัพท์ เมื่อจะนำมาใช้จึงต้องเติมคำว่า “เสด็จ” เพื่อให้คำเปลี่ยนหน้าที่เป็นกริยาราชศัพท์ การใช้กริยาราชศัพท์ที่พบอีกลักษณะคือ การใช้คำประสมที่เกิดจากการรวมคำ เช่นคำว่า “ทอดพระเนตร” เป็นคำประสมที่เกิดจากการนำกริยาธรรมดากับนามราชาศัพท์มารวมกัน การใช้กริยาราชศัพท์ที่เป็นคำประสมนี้จะเห็นว่าไม่มีการเติมคำว่า “ทรง” หน้าคำประสม

ตัวอย่างที่ 3

ประทมอยู่แว่วเสียงลูกอ่อนร้องที่ข้างหน้า กริ้วว่าลูกมันหาเอาไปกับแม่มันไม่ (หน้า 7)...

พระอัยกาเข้าเมืองได้ ๓ วัน เจ้าลูกทรงครรรค์ ประสูติเจ้า ณ วันศุกร์ เดือน ๑๐ ขึ้น ๙ ค่ำ ประสูติเป็น พระราชกุมาร (หน้า 11)...

(เอกสารหมายเลข 16 หน้า 7,11)

จากตัวอย่างจะเห็นว่าการใช้กริยาราชศัพท์ดังนี้ คือ การใช้คำภาษาต่างประเทศมาใช้เป็นกริยาราชศัพท์มีคำว่า “ประทม” เป็นภาษาเขมรมีความหมายว่า นอน คำว่า “ประสูติ” เป็นคำภาษาสันสกฤตมีความหมายว่า เกิด คำว่า “กริ้ว” สันนิษฐานว่าเป็นคำไทยมีความหมายว่า โกรธ การใช้คำว่า “ทรง” เติมหน้าคำนามธรรมดา คำว่า “ทรงครรรค์” “ทรง” มีความหมายว่า มี “ทรงครรรค์” หมายถึง มีครรรค์ จากตัวอย่างนี้จะเห็นถึงลักษณะการใช้กริยาราชศัพท์ของผู้บันทึกว่ามีการใช้กริยาราชศัพท์ไม่สม่ำเสมอ ดังข้อความที่กล่าวว่า “พระอัยกาเข้าเมืองได้” ซึ่งควรจะใช้คำว่า “พระอัยกาเสด็จเข้าเมืองได้” ทั้งนี้เพราะ “พระอัยกา” ในที่นี้คือ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช

การใช้ “ทรง” ที่พบในเอกสารราชการยังพบว่าการเติมหน้ากริยาราชศัพท์ที่รับมาจากภาษาต่างประเทศและหน้านามราชาศัพท์ที่เกิดจากการนำคำว่า “พระ” ประกอบหน้ากริยาราชศัพท์ซึ่งเป็นคำที่รับมาจากภาษาต่างประเทศ

ตัวอย่างที่ 4

...พระฤกษ์จะได้ทรงผนวชพระเจ้าหลานเธอกรมพระราชวังหลัง พระเจ้าลูกเธอพระองค์เจ้าวสุกรี พระเจ้าลูกเธอพระองค์เจ้าฉัตร ทรงผนวชเป็นหางนาศ ณ วัดศรีสรรเพชญ์ (หน้า 47)...

วันเดือน ๘ ค่ำ ๑๐ ค่ำ ปีจอจัตวาศก (จ.ศ. ๑๑๖๔) พระเจ้าหลานเธอพระราชวังหลังจะได้ทรงพระผนวชในพระอุโบสถพระศรีสรรเพชญ์ (หน้า 53)...

(เอกสารหมายเลข 13 หน้า 47,53)

คำว่า “ผนวช” เป็นคำภาษาเขมร มีความหมายว่า บวช “ทรงผนวช” “ทรง” จะไม่มีความหมาย ด้วยความหมายหลักอยู่ที่คำว่า “ผนวช” แล้ว สำหรับคำว่า “ทรงพระผนวช” “ทรง” มีความหมายว่า มี ด้วยประกอบหน้านามราชาศัพท์ซึ่งเกิดจากคำว่า “พระ” ประกอบหน้ากริยาราชศัพท์ ซึ่งมีความหมายว่า การบวช “ทรงพระผนวช” จึงหมายถึง มีการบวช

จากตัวอย่างที่กล่าวมานี้สามารถสรุปลักษณะการใช้กริยาราชศัพท์ในเอกสารทางราชการได้ดังนี้

ก. การใช้กริยาราชศัพท์ที่มีรูปแตกต่างจากคำกริยาธรรมดา แต่ความหมายยังคงเหมือนเดิมอยู่ซึ่งคำเหล่านี้ส่วนใหญ่เป็นคำที่รับมาจากภาษาต่างประเทศ เช่น คำภาษาเขมรคำว่า “เสด็จ” มีความหมายว่า ไป คำว่า “ประทม” มีความหมายว่า นอน คำภาษาสันสกฤต คำว่า “ประสูติ” มีความหมายว่า เกิด

ข. มีการปรุงแต่งกริยาราชศัพท์โดยการเติมคำที่รับมาจากภาษาต่างประเทศ คำว่า “ทรง, เสด็จ” ดังนี้

1) การเติมคำ “ทรง”

1.1) การเติม “ทรง” หน้านามธรรมดาและนามราชาศัพท์ “ทรง” จะทำหน้าที่เป็นกริยาของเนื้อความนั้น ๆ ซึ่งจะเปลี่ยนตามความหมายคำนามที่ตามหลัง “ทรง” เติมหน้าคำนามธรรมดา เช่น “ทรงครรภ์” มีความหมายว่า มีครรภ์ “ทรงศีล” มีความหมายว่า ถือศีล หรือรักษาศีล “ทรงเครื่อง” มีความหมายว่า แต่งตัว เป็นต้น เติม “ทรง” หน้านามราชาศัพท์ เช่น “ทรงพระราชศรัทธา” มีความหมายว่า มีความศรัทธา “ทรงพระสนับเพลา” มีความหมายว่า นุ่งกางเกง “ทรงพระมาลา” มีความหมายว่า สวมหมวก เป็นต้น

1.2) การเติม “ทรง” หน้ากริยาธรรมดา กริยาราชศัพท์ เมื่อเติมแล้ว “ทรง” ไม่มีความหมาย ด้วยความหมายหลักอยู่ที่คำซึ่งตามหลัง “ทรง” การเติม “ทรง” หน้ากริยาราชศัพท์ เช่น ทรงผนวช, ทรงประจวร, ทรงสร่ง เป็นต้น

2) การเติม “เสด็จ” หน้าคำกริยาธรรมดา กริยาราชศัพท์ หรือนามราชศัพท์ กริยาหลักจะอยู่ที่คำซึ่งตามหลัง “เสด็จ” เช่น เสด็จมา เสด็จสวรรคต เสด็จพระราชดำเนิน เป็นต้น

นอกจากการใช้กริยาราชศัพท์ที่กล่าวมาแล้วยังพบว่ามีกริยาราชศัพท์ เฉพาะบุคคล ซึ่งมีคำดังต่อไปนี้

กริยาราชศัพท์ที่มีความหมายว่า คำสั่งของพระเจ้าแผ่นดินพบว่ามีกริยาราชศัพท์ดังนี้ คือ มีพระโองการสั่ง, มีพระโองการ, มีพระราชโองการ, มีพระราชโองการรับสั่ง, มีพระราชโองการตรัสสั่ง, มีพระราชโองการดำรัสเหนือเกล้าฯ สั่ง, มีพระราชโองการมานพระบัณฑูรสุรสิงหนาทตรัสเหนือเกล้าเหนือกระหม่อมสั่ง, มีพระราชบริหารตรัสเหนือเกล้าเหนือกระหม่อม, มีพระราชบรรหารดำรัสสั่ง, ทรงพระกรุณาดำรัสเหนือเกล้าเหนือกระหม่อมสั่ง, ทรงพระกรุณาตรัสเหนือเกล้าฯ สั่ง

ตัวอย่าง การใช้กริยาราชศัพท์ที่มีความหมายว่าคำสั่งของพระเจ้าแผ่นดิน

ณ วันเสาร์ เดือน ๕ แรม ๘ ค่ำ ลุศักราช ๑๑๔๔ ปีขาล จัตวาศก เพลา ๔ โมงเศษ สุขสวัสดิฤกษ์ เสด็จเข้าพระนครปราบดาภิเษก อภิเษกสมรส บัดจักรพรรดิราพร้อม ถวาย ๑๔ พระก้านัล ๑๒ พระคลัง แล้วมีพระราชโองการรับสั่งให้ตั้งกรุงเทพมหานครยังฝั่งบูรพทิศ

(เอกสารหมายเลข 16 หน้า 19)

สมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัวเสด็จออก ณ พระที่นั่งท้องพระโรงราชวินิจัยจักรพรรดิพิมาน มีพระราชโองการมานพระบัณฑูรสุรสิงหนาทดำรัสเหนือเกล้าเหนือกระหม่อมให้หลวงวิเชียรปริชา หลวงเมธาธิบดีไปเผด็จถามพระราชอาคณะ (หน้า 79)...

๑ จึงมีพระราชโองการตรัสสั่ง หลวงศรีวรโฆหารราชารัยบัณฑิตลิขิตเขียนหน้าพระที่นั่ง แล้วให้เผด็จถามสมเด็จพระสังฆราชพระราชาคณะว่า (หน้า 20)...

พระบาทสมเด็จพระบรมพิตรพระพุทธเจ้าอยู่หัว เสด็จสถิต ณ พระที่นั่งดุสิตารมย์ ทรงพระกรุณาดำรัสเหนือเกล้าเหนือกระหม่อมสั่งว่าพระราชปูลงให้ออกหลวงศรีวรโฆหารราชารัยบัณฑิตลิขิตเขียนหน้าพระที่นั่งแล้วให้เผด็จถามพระสังฆราชพระราชาคณะทั้งปวงว่า (หน้า 1)...

(เอกสารหมายเลข 15 หน้า 79, 20, 1)

กริยาราชศัพท์ที่มีความหมายว่าคำสั่งของพระเจ้าแผ่นดินจะเห็นว่ามีหลายคำ ส่วนใหญ่จะมีคำว่า “พระโองการ” ประกอบ ซึ่งคำนี้เป็นคำภาษาบาลีและสันสกฤต ไทยรับมาใช้ในความหมายว่าคำสั่งของพระเจ้าแผ่นดิน ส่วนรูปคำที่ใช้ในความหมายนี้จะปรากฏในรูปลักษณะใดนั้น แล้วแต่ผู้บันทึกซึ่งจะเห็นว่าแม้ผู้บันทึกคนเดียวก็ยังใช้กริยาราชศัพท์ที่มีความหมายว่าคำสั่งของพระเจ้าแผ่นดินต่างกัน ทั้งนี้อาจเป็นด้วยผู้บันทึกมุ่งใช้คำที่แสดงถึงการน้อมรับปฏิบัติตามคำสั่งของพระเจ้าแผ่นดิน ซึ่งถือว่าเป็นคำศักดิ์สิทธิ์จึงมีการสรรคำมาใช้ในความหมายนี้เป็นจำนวนมาก

กริยาราชศัพท์ที่มีความหมายว่า ตาย พบว่ามีการใช้กับบุคคลดังต่อไปนี้ คำว่า “เสด็จสวรรคต” ใช้กับพระเจ้าแผ่นดิน และกรมพระราชวังบวรสถานมงคล ดังข้อความว่า

ลุศักราช ๑๑๖๕ ปีกุน เบญจศก พระพุทธเจ้าหลวงสมเด็จพระอัยกาจักรพรรดิ
มณฑล เสด็จสวรรคต (หน้า 30) *1601005-52000 ลงใน 26.10.10*

ลุศักราช ๑๑๗๑ ปีกุน เอกศก เพลายาม ๔ บาท พระพุทธเจ้าหลวงสมเด็จพระอัยกา
เสด็จสวรรคต (หน้า 34)...

...สมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงในพระโกศแผ่นดินกลางประชวรแต่นั้น

ณ วันเสาร์ เดือน ๘ แรม ๗ ค่ำ เสด็จออกถวายทรงพระประเคนเสด็จขึ้น วันนั้น
พระยาปราบไตรจักรทอดเสาเบญจพาดร้องก้องสนั่นไม่จับหญ้า... วันเดือน ๘ แรม ๑๐ ค่ำ เพล
ค่ำ เสด็จสวรรคต (หน้า 41)...

(เอกสารหมายเลข 16 หน้า 30, 34, 41)

จากตัวอย่างคำว่า “เสด็จสวรรคต” ใช้กับพระเจ้าแผ่นดินดังนี้ “พระพุทธเจ้าหลวงสมเด็จพระอัยกา” คือ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช “สมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงในพระโกศแผ่นดินกลาง” คือ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย และใช้กับกรมพระราชวังบวรสถานมงคล หรือพระอนุชาธิราชในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช

สำหรับพระบรมวงศานุวงศ์ชั้นผู้ใหญ่ เช่น พระราชมารดาสมเด็จพระเจ้าฟ้ามงกุฎมีการใช้คำว่า “เสด็จสู่สวรรคาลัย” ดังข้อความว่า

สมเด็จพระพันปี กรมพระเทพามาตย์ประชวรหนักอยู่แล้ว เสด็จสู่สวรรคาลัย
(หน้า 7)...

ลุศักราช ๑๑๖๑ ปีมะแม เอกศก สมเด็จพระเจ้ากรมศรีสุธารักษ์ เสด็จสู่สวรรคาลัย

ณ วันแรม ๑๑ ค่ำ เดือน ๑๒ สมเด็จพระศรีสวรินทิรา เจ้าฟ้ากรมพระยาเทพสุดาวดี เสด็จสู่สวรรคาลัย (หน้า 28)...

(เอกสารหมายเลข 16 หน้า 7,28)

สมเด็จพระพันปี กรมพระเทพามาตย์เป็นพระราชชนนีสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมศรีสุตดารักษ์และสมเด็จพระศรีสวดี เจ้าฟ้ากรมพระยาเทพสุตาดิเป็นสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช

คำว่า “เสด็จสู่สวรรคาลัย” ยังพบว่ามีกรใช้กับกรมพระราชวังบวรสถานมงคลอีกด้วย ดังข้อความว่า

...เพลา ๕ หุ้ม ๕ บาท กรมพระราชวังบวรสถานมงคลเสด็จสู่สวรรคาลัย

(เอกสารหมายเลข 16 หน้า 48)

กรมพระราชวังบวรสถานมงคล ในที่นี้คือ กรมพระราชวังบวรมหาดิพลเสพในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว

ถ้าเป็นพระราชมารดา และอักษรหนังสือของพระเจ้าแผ่นดินต่างเมืองพบว่า มีการใช้กริยาราชศัพท์คำว่า “ทิวคต” ดังข้อความว่า

สมเด็จพระอักษรหนังสือสมเด็จพระเจ้ากรุงต้าจึงผู้ใหญ่ทิวคตแล้ว จึงพระราชมารดาสมเด็จพระเจ้าเกียแข่งทิวคต

(เอกสารหมายเลข 14 หน้า 60)

และถ้าเป็นเจ้านายชั้นเจ้าฟ้า หรือพระองค์เจ้าจะใช้กริยาราชศัพท์ว่า “สิ้นพระชนม์” ดังข้อความว่า

ณ ปิจอ จิตวาศกปลายปี กรมหลวงเทพหริรักษ์ สิ้นพระชนม์ ถวายพระเพลิงที่วัง ณ วัดราชบูรณะ (หน้า 29)...

ณ วันเดือน ๘ แรม ๑ ค่ำ ปีมะโรง สัมฤทธิศก เจ้าฟ้ากรมสุนทรเทพสิ้นพระชนม์ไว้พระศพบนปรางค์ปราสาท

(เอกสารหมายเลข 16 หน้า 29,32)

กรมหลวงเทพหริรักษ์เป็นพระราชนัดดา ส่วนเจ้าฟ้ากรมสุนทรเทพเป็นพระราชธิดาในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช

1.4.2 ผู้น้อยหรือผู้ใต้บังคับบัญชาเป็นผู้ใช้กริยาราชศัพท์เมื่อกราบบังคมทูลพระเจ้าแผ่นดิน กราบทูลพระอักษรหนังสือ และทูลพระบรมวงศานุวงศ์

กริยาราชศัพท์ที่ผู้น้อยใช้เมื่อกล่าวถึงพระเจ้าแผ่นดินมีดังนี้

ก. กริยาราชศัพท์ที่มีความหมายว่า เข้าพบ มีการใช้คำว่า “เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท” และคำว่า “เข้าเฝ้า” ดังตัวอย่าง

พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิราชวชิราธิบดี... พร้อมด้วยพระบรมราชวงศาเสนาพฤตามาตย์ราชมนตรี กระวีชาติปโรหิตาจารย์เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทโดยลำดับ...

(เอกสารหมายเลข 12 หน้า 9)

...ให้มหาดไทย กลาโหมเกณฑ์ข้าทูลละอองธุลีพระบาท...แต่งตัวจงโอ้โง่เข้าเฝ้าที่ห้องพระโรงพระที่นั่งจักรพรรดิพิมานตามตำแหน่ง

(เอกสารหมายเลข 13 หน้า 21)

ข. กริยาที่มีความหมายว่า บอกร มีการใช้คำว่า “กราบบังคมทูลพระกรุณา, กราบทูลพระกรุณาทรงทราบ ฯ, กราบบังคมทูล, กราบทูล” ดังตัวอย่าง

ครั้นหลวงวิเชียรปริธา หลวงเมธาธิบดีนำเอาเรื่องราววิสัยนาพระราชาคณะมากราบบังคมทูลพระกรุณาจึงมีพระราชโองการมานพระบัณฑูรสุรสิงหนาทตรัสเหนือเกล้าเหนือกระหม่อมให้...

(เอกสารหมายเลข 156)

พระยาอุไทยทัณฑ์เอาเนื้อความกราบทูลพระกรุณาทรงทราบ ฯ ให้พิจารณา

(เอกสารหมายเลข 7)

...เฝ้ากราบถวายบังคมพระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัว...ครั้งจะมินำเอากิจงานกิจขึ้นกราบทูลพระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัวแล้ว ก็เห็นแก่ทางพระราชไมตรีพระเจ้าอังวะ จึงนำเอากิจงานกิจขึ้นกราบบังคมทูล...

(เอกสารหมายเลข 11)

ค. กริยาราชศัพท์ที่มีความหมายว่า รับคำสั่งพระเจ้าแผ่นดิน มีการใช้คำว่า “รับสั่งใส่เกล้า” และลงท้ายเมื่อกล่าวถึงคำสั่งนั้น ๆ จบแล้วว่า “ตามรับสั่ง” ดังตัวอย่าง

...ด้วยเจ้าพระยาธรรมวรรับสั่งใส่เกล้า ฯ สั่งว่า แยกเมืองโปรตุเกสจะได้เข้าเฝ้ากราบถวายบังคมทูลเกล้า ฯ ถวายพระราชสาสน์... มาเตรียมรับพระราชสาสน์ ณ ฉนวนกรมพระราชวังบวร ฯ ไปลงสลุป ตามรับสั่ง

(เอกสารหมายเลข 13 หน้า 20-21)

ง. กริยาราชศัพท์ที่มีความหมายว่า ให้ มีการใช้คำว่า “กราบถวายบังคม” ดังตัวอย่าง

... และให้พระคลังมหาสมบัติเอาเจียดทอง เจียดนาก เจียดกรม เข้าไปตั้งตามตำแหน่งหน้าแขกเมือง กราบถวายบังคม

(เอกสารหมายเลข 13 หน้า 21)

จ. กริยาราชศัพท์ที่มีความหมายว่า ให้ มีการใช้คำว่า “ทูลเกล้า ฯ ถวาย, ทูลถวาย, ถวาย” ดังตัวอย่าง

...เจ้าพระยาไทรบุรีแต่งให้รายาหลงสมิผู้หลาน ๑ รายาศรีสรเดียมตามดา ๑ คุมเอาปิ่น และสิ่งของสนอง (พระเดชพระคุณ) ดอกไม้ทองเงินเข้ามาทูลเกล้าฯ ถวาย จะได้ (เข้าเฝ้า) กราบถวายบังคมที่พระที่นั่งดุสิตาภิรมย์ (หน้า 27)...

...เจ้าพระยาไทรบุรีแต่งให้รายาจะผู้เป็นหลาน ๑ รายาปัดนาอินทรา ๑ รายาอินทรมหาระดา คุมเอาปิ่นคาบศิลาและดินคำ พรหมผ้า เข้ามาทูลฯ ถวาย (หน้า 28)...

...ตั้งการพระราชพิธีพระมหาอุปราชภิเษก...หลวงโลกที่ปโหมมีชื่อถวายพระฤกษ์จะได้จารึกพระนามลงพระสุพรรณบัฏ (หน้า 82)...

(เอกสารหมายเลข 13 หน้า 27,28,82)

จากผลการศึกษาข้างต้นพอสรุปได้ว่า การใช้ราชาศัพท์ในเอกสารทางราชการในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช เมื่อมีการกล่าวถึงพระเจ้าแผ่นดิน จะมีการใช้ราชาศัพท์อย่างพิถีพิถันโดยเฉพาะการใช้คำเรียกพระนาม คำศัพท์แต่ละคำล้วนแสดงถึงความเคารพยกย่องอย่างสูง และมีการเทิดพระเกียรติต่อท้ายพระนามเสมอ เช่น เรียกพระนามของพระบาทสมเด็จพระเอกาทศวรรุ อิศวรบรมนารถบรมบพิตรพระพุทธเจ้าอยู่หัวว่า ผู้ทรงทศพิศราชธรรมอนันตะสมภาราติโลก เอกอุดมบรมพุทธานุภูลจักร พรรดิศรธรรมมฤกราชาราชบรมบพิตร เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีการใช้กริยาราชศัพท์อย่างสม่ำเสมอ โดยเฉพาะกริยาราชศัพท์ที่มีความสำคัญ เช่น เสวยราชย์ สวรรคต มีพระราชโองการ เป็นต้น การใช้ราชาศัพท์ในเอกสารทางราชการส่วนใหญ่จะเป็นไปในทำนองเดียวกัน แต่จะกล่าวว่า มีความเป็นแบบแผนหรือมีรูปแบบนั้นยังไม่ได้ ดังเช่นการใช้สรรพนาม เมื่อขุนนางกราบบังคมทูลพระเจ้าแผ่นดิน พบมีการใช้คำว่า “ข้าพระพุทธเจ้า” บ้าง “ข้าพเจ้า” บ้าง เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีการใช้ราชาศัพท์ในลักษณะลาลองซึ่งจะเห็นได้อย่างชัดเจนในจดหมายเหตุความทรงจำของกรมหลวงนรินทรเทวีซึ่งเป็นพระเจ้าน้องนางเธอในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช การใช้ราชาศัพท์ในลักษณะลาลองนี้เป็นการใช้อย่างไม่เป็นพิธีรีตรองมากนัก เช่น การเรียกพระบรมวงศานุวงศ์ว่า “เจ้าลูกเธอ หลานเธอ” ในขณะที่เอกสารทางราชการฉบับอื่นที่ผู้บันทึกเป็นขุนนางจะใช้คำว่า “พระเจ้าลูกเธอ พระเจ้าหลานเธอ” ซึ่งมีความเป็นแบบแผนในการใช้ราชาศัพท์มากกว่า

2. การเปรียบเทียบการใช้ราชาศัพท์ในวรรณกรรมแปลกับเอกสารทางราชการสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช

การเปรียบเทียบการใช้ราชาศัพท์ในวรรณกรรมแปลกับเอกสารทางราชการสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช จะศึกษาในด้านต่อไปนี้

ตาราง 5 การเปรียบเทียบการใช้นามราชาศัพท์ทั่วไปในวรรณกรรมแปลกับเอกสารทางราชการ
ต่างกัน

การใช้ในวรรณกรรม	การใช้ในเอกสารทางราชการ
- ใช้คำนำหน้าคำนามที่สำคัญ คำว่า “มหา__” - ใช้ประกอบหลังคำนามคำว่า “__ประทับ” - ใช้คำนำหน้าและประกอบหลังคำนาม คำว่า “พระราช__หลวง”	- ใช้คำประกอบหลังคำนาม คำว่า “__เสวย, __ที่นั่ง”

ข. ใช้กับพระเจ้าแผ่นดิน พระอัครมเหสี พระบรมวงศานุวงศ์

ในวรรณกรรมแปลและเอกสารทางราชการมีการใช้การใช้คำว่า “พระ__” นำหน้าคำนามที่เป็นเครื่องอุปโภค บริโภค ชื่ออวัยวะ เครื่องประดับ เหมือนกัน

การใช้คำนามราชาศัพท์ทั่วไปในวรรณกรรมแปลกับเอกสารทางราชการ ส่วนใหญ่มีการใช้เหมือนกัน แต่ในวรรณกรรมแปลมีการใช้มากกว่า ด้วยมีการใช้คำนำหน้าคำนามที่สำคัญว่า “มหา__” ใช้คำประกอบหลังคำนามว่า “__ประทับ” และใช้คำนำหน้าและประกอบหลังว่า “พระราช__หลวง” ทั้งนี้อาจเพราะวรรณกรรมแปลเป็นเรื่องบันเทิงคดีมีตัวละครที่ดำเนินเรื่องดำรงฐานะพระเจ้าแผ่นดินหรือเป็นตัวละครที่ใกล้ชิดกับพระเจ้าแผ่นดิน เนื้อเรื่องในวรรณกรรมแปลเป็นการเรียบเรียงเล่าเหตุการณ์ต่าง ๆ เป็นลำดับตามกันไปซึ่งเป็นเรื่องที่แสดงภาพชีวิตของ “เบื้องสูง” เช่นมีการกล่าวถึงการประสูติ พระราชพิธีสมโภช พระราชพิธีบรมราชาภิเษก พระราชพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพ เป็นต้น ในขณะที่เดียวกันก็มีการแสดงความเป็นมนุษย์ปุถุชนที่มีอารมณ์ต่าง ๆ สุดแต่มนุษย์ผู้หนึ่งพึงจะมีอุปนิสัย อารมณ์ต่าง ๆ ตามเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกับตน การใช้คำนามราชาศัพท์ต่าง ๆ ในวรรณกรรมแปลจึงมีความหลากหลายตามเนื้อเรื่องที่ดำเนินไป แต่ถึงอย่างไรการใช้นามราชาศัพท์ก็ยังคงมาจากแบบแผนที่เป็นทางการ คือต้องการใช้คำนามที่เกี่ยวข้องกับพระเจ้าแผ่นดินให้แตกต่างไปจากคำนามธรรมดา พระเจ้าแผ่นดินในวรรณกรรมแปลถึงจะเป็นตัวละครแต่ก็มีฐานะเป็นพระเจ้าแผ่นดิน การใช้ภาษาจึงต้องใช้ให้เป็นไปตามฐานะของบุคคล ซึ่งเป็นวัฒนธรรมทางภาษาของไทย ดังนั้นการใช้นามราชาศัพท์โดยทั่วไปในวรรณกรรมแปลกับเอกสารทางราชการส่วนใหญ่จึงมีการใช้เหมือนกัน

การใช้นามราชาศัพท์ที่เหมือนกันมีปรากฏในหมวดคำซึ่งได้จำแนกไว้ มีดังนี้
หมวดอวัยวะต่าง ๆ ของร่างกาย เช่น คำว่า “พระกร พระพักตร์ พระเพลา พระศอ พระโขนง”
เป็นต้น หมวดราชูปโภค เช่นคำว่า พระมลา พระภูษา พระตำมรงค์ พระสุพรรณศรี พระกลด
เป็นต้น หมวดยานพาหนะ เช่นคำว่า พระราชยาน พระเสลี่ยง เป็นต้น หมวดพระราชพิธี เช่น
พระราชพิธีปราบดาภิเษก พระราชพิธีบรมราชาภิเษก พระราชพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพ
เป็นต้น หมวดเบ็ดเตล็ด เช่น หมวยรับสั่ง ราชวัตรฉัตรธง พระเกศ พระราชอาญา เป็นต้น

✱ สำหรับหมวดพระบรมวงศานุวงศ์ในวรรณกรรมแปลกับเอกสารทางราชการ
มีการใช้แตกต่างกัน ซึ่งจะกล่าวถึงความแตกต่างต่อไปนี้

ตาราง 6 การเปรียบเทียบหมวดพระบรมวงศานุวงศ์ ในวรรณกรรมแปลกับเอกสารทางราชการ
ที่ต่างกัน

การใช้ในวรรณกรรมแปล	การใช้ในเอกสารทางราชการ
- ในการเรียกพระบรมวงศานุวงศ์ในคำ ธรรมเนียมเรียก เช่น พระเจ้าป้า พระเจ้าลุง - มีการใช้คำหลายคำซึ่งมีความหมายอย่าง เดียวกัน เช่น ลูกชายของพระเจ้าแผ่นดิน ใช้คำ ว่า พระราชโอรส พระราชบุตร พระโอรส พระบุตร ราชบุตร ราชบุตรเขย	- ใช้ในการเรียกพระบรมวงศานุวงศ์ใช้คำนาม ราชาศัพท์ เช่น พระมาตุลา พระอัยกา พระ ปิตุจฉา - มีการใช้คำที่ค่อนข้างจะแน่นอนกว่าในการ เรียกพระบรมวงศานุวงศ์ เช่น ลูกชายของ พระเจ้าแผ่นดิน ใช้คำว่า พระกุมาร พระราชบุตร

การใช้คำเรียกพระบรมวงศานุวงศ์ในวรรณกรรมแปลมีการใช้คำธรรมเนียมในการเรียก
ทั้งนี้เพราะนามราชาศัพท์ที่เป็นคำบอกเครือญาติเป็นคำที่ได้รับมาจากภาษาต่างประเทศ ซึ่งผู้แปล
เกรงว่าผู้อื่นจะไม่เข้าใจความหมาย จึงได้ใช้คำธรรมเนียมแทนคำราชาศัพท์ และเพื่อให้แตกต่างจาก
คำบอกเครือญาติทั่วไปจึงใช้คำว่า “พระเจ้า” นำหน้าอันเป็นการแสดงว่าเป็นพระญาติ พระวงศ์
ของพระเจ้าแผ่นดิน และสาเหตุอีกประการคือการดำเนินเรื่องในวรรณกรรมแปลนั้นจะมีการใช้บท
สนทนาโต้ตอบ เพื่อให้สมจริงจึงได้ใช้คำเรียกตามธรรมเนียม สำหรับในเอกสารทางราชการเมื่อ
กล่าวถึงพระบรมวงศานุวงศ์จะใช้นามราชาศัพท์ เพื่อเป็นการแสดงความเคารพยกย่อง ด้วยทรง
เป็นพระญาติพระวงศ์ของพระเจ้าแผ่นดิน สำหรับการใช้นามราชาศัพท์ในวรรณกรรมแปลเมื่อ
กล่าวถึงพระบรมวงศานุวงศ์จะใช้คำซึ่งมีความหมายเดียวกันหลายคำ อาจเพราะต้องการหลีกเลี่ยง
ความซ้ำซาก ขณะที่ในเอกสารทางราชการจะมีการใช้คำค่อนข้างแน่นอนกว่าอาจด้วยเอกสารทาง

ราชการมีการบันทึกที่มุ่งเสนอข้อเท็จจริงมิใช่มุ่งเสนอความบันเทิง การใช้คำจึงไม่หลากหลายเท่าในวรรณกรรมแปล

2.1.2 การเปรียบเทียบนามราชาศัพท์ที่เป็นชื่อเฉพาะบุคคล

1) การเปรียบเทียบการใช้คำนำพระนามที่ใช้กับพระเจ้าแผ่นดิน

ตาราง 7 การเปรียบเทียบการใช้คำนำพระนามพระเจ้าแผ่นดินในวรรณกรรมแปลกับเอกสารทางราชการ

การใช้ในวรรณกรรมแปล	การใช้ในเอกสารทางราชการ
1.1) คำนำพระนามพระเจ้าแผ่นดินที่ยกย่องเชิดชู ใช้คำว่า สมเด็จพระเจ้า___, สมเด็จพระเจ้า___ คำนำพระนามที่พบในวรรณกรรมแปลของจีน ใช้คำว่า พระเจ้า___ฮ่องเต้, ___ฮ่องเต้	1.1) คำนำพระเจ้าแผ่นดินที่เคารพยกย่อง อย่างยิ่ง ใช้คำว่า สมเด็จพระเจ้า___พระ พุทธเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ พุทธเจ้าอยู่หัว, สมเด็จพระเจ้า___ผู้ใหญ่
1.2) คำนำพระเจ้าแผ่นดินที่ใช้เรียกทั่วไป ใช้คำว่า พระเจ้า___พญา___ คำนำพระนามที่พบในวรรณกรรมแปลของจีน ใช้คำว่า พระเจ้า___ฮ่อง, ___ฮ่อง	1.2) คำนำพระนามพระเจ้าแผ่นดินที่ใช้เรียก ทั่วไป ใช้คำว่า พระเจ้า___, เจ้า___
1.3) คำนำพระนามพระเจ้าแผ่นดินผู้หญิง ใช้คำว่า ตะละพญา___	

* การใช้คำนำพระนามพระเจ้าแผ่นดินในวรรณกรรมแปลจะมีการใช้คำนำพระนามมากกว่าในเอกสารทางราชการ อาจเป็นด้วยในวรรณกรรมแปลจะมีตัวละครที่เป็นพระเจ้าแผ่นดินจำนวนมาก ตัวละครแต่ละตัวก็มีความสำคัญมากน้อยต่างกัน ถ้าตัวละครที่มีความสำคัญมากเป็นตัวดำเนินเรื่องจะใช้คำนำพระนามที่แสดงถึงความเคารพยกย่อง เช่น สมเด็จพระราชาธิราช แต่ก็ไม่ได้อำนาจพระนามนี้เสมอ บ้างก็ใช้คำนำพระนามว่า “พระเจ้า” เป็นด้วยการใช้คำนำพระนามอย่างยาวจะใช้เมื่อเนื้อเรื่องกล่าวถึงพระเกียรติคุณที่ยิ่งใหญ่จึงใช้เรียกอย่างยกย่อง ถ้าเป็นการดำเนินเรื่องทั่วไปจะใช้คำนำพระนามว่า “พระเจ้า” ซึ่งในข้อนี้จะแตกต่างจากการใช้คำนำพระนามในเอกสารทางราชการซึ่งเมื่อออกพระนามอย่างยาวจะต้องมีการใช้คำนำพระนามและคำลงท้ายพระนามเสมอ เพื่อเป็นการแสดงถึงความเคารพอย่างยิ่ง และการใช้คำว่า “พระเจ้า” “เจ้า” ในเอกสารทางราชการจะใช้คำนำหน้าพระนามพระเจ้าแผ่นดินที่ใช้เรียกพระนามตามเมืองเท่านั้น

2) การเปรียบเทียบการใช้คำนำพระนามที่ใช้กับพระอัครมเหสี

ในวรรณกรรมแปล พบว่าจะใช้คำนำพระนามพระอัครมเหสี พระสนมว่า “นาง” ส่วนในเอกสารทางราชการพบว่าการกล่าวถึงพระอัครมเหสี โดยไม่ได้บอกพระนามจริง แต่ใช้เรียกตามพระตำแหน่งที่ประทับโดยใช้คำนำพระนามว่า “เจ้า” เช่น เจ้าหอกลาง และเมื่อกล่าวถึงพระชายา จะใช้คำนำพระนามตามพระยศของพระชายานั้น เช่น ถ้าเป็น หม่อมเจ้า ก็จะเรียกโดยใช้คำนำพระนามว่า “หม่อมเจ้า” บ้าง “หม่อม” บ้าง เช่น หม่อมเจ้าจิตร หรือ หม่อมจิตร ในสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี เป็นต้น

จะเห็นว่าในวรรณกรรมแปลมีการใช้คำว่า “นาง” เป็นคำนำพระนามพระอัครมเหสี ซึ่งแสดงว่าสถานภาพของสตรีนั้นต่ำกว่าบุรุษมาก เมื่อได้รับแต่งตั้งเป็นพระอัครมเหสีแล้วยังใช้คำว่า “นาง” นำพระนาม แต่ในเอกสารทางราชการจะใช้คำนำพระนามว่า “เจ้า” หรือใช้คำนำพระนามที่เป็นพระยศหน้าคำนาม ซึ่งเป็นการให้เกียรติว่าเป็นพระอัครมเหสี หรือ พระชายาในพระเจ้าแผ่นดิน

3) การเปรียบเทียบการใช้คำนำพระนามที่ใช้กับพระบรมวงศานุวงศ์

ตาราง 8 การเปรียบเทียบการใช้คำนำพระนามพระบรมวงศานุวงศ์ในวรรณกรรมแปลกับเอกสารทางราชการ

การใช้ในวรรณกรรมแปล	การใช้ในเอกสารทางราชการ
3.1) พระราชโอรส ใช้คำนำพระนามว่า เจ้า___, พญา___, มัง___.	3.1 คำนำพระนามพระบรมวงศานุวงศ์ทั้งฝ่ายชายและหญิงจะประกอบด้วยพระสกุลยศ (คำบอกเชื้อญาติ คำบอกชั้นเจ้านาย) และพระอิสริยยศ เช่น พระองค์ในเอกสารสำคัญจะใช้ทั้งคำบอกพระสกุลยศ และพระอิสริยยศนำหน้าพระนาม เช่น สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้ากรมหลวง___ ถ้ายังไม่ได้รับสถาปนาพระอิสริยยศ จะใช้คำบอกพระสกุลยศนำหน้าพระนาม เช่น พระเจ้าลูกเธอ พระองค์เจ้า___ หรือถ้าได้รับพระอิสริยยศแล้ว ใช้เฉพาะคำบอกพระอิสริยยศอย่างเดียวก็ได้ เช่น กรมหลวง___, กรมขุน___.
3.2) พระราชธิดา ใช้คำนำพระนามว่า นาง___, ตะละแม่___.	

ตาราง 8 (ต่อ)

การใช้ในวรรณกรรมแปล	การใช้ในเอกสารทางราชการ
	3.2) ใช้คำว่า “เจ้า” นำหน้าพระนามพระบรมวงศานุวงศ์โดยทั่วไป

จากการเปรียบเทียบจะเห็นว่าคำนำพระนามพระบรมวงศานุวงศ์ในวรรณกรรมแปลจะใช้คำสั้น ๆ เพื่อสะดวกในการเรียกพระนาม และมีการแยกคำนำพระนามฝ่ายชาย ฝ่ายหญิง สำหรับคำนำพระนามพระบรมวงศานุวงศ์ในเอกสารทางราชการจะมีการบอกพระสกุล ยศ และพระอิสริยยศ ถ้าไม่ใช่คำบอกพระยศนำพระนามก็จะใช้คำว่า “เจ้า” นำหน้าพระนามเจ้านายที่เกิดในราชตระกูลไม่ว่าจะเป็นพระราชโอรส พระราชธิดาหรือพระราชนัดดา ซึ่งการใช้คำนำพระนามในเอกสารทางราชการจะไม่มีการบอกว่าเป็นพระบรมวงศานุวงศ์ฝ่ายชาย หรือฝ่ายหญิง

ข. การเปรียบเทียบการเรียกพระนาม

1) การเปรียบเทียบการเรียกพระนามพระเจ้าแผ่นดิน

ตาราง 9 การเปรียบเทียบการเรียกพระนามพระเจ้าแผ่นดินในวรรณกรรมแปลกับเอกสารทางราชการ

การใช้ในวรรณกรรมแปล	การใช้ในเอกสารทางราชการ
1.1) ใช้ในพระนามจริง ซึ่งมีที่มาของพระนามดังนี้ - ขอพระราชทานนามจากพระเจ้าแผ่นดินเมืองใหญ่กว่า เช่น พระเจ้าฟ้ารั่ว - เลือกพระนามจากที่พระเจ้าแผ่นดินเมืองอื่นส่งมาถวายเพื่อเป็นการเฉลิมพระเกียรติ เช่น พระเจ้าธรรมเจดีย์ - ขุนนางราชบัณฑิต โหราจารย์ แต่งพระนามถวาย เช่น พระเจ้าสุทโธทรมหาราชธิราช - แต่งพระนามเอง เช่น พระเจ้าไชยเชษฐาธิราช	1.1) ใช้ในเอกสารทางราชการที่สำคัญจะใช้พระนามตามพระสุพรรณบัฏ หรือย่อมาพระนามจากพระสุพรรณบัฏ ซึ่งเป็นที่พระนามที่ยาว ใช้คำที่ไพเราะ มีความหมายลึกซึ้งในการเฉลิมพระเกียรติ 1.2) ใช้คำอื่นแทนการเรียกพระนาม มีดังนี้ - ใช้ชื่อเมือง เช่น พระเจ้าอังวะ - ใช้คำนามราชาศัพท์ เช่น พระโองการ - ใช้พระสมัญญา เช่น แผ่นดินดิน - ใช้พระนามเดิม เช่น เจ้าฟ้ากษัตริย์ศึก - ใช้คำเรียกเครือญาติ เช่น สมเด็จพระอัยกา

ตาราง 9 (ต่อ)

การใช้ในวรรณกรรมแปล	การใช้ในเอกสารทางราชการ
1.2) ใช้คำอื่นแทนการเรียกพระนามจริง มีดังนี้ - ใช้ชื่อเมือง เช่น พระเจ้าหงสาวดี - ใช้พระนามพิเศษที่ถวายเพิ่มเติม พระเกียรติที่ถวายเพิ่มพระเกียรติยศ เช่น พระเจ้าช้างเผือก	

จากการเปรียบเทียบการเรียกพระนามพระเจ้าแผ่นดินในวรรณกรรมแปลกับเอกสารทางราชการพบว่า ในวรรณกรรมแปลจะเรียกพระนามจริงเป็นส่วนใหญ่อาจเพราะเป็นเรื่องบันทึกที่มีตัวละครซึ่งเป็นพระเจ้าแผ่นดินดำเนินเรื่องตลอด การเรียกพระนามจริงจึงเป็นการสะดวกในการติดตามเนื้อเรื่องและไม่ก่อให้เกิดความสับสน ส่วนเอกสารทางราชการที่สำคัญ เช่น พระบรมราชโองการ พระราชดำริ จะมีการออกพระนามพระเจ้าแผ่นดินตามพระสุพรรณบัฏหรือย่อมาจากพระสุพรรณบัฏ อันเป็นพระนามที่ยาวประกอบด้วยถ้อยคำที่มีความไพเราะและมีความหมายในการเฉลิมพระเกียรติ ซึ่งได้รับแบบอย่างมาจากสมัยอยุธยา ถ้าเป็นเอกสารประเภทจดหมายเหตุ เมื่อกล่าวถึงพระเจ้าแผ่นดินจะใช้คำอื่นแทนการเรียกพระนามจริง ทั้งนี้ อาจเพราะพระนามพระเจ้าแผ่นดินเป็นสิ่งที่ศักดิ์สิทธิ์ไม่สมควรนำมาเรียก ถ้าเรียกถือว่าเป็นการหมิ่นพระบรมเดชานุภาพ และอาจเป็นด้วยพระเจ้าแผ่นดินในสมัยนั้นยังไม่มีพระนามเฉพาะจึงต้องใช้คำอื่นแทน

2) การเปรียบเทียบการเรียกพระนามพระอัครมเหสี

ตาราง 10 การเปรียบเทียบการเรียกพระนามพระอัครมเหสีในวรรณกรรมแปลกับเอกสารทางราชการ

การใช้ในวรรณกรรมแปล	การใช้ในเอกสารทางราชการ
2.1) เรียกพระนามตามที่ได้รับแต่งตั้ง เช่น นางสิริ มายา 2.2) เมื่อได้รับแต่งตั้ง กงเรียกตามพระนามเดิม เช่น นางงอซี	2.1) ใช้คำอื่นแทนการออกพระนาม เช่น เจ้าหอกลาง 2.2) เรียกพระนามตามที่ได้รับแต่งตั้ง เช่น เจ้าประทุม

ในวรรณกรรมแปลพบว่าการกล่าวถึงพระอัคมเหลืมากกว่าในเอกสารทางราชการ ทั้งนี้เพราะวรรณกรรมแปลมีการเล่าเรื่องเป็นลำดับเหตุการณ์จึงมีการกล่าวถึงพระอัคมเหลืแต่ก็ไม่ใช้กล่าวถึงอย่างสม่ำเสมอเพราะเป็นตัวละครที่ไม่ได้มีบทบาทมาก การเรียกนามจึงใช้คำธรรมดาไม่ได้ยกย่องให้เป็น “เจ้า” ซึ่งจะแตกต่างจากในเอกสารทางราชการที่จะมีการแสดงความยกย่องให้เป็น “เจ้า” แต่ก็ไม่ได้มีการกล่าวถึงมากไปกว่าในวรรณกรรมแปล ทั้งนี้อาจเป็นด้วยเรื่องที่ยื่นทักในเอกสารทางราชการเป็นเรื่องการปกครอง การพระราชพิธี เป็นต้น และผู้ที่ย่นทักก็มีความเป็นไปได้ในพระราชสำนักฝ่ายในนั้นจะต้องเป็นผู้ใกล้ชิด ดังนั้นจึงมีการกล่าวถึงพระอัคมเหลืไม่มากนัก

3) การเปรียบเทียบการเรียกพระนามพระบรมวงศานุวงศ์

ตาราง 11 การเปรียบเทียบการเรียกพระนามพระบรมวงศานุวงศ์ในวรรณกรรมแปลกับเอกสารทางราชการ

การใช้ในวรรณกรรมแปล	การใช้ในเอกสารทางราชการ
3.1) เมื่อได้รับแต่งตั้งแล้วยังคงเรียกพระนามตามเดิม เช่น โจฬี ได้รับแต่งตั้งเป็น เจ้าชู้คงเรียกว่า โจฬี	3.1) เมื่อได้รับแต่งตั้งแล้วเรียกตามพระนามใหม่ เช่น พระองค์เจ้าสุพันธุวงศ์ ได้รับแต่งตั้งเป็น กรมขุน และได้รับพระราชทานนามใหม่ เป็น กรมขุนกษัตราธิบดี
3.2) เรียกตามพระนามใหม่ที่ได้รับพระราชทาน เช่น มังสุธรรมนิจักร ได้รับพระราชทานนามใหม่ว่า พญาน้อย	3.2) มีการบอกพระสกุลยศ พระอิสริยยศ นำหน้าพระนาม เช่น พระเจ้าลูกเธอ พระองค์เจ้าดารากร

จากการเปรียบเทียบการเรียกพระนามพระบรมวงศานุวงศ์พบว่าในวรรณกรรมแปลมีการเรียกที่แตกต่างจากการเรียกในเอกสารทางราชการ คือ ในวรรณกรรมแปลจะเรียกพระนามโดยไม่มีคำนำพระนามหรือมีแต่ก็ไม่ได้ออกว่าเจ้านายพระองค์นี้ดำรงพระยศใด ในขณะที่เอกสารทางราชการจะมีการบอกยศ ซึ่งเป็นการแสดงให้เห็นว่าในการเรียกพระนามพระบรมวงศานุวงศ์เป็นการเรียกด้วยความเคารพ แต่ในวรรณกรรมแปลการเรียกพระนามพระบรมวงศานุวงศ์เป็นการเรียกตัวละครตัวหนึ่งเท่านั้นจึงไม่ได้ให้ความสำคัญเท่าการเรียกเจ้านายดังที่ปรากฏในเอกสารทางราชการ

2.2 การเปรียบเทียบการใช้สรพนามราชาศัพท์ในวรรณกรรมแปลกับเอกสารทางราชการสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช

การเปรียบเทียบการใช้สรพนามราชาศัพท์จะศึกษาในด้านต่อไปนี้

2.2.1 การเปรียบเทียบการใช้สรพนามในบทสนทนา

2.2.2 การเปรียบเทียบการใช้สรพนามในการเขียนหนังสือ

2.2.1 การเปรียบเทียบการใช้สรพนามในบทสนทนา

ก. สรพนามบุรุษที่ 1 ในวรรณกรรมแปลมี คำว่า กู ข้า ข้าเฝ้า ข้าพเจ้า รูป เรา อาตมาภาพหรืออาตมาภาพ คำเรียกเครือญาติว่า ป้า โยม สำหรับเอกสารทางราชการพบว่า มี 1 คำ คือคำว่า กู

1) การใช้สรพนามบุรุษที่ 1 ในวรรณกรรมแปลกับเอกสารทางราชการที่เหมือนกัน พบว่ามี 1 คำ คือคำว่า กู ซึ่งมีการใช้ดังนี้

ตาราง 12 การเปรียบเทียบการใช้สรพนามบุรุษที่ 1 ในวรรณกรรมแปลกับเอกสารทางราชการที่เหมือนกัน

สรพนามบุรุษที่ 1	การใช้ในวรรณกรรมแปล	การใช้ในเอกสารทางราชการ
กู	พระเจ้าแผ่นดินทรงใช้กับขุนนางและข้าราชการบริพาร ในกรณีต่อไปนี้ 1.1) ใช้เมื่อแสดงความโกรธ 1.2) ใช้ทั่วไปโดยไม่แสดงอารมณ์ใดๆ	พระเจ้าแผ่นดินทรงใช้กับพระบรมวงศานุวงศ์โดยไม่แสดงอารมณ์ใดๆ

2) การใช้สรพนามบุรุษที่ 1 ในวรรณกรรมแปลกับเอกสารทางราชการที่ต่างกัน มีดังนี้

สรพนามบุรุษที่ 1	การใช้ในวรรณกรรมแปล
ข้า	- พระเจ้าแผ่นดินทรงใช้เมื่อตรัสแก่พระบรมวงศานุวงศ์ - พระบรมวงศานุวงศ์ทรงใช้เมื่อตรัสแก่พระบรมวงศานุวงศ์ พระภิกษุ
ข้าเฝ้า	- ขุนนางผู้ใหญ่ใช้ทูลพระบรมวงศานุวงศ์ (เฉพาะวรรณกรรมแปลของมอญ)

ข้าพเจ้า	- พระเจ้าแผ่นดินทรงใช้เมื่อตรัสแก่เทพยดา พระบรมวงศานุวงศ์ผู้ใหญ่ - พระบรมวงศานุวงศ์ใช้เมื่อกราบทูลพระเจ้าแผ่นดิน - ขุนนาง ข้าราชการบริพาร สามัญชน ในกราบทูลพระเจ้าแผ่นดิน และทูลพระบรมวงศานุวงศ์
รูปเรา	- พระภิกษุใช้กราบทูลพระเจ้าแผ่นดิน และทูลพระบรมวงศานุวงศ์ - พระเจ้าแผ่นดินทรงใช้เมื่อตรัสแก่พระบรมวงศานุวงศ์ ขุนนาง และสามัญชน - พระบรมวงศานุวงศ์ทรงใช้เมื่อตรัสแก่พระบรมวงศานุวงศ์ และขุนนาง
อาคมภาพ(อาตมาภาพ)	- พระภิกษุกราบทูลพระเจ้าแผ่นดิน และทูลพระบรมวงศานุวงศ์
ข้า	- พระบรมวงศานุวงศ์ผู้ใหญ่ใช้ตรัสแก่พระบรมวงศานุวงศ์ผู้น้อย
โยม	- พระเจ้าแผ่นดินและพระบรมวงศานุวงศ์ใช้เมื่อตรัสแก่พระภิกษุ

ข. การใช้สรรพนามบุรุษที่ 2 ในวรรณกรรมแปลมีคำว่า เจ้า ชีตัน ตัว ได้อ้อง ท่าน บพิตร พระชีตัน พระบาท พระผู้เป็นเจ้า พระองค์เจ้า มหาบพิตร มิ่ง สุ เอ็ง คำเรียก เครือญาติว่า พี่ พี่นาง หลาน สำหรับเอกสารทางราชการมี 1 คำ คือคำว่า เจ้า

1) การใช้สรรพนามบุรุษที่ 2 ในวรรณกรรมแปลกับเอกสารทางราชการที่เหมือนกัน พบว่ามีการใช้เหมือนกัน 1 คำ คือคำว่า “เจ้า” มีการใช้ดังนี้

ตาราง 13 การเปรียบเทียบการใช้สรรพนามบุรุษที่ 2 ในวรรณกรรมแปลกับเอกสารทางราชการที่เหมือนกัน

สรรพนามบุรุษที่ 2	การใช้ในวรรณกรรมแปล	การใช้ในเอกสารทางราชการ
เจ้า	- พระเจ้าแผ่นดินทรงใช้แทนพระบรมวงศานุวงศ์ ขุนนาง - พระบรมวงศานุวงศ์ทรงใช้แทนพระบรมวงศานุวงศ์ผู้น้อย	พระเจ้าแผ่นดินทรงใช้แทนพระบรมวงศานุวงศ์ผู้น้อย

2) การใช้สรพนามบุรุษที่ 2 ในวรรณกรรมแปลกับเอกสารทางราชการที่แตกต่างกัน พบว่ามีใช้เฉพาะในวรรณกรรม มีดังนี้

สรพนามบุรุษที่ 2	การใช้ในวรรณกรรมแปล
ชีตัน	- พระบรมวงศานุวงศ์ทรงใช้แทนพระภิกษุ
ตัว	- พระเจ้าแผ่นดินทรงใช้แทนขุนนางเมื่อทรงพระพิโรธ - พระบรมวงศานุวงศ์ทรงใช้แทนขุนนางเมื่อไม่พอพระทัย
ท่าน	- พระเจ้าแผ่นดิน พระบรมวงศานุวงศ์ทรงใช้แทนบรมวงศานุวงศ์ ขุนนาง สามัญชน - ขุนนาง สามัญชนใช้แทนพระนาม พระบรมวงศานุวงศ์
บพิตร	- พระภิกษุใช้แทนพระนามพระเจ้าแผ่นดิน พระบรมวงศานุวงศ์
พระชีตัน	- พระเจ้าแผ่นดิน พระบรมวงศานุวงศ์ทรงใช้แทนพระภิกษุ
พระบาท	- ขุนนางใช้แทนพระนามพระบรมวงศานุวงศ์
พระผู้เป็นเจ้า	- พระเจ้าแผ่นดินใช้แทนนามพระภิกษุ
พระองค์	- เทพดา พระบรมวงศานุวงศ์ พระภิกษุ ขุนนาง สามัญชนใช้แทน พระนามพระเจ้าแผ่นดิน - พระบรมวงศานุวงศ์ และข้าราชการบริพารใช้แทนพระนาม พระบรมวงศานุวงศ์
พระองค์เจ้า	- ขุนนางใช้แทนพระนามพระเจ้าแผ่นดิน
มหาบพิตร	- พระภิกษุใช้แทนพระนามพระเจ้าแผ่นดิน
มิ่ง	- พระเจ้าแผ่นดินทรงใช้แทนพระบรมวงศานุวงศ์เมื่อทรงพระพิโรธ - พระบรมวงศานุวงศ์ทรงใช้แทนข้าราชการบริพารโดยไม่แสดงอารมณ์ใด ๆ
สู	- พระบรมวงศานุวงศ์ทรงใช้แทนผู้น้อย
เอ็ง	- พระเจ้าแผ่นดินทรงใช้แทนขุนนางเมื่อทรงพระพิโรธ - พระเจ้าแผ่นดิน พระบรมวงศานุวงศ์ทรงใช้แทนสามัญชนโดยไม่ได้ แสดงอารมณ์ใด ๆ
พี่	- พระบรมวงศานุวงศ์ผู้น้องทรงใช้แทนพระนามพระบรมวงศานุวงศ์พี่
พี่น้อง	- พระเจ้าแผ่นดินทรงใช้แทนพระนามพระเชษฐภคินี
หลาน	- พระเจ้าแผ่นดินทรงใช้แทนพระนามพระนัดดา
ได้ต้อง	- ขุนนาง และสามัญชนใช้แทนพระนามพระเจ้าแผ่นดิน (เฉพาะวรรณกรรมแปลของจีน)

ค. การใช้สรรพนามบุรุษที่ 3 ในวรรณกรรมแปล คำว่า เขา ท่าน เธอ นาง นางพญา พระเจ้าอยู่หัว พระเป็นเจ้า พระผู้เป็นเจ้า พระองค์ มัน สำหรับในเอกสารทางราชการ มี 1 คำ คือ คำว่า เธอ

1) การใช้สรรพนามบุรุษที่ 3 ในวรรณกรรมแปลกับเอกสารทางราชการที่เหมือนกัน พบว่ามีการใช้เหมือนกัน 1 คำ คือคำว่า “เธอ” มีการใช้ดังนี้

ตาราง 14 การเปรียบเทียบการใช้สรรพนามบุรุษที่ 3 ในวรรณกรรมแปลกับเอกสารทางราชการที่เหมือนกัน

สรรพนามบุรุษที่ 3	การใช้ในวรรณกรรมแปล	การใช้ในเอกสารทางราชการ
เธอ	- พระเจ้าแผ่นดินทรงใช้เมื่อกล่าวถึง พระภิกษุ	พระบรมวงศานุวงศ์ทรงใช้เมื่อ กล่าวถึงพระบรมวงศานุวงศ์

2) การใช้สรรพนามบุรุษที่ 3 ในวรรณกรรมแปลกับเอกสารทางราชการที่ต่างกัน ที่พบว่ามีการใช้เฉพาะในวรรณกรรมแปล มีดังนี้

สรรพนามบุรุษที่ 2	การใช้ในวรรณกรรมแปล
เขา	- พระเจ้าแผ่นดินตรัสกล่าวถึงพระเจ้าแผ่นดินขุนนาง - พระบรมวงศานุวงศ์ตรัสถึงพระบรมวงศานุวงศ์
ท่าน	- พระบรมวงศานุวงศ์ ขุนนาง ใช้เมื่อกล่าวถึง พระเจ้าแผ่นดิน - สามเณรใช้เมื่อกล่าวถึงพระบรมวงศานุวงศ์
นาง	- พระเจ้าแผ่นดิน ตรัสกล่าวถึง พระอัครมเหสี
นางพญา	- ขุนนาง พระภิกษุ ใช้เมื่อกล่าวถึงพระอัครมเหสี
พระเจ้าอยู่หัว	- ขุนนาง ใช้กล่าวถึงพระเจ้าแผ่นดิน
พระเป็นเจ้า	- ข้าราชการบริพารใช้กล่าวถึง พระเจ้าแผ่นดิน
พระผู้เป็นเจ้า	- ขุนนางใช้กล่าวถึงพระเจ้าแผ่นดิน
พระองค์	- พระเจ้าแผ่นดินควรใช้เมื่อกล่าวถึงพระเจ้าแผ่นดิน - พระภิกษุ ขุนนาง ใช้เมื่อกล่าวถึงพระบรมวงศานุวงศ์
มัน	- พระเจ้าแผ่นดินทรงใช้เมื่อกล่าวถึง พระบรมวงศานุวงศ์ ข้าราชการบริพาร และสามัญชน ในกรณีที่ทรงพระพิโรธ และใช้ โดยทั่วไปไม่แสดงอารมณ์ใด ๆ

จากการเปรียบเทียบการใช้สรรพนามราชาศัพท์ในบทสนทนา จะเห็นว่า ในวรรณกรรมแปลมีการใช้สรรพนามบุรุษที่ 1, 2, 3 มากกว่าในเอกสารทางราชการ ทั้งนี้เพราะ วรรณกรรมแปลเป็นเรื่องบันเทิงคดีซึ่งใช้บทสนทนาของตัวละครในการดำเนินเรื่อง อีกทั้งตัวละคร ประกอบด้วยบุคคลหลายระดับ การใช้สรรพนามจึงมีการใช้อย่างหลากหลายเพื่อให้สอดคล้องกับเนื้อเรื่อง อารมณ์ของตัวละคร เช่น เมื่อพระเจ้าแผ่นดินทรงพระพิโรธ มีการใช้สรรพนามแทนพระองค์ว่า “กู” ผู้ที่ตรัสด้วยทรงใช้ “มึง” และผู้ที่กล่าวถึงใช้ “มัน” แต่ถ้าทรงใช้ในเหตุการณ์ปกติจะใช้ สรรพนามแทนพระองค์ว่า “ข้า ข้าพเจ้า, เรา” ผู้ที่ตรัสด้วยทรงใช้ “เจ้า หรือ ท่าน” และผู้ที่ ทรงกล่าวถึงใช้ “เขา” เป็นต้น สำหรับในเอกสารทางราชการพบว่าการใช้สรรพนามราชาศัพท์ ในบทสนทนาน้อยมาก อาจเป็นด้วยเอกสารทางราชการเป็นเรื่องของการเมือง การปกครอง จึง ต้องมีการบันทึกอย่างระมัดระวังเป็นพิเศษ ส่วนจดหมายเหตุความทรงจำของกรมหลวงนรินทรเทวี ซึ่งเป็นการบันทึกส่วนพระองค์ และทรงเป็นผู้รับใช้ใกล้ชิด จึงมีการใช้สรรพนามธรรมดาในการ เล่าเรื่องบ้างเป็นบางครั้ง

2.2.2 การเปรียบเทียบการใช้สรรพนามในการเขียนหนังสือ

ก. การใช้สรรพนามแทนตัวผู้ส่งหนังสือ ในวรรณกรรมแปลมีคำว่า ข้าพเจ้า ข้าพระพุทธเจ้า คำเรียกเครือญาติว่า ป้า ส่วนในเอกสารทางราชการมีคำว่า ข้าพเจ้า ข้าพระพุทธเจ้า เรา

การใช้สรรพนามแทนตัวผู้ส่งหนังสือในวรรณกรรมแปลกับเอกสารทาง ราชการที่เหมือนกัน พบว่ามีคำว่า ข้าพเจ้า ข้าพระพุทธเจ้า เรา ซึ่งมีการใช้ดังนี้

ตาราง 15 การเปรียบเทียบการใช้สรรพนามแทนตัวผู้ส่งหนังสือในวรรณกรรมแปลกับเอกสาร ทางราชการที่เหมือนกัน

สรรพนามผู้ส่งหนังสือ	การใช้ในวรรณกรรมแปล	การใช้ในเอกสารทางราชการ
ข้าพเจ้า	- พระเจ้าแผ่นดิน พระบรมวงศานุวงศ์ ทรงมีหนังสือถึงพระเจ้าแผ่นดิน - ขุนนางส่งหนังสือถวายพระเจ้าแผ่นดิน - พระบรมวงศานุวงศ์ทรงมีหนังสือ ถึงพระบรมวงศานุวงศ์	- ผู้น้อยมีหนังสือถวายพระเจ้าแผ่นดิน
ข้าพระพุทธเจ้า	- ขุนนางมีหนังสือถวายพระเจ้าแผ่นดิน	- ผู้น้อยมีหนังสือถึงพระเจ้าแผ่นดิน

ตาราง 15 (ต่อ)

สรรพนามผู้ส่งหนังสือ	การใช้ในวรรณกรรมแปล	การใช้ในเอกสารทางราชการ
เรา	- พระเจ้าแผ่นดินทรงมีหนังสือถึงขุนนาง - ขุนนางมีหนังสือถวายพระเจ้าแผ่นดิน	- พระเจ้าแผ่นดินทรงมีหนังสือถึงพระเจ้าแผ่นดิน

2) การใช้สรรพนามแทนผู้ส่งหนังสือในวรรณกรรมแปลกับเอกสารทางราชการที่ต่างกัน พบว่าในวรรณกรรมแปลมีการใช้สรรพนามแทนผู้ส่งหนังสือต่างจากเอกสารทางราชการโดยใช้คำเรียกเครือญาติคำว่า “ป้า” เมื่อพระบรมวงศานุวงศ์ผู้ใหญ่ทรงพระอักษรถึงพระบรมวงศานุวงศ์ผู้น้อย ส่วนในเอกสารทางราชการไม่มีการใช้คำเรียกเครือญาติเป็นสรรพนามแทนผู้ส่ง

ข. การใช้สรรพนามแทนตัวผู้รับหนังสือ ในวรรณกรรมแปลพบว่ามีคำว่า ท่าน พระองค์ ได้อ๋อง เจ้า ได้ฝ่าพระบาท ฝ่าพระบาท พระเจ้าอยู่หัว พระเป็นเจ้า สมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัว คำเรียกเครือญาติว่า พระเจ้าน้า พระเจ้าพี่ พระเชษฐา พระเชษฐาธิราชเจ้า พระเจ้าลุง พระเจ้าป้า หลาน ส่วนในเอกสารทางราชการไม่พบว่ามีการใช้สรรพนามแทนตัวผู้รับ

การใช้สรรพนามแทนตัวผู้รับหนังสือ ในวรรณกรรมแปล มีลักษณะการใช้ดังนี้

สรรพนามผู้รับหนังสือ	การใช้ในวรรณกรรมแปล
ท่าน, พระองค์, ได้อ๋อง, พระเจ้าฟ้า พระเจ้าพี่, พระเชษฐา พระเชษฐาธิราช, พระเชษฐาธิราชเจ้า เจ้า ,หลาน	พระเจ้าแผ่นดินทรงใช้แทนพระเจ้าแผ่นดิน
ท่าน	พระเจ้าแผ่นดินทรงใช้แทนขุนนาง
พระเจ้าลุง	พระบรมวงศานุวงศ์ทรงใช้กับพระเจ้าแผ่นดิน
ท่าน, เจ้า, หลาน	พระเจ้าแผ่นดินทรงใช้แทนพระเจ้าแผ่นดิน

สรพนามผู้รับหนังสือ

พระเจ้าป้า
พระองค์, ได้ฝ่าพระบาท,
ฝ่าพระบาท, พระเจ้าอยู่หัว,
พระเป็นเจ้า,
สมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัว

การใช้ในวรรณกรรมแปล

พระบรมวงศานุวงศ์ผู้น้อยทรงใช้กับพระบรมวงศานุวงศ์ผู้ใหญ่

ขุนนางใช้เมื่อแต่งหนังสือกราบทูลพระเจ้าแผ่นดิน

ค. การใช้สรพนามแทนผู้ที่กล่าวถึง ในวรรณกรรมแปลพบมีคำว่า ท่าน พระองค์ ส่วนในเอกสารทางราชการ มีคำว่า ท่าน พระองค์ มัน ล้นเกล้าล้นกระหม่อม สมเด็จพระบรมพิตรพระพุทธเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัว พระเจ้าอยู่หัว พระผู้เป็นเจ้า

1) การใช้สรพนามแทนผู้ที่กล่าวถึงในวรรณกรรมแปลกับเอกสารทางราชการที่เหมือนกัน พบว่ามีคำว่า ท่าน พระองค์ มีการใช้ดังนี้

ตาราง 16 การเปรียบเทียบการใช้สรพนามแทนผู้ที่กล่าวถึงในวรรณกรรมแปลกับเอกสารทางราชการที่เหมือนกัน

สรพนามผู้ที่กล่าวถึง	การใช้ในวรรณกรรมแปล	การใช้ในเอกสารทางราชการ
ท่าน	- พระเจ้าแผ่นดินทรงใช้กล่าวถึง พระเจ้าแผ่นดิน	- พระเจ้าแผ่นดินทรงใช้กล่าวถึง พระบรมวงศานุวงศ์ผู้ใหญ่
พระองค์	- พระเจ้าแผ่นดินทรงใช้กล่าวถึง พระพุทธเจ้า	- ผู้น้อยใช้เมื่อกล่าวถึง พระเจ้าแผ่นดิน - ผู้น้อยใช้เมื่อกล่าวถึง พระเจ้าแผ่นดิน

2) การใช้สรพนามแทนผู้ที่กล่าวถึงในวรรณกรรมแปลกับเอกสารทางราชการที่ต่างกัน พบว่ามีใช้เฉพาะในเอกสารทางราชการ ดังนี้

สรรพนามผู้ที่กล่าวถึง**การใช้ในเอกสารทางราชการ**

มัน

- พระเจ้าแผ่นดินทรงใช้เมื่อกล่าวถึงสามัญชน

ล้นเกล้าล้นกระหม่อม,

สมเด็จพระบรมบพิตร

พระพุทธเจ้าอยู่หัว

สมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัว

พระเจ้าอยู่หัว

พระผู้เป็นเจ้า

ผู้น้อยใช้เมื่อกล่าวถึงพระเจ้าแผ่นดิน

จากการเปรียบเทียบการใช้สรรพนามในการเขียนหนังสือ ในวรรณกรรมแปล กับเอกสารทางราชการ พบว่าการใช้สรรพนามแทนผู้ส่งในวรรณกรรมแปลและเอกสารทางราชการ ส่วนใหญ่ใช้คำเหมือนกัน จะมีที่แตกต่างกันคือในวรรณกรรมแปลมีการใช้คำเรียกเครือญาติเป็นคำสรรพนามแทนผู้ส่งและผู้รับหนังสือ ส่วนเอกสารทางราชการไม่พบว่ามีการใช้คำเรียกเครือญาติเป็นคำสรรพนาม อาจเพราะเอกสารทางราชการจะกล่าวถึงพระเจ้าแผ่นดินเป็นส่วนใหญ่ ในขณะที่วรรณกรรมแปลมีตัวละครจำนวนมากและเป็นบุคคลหลายระดับ การใช้คำเรียกเครือญาติจึงเป็นการใช้ให้สอดคล้องกับเนื้อเรื่องที่มียุทธสนทนาโต้ตอบระหว่างกัน

ในวรรณกรรมแปลจะมีการใช้สรรพนามในลักษณะของการหลាកคำ เช่น เมื่อพระเจ้าแผ่นดินเป็นผู้รับหนังสือจะใช้คำแทนพระองค์ว่า “พระองค์ ได้ฝ่าพระบาท พระเป็นเจ้า พระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัว” ทั้งนี้เพราะวรรณกรรมแปลเป็นเรื่องที่จะต้องนำเสนอความเพลิดเพลินแก่ผู้อ่าน การใช้คำสรรพนามซ้ำ ๆ หรือคำที่เป็นทางการจึงขัดกับจุดมุ่งหมายของวรรณกรรมแปลที่มุ่งเสนอความบันเทิง ผู้แปลจึงใช้การหลាកคำสรรพนามแทนการใช้คำซ้ำ ๆ สำหรับในเอกสารทางราชการมีการหลាកคำเหมือนกันแต่น้อย ทั้งนี้เพราะลักษณะของเรื่องไม่เอื้อให้มีการใช้

การใช้สรรพนามแทนผู้รับหนังสือในเอกสารทางราชการไม่พบว่ามีการใช้ทั้งนี้ เพราะเอกสารทางราชการเป็นการบันทึกข้อรับสั่งของพระเจ้าแผ่นดินซึ่งจะไม่มีผู้รับ และถ้าเป็นพระราชสาส์นจะใช้การเรียกพระนามแทนการใช้สรรพนามราชาศัพท์

สำหรับการใช้สรรพนามแทนผู้ที่กล่าวถึงจะพบว่าในวรรณกรรมแปลมีการใช้น้อยกว่าในเอกสารทางราชการ ทั้งนี้เป็นความเกี่ยวเนื่องมาจากการที่วรรณกรรมแปลสามารถใช้สรรพนามแทนผู้รับได้ ในขณะที่เอกสารทางราชการไม่มีการใช้ เนื่องด้วยไม่มีผู้รับเนื้อความเป็นการบันทึกเรื่องราวราชการเพียงด้านเดียว ไม่มีการตอบรับสั่งเหมือนวรรณกรรมแปล ดังนั้นสรรพนาม

แทนผู้รับในวรรณกรรมแปลจึงเปลี่ยนเป็นสรรพนามแทนผู้ที่กล่าวถึง ซึ่งเมื่อนำคำแทนผู้รับในวรรณกรรมแปลกับคำสรรพนามแทนผู้ที่กล่าวถึงในเอกสารทางราชการมาเปรียบเทียบจะเห็นว่ามีบางคำที่ใช้เหมือนกัน เช่นคำว่า พระเจ้าอยู่หัว พระผู้เป็นเจ้า สมเด็จพระพุทธิเจ้าอยู่หัว

การใช้สรรพนามในวรรณกรรมแปลเมื่อนำมาเปรียบเทียบกับเอกสารทางราชการจะเห็นว่าในวรรณกรรมแปลมีการใช้สรรพนามบางคำเหมือนกับในเอกสารทางราชการ และมีลักษณะการใช้เฉพาะคือ การใช้คำเรียกเครือญาติ และการหลกคำสรรพนาม

2.3 การเปรียบเทียบการใช้ลักษณนามราชาศัพท์ในวรรณกรรมแปลกับเอกสารทางราชการสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช

การเปรียบเทียบการใช้ลักษณนามราชาศัพท์จะศึกษาในด้านต่อไปนี้

2.3.1 การเปรียบเทียบการจำแนกลักษณนามราชาศัพท์ตามคุณสมบัติของสิ่งต่าง ๆ ที่ลักษณนามไปขยาย

2.3.2 การเปรียบเทียบวิธีใช้ลักษณนามราชาศัพท์

2.3.1 การเปรียบเทียบการจำแนกลักษณนามราชาศัพท์ตามคุณสมบัติของสิ่งต่าง ๆ ที่ลักษณนามไปขยาย

ในวรรณกรรมแปลและเอกสารทางราชการจำแนกลักษณนามได้ 2 ประเภท คือ ประเภทที่ใช้กับสิ่งมีชีวิต และประเภทที่ใช้กับสิ่งไม่มีชีวิต

ก. ประเภทที่ใช้กับสิ่งมีชีวิต ในวรรณกรรมแปลมีคำว่า พระองค์ องค์ ในเอกสารทางราชการมีคำว่า เชือก พระองค์ องค์

1) การใช้ลักษณนามราชาศัพท์ในวรรณกรรมแปลกับเอกสารทางราชการที่เหมือนกัน พบว่ามี 2 คำ คือคำว่า พระองค์ องค์ ซึ่งมีการใช้ดังนี้

<u>ลักษณนามราชาศัพท์</u>	<u>การใช้ในวรรณกรรมแปลและเอกสารทางราชการ</u>
พระองค์	-ใช้เป็นลักษณนามของพระพุทธเจ้า พระเจ้าแผ่นดิน และพระบรมวงศานุวงศ์
องค์	-ใช้เป็นลักษณนามของพระเจ้าแผ่นดิน และพระบรมวงศานุวงศ์

2) การใช้ลักษณนามราชาศัพท์ ในวรรณกรรมแปลกับเอกสารทางราชการที่ต่างกัน พบว่ามีเฉพาะในเอกสารทางราชการ 1 คำ คือคำว่า “เชือก” ใช้เป็นลักษณนามของช้างพระที่นั่ง

ข. ประเภทที่ใช้กับสิ่งไม่มีชีวิต ในวรรณกรรมแปลมีคำว่า คัน ผืน วง สำหรับ องค์ อัน ส่วนในเอกสารทางราชการมีคำว่า คัน ฉบับ พระองค์ แผ่น ลำ สำหรับ สิ่ง องค์ และการใช้คำนามเป็นลักษณนามราชาศัพท์

1) การใช้ลักษณนามราชาศัพท์ในวรรณกรรมแปลกับเอกสารทางราชการที่เหมือนกัน พบว่ามีคำว่า คัน สำหรับ องค์ ซึ่งมีการใช้ดังนี้

ลักษณนามราชาศัพท์	การใช้ในวรรณกรรมแปลและเอกสารทางราชการ
คัน	ใช้เป็นลักษณนามของเครื่องใช้ที่มีด้ามถือ เช่น ฉัตร กลด
สำหรับ	ใช้เป็นลักษณนามของที่นั่งเป็นชุด เช่น เครื่องควา เครื่องหวาน
องค์	ใช้เป็นลักษณนามของเครื่องใช้สอย เช่น พานพระศรี พระแสง

คำว่า “องค์” ในวรรณกรรมแปลยังพบว่าใช้เป็นลักษณนามของพระนาม ส่วนในเอกสารทางราชการ นอกจากจะใช้เป็นลักษณนามของเครื่องใช้เช่นเดียวกับในวรรณกรรมแปลแล้ว ยังพบว่าใช้เป็นลักษณนามของพระพุทธรูป เครื่องประดับ ราชพาหนะทรง และอวัยวะ

2) การใช้ลักษณนามราชาศัพท์ในวรรณกรรมแปลกับเอกสารทางราชการที่ต่างกัน พบว่ามีการใช้ลักษณนามราชาศัพท์เฉพาะในวรรณกรรมแปล ดังนี้

ลักษณนามราชาศัพท์	การใช้ในวรรณกรรมแปล
ผืน	ใช้บอกลักษณะผ้าหรือสิ่งที่แบนเป็นแผ่น เช่น ฉลองพระองค์ครุย
วง	ใช้บอกลักษณะสิ่งที่กลม เช่น พระตำรงค์
อัน	ใช้บอกลักษณนามของที่อยู่อาศัย เช่น พระตำหนัก และใช้เป็นลักษณนามของพระนาม

การใช้ลักษณนามที่พบเฉพาะในเอกสารทางราชการมีดังนี้

ลักษณนามราชาศัพท์

การใช้ในเอกสารทางราชการ

ฉบับ	- ใช้เป็นลักษณนามของหนังสือ เช่น พระราชสาส์น
พระองค์	- ใช้เป็นลักษณนามของ พระบรมสารีริกธาตุ พระพุทธรูป
แผ่น	- ใช้เป็นลักษณนามของสิ่งที่มีลักษณะแบน ๆ เช่น ราชวัติ
ลำ	- ใช้เป็นลักษณนามของสิ่งที่ยาวกลม หรือคล้ายคลึง เช่น เรือพระที่นั่ง
สิ่ง	- ใช้เป็นลักษณนามสิ่งของต่าง ๆ ที่นำมารวมกัน

การใช้นามราชาศัพท์มาเป็นลักษณนามของราชาศัพท์ เช่น พระเกล้า 2 พระเกล้า

2.3.2 การเปรียบเทียบวิธีใช้ลักษณนามราชาศัพท์

ก. วิธีการใช้ลักษณนามราชาศัพท์ในวรรณกรรมแปลกับเอกสารทางราชการ
ที่เหมือนกันมี 2 วิธี คือ

- 1) ใช้ลักษณนามไว้ท้ายคำบอกจำนวนนับ เช่น พระราชกุมาร 3 พระองค์
- 2) ใช้ลักษณนามไว้หน้าคำบอกจำนวนนับเป็นจำนวนหนึ่ง เช่น พระราชกุมารองค์หนึ่ง พระเสวตฉัตรคันหนึ่ง

ข. วิธีการใช้ลักษณนามราชาศัพท์ในวรรณกรรมแปลกับเอกสารทางราชการ
ที่ต่างกัน มีดังนี้

- 1) ในวรรณกรรมแปลพบว่ามีวิธีการใช้ลักษณนามราชาศัพท์ที่แตกต่างจากในเอกสารทางราชการ 2 วิธีดังนี้

1.1) การใช้ลักษณนามไว้หน้าคำคุณศัพท์บอกความเฉพาะเจาะจงคำว่า “นี้” เช่น พระนามองค์นี้ พระนามอันนี้

1.2) การละลักษณนามและใช้คำนามตามหลังจำนวนนับ เช่น สองกษัตริย์ สามอ๋อง

- 2) ในเอกสารทางราชการมีวิธีการใช้ลักษณนามที่แตกต่างจากวรรณกรรมแปล คือ เมื่อกล่าวถึงนามราชาศัพท์หลายสิ่ง และแต่ละสิ่งมีคำบอกจำนวนนับจะยังไม่ใช้ลักษณนามแต่จะบอกลักษณนามเมื่อรวมจำนวนสิ่งของแล้ว โดยใช้ลักษณนามว่า “สิ่ง”

จากการเปรียบเทียบการใช้ลักษณะนามราชาศัพท์ในวรรณกรรมแปลกับเอกสารทางราชการ จะเห็นว่าในเอกสารทางราชการมีการใช้ลักษณะนามราชาศัพท์มากกว่าในวรรณกรรมแปล อาจเป็นเพราะเนื้อเรื่องส่วนใหญ่ในเอกสารทางราชการเป็นเรื่องการพระราชพิธี จึงมีการกล่าวถึงสิ่งของเครื่องใช้มากกว่าในวรรณกรรมแปล ส่วนคำที่นำมาใช้เป็นลักษณะนามราชาศัพท์ จะเห็นว่าเอกสารทางราชการมีการใช้อย่างเป็นระบบระเบียบในขณะที่วรรณกรรมแปลจะใช้คำปะปนกัน เช่น เมื่อกล่าวถึงพระนาม จะใช้ลักษณะนามว่า “องค์” บ้างใช้คำว่า “อัน” และเมื่อกล่าวถึงสิ่งของสำหรับพระเจ้าแผ่นดินจะใช้คำลักษณะนามธรรมดา เช่น ใช้ลักษณะนามของฉลองพระองค์ว่า “ผืน” ใช้ลักษณะนามของพระธำมรงค์ว่า “วง” ทั้งนี้อาจด้วยวรรณกรรมแปลเป็นเรื่องบันเทิงคดี ผู้แปลจึงไม่พิถีพิถันในด้านการใช้ลักษณะนามราชาศัพท์มากนัก แต่คงมีใช้บ้างเพื่อให้รู้ว่าเป็นสิ่งของพระเจ้าแผ่นดิน และการใช้ลักษณะนามธรรมดาก็ให้ผู้อ่านเห็นสิ่งของต่าง ๆ ได้ชัดเจนกว่า

2.4 การเปรียบเทียบการใช้กริยาราชศัพท์ในวรรณกรรมแปลกับเอกสารทางราชการสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช

การเปรียบเทียบการใช้กริยาราชศัพท์จะศึกษาในด้านต่อไปนี้

2.4.1 การเปรียบเทียบเมื่อพระเจ้าแผ่นดิน พระอัครมเหสี และพระบรมวงศานุวงศ์เป็นผู้ใช้กริยาราชศัพท์

2.4.2 การเปรียบเทียบเมื่อผู้น้อยเป็นผู้ใช้กริยาราชศัพท์กับพระเจ้าแผ่นดิน และพระบรมวงศานุวงศ์

2.4.1 การเปรียบเทียบเมื่อพระเจ้าแผ่นดิน พระอัครมเหสี และพระบรมวงศานุวงศ์เป็นผู้ใช้กริยาราชศัพท์

ก. การใช้กริยาราชศัพท์ที่เหมือนกัน มีดังนี้

1) การใช้กริยาราชศัพท์ที่มีรูปแตกต่างจากคำกริยาธรรมดา แต่ความหมายคงเดิม ซึ่งส่วนใหญ่รับมาจากภาษาต่างประเทศ เช่น คำภาษาเขมรคำว่า “ประทม, บันทม” คำภาษาสันสกฤตคำว่า “ประสูติ, สวรรคต” เป็นต้น

2) มีการปรุงแต่งกริยาราชศัพท์โดยการเติมคำที่รับมาจากภาษาเขมรคำว่า “ทรง, เสด็จ”

2.1) การเติม “ทรง”

2.1.1) การเติม “ทรง” หน้าคำนามธรรมดา หรือนามราชาศัพท์ “ทรง” จะมีความหมายเปลี่ยนไปตามนามที่ประกอบหลัง เช่น “ทรงศีล” มีความหมายว่า ถือศีล หรือ รักษาศีล “ทรงพระกรุณา” มีความหมายว่า มีความกรุณา “ทรงพระมาลา” มีความหมายว่า สวมหมวก เป็นต้น

2.1.2) การเติม “ทรง” หน้าคำกริยาธรรมดา หรือ กริยาราชศัพท์ กริยาหลักของเนื้อความคือคำที่ตามหลัง “ทรง” เช่น ทรงวาง ทรงฟัง ทรงผนวช เป็นต้น

3) ใช้คำกริยาธรรมดา คำว่า “มี” เติมหน้านามราชาศัพท์ที่มีความหมายว่า คำสั่งของพระเจ้าแผ่นดิน เช่น มีพระราชโองการ มีพระโองการสั่ง มีพระราชโองการตรัสสั่ง เป็นต้น

4) มีการใช้คำประสมที่เกิดจากการรวมคำมาใช้เป็นกริยาราชศัพท์ เช่น ทอดพระเนตร สิ้นพระชนม์ ต้องพระประสงค์ เป็นต้น

5) มีการใช้กริยาราชศัพท์เฉพาะบุคคลบางคำเหมือนกันคือ “มีพระราชโองการ, มีพระราชโองการสั่ง”

ข. การใช้กริยาราชศัพท์ที่แตกต่างกัน มีดังนี้

1) ในวรรณกรรมแปลมีการปรุงแต่งกริยาราชศัพท์โดยเติมคำที่รับมาจากภาษาเขมร คำว่า “ตรัส” หน้าคำกริยาธรรมดาที่มีความหมายเกี่ยวกับการพูด เช่น ตรัสถาม ตรัสเล่า ตรัสสัพยอก เป็นต้น

2) มีการใช้กริยาราชศัพท์เฉพาะบุคคลแตกต่างกัน ดังนี้

ตาราง 17 การใช้กริยาราชศัพท์เฉพาะบุคคลที่แตกต่างกัน

กริยา	การใช้ในวรรณกรรม	การใช้ในเอกสารทางราชการ
คำสั่งของพระเจ้าแผ่นดิน	มีพระราชโองการ, มีพระราชโองการถาม, มีพระราชโองการรับสั่ง, มีพระราชโองการสั่ง	มีพระราชโองการตรัสสั่ง, มีพระราชโองการรับสั่ง, มีพระราชโองการดำรัสเหนือเกล้าฯ สั่ง, มีพระราชโองการมานพระบัญชาสุรัสวดีสั่ง, มีพระราชโองการมานพระบัญชาสุรัสวดีเหนือเกล้าเหนือกระหม่อมสั่ง, มีพระราชบริหารดำรัสสั่ง, ทรงพระกรุณา

ตาราง 17 (ต่อ)

กริยา	การใช้ในวรรณกรรม	การใช้ในเอกสารทางราชการ
ตาย	“สวรรคต, สูสวรรคต, สิ้นพระชนม์” ใช้กับพระเจ้าแผ่นดิน “ถึงแก่พิราลัย, ถึงแก่สวรรคาลัย” ใช้กับ พระเจ้าแผ่นดิน และพระอัครมเหสี “ชวังคต” ใช้กับพระเจ้าแผ่นดิน และ พระบรมวงศานุวงศ์	“เสด็จสวรรคต” ใช้กับพระเจ้าแผ่นดิน และผู้ดำรงตำแหน่งกรมพระ ราชวังบวรสถานมงคล “เสด็จสู่สวรรคาลัย” ใช้กับ พระบรม วงศานุวงศ์ชั้นผู้ใหญ่ และใช้กับผู้ ดำรงตำแหน่งผู้ดำรงตำแหน่งกรม พระราชวังบวรสถานมงคล “ทิวังคต” ใช้กับพระอัครมเหสี พระ ราชชนนีของพระเจ้าแผ่นดินต่างเมือง “สิ้นพระชนม์” ใช้กับพระบรมวงศา นุวงศ์ทั่วไป

2.4.2 การเปรียบเทียบเมื่อน้อยเป็นผู้ใช้กริยาราชศัพท์กับพระเจ้าแผ่นดิน พระ อัครมเหสี และพระบรมวงศานุวงศ์

การใช้กริยาราชศัพท์ในวรรณกรรมแปลกับเอกสารทางราชการเมื่อน้อยใช้
กับพระเจ้าแผ่นดินหรือเจ้านายนั้น ส่วนใหญ่มีการใช้ที่เหมือนกัน เช่น การใช้คำที่มีความหมาย
ว่า พบ จะใช้กริยาราชศัพท์ว่า “เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท” หรือ “เฝ้า” คำว่า “ไหว้” ใช้
กริยาราชศัพท์ว่า “กราบถวายบังคม” เหมือนกัน คำว่า “ให้” ใช้กริยาราชศัพท์ว่า “ทูลเกล้าทูล
กระหม่อมถวาย” หรือ “ถวาย”

จากการเปรียบเทียบการใช้กริยาราชศัพท์ในวรรณกรรมแปลกับเอกสารทางราชการ
ไม่ว่าจะเป็นกริยาราชศัพท์ที่พระเจ้าแผ่นดินทรงใช้ หรือ ผู้น้อยใช้กับพระเจ้าแผ่นดิน จะเห็นว่า
ส่วนใหญ่จะใช้กริยาราชศัพท์เหมือนกันคือ มีการใช้คำภาษาต่างประเทศมาใช้เป็นกริยาราชศัพท์
การปรุงแต่งศัพท์โดยการเติมคำว่า “ทรง, เสด็จ” และ “มี” ตลอดจนการใช้กริยาราชศัพท์
เฉพาะบุคคล ทั้งนี้เพื่อให้คำที่ใช้กับเจ้านายนี้มีความแตกต่างจากคำกริยาราชธรรมดา การใช้กริยา
ราชศัพท์ส่วนใหญ่เหมือนกันนี้อาจเป็นด้วยกริยาราชศัพท์เป็นคำแสดงกิริยาอาการ พระเจ้าแผ่นดิน
จริงหรือพระเจ้าแผ่นดินที่เป็นตัวละครในวรรณกรรมต่างก็ต้องแสดงกิริยาอาการเหมือนกันทั้งนั้น
สำหรับกริยาราชศัพท์ที่ต่างกัน ถ้าเป็นกริยาราชศัพท์ในวรรณกรรมแปลจะแตกต่างในด้าน
การปรุงแต่งศัพท์โดยเฉพาะการเติมคำว่า “ตรัส” อีกทั้งแตกต่างในเรื่องกริยาราชศัพท์ที่ใช้เฉพาะ
บุคคล ในเรื่องการเติม “ตรัส” หน้าคำกริยาที่เกี่ยวกับการพูดจะพบในวรรณกรรมแปลจำนวนมาก

อาจเป็นด้วยวรรณกรรมแปลมีการดำเนินเรื่องส่วนใหญ่ด้วยบทสนทนา จึงมีการใช้กริยาราชศัพท์ที่มีความหมายเกี่ยวกับการแสดงกิริยาอาการเกี่ยวกับการสนทนาจำนวนมาก การใช้กริยาราชศัพท์เฉพาะบุคคลในวรรณกรรมแปลกับเอกสารทางราชการจะเห็นว่าในเอกสารทางราชการมีการใช้กริยาราชศัพท์ได้หลากหลายกว่าด้วยกริยาราชศัพท์ส่วนใหญ่เป็นคำที่มีความยาว และประกอบด้วยคำศัพท์ต่าง ๆ ที่มีความหมายในการแสดงถึงความยกย่องเทิดทูน การที่กล่าวถึงพระเจ้าแผ่นดินเมื่อทำกิริยาอาการจึงมีการสรรคำมาใช้เป็นจำนวนมาก ในขณะที่วรรณกรรมแปลมีการใช้กริยาราชศัพท์ที่เป็นคำสั้น ๆ และเป็นคำที่สามารถสื่อความหมายได้ทันที ทั้งนี้อาจเป็นด้วยการใช้คำยาว ๆ ทำให้เนื้อเรื่องขาดความกระชับ เยิ่นเย้อ และรู้สึกอึดอัดกับการใช้กริยาราชศัพท์ที่มีความเคร่งครัด แต่ถ้าเนื้อเรื่องต้องการแสดงถึงความเคารพยกย่องพระเจ้าแผ่นดินจะมีการใช้กริยาราชศัพท์เช่นเดียวกับในเอกสารทางราชการ การใช้กริยาราชศัพท์ในวรรณกรรมแปลจึงใช้โดยมีสถานการณ์เป็นเครื่องบ่งบอกว่าควรจะใช้เมื่อใด ในขณะที่เอกสารทางราชการมีการใช้กริยาราชศัพท์ที่ค่อนข้างสม่ำเสมอว่าในวรรณกรรมแปล

บทที่ 4

วิเคราะห์และเปรียบเทียบการใช้ราชาศัพท์ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช กับการใช้ราชาศัพท์ในสมัยปัจจุบัน

การใช้ราชาศัพท์ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชกับการใช้ราชาศัพท์ ในสมัยปัจจุบันมีความแตกต่างกันหลายประการ ด้วยในสมัยก่อนยังไม่มีข้อกำหนดแบบแผนการใช้ราชาศัพท์ให้เป็นระบบกันอย่างชัดเจน เป็นแต่ใช้ตามแบบอย่างสมัยอยุธยาสืบต่อกันมา แต่การใช้ราชาศัพท์ในปัจจุบันมีการใช้ที่ได้กำหนดระเบียบแบบแผนไว้อย่างชัดเจน และครบทุกหมวดหมู่ ปัจจุบันการใช้ราชาศัพท์ไม่ได้มุ่งหมายเพียงให้เป็นถ้อยคำสำหรับพระเจ้าแผ่นดินหรือพระราชวงศ์ดังเช่นสมัยก่อน แต่ได้หมายถึงการจำแนกลักษณะคำพูดให้แตกต่างกันตามฐานะของบุคคล ดังที่พระยาอุปกิตศิลปสาร (2539 : 157) กล่าวว่า “ราชาศัพท์ แปลว่า ศัพท์สำหรับพระราชหรือศัพท์หลวง แต่ในที่นี้หมายความว่าศัพท์ที่ใช้ในราชการ เพราะในคำรานั้นบางคำไม่กล่าวเฉพาะกษัตริย์หรือเจ้านายเท่านั้น กล่าวทั่วไปถึงคำที่ใช้สำหรับบุคคลอื่นด้วย เช่น ขุนนาง พระสงฆ์” ดังนั้นจากความหมายของราชาศัพท์ในสมัยปัจจุบัน จึงหมายถึงถ้อยคำที่ใช้กับบุคคล 5 ระดับ ได้แก่

1. พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระบรมราชินีนาถ
2. พระราชวงศ์
3. พระภิกษุ
4. ข้าราชการ
5. คำสุภาพสำหรับบุคคลทั่วไป

การเปรียบเทียบการใช้ราชาศัพท์ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชกับสมัยปัจจุบันในบทนี้จะศึกษาเปรียบเทียบราชาศัพท์ ที่ใช้สำหรับพระเจ้าแผ่นดิน พระอัครมเหสี และพระบรมวงศานุวงศ์ เรื่องนามราชาศัพท์ สรรพนามราชาศัพท์ ลักษณะนามราชาศัพท์ และกริยาราชศัพท์ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

เอกสารที่เกี่ยวกับการใช้ราชาศัพท์ในปัจจุบัน ผู้วิจัยจะใช้หมายเลขแทนชื่อเอกสาร ดังนี้

เอกสารหมายเลข	ชื่อเอกสาร
1	ตะวันส่องหล้า
2	ในหลวงกับงานช่าง
3	พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช
4	พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช กับการปกครองไทย
5	พระภูมิพลอดุลยเดช
6	พระมามลายโศกหล้า เหลือสุข เล่ม 3
7	พระราชดำรัสพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว วันพุธที่ 4 ธันวาคม 2534
8	พระราชดำรัสพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว วันศุกร์ที่ 4 ธันวาคม 2535
9	สมเด็จพระภูมิพลอดุลยเดช
10	สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ
11	สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี
12	ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 94 ภาค 2

1. การเปรียบเทียบการใช้นามราชาศัพท์สมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชกับสมัยปัจจุบัน

การเปรียบเทียบการใช้นามราชาศัพท์จะศึกษาในด้านต่อไปนี้

- 1.1 การเปรียบเทียบการใช้นามราชาศัพท์ทั่วไป
- 1.2 การเปรียบเทียบนามราชาศัพท์ที่เป็นชื่อเฉพาะบุคคล

1.1 การเปรียบเทียบการใช้นามราชาศัพท์ทั่วไป

1.1.1 นามราชาศัพท์ที่ใช้สำหรับพระเจ้าแผ่นดิน

ก. สมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช มีการใช้คำเต็มหน้า - เต็มหลัง คำนามเพื่อทำให้เป็นนามราชาศัพท์ ดังนี้

1) ใช้คำว่า “พระบรม พระมหา พระอัคร พระราช เครื่องราช” นำหน้า
คำนาม ที่เป็นชื่อสิ่งของสำคัญอันควรยกย่อง เช่น พระบรมโพธิสมภาร พระมหามงกุฎ พระ
อัครมเหสี พระราชวัง เครื่องราชบรรณาการ เป็นต้น

2) ใช้คำว่า “เครื่อง, มหา, ราช” นำหน้าคำนามที่เป็นสิ่งของที่เป็นของสำคัญรองลงมา เช่น ราชฐาน มหาปราสาท ราชวัง เป็นต้น

3) ใช้คำว่า “พระ” นำหน้าคำนามทั่วไป เช่น พระเก้าอี้ พระโกศ พระเนตร เป็นต้น

4) ใช้คำว่า “คัน, ทรง, ที่นั่ง, พระที่นั่ง, ประทับ, เสวย, หลวง” ตามหลังคำนามที่เป็นเครื่องอุปโภคบริโภค เช่น ช่างคัน ม้าทรง เรือที่นั่ง รถพระที่นั่ง เรือทะเลประทับของเสวย เรือนหลวง เป็นต้น

5) ใช้คำว่า “พระ-ทรง, พระ-หลวง, พระ-คัน, พระราช-หลวง” เติมหน้า และหลังคำนามทั่วไป เช่น พระขรรค์ทอง พระคลังหลวง พระแสงคัน พระราชเรือนหลวง เป็นต้น

ข. สมัยปัจจุบันมีการใช้คำเติมหน้า หลัง คำนามเพื่อให้เป็นนามราชาศัพท์ดังนี้

1) ใช้คำว่า “พระบรมมหาราช, พระบรมหาราช, พระบรมมหา, พระบรมราช, พระบรม, พระมหา, พระอัคร, พระอัครราช” นำหน้าคำนามที่เป็นชื่อของสิ่งสำคัญอันควรยกย่อง เช่น พระบรมมหาราชบรรพบุรุษ พระบรมมหาราชวัง พระบรมราชชนก พระบรมญาติ พระมหาเสวตฉัตร พระอัครมเหสี พระอัครราชชายา เป็นต้น

2) ใช้คำว่า “พระราช” นำหน้าคำนามที่สำคัญรองลงมา เช่น พระราชกุศล พระราชนิเวศน์ พระราชทรัพย์ เป็นต้น

3) ใช้คำว่า “พระ” นำหน้าคำนามที่เป็นชื่อของสิ่งสามัญทั่วไปที่ไม่ถือว่าสำคัญ เช่น พระกร พระเขนย เครื่องที่ เป็นต้น

4) ใช้คำว่า “คัน, หลวง, ทรง, พระที่นั่ง, ประทับ, สรง, เสวย, บรรทม, ประพาส” ตามหลังคำนามที่เป็นสิ่งไม่สำคัญแต่ต้องการแสดงว่าเป็นสิ่งของเกี่ยวกับพระเจ้าแผ่นดิน รถทรง เครื่องบินพระที่นั่ง ที่ประทับ ห้องสรง ของเสวย ห้องบรรทม ที่ประพาส เป็นต้น

จากการเปรียบเทียบการใช้นามราชาศัพท์ทั่วไปที่ใช้สำหรับพระเจ้าแผ่นดินในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชกับสมัยปัจจุบัน พบว่ามีความแตกต่างกัน กล่าวคือในปัจจุบันมีการใช้คำนำหน้านามที่เป็นชื่อของสิ่งสำคัญอันควรยกย่องเพิ่มเติมขึ้นจากเดิม คือใช้คำว่า “พระบรมมหาราช, พระบรมหาราช, พระบรมมหา, พระบรมราช” การที่ในสมัยปัจจุบันมีการปรุงแต่งคำเติมหน้าคำนามสิ่งของสำคัญของพระเจ้าแผ่นดินเพิ่มขึ้น เพราะต้องการเชิดชูพระเกียรติยศให้ยิ่ง ๆ ขึ้นไป และเพื่อให้เหมาะสมกับพระมหากษัตริย์ที่มีพระมหากรุณาธิคุณ ด้วยทรงประกอบพระราชกรณียกิจอันมีคุณค่าอนันต์แก่ปวงชนชาวไทยมาแต่อดีต

การใช้คำนำหน้าคำนามที่เป็นสิ่งของสำคัญรองลงมาในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชมีการใช้คำว่า “เครื่อง, มหา, ราช” สันนิษฐานว่าเป็นการตัดคำมาจากคำว่า “เครื่องราช, พระมหา, พระราช” สำหรับสมัยปัจจุบันจะใช้คำว่า “พระราช” นำหน้าคำนามที่สำคัญรองลงมาเพียงคำเดียว

สำหรับคำที่ใช้ประกอบคำนามทั่วไปในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชกับสมัยปัจจุบันมีการใช้เหมือนกัน คือ ใช้คำว่า “พระ” เดิมหน้าคำนาม ทั่วไปอันได้แก่ เครื่องอุปโภค เช่น พระกระยาหาร พระสุธารสชา เป็นต้น เครื่องบริโภค เช่น พระเก้าอี้ พระที่นั่ง พระฉาย เป็นต้น นามที่เป็นส่วนของร่างกาย เช่น พระกร พระศอ พระชานุ เป็นต้น นามที่เกี่ยวกับร่างกาย เช่น พระเคราะห์ พระโรค พระชะตา เป็นต้น

1.1.2 นามราชาศัพท์ที่ใช้กับพระอัครมเหสี และพระบรมวงศานุวงศ์

ก. สมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชมีการใช้คำว่า “พระ” นำหน้าคำนามที่ใช้กับพระบรมวงศานุวงศ์ เช่น พระเพลา พระแท่น พระฉาย เป็นต้น

ข. สมัยปัจจุบันมีการใช้คำเดิมหน้า, หลังคำนาม ดังนี้

1) ใช้คำว่า “พระราช” นำหน้าคำนามที่สำคัญใช้สำหรับพระราชินีและพระยุพราช เช่น พระราชกุศล พระราชดำริ พระราชวินิจฉัย เป็นต้น

2) ใช้คำว่า “พระ” นำหน้านามทั่วไป เช่น พระพักตร์ พระหัตถ์ พระแท่น เป็นต้น

3) ใช้คำว่า “พระที่นั่ง” ตามหลังคำนามที่เป็นยานพาหนะของสมเด็จพระบรมราชินี สมเด็จพระยุพราช พระบรมราชโอรสธิดา ใช้คำว่า “ที่นั่ง, พระประเทียบ, ทรง” ตามหลังคำนามซึ่งใช้กับเจ้านายชั้นรองลงมา เช่น เรือที่นั่ง รถพระประเทียบ ม้าทรง เป็นต้น

จากการเปรียบเทียบการใช้นามราชาศัพท์ทั่วไปที่ใช้สำหรับพระอัครมเหสี และพระบรมวงศานุวงศ์ พบว่าในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชไม่ได้ให้ความสำคัญเรื่องการใช้นามราชาศัพท์มากนัก ดังจะเห็นได้จากการใช้คำว่า “พระ” เดิมหน้าคำนาม เพื่อแสดงถึงการให้พระเกียรติตามความเหมาะสมเท่านั้น บางครั้งก็ไม่ใช้นามราชาศัพท์คงใช้แต่คำนามธรรมดาเท่านั้น ซึ่งแตกต่างจากสมัยปัจจุบัน ที่มีการกำหนดการใช้นามราชาศัพท์ตามฐานะบุคคล

นามราชาศัพท์ทั่วไปในสมัยปัจจุบัน ส่วนใหญ่ยังคงใช้ต่อเนื่องมาจากสมัยก่อน ดังเช่นคำว่า “พระบรมมหาราชวัง” ในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช พระบรมมหาราชวัง สร้างขึ้นเพื่อใช้เป็นที่พักของพระมหากษัตริย์ และทรงใช้เป็นที่อยู่

ราชการ ส่วนในสมัยปัจจุบันหม่อมราชวงศ์ แ่งน้อย ศักดิ์ศรี (2525 : 130) กล่าวว่า ใช้เป็นสถานที่ประกอบพระราชพิธีต่าง ๆ และเป็นที่รับเสด็จแขกเมือง ส่วนพระราชนิพนธ์ชั้นนอกได้เปลี่ยนแปลงโดยใช้เป็นสถานที่ราชการ สำหรับพระราชนิพนธ์ชั้นในไม่ได้เป็นที่อยู่ของพระราชวงศ์ดังเช่นสมัยก่อน แต่ให้เจ้าหน้าที่รักษาพระราชนิพนธ์และข้าราชการบริพารอาศัยอยู่เท่านั้น ในสมัยปัจจุบันที่ประทับของพระมหากษัตริย์ คือ “พระตำหนัก” เช่น พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน พระตำหนักภูพานราชนิเวศน์ พระตำหนักทักษิณราชนิเวศน์ เป็นต้น

นามราชาศัพท์ทั่วไปในสมัยปัจจุบันนอกจากจะรับมาจากสมัยก่อนแล้ว ยังมีการคิดคำขึ้นใช้เป็นราชาศัพท์มากขึ้น ดังเช่นคำว่า “ชื่อ” ในสมัยก่อนไม่ว่าพระเจ้าแผ่นดินหรือพระราชวงศ์ใช้คำว่า “พระนาม” คำเดียวกัน แต่ในปัจจุบันมีการใช้ราชาศัพท์ที่มีความหมายว่า “ชื่อ” หลายคำ ดังที่หม่อมราชวงศ์ แสงสุรีย์ ลดาวัลย์ (2533 : 3) กล่าวว่า “เมื่อคนไทยมีวิวัฒนาการทางภาษาศาสตร์มากขึ้นก็มีคำที่มีความหมายว่า ชื่อ สำหรับใช้เป็นราชาศัพท์มากขึ้น เช่น พระปรมาภิไธย พระบรมนาถิไธย พระนามาภิไธย พระราชสมัญญา พระนาม และพระอภิไธย” โดยกำหนดการใช้ไว้ว่า เมื่อเป็นพระนามพระเจ้าแผ่นดินที่จารึกในแผ่นพระสุพรรณบัฏ ถวายในการพระราชพิธีบรมราชาภิเษก เรียกพระนามนี้ว่า “พระปรมาภิไธย” ถ้าเป็นพระนามพระเจ้าแผ่นดินที่มีขึ้นภายหลัง นอกจากที่จารึกในพระสุพรรณบัฏคราวบรมราชาภิเษก เรียกว่า “พระบรมนามาภิไธย” ถ้าเป็นพระนามเจ้านายที่มีพระอิสริยยศทรงฉัตร 7 ชั้น เรียกว่า “พระนามาภิไธย” ถ้าเป็นสมญานามที่พสกนิกรเรียกขาน เรียกว่า “พระราชสมัญญา” ถ้าเป็นพระนามเจ้านายตั้งแต่เจ้าฟ้าถึงหม่อมเจ้า เรียกว่า “พระนาม” และถ้าเป็นพระนามพระเจ้าแผ่นดินและพระราชวงศ์ ซึ่งส่วนมากใช้กับคำร้อยกรอง เรียกว่า “พระอภิไธย” เป็นต้น

นอกจากนี้ในสมัยปัจจุบันได้มีความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการสมัยใหม่ จึงมีการคิดประดิษฐ์สิ่งของเครื่องใช้ต่าง ๆ ขึ้นมากมาย เมื่อจะเรียกสิ่งของเหล่านี้เป็นราชาศัพท์จะต้องมีการปรุงแต่งคำ เช่น รถยนต์ เครื่องบิน ต้องมีการเติมคำว่า “พระที่นั่ง” ท้ายคำนั้น ๆ เป็นรถยนต์ พระที่นั่ง เครื่องบินพระที่นั่ง เป็นต้น

1.2 การเปรียบเทียบนามราชาศัพท์ที่เป็นชื่อเฉพาะบุคคล

1.2.1 การเปรียบเทียบการใช้คำนำพระนาม

ก. คำนำพระนามที่ใช้กับพระเจ้าแผ่นดิน

1) สมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช พบว่า มีการใช้คำว่า “สมเด็จพระเจ้า - พระพุทธิเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ-พระพุทธิเจ้าอยู่หัว, สมเด็จพระเจ้า-ผู้ใหญ่” นำหน้าพระนามที่เรียกพระเจ้าแผ่นดินที่เคารพยกย่อง เช่น สมเด็จพระเจ้ารามาริบัติ ทรศรีสุนทรบรมจักรพรรดิสร บวรธรรมมิกมหาราชาราชราช ชาติหริหรินอินทรเดโชไชยมไหสุริยสวรวรยาเทพาคิเทพตริภูวนารถบรมบาทบพิตรพระพุทธิเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระเอกาทศทร

อิศวรบรรณารถพิตรพระพุทธรูปเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระเจ้ากรุงพระมหานครศรีอยุธยาผู้ใหญ่ เป็นต้น ถ้าเป็นการเรียกพระนามพระเจ้าแผ่นดินที่ใช้ทั่วไปใช้คำว่า “พระเจ้า, เจ้า” นำหน้าพระนาม เช่น พระเจ้าเกียเซ็ง เจ้าอังวะ เป็นต้น

2) สมัยปัจจุบันมีการใช้คำนำหน้าพระนามว่า “พระบาทสมเด็จพระ, พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว”

จากการเปรียบเทียบการใช้คำนำพระนามสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชกับสมัยปัจจุบันพบว่าในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชเมื่อกล่าวถึงพระนามพระเจ้าแผ่นดินในเอกสารสำคัญจะมีการใช้คำนำหน้าพระนามว่า “สมเด็จพระเจ้า, พระบาทสมเด็จพระ” และใช้คำลงท้ายว่า “พระพุทธรูปเจ้าอยู่หัว” แต่ในสมัยปัจจุบันมีการใช้คำว่า “พระบาทสมเด็จพระ” นำหน้าพระนาม และไม่มีคำลงท้ายพระนามเช่นสมัยก่อน ดังตัวอย่าง

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มหิตลาธิเบศรรามาธิบดี จักรีนฤพดินทร สยามินทราธิราช บรมนาถบพิตร

การใช้คำนำพระนามว่า “พระบาทสมเด็จพระ” อาจสืบเนื่องมาจากการที่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (2511 : 27) ทรงมีประกาศแก่พระบรมวงศานุวงศ์ และขุนนางเมื่อจะกราบบังคมทูลพระกรุณาฯ ให้ใช้คำนำพระนามว่า “พระบาทสมเด็จพระ” นำหน้าพระนาม ด้วยเหตุนี้จึงมีการใช้มาจนถึงสมัยปัจจุบัน

ส่วนการใช้คำว่า “พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว” เป็นคำนำหน้าพระนามจะพบในเอกสารทั่วไป ซึ่งเป็นการเรียกพระนามอย่างย่อแทนการออกพระนามเต็มตามพระสุพรรณบัฏ เช่น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช เป็นต้น

ข. คำนำพระนามที่ใช้กับพระอัครมเหสี

1) สมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช พบว่า มีการใช้คำนำพระนามว่า “เจ้า” นำหน้าพระนามพระอัครมเหสี เช่น เจ้าหอกลาง ซึ่งเป็นพระอัครมเหสีในสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี

2) สมัยปัจจุบันมีการใช้คำว่า “สมเด็จพระนางเจ้า” นำหน้าพระนาม ใช้คำว่า “พระบรมราชินี” หรือ “พระบรมราชินีนาถ” ลงท้ายพระนาม

จากการเปรียบเทียบการใช้คำนำพระนามพระอัครมเหสี พบว่า สมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช มีการใช้คำนำพระนามว่า “เจ้า” แต่เพียงคำเดียว โดยใช้ นำพระนามพระอัครมเหสีในสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี ส่วนพระอัครมเหสีพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชไม่พบว่ามีกรกล่าวถึง อาจเป็นเพราะพระองค์ไม่ได้ทรงสถาปนาชายาใด ๆ ขึ้นดำรงตำแหน่งนี้

ในสมัยปัจจุบันมีการใช้คำว่า “สมเด็จพระนางเจ้า” เป็นคำนำพระนามและใช้คำว่า “พระบรมราชินี” หรือ “พระบรมราชินีนาถ” เป็นคำลงท้ายพระนาม โดยคำลงท้ายพระนามว่า “พระบรมราชินี” จะใช้สำหรับพระอัครมเหสีที่ไม่ได้ทรงเป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระเจ้าแผ่นดิน ดังเช่น สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินีในพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ส่วนคำลงท้ายว่า “พระบรมราชินีนาถ” เป็นพระอิสริยยศศักดิ์ของพระอัครมเหสีที่ทรงดำรงตำแหน่งผู้สำเร็จราชการแทนพระเจ้าแผ่นดิน ดังเช่น ในรัชกาลปัจจุบันเมื่อครั้งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระผนวชระหว่างวันที่ 22 - 29 ตุลาคม 2499 ทรงสถาปนาสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินี เป็น สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ จะเห็นว่าคำลงท้ายพระนามพระอัครมเหสีที่ทรงได้รับการสถาปนาเป็นผู้สำเร็จราชการต่างจากคำลงท้ายพระนามพระอัครมเหสีในรัชกาลอื่นตรงคำว่า “นาถ” ซึ่งมีความหมายว่า ที่พึ่ง หรือผู้เป็นที่พึ่ง

การสถาปนาพระอิสริยยศพระอิสริยยศศักดิ์ “สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ” เริ่มมีขึ้นโดยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเป็นผู้ริเริ่ม ด้วยทรงสถาปนาสมเด็จพระนางเจ้าเสาวภาผ่องศรี พระบรมราชินีนาถ เป็นผู้สำเร็จราชการต่างพระองค์เมื่อครั้งเสด็จประพาสยุโรปในปีพ.ศ.2440

ค. คำนำพระนามที่ใช้กับพระบรมวงศานุวงศ์

1) สมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช พบว่า มีการใช้คำบอกพระสกุลยศ และคำบอกพระอิสริยยศ นำหน้าพระนาม ใช้คำว่า “ทูลกระหม่อม” นำหน้าพระนามเจ้านายชั้น เจ้าฟ้า เช่น ทูลกระหม่อมฟ้ามิ่งกุฎไทรภพ พระราชโอรสในรัชกาลที่ 2 และใช้คำว่า “เจ้า” นำหน้าพระนามเจ้านายทั่วไป เช่น เจ้าอินทปัต พระราชโอรสในสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี

2) สมัยปัจจุบันในเอกสารทางราชการ พบว่า มีการใช้คำบอกพระสกุลยศ และคำบอกพระอิสริยยศนำหน้าพระนาม ใช้คำว่า “ทูลกระหม่อม” หรือ “ทูลหม่อม” นำหน้าพระนามเจ้านายชั้นเจ้าฟ้า คำว่า “พระองค์” นำหน้าพระนามเจ้านายชั้นพระองค์เจ้า ซึ่งเป็นพระนามที่ข้าราชการบริพารใช้เรียกอย่างไม่เป็นทางการ

จากการเปรียบเทียบการใช้คำนำพระนามพระบรมวงศานุวงศ์จะเห็นว่าการใช้คำนำพระนามสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช เหมือนกับการใช้คำนำพระนามในสมัยปัจจุบัน คือ ถ้าใช้อย่างเป็นทางการจะมีการใช้คำบอกพระสกุลยศ ซึ่งประกอบด้วย คำบอกเครือญาติ คำบอกชั้นเจ้านาย และพระอิสริยยศเหมือนกับในสมัยก่อน ถ้าเป็นการเรียกพระนามอย่างไม่เป็นทางการจะใช้คำว่า “ทูลกระหม่อม” หรือ “ทูลหม่อม” นำหน้าพระนามเจ้านายชั้นเจ้าฟ้า หรือใช้ว่า “ทูลกระหม่อมฟ้าชาย, ทูลกระหม่อม ฟ้าหญิง” นำหน้าพระนามที่ข้าราชการบริพารใช้เรียกเป็นการภายใน ดังตัวอย่าง

ทูลกระหม่อมน้อย ทรงสมมติพระองค์เป็นห้าวรจักรช่วยคิงสมเด็จพระเจ้าขึ้นมา

(เอกสารหมายเลข 6 หน้า 796)

พระอาจารย์ผู้ถวายการฝึกสอนทางนาฏศิลป์ออกปากชมว่า พระองค์ภาฯ ทรงมีความจำที่แม่นยำ ทรงปฏิบัติตามคำสอนได้อย่างรวดเร็ว

(เอกสารหมายเลข 9 หน้า 248)

“ทูลกระหม่อมน้อย” คือ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี “พระองค์ภาฯ” คือ พระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าพัชรกิติยาภา

1.2.2 การเปรียบเทียบการเรียกพระนาม

การเรียกพระนามในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชกับสมัยปัจจุบันมีการเรียกพระนามเหมือนกัน คือ มีการเรียกพระนามเต็มตามพระสุพรรณบัฏ การย่อพระนามจากพระสุพรรณบัฏ และใช้คำอื่นแทนการเรียกพระนาม

ก. การเรียกพระนามตามพระสุพรรณบัฏ

ในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช มีการเรียกพระนามตามพระสุพรรณบัฏในแต่ละครั้งไม่เหมือนกัน เช่น การเรียกพระนามดังปรากฏในจารึกวัดพระเชตุพน ดังตัวอย่าง

สมเด็จพระบรมธรรมมฤคมหाराชาธิราช พระเจ้ารามาริบัติบรมนาถบรมบพิตรพระพุทธเจ้าอยู่หัว (หน้า 1)

พระบาทสมเด็จพระบรมธรรมมิกษาราชราชมาริบัติ ศรีวิสุทธิคุณวิบูลยปรีชา ฤทธิราเมศวรราช บรมนาถบรมบพิตรพระพุทธเจ้าอยู่หัว (หน้า 9)

(ประชุมจารึกวัดพระเชตุพน หน้า 1,9)

สำหรับในสมัยปัจจุบันมีการเรียกพระนามพระเจ้าแผ่นดินตามพระสุพรรณบัฏเหมือนกันทุกครั้ง ส่วนการย่อพระนามเต็มในสมัยก่อน และสมัยปัจจุบันพบว่า มีการใช้ในหนังสือสำคัญเหมือนกัน เช่น ประกาศสถาปนาเจ้านาย ประกาศพระราชบัญญัติ เป็นต้น

ดังตัวอย่างการเรียกพระนามตามพระสุพรรณบัฏในการสถาปนาพระอิสริยยศและพระอิสริยยศศักดิ์สมัยปัจจุบัน

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มหิตลาธิเบศร รามาริบัติ จักรณฤพดินทร สยามินทรธิราช บรมนาถบพิตร

มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ โปรดกระหม่อมให้ประกาศว่า...

(เอกสารหมายเลข 12 หน้า 1)

นอกจากนี้ยังพบว่าในสมัยปัจจุบันมีการเรียกพระนามพระเจ้าแผ่นดิน พระ
อัครมเหสี และพระบรมวงศานุวงศ์โดยย่อจากพระนามเต็มตามพระสุพรรณบัฏ

ตัวอย่าง การย่อพระนามพระเจ้าแผ่นดิน

พระนามตามพระสุพรรณบัฏ

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มหิตลาธิเบศร รามาธิบดี จักรีน
นฤปดินทร สยามินทราธิราช บรมนาถบพิตร

พระนามย่อ

- 1) พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช
- 2) พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช
- 3) พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

จะเห็นว่า พระนามย่อแบบที่ 1) มีการละสร้อยพระนามออกทั้งหมด คง
เหลือแต่คำนำพระนาม “พระบาทสมเด็จพระ” คำว่า “ปรมินทร” และพระนามเดิม โดยคำว่า
“ปรมินทร” นี้พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงบัญญัติให้ใช้เป็นคำนำพระนาม โดย
ถ้าเป็นรัชกาลตามลำดับเลขก็ให้ใช้คำว่า “พระบาทสมเด็จพระปรมินทร” ถ้าเป็นรัชกาลเลขคู่ให้
คำว่า “พระบาทสมเด็จพระปรเมนทร” การใช้พระนามย่อนี้ส่วนใหญ่จะใช้ในหนังสือราชการ

พระนามย่อแบบที่ 2) เป็นการย่อเอาแต่ส่วนสำคัญของพระนาม คือ มีคำ
นำพระนาม และพระนามเดิม การใช้พระนามย่อแบบที่ 2) นี้ มีใช้ในหนังสือต่าง ๆ ที่ไม่ใช้ใน
โอกาสสำคัญ ส่วนแบบที่ 3) คงไว้แต่คำนำพระนามเท่านั้น ซึ่งส่วนใหญ่พบว่ามิใช่ในภาษาพูด
และหนังสือต่าง ๆ

ตัวอย่างการย่อพระนามพระอัครมเหสี

พระนามตามพระสุพรรณบัฏ

สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ

พระนามย่อ

- 1) สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ
- 2) สมเด็จพระบรมราชินีนาถ

จะเห็นว่า การย่อพระนามพระอัครมเหสีมีการละพระนามทั้ง 2 แบบ คงไว้
แต่คำแสดงพระอิสริยยศ พระอิสริยยศักดิ์เท่านั้น

ตัวอย่าง การย่อพระนามพระบรมวงศานุ วงศ์

พระนามตามพระสุพรรณบัฏ

สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณ บดินทรเทพยวรางกูร สิริกิต
สมบูรณสวางควัฒน์ วรขัตติยราชสันตติวงศ์ มหิตลพงศอดุลยเดช จักรีนเรศยุพราชวิสุทธิ
สยามมกุฎราชกุมาร

พระนามย่อ

- 1) สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณ สยามมกุฎราชกุมาร
- 2) สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร

พระนามย่อแบบที่ 1) มีการละสัรยพระนามออกทั้งหมด คงไว้แต่พระ
อิสริยยศ และพระนามเดิม ส่วนการย่อพระนามแบบที่ 2 คงไว้แต่คำแสดงพระอิสริยยศเท่านั้น

พระอิสริยยศ “สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชสยามมกุฎราชกุมาร” คือ
ตำแหน่งรัชทายาทสืบราชสันตติวงศ์ ซึ่งเทียบเท่าสมเด็จพระมหาอุปราชฝ่ายหน้า หรือกรมพระ
ราชวังบวรสถานมงคลในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช การเปลี่ยน
พระนามพระอิสริยยศนี้ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเป็นผู้เปลี่ยน

พระนามตามพระสุพรรณบัฏ

สมเด็จพระเทพรัตนสุตา เจ้าฟ้ามหาจักรีสิรินธร รัฐสีมาคุณากรปิยชาติ สยามบรม
ราชกุมารี
พระนามย่อ

สมเด็จพระเทพรัตนสุตาฯ สยามบรมราชกุมารี

จะเห็นว่า มีการย่อพระนามโดยละสัรยพระนามออก คงไว้แต่คำแสดง
พระอิสริยยศ และพระอิสริยยศักดิ์ ซึ่งเป็นตำแหน่งเทียบเท่าพระมหาอุปราชวังหลัง หรือกรม
พระราชวังบวรสถานพิมุขในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช และนับ
เป็นครั้งแรกของประวัติศาสตร์ไทยที่มีการสถาปนาเจ้าฟ้าหญิงให้ทรงดำรงตำแหน่งนี้

นอกจากจะมีการย่อพระนามดังที่กล่าวมาข้างต้นแล้ว ยังพบว่าการย่อโดย
ใช้ตัวอักษร ซึ่งหม่อมราชวงศ์ แสงสุริย์ ลดาวัลย์ (2533 : 9 - 10) เรียกพระนามพระเจ้าแผ่นดิน
ที่ย่อลงเหลือแต่อักษรว่า “อักษรพระปรมาภิไธยย่อ” ในรัชกาลปัจจุบันมีการใช้อักษรพระ
ปรมาภิไธยย่อว่า “ภปร.” อักษร “ภ” หมายถึง พระนาม ส่วน “ปร” หมายความว่า ปร
ราชาธิราช หรือบรมราชาธิราช ซึ่งแปลว่า มหาราชผู้ยิ่งใหญ่ หรือ “ปร” หมายถึง พระบาท
สมเด็จพระปรมินทร - ปรมนทร์ ดังนั้นอักษรพระปรมาภิไธยย่อ “ภปร” จึงหมายถึง พระบาท
สมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมราชาธิราช

สำหรับพระอัครมเหสี และพระบรมวงศานุวงศ์มีการย่อพระนามเป็นตัวอักษรเช่นเดียวกัน ซึ่งจะใช้ตัวอักษร 2 ตัว เช่น อักษรพระนามาภิไธยย่อ “สก” หมายถึง สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ “วก” หมายถึง สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชสยามมกุฎราชกุมาร “สธ” หมายถึง สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เป็นต้น การใช้ตัวย่อจากพระนามนี้ จะใช้เป็นตราประจำพระองค์

ข. การใช้คำอื่นแทนพระนาม

สมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช พบว่า มีการใช้คำอื่นแทนการเรียกพระนาม คือ การใช้นามเมือง เช่น สมเด็จพระเจ้ากรุงศรีอยุธยา การใช้คำนามราชาศัพท์ คำว่า “พระโองการ” ซึ่งมีความหมายว่าคำสั่งของพระเจ้าแผ่นดินแทนการออกพระนาม การใช้พระราชสมัญญา เช่น แผ่นดินดิน อันหมายถึงสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช การใช้นามเดิมก่อนขึ้นครองราชสมบัติ เช่น เจ้าฟ้ากษัตริย์ศึก “กษัตริย์ศึก” เป็นพระนามที่ได้รับขณะดำรงยศขุนนางเป็นเจ้าพระยามหากษัตริย์ศึก

ส่วนในสมัยปัจจุบันพบว่ามีการใช้พระราชสมัญญา ว่า “มหาราช” และใช้คำเรียกเครื่องพระญาติ

พระราชสมัญญา “มหาราช” เป็นพระราชสมัญญาที่ทรงได้รับจากการเฉลิมพระเกียรติ ด้วยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงประกอบพระราชกรณียกิจในด้านต่าง ๆ เพื่อประเทศชาติและประชาชน ด้วยความสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณล้นเกล้าฯ รัชกาลปัจจุบัน ดังนั้นในวันฉัตรมงคลวันที่ 5 พฤษภาคม 2530 นายกรัฐมนตรี พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ จึงได้ประกาศความสมานฉันท์ของรัฐบาลและประชาชนชาวไทยถวายพระราชสมัญญา “มหาราช” แต่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวโดยในการเรียกพระนามจะใช้คำว่า “มหาราช” ต่อท้ายพระนาม เช่น “พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช” ถ้าเป็นงานประพันธ์จะมีการเรียกพระนามได้หลายแบบ ดังที่ ทองต๋อ กล้วยไม้ ณ อยุธยา ได้เรียบเรียงหนังสือเรื่อง “พระภูมิพลมหาราช” ข้อความในหนังสือมีการเรียกพระนามว่า “พระบาทสมเด็จพระภูมิพลมหาราช” ดังข้อความว่า

...ทรงพระคุณแก่ชาติ และเป็นที่รักของพสกนิกรเป็นอย่างยิ่ง ดังนั้นจึงได้เกิดมหิทธานท์
ที่จะถวายพระราชสมัญญาเป็นสมเด็จพระมหาราช ทรงพระนามว่า พระบาทสมเด็จพระ
พระภูมิพลมหาราช

(เอกสารหมายเลข 5 หน้า 142)

มีการถวายพระนามว่า “พระภัทรมหาราช” แปลว่าพระเจ้าแผ่นดินผู้ทรงความเจริญอันยิ่งใหญ่ ซึ่งสิวกานท์ ปทุมสูติ (2532) ได้แต่งบทประพันธ์ร้อยกรองเฉลิมพระเกียรติโดยใช้ชื่อว่า “สมเด็จพระภัทรมหาราชคำฉันท์”

มีการถวายพระราชสมัญญาตามลำดับรัชกาลที่ทรงครองราชสมบัติ ซึ่งในสมัยปัจจุบันเป็นลำดับรัชกาลที่ 9 ว่า “นวมินทรมหาราช” อีกด้วย

นอกจากพระราชสมัญญา “มหาราช” แล้วยังมีการถวายพระราชสมัญญาว่า “อัครศิลปิน” อีกพระราชสมัญญาหนึ่ง ด้วยทรงเป็นเลิศในศิลปะหลายสาขา เป็นต้นว่า ดุริยางคศิลป์ ทศนศิลป์ นฤมิตศิลป์ และวรรณศิลป์ เป็นต้น

ส่วนการถวายพระราชสมัญญาโดยใช้คำเรียกเครือญาตินั้น เป็นด้วยในสมัยปัจจุบันสถาบันพระมหากษัตริย์มีความใกล้ชิดกับประชาชนมาก ดังจะเห็นได้จากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในรัชกาลปัจจุบันเสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมเยียนดูแลทุกข์สุขของประชาชนชาวไทยทั่วทุกภูมิภาค ทรงปฏิบัติพระราชภารกิจไม่ได้ว่างเว้นเป็นที่เจอนตา เจนใจแก่ราษฎร พระมหากรุณาธิคุณที่มีนี้ทำให้ประชาชนมีความจงรักภักดี และเทิดทูนพระองค์จนกระทั่งรู้สึกว่าการเป็นเสมือนบุพการี จึงมีการใช้คำลำดับเครือญาติ เรียกพระองค์ว่า “พ่อหลวง” หรือ “เจ้าพ่อหลวง” คำว่า “เจ้า” ที่ประกอบหน้านี้อาจเป็นคำที่ใช้เรียกบุคคลที่เกิดในราชตระกูล ซึ่งในปัจจุบันเจ้านายทางภาคเหนือยังคงใช้คำว่า “เจ้า” นำหน้าชื่ออยู่ เช่น เจ้ากอแก้ว ประกายกาวิล ณ เชียงใหม่ เป็นต้น สำหรับคำว่า “หลวง” ภาษากลาง หมายถึง ใหญ่ สุภรัตน์ เลิศพานิชย์กุล (2541 : 563) ให้ความหมายคำว่า “หลวง” ของภาษาทางภาคเหนือว่าหมายถึง “สิ่งใดสิ่งหนึ่ง หรือคนใดคนหนึ่งที่มีความเป็นที่สุด เช่น เจ้าหลวง ดอยหลวง ปอยหลวง” สำหรับในการสร้างคำราชาศัพท์มีการใช้คำว่า “หลวง” มาเติมหลังคำนามทั่วไปเพื่อแสดงว่าสิ่ง ๆ นั้นเป็นของพระเจ้าแผ่นดิน คำว่า “หลวง” ที่ใช้ในพระราชสมัญญานี้จึงสันนิษฐานว่าน่าจะหมายถึง “ใหญ่” “พ่อหลวง” จึงน่าจะหมายถึง “พ่อใหญ่” หรือ “พ่อผู้ยิ่งใหญ่” การเรียกสมเด็จพระเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถว่า “แม่หลวง” หรือ “เจ้าแม่หลวง” ก็เช่นเดียวกับการเรียกพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวว่า “พ่อหลวง” หรือ “เจ้าพ่อหลวง” เช่นกัน คือหมายถึง “แม่ใหญ่” หรือ “แม่ผู้ยิ่งใหญ่”

สำหรับการเรียกสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ว่า “แม่ฟ้าหลวง” นั้น ที่มาของ พระสมัญญานี้ สุภรัตน์ เลิศพานิชย์กุล (2541 : 547 - 564) กล่าวว่า คำนี้คงเริ่มใช้กันมาแต่ต้นทศวรรษ 2510 ผู้บัญญัติคำนี้ขึ้นน่าจะเป็นตำรวจตระเวนชายแดน มีหลักฐานว่าประมาณ พ.ศ. 2505 ประชาชนในภาคเหนือใช้คำว่า “เจ้าพ่อหลวง” และ “เจ้าแม่หลวง” หมายถึงพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ต่อมามีการใช้คำว่า “เจ้าแม่ย่าหลวง” เป็นพระสมัญญาสมเด็จพระบรมราชชนนี เพื่อให้เข้าชุดกับคำว่า “เจ้าพ่อหลวง” “เจ้าแม่หลวง” แต่ “เจ้าแม่ย่าหลวง” ไม่เป็นที่นิยมใช้จึงหายไป การบัญญัติคำว่า “แม่ฟ้าหลวง” ขึ้นมาใช้เป็นพระสมัญญานี้ อาจเป็นด้วยประสบการณ์รับรู้ของชาวเขาว่า สมเด็จพระบรมราชชนนีเสด็จพระราชดำเนินไปตามหมู่บ้านด้วยเฮลิคอปเตอร์พระที่นั่ง ซึ่งราวกับว่าพระองค์เสด็จลงมาจากฟ้า และด้วยคติความเชื่อของชาวเขาที่ว่า ฟ้าเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์และมีความสำคัญต่อการดำรงชีวิต เมื่อตำรวจตระเวนชายแดนรู้ถึงความคิด และความเชื่อนี้ จึงได้ถวายพระสมัญญาว่า “แม่ฟ้าหลวง” ขึ้น

พระสมัญญาที่สมเด็จพระบรมราชชนนีทรงได้รับจากประชาชนอีกคือ “สมเด็จพระยา” ศุภรัตน์ เลิศพาณิชย์กุล (2541 : 718) กล่าวถึง มูลเหตุการถวายพระสมัญญา “สมเด็จพระยา” ว่าน่าจะมาจากตำราวจิตระเวนชายแดนที่ชาวซึ่งในพระจริยวัตร และความที่ไม่ทรงถือพระองค์ ทำให้ผู้ใกล้ชิดรู้สึกสนิทสนมอย่างลึกซึ้งจึงชวนให้นึกถึงพระองค์ในฐานะญาติผู้ใหญ่ผู้เป็นที่รักและเคารพยิ่ง

สาเหตุอีกประการที่เรียกสมเด็จพระบรมราชชนนีว่า “สมเด็จพระยา” อาจเป็นด้วยเรียกตามพระราชนัดดาในพระองค์

การใช้พระราชสมัญญาที่เกิดจากคำเรียกเครือญาตินี้ ส่วนใหญ่จะใช้ในภาษาพูดหรือภาษาไม่เป็นทางการ พบในงานประพันธ์ เช่น ใช้เป็นชื่อหนังสือ 80 พรรษา แม่ฟ้าหลวง สมเด็จพระยาของปวงชน, สมเด็จพระยา แม่ฟ้าหลวง ยาของแผ่นดิน เป็นต้น พบในหนังสือพิมพ์ เช่น ขาวรามัญตักบาตรน้ำผึ้งถวายสมเด็จพระยา (สยามรัฐ, 20 สิงหาคม 2538) เทศน์มหาชาติถวาย “สมเด็จพระยา” (มติชน, 28 กันยายน 2538)

การใช้คำอื่นเรียกแทนการออกพระนามพระเจ้าแผ่นดินที่พบในปัจจุบันมีอีกหนึ่งคำคือ คำว่า “ในหลวง” สมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 1 (2499 : 50 - 54) กล่าวถึงมูลเหตุของคำว่า “ในหลวง” ว่า “เห็นจะมาแต่ “ในวังขุนหลวง” หรือ “ในกิจการของขุนหลวง แล้วก็เลยเรียกหมายความว่าไปถึงพระองค์พระเจ้าแผ่นดินตามสวดกปากว่า “ในหลวง” ขุนหลวงเป็นคำเรียกพระเจ้าแผ่นดินสมัยอยุธยา ตัดเอาคำ “หลวง” ข้างท้ายไปประกอบใช้ความหมายว่า เนื่องด้วยพระเจ้าแผ่นดิน เช่น คนหลวง ข้างหลวง เรือหลวง หมายความว่า คน ข้างเรือ เป็นของขุนหลวง ต่อมาจึงเกิดคำว่า “ของหลวง” หมายถึง สรรพสิ่งบรรดาซึ่งเป็นของพระเจ้าแผ่นดิน ต่อมาคำว่า “ของหลวง” ได้เลิกใช้ไป และใช้คำว่า “ในหลวง” แทน การเรียกพระเจ้าแผ่นดินว่า “ในหลวง” ด้วยเห็นว่าเชิดชูพระเกียรติยศ และเป็นการสะดวกปาก

หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช (2525 : 40) กล่าวถึงศัพท์คำว่า “ในหลวง” โดยนำมาเทียบกับคำว่า “ในกรม” ว่า ในสมัยหนึ่งระบอบราชการของไทยได้ตั้งกองกรมโดยมีพระราชวังที่ได้รับสถาปนาเป็นผู้ดูแลตั้งเป็นเจ้ากรมปลัดกรม และสมุหบัญชี และมีคำสั่งให้บุคคลเหล่านี้ “รับราชการในหลวงและในกรม” “ราชการในหลวง” ไม่ได้หมายถึง ราชการของพระมหากษัตริย์ แต่เป็นราชการส่วนรวมที่ปกครองประเทศทั้งประเทศ ส่วนราชการในกรมเป็นราชการที่มีขอบเขตจำกัดภายในกรมกอง คำว่า “ในหลวง” จึงหมายถึง องค์พระมหากษัตริย์ ซึ่งทรงบังคับบัญชาราชการของประเทศ ทรงไว้ซึ่งอำนาจบริหารสูงสุด ทรงบริหารราชการด้วยพระองค์เองในฐานะหัวหน้ารัฐบาล และทรงบังคับบัญชาข้าราชการทั้งปวง

การเรียกพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวว่า “ในหลวง” นี้จะพบในภาษาพูดและในงานประพันธ์ เช่น ใช้เป็นชื่อหนังสือว่า ในหลวงกับงานช่าง, ในหลวงกับการพัฒนาชนบท เป็นต้น

2. การเปรียบเทียบการใช้สรรพนามราชาศัพท์ในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชกับสมัยปัจจุบัน

ในการเปรียบเทียบการใช้สรรพนามราชาศัพท์ ผู้วิจัยจะจำแนกผู้ใช้สรรพนามราชาศัพท์ออกเป็น 2 ระดับ คือ ผู้ใหญ่ใช้แก่ผู้น้อย และผู้น้อยใช้แก่ผู้ใหญ่

ผู้ใหญ่ ในที่นี้หมายถึง พระเจ้าแผ่นดิน

ผู้น้อย ในที่นี้หมายถึง พระอัครมเหสี พระบรมวงศานุวงศ์ ขุนนาง และสามัญชนสำหรับพระอัครมเหสี และพระบรมวงศานุวงศ์ อาจจัดอยู่ในระดับผู้ใหญ่ ถ้ามีการใช้สรรพนามราชาศัพท์กับบุคคลที่มีฐานะต่ำกว่า

การเปรียบเทียบการใช้สรรพนามราชาศัพท์จะศึกษาในด้านต่อไปนี้

2.1 การเปรียบเทียบการใช้สรรพนามในบทสนทนา

2.2 การเปรียบเทียบการใช้สรรพนามในการเขียนหนังสือ

2.1 การเปรียบเทียบการใช้สรรพนามในบทสนทนา

2.1.1 สรรพนามบุรุษที่ 1

ก. สมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช พบว่า มีการใช้สรรพนามบุรุษที่ 1 คือคำว่า “กู” เป็นคำที่ผู้ใหญ่ใช้แก่ผู้น้อย

ข. สมัยปัจจุบัน ดังนี้

1) ผู้ใหญ่ใช้แก่ผู้น้อย มีคำว่า ข้าพเจ้า ฉัน เรา

2) ผู้น้อยใช้แก่ผู้ใหญ่ มีคำว่า ข้าพระพุทธเจ้าเกล้ากระหม่อมฉัน เกล้ากระหม่อม กระหม่อมฉัน กระหม่อม หม่อมฉัน

จากการเปรียบเทียบการใช้สรรพนามบุรุษที่ 1 ในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชกับสมัยปัจจุบันพบว่า การใช้สรรพนามบุรุษที่ 1 ผู้ใหญ่ใช้แก่ผู้น้อยส่วนใหญ่ใช้เหมือนกัน มีที่ต่างไปคือ ในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชมีการใช้สรรพนามแทนผู้พูดว่า “กู” ซึ่งในปัจจุบันถือว่าเป็นคำไม่สุภาพ สรรพนามที่พระเจ้าแผ่นดิน พระอัครมเหสี และพระบรมวงศานุวงศ์ทรงใช้แทนพระองค์ส่วนใหญ่คือ คำว่า “ข้าพเจ้า” โดยจะทรงใช้อย่างเป็นทางการ เช่น สมเด็จพระบรมราชชนนี ทรงใช้สรรพนามแทนพระองค์ว่า “ข้าพเจ้า” มีพระราชดำรัสกับประชาชนทางวิทยุโทรทัศน์ วันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 ดังตัวอย่างว่า

ข้าพเจ้ามีความเป็นห่วงใยเป็นที่สุด ในการที่เกิดความไม่สงบขึ้นขณะนี้ข้าพเจ้าขอวิงวอนท่าน ทั้งปวงให้ระงับการใช้กำลังเสียเถิดด้วยเราก็คือเป็นชาวพุทธด้วยกันทั้งนั้น...

(เอกสารหมายเลข 6 หน้า 726)

และทรงใช้สรรพนามว่า “เรา” โดยหมายรวมทั้งพระองค์และประชาชนเป็น
การใช้ เพื่อแสดงความใกล้ชิดสนิทสนมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ส่วนคำว่า “ฉัน” พบว่าทรงใช้กับ
ผู้ใกล้ชิด เช่น สมเด็จพระบรมราชชนนีทรงใช้สรรพนามแทนพระองค์ว่า “ฉัน” เมื่อมีรับสั่งแก่ข้า
ราชการบริวาร ดังตัวอย่างว่า

ไม่ว่าเธอจะไปอยู่ที่ไหน ถ้าเธอไปกับฉัน เธออย่าไปกวนเจ้าของบ้านเขา เธออย่า
ไปเรียกร้องอะไร ต้องไปอย่างผู้อาศัย อย่าไปสร้างปัญหาให้เจ้าของบ้านเขาเดือดร้อน

(เอกสารหมายเลข 6 หน้า 695)

จากตัวอย่างคำว่า “เธอ” เป็นสรรพนามบุรุษที่ 2 และคำว่า “เขา” เป็นสรรพนาม
บุรุษที่ 3 ที่ผู้ใหญ่ใช้แก่ผู้น้อย

สำหรับการใช้สรรพนามบุรุษที่ 1 ผู้น้อยใช้แก่ผู้ใหญ่จะเห็นว่าในสมัย
พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช พบว่ามีการใช้ไม่มากนัก ด้วยเอกสารส่วนใหญ่
เป็นการบันทึกข้อราชการ ซึ่งเข้าใจว่าเป็นการบันทึกจากคำบอกเล่าอีกทอดหนึ่ง และเป็นที่น่า
สังเกตว่าผู้บันทึกจะไม่ออกพระนาม หรือไม่ใช้คำสรรพนามแทนพระองค์ โดยจะกล่าวถึงข้อรับสั่ง
เลย แต่ในปัจจุบันมีการกำหนดแบบแผนให้ผู้น้อยใช้สรรพนามแทนตัวเอง เช่น เมื่อต้องการบ
ังคมทูลพระเจ้าแผ่นดิน หรือกราบทูลเจ้านายชั้นสูงผู้ชายต้องใช้สรรพนามว่า “ข้าพระพุทธเจ้า”
ถ้าเป็นผู้หญิงใช้ว่า “เกล้ากระหม่อมฉัน” ใช้กับเจ้านายรองลงมาใช้ว่า “เกล้ากระหม่อม” เป็นต้น

2.1.2 สรรพนามบุรุษที่ 2

ก. สมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช พบว่า มีการใช้คือ
คำว่า “เจ้า” เป็นคำที่ผู้ใหญ่ใช้แก่ ผู้น้อย

ข. สมัยปัจจุบัน มีการใช้สรรพนามบุรุษที่ 2 ดังนี้

- 1) ผู้ใหญ่ใช้แก่ผู้น้อย ได้แก่คำว่า ท่าน เธอ
- 2) ผู้น้อยใช้แก่ผู้ใหญ่ มีคำว่า ได้ฝ่าละอองธุลีพระบาท ได้ฝ่าละออง
พระบาท ฝ่าพระบาท ฝ่าบาท ท่าน

จากการเปรียบเทียบการใช้สรรพนามบุรุษที่ 2 พบว่า คำสรรพนามที่ผู้ใหญ่
ใช้แก่ผู้น้อย สมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชมีเพียง 1 คำเท่านั้น คือคำว่า
“เจ้า” สำหรับสรรพนามบุรุษที่ 2 ที่ใช้ในปัจจุบันส่วนใหญ่จะใช้คำว่า “ท่าน” เช่น สมเด็จพระ
บรมราชชนนีมีพระราชดำรัสตอบข้าราชการ และประชาชนที่มาเข้าเฝ้าฯ ถวายชัยมงคลเนื่องใน
เทศกาลขึ้นปีใหม่ และสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ครบรอบ 200 ปี ในวันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2525
ทรงใช้สรรพนามแทนผู้ฟังว่า “ท่าน” เพื่อเป็นการใช้เกื้อหนุนผู้ฟัง ดังข้อความว่า

ท่านแม่ทัพ ท่านผู้ว่า และท่านทั้งหลาย นั้นจะเรียกว่าหลานทั้งหลายนี้ นั้นขอ
ขอบใจมากที่ได้ให้ศีลให้พร การที่บ้านเมืองของเราอยู่ได้ก็ไม่ใช่ว่าพระเจ้าแผ่นดินหรือ
พระบรมวงศานุวงศ์เท่านั้น ก็เป็นด้วยท่านได้ช่วยกันปฏิบัติหน้าที่ของแต่ละท่านให้
บ้านเมืองนี้ได้อยู่เป็นเอกราชอยู่ทุกวันนี้ ก็แปลว่าได้ช่วยกันทุกคน...

(เอกสารหมายเลข 6 หน้า 932)

สำหรับสรพนามบุรุษที่ 2 ผู้น้อยใช้แก่ผู้ใหญ่ ในสมัยปัจจุบันมีการกำหนดการ
ใช้สรพนามบุรุษที่ 2 ตามระดับชั้น เช่น การใช้สรพนามบุรุษที่ 2 ว่า “ได้ฝ่าละอองธุลีพระบาท”
เมื่อหม่อมราชวงศ์ คึกฤทธิ์ ปราโมช ได้กราบบังคมทูลในวันที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยจัดเลี้ยง
ถวายพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในโอกาสที่ถวายปริญญาวิศวกรรมศาสตร์ ดุษฎีบัณฑิตกิตติ
ศักดิ์ เมื่อวันที่ 31 ตุลาคม พ.ศ. 2528 ความว่า

รู้สึกว่าเป็นสิริมงคลแก่ตัว และความรู้สึกเช่นนี้ทำให้เกิดความรู้สึกอันดีที่จะบากบ้น
ตั้งหน้าทำประโยชน์ให้แก่บ้านเมืองสนองพระเดชพระคุณต่อไป โดยมีได้ฝ่าละอองธุลี
พระบาท เป็นธงชัยที่นำเป็นแสงประทีปในยามมืด คอยสังเกตดูพระราชจริยวัตรในพระ
ราชกรณียกิจทั้งหลายที่ทรงงานไม่ว่างเว้น ข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลายก็มีมานะบากบ้น
พร้อมที่จะทำงานให้หนักให้นาน และให้ได้ผลดีที่สุดตามกำลังสติปัญญาความสามารถ
ของแต่ละคน เรื่องนี้ขอกราบบังคมทูลถวายไว้เป็นสัจจาไม่มีทางจะเปลี่ยนแปลงได้

(เอกสารหมายเลข 6 หน้า 29)

ถ้าผู้น้อยใช้สรพนามแทนผู้ฟัง หรือผู้ที่พูดด้วยเป็นสมเด็จพระราชินี สมเด็จพระ
พระบรมราชชนนี พระยุพราช จะใช้คำว่า “ได้ฝ่าละอองพระบาท” จะเห็นว่าการใช้สรพนาม
บุรุษที่ 2 ในปัจจุบันเมื่อใช้กับเจ้านายชั้นรองลงมา คำสรพนามก็จะลดส่วนของคำลงจากคำที่ใช้
กับพระเจ้าแผ่นดิน ซึ่งเป็นคำสูงสุด คือ “ได้ฝ่าละอองธุลีพระบาทมาเป็น “ได้ฝ่าละอองพระบาท”
“ได้ฝ่าพระบาท” “ฝ่าพระบาท” และ “ฝ่าบาท”

2.1.3 สรพนามบุรุษที่ 3

ก. สมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช พบว่า มีการใช้
คำว่า “เธอ” แทนบุคคล ผู้เสมอกัน

ข. สมัยปัจจุบัน มีการใช้สรพนามบุรุษที่ 3 ดังนี้

- 1) ผู้ใหญ่ ใช้แก่ผู้น้อย ได้แก่คำว่า เขา ท่าน เธอ
- 2) ผู้น้อย ใช้แก่ผู้ใหญ่ ได้แก่คำว่า พระองค์ พระองค์ท่าน

จากการเปรียบเทียบการใช้สรรพนามบุรุษที่ 3 สมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช กับสมัยปัจจุบัน พบว่า มีการใช้คำเหมือนกัน 1 คำ คือ คำว่า “เธอ” สำหรับคำที่พบในปัจจุบันคำที่ผู้ใหญ่ใช้แก่ผู้น้อย คือ คำว่า “เขา, ท่าน” คำว่า “เขา” เป็นคำที่ใช้อย่างเป็นกลาง ๆ และอาจเป็นการใช้ให้เข้ากับคำสรรพนามบุรุษที่ 1 ว่า “เรา” เช่น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระราชทานพระราชดำรัสแก่คณะบุคคลต่าง ๆ ที่เข้าเฝ้าฯ ถวายชัยมงคลในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา เมื่อวันที่ 4 ธันวาคม พ.ศ. 2534 ความว่า

...เมื่อสัก 10 วันมานี้ มีชาวต่างประเทศคนหนึ่งมาพบ...เมื่อเขามาถึง ก็พูดจาอะไรต่าง ๆ ทักทายปราศรัยตามอัธยาศัยธรรมดา ก่อน เขาพูดภาษาของเขา มีคนแปลเสร็จแล้ว เขายกกว่าประธานาธิบดีของเขา ผู้เป็นเพื่อนเขามอบหมายให้ขอโอวาท

เราก็ถามเขาว่า “โอวาทอะไร” เขาว่า “โอวาททั่ว ๆ ไป การปกครองประเทศ การดำเนินงานของการกีฬาเยาวชน อะไรต่าง ๆ” เราก็บอกว่า “ทำไมจึงมาถาม” เขาก็บอกว่า “เพราะเห็นว่าได้บริหารมาดีมาก ทำให้เมืองไทยเจริญ -

(เอกสารหมายเลข 7 หน้า 15 - 17)

คำว่า “ท่าน” ที่ผู้ใหญ่ใช้แก่ผู้น้อย เพื่อเป็นการให้เกียรติ ดังเช่น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงกล่าวถึงนางโกลด้า เมียร์โดยทรงใช้สรรพนามบุรุษที่ 3 ว่า “ท่าน” เมื่อพระราชทานพระราชดำรัสแก่คณะบุคคลต่าง ๆ ในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษาวันที่ 4 ธันวาคม พ.ศ. 2535 ความว่า

ข้อนี้โดยมากเราชอบพูด “โอ” สมัยก่อนนี่คืออย่างโน้นคืออย่างนี้ มาสมัยนี้มันละเทะ มันยุ่ง “ข้อนี้เคยปรารภกับ “ท่านโกลด้า เมียร์” ซึ่งเป็นนายกรัฐมนตรีแห่งอิสราเอล ซึ่งเคยมา เคียวนี่ท่านสิ้นบุญไปแล้ว...

(เอกสารหมายเลข 8 หน้า 12)

2.2 การเปรียบเทียบการใช้สรรพนามในการเขียนหนังสือ

2.2.1 การใช้สรรพนามแทนตัวผู้ส่งหนังสือ

ก. สมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช พบว่า มีการใช้ 3 คำ

ดังนี้

- 1) ผู้ใหญ่ใช้แก่ผู้น้อย คือคำว่า เรา
- 2) ผู้น้อยใช้แก่ผู้ใหญ่ ได้แก่คำว่า ข้าพเจ้า ข้าพระพุทธเจ้า

ข. สมัยปัจจุบัน พบว่า มีการใช้สรรพนามแทนผู้ส่งหนังสือ ดังนี้

- 1) ผู้ใหญ่ใช้แก่ผู้น้อย มีคำว่า ล้น ข้าพเจ้า เรา
- 2) ผู้น้อยใช้แก่ผู้ใหญ่ มีคำว่า ข้าพระพุทธเจ้าเกล้ากระหม่อม

เกล้ากระหม่อมฉัน กระหม่อม หม่อมฉัน

จากการเปรียบเทียบการใช้สรรพนามแทนผู้ส่งหนังสือจะเห็นว่าในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชกับสมัยปัจจุบันพบว่าเมื่อผู้ใหญ่เป็นผู้ส่งหนังสือถึงผู้น้อยจะมีการใช้สรรพนามแทนตัวเหมือนในบทสนทนา

สำหรับการใช้สรรพนามแทนผู้ส่งที่ผู้น้อยใช้แก่ผู้ใหญ่ พบว่า ในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช มีการใช้ที่เป็นแบบแผนใกล้เคียงกับในสมัยปัจจุบัน คือ จะใช้คำว่า “ข้าพระพุทธเจ้า” เมื่อกราบบังคมทูลพระเจ้าแผ่นดิน สมัยปัจจุบันใช้คำว่า “ข้าพระพุทธเจ้า” ในการกราบบังคมทูลพระเจ้าแผ่นดินเหมือนกัน ตลอดจนถึงใช้กับเจ้านายชั้นพระองค์เจ้า ส่วนเจ้านายชั้นรองลงมาใช้สรรพนามเหมือนในบทสนทนา

2.2.2 การใช้สรรพนามแทนตัวผู้รับหนังสือ

ก. สมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช พบว่า ไม่มีการใช้สรรพนามแทนตัวผู้รับหนังสือ

ข. สมัยปัจจุบัน มีการใช้สรรพนามแทนผู้รับ ดังนี้

- 1) ผู้ใหญ่ใช้แก่ผู้น้อย มีคำว่า ท่าน
- 2) ผู้น้อยใช้แก่ผู้ใหญ่ มีคำว่า ได้ฝ่าละอองธุลีพระบาท ได้ฝ่าละออง

พระบาท ได้ฝ่าพระบาท ฝ่าพระบาท

การใช้สรรพนามแทนตัวผู้รับหนังสือ ในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ไม่พบว่ามีการใช้สรรพนามแทนผู้รับหนังสือ ด้วยเป็นหนังสือข้อราชการที่มีการจดบันทึกเพียงด้านเดียว ซึ่งเรื่องที่บันทึกเป็นข้อรับสั่งจากพระเจ้าแผ่นดินที่บันทึกเพื่อเก็บไว้เป็นหลักฐานในการนำไปปฏิบัติ

สำหรับการใช้สรรพนามแทนตัวผู้รับในปัจจุบันที่ผู้ใหญ่ใช้แก่ผู้น้อย พบว่า มีการใช้คำว่า “ท่าน” เช่น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงใช้เมื่อพระราชทานพระราชหัตถเลขาถึงประชาชนชาวไทยขณะเสด็จพระราชดำเนินเยือนต่างประเทศ ดังข้อความว่า

พระราชินี และข้าพเจ้าได้เดินทางกลับจากประเทศเยอรมนีแล้ว...จิตใจของพระราชินีและข้าพเจ้ายังคงแนบแน่นอยู่กับท่าน และขอให้ท่าน ทั้งหลายจงมีความสุขและความสำเร็จทุกประการ

(เอกสารหมายเลข 9 หน้า 288 - 290)

ส

ปัจจุบันมีการใช้เหมือนกับการใช้สรรพนามบุรุษที่ 2 ในบทสนทนา

2.2.3 การใช้สรรพนามแทนผู้ที่กล่าวถึง

ก. สมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช พบว่ามี 8 คำ ดังนี้

- 1) ผู้ใหญ่ใช้แก่ผู้น้อย มีคำว่า ท่าน มัน
- 2) ผู้น้อยใช้แก่ผู้ใหญ่ มีคำว่า พระองค์ ล้นเกล้าล้นกระหม่อม สมเด็จพระ

บรมพิตรพระพุทธเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัว พระเจ้าอยู่หัว

ข. สมัยปัจจุบัน พบว่ามีการใช้ดังนี้

- 1) ผู้ใหญ่ใช้แก่ผู้น้อย มีคำว่า เขา ท่าน
- 2) ผู้น้อยใช้แก่ผู้ใหญ่ มีคำว่า ท่าน พระองค์ พระองค์ท่าน

พระเจ้าอยู่หัว

การใช้สรรพนามแทนผู้ที่กล่าวถึง เมื่อผู้ใหญ่ใช้แก่ผู้น้อยในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชกับสมัยปัจจุบัน พบว่า มีการใช้คำว่า “ท่าน” เหมือนกัน โดยใช้เพื่อต้องการใช้เกียรติแก่ผู้ที่กล่าวถึง คำว่า “มัน” พบว่ามีใช้ในสมัยก่อน ปัจจุบันไม่พบว่าการใช้เมื่อผู้ใหญ่หรือเจ้านายทรงใช้เรียกผู้ที่กล่าวถึง ด้วยถือว่าการเรียกผู้อื่นว่า “มัน” เป็นการไม่สุภาพถ้าจะเรียกบุคคลทั่วไปจะใช้คำว่า “เขา” แทน เช่น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงใช้สรรพนามแทนประชาชนว่า “เขา” ซึ่งเป็นผู้ที่ทรงกล่าวถึงในพระราชหัตถเลขาถึงพระสหายขณะศึกษาอยู่ในยุโรป ความว่า

...เมื่อข้าพเจ้าเป็นนักเรียนอยู่ในยุโรป ข้าพเจ้าไม่เคยตระหนักว่าประเทศของข้าพเจ้าคืออะไร และเกี่ยวข้องกับข้าพเจ้าแค่ไหน ไม่ทราบตราบนจนกระทั่งข้าพเจ้าได้เรียนรู้ที่จะรักประชาชนของข้าพเจ้า เมื่อได้ติดต่อกับเขาเหล่านั้น ซึ่งทำให้ข้าพเจ้าสำนึกในความรักอันมีค่ายิ่ง...

(เอกสารหมายเลข 4 หน้า 17)

สำหรับสรรพนามแทนผู้ที่กล่าวถึง เมื่อผู้น้อยใช้แก่ผู้ใหญ่ในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชสรรพนามที่พบนั้น มีใช้อยู่ในเอกสารทางราชการที่สำคัญ ด้วยในสมัยนั้นยังไม่มีการจัดทำหนังสืออย่างกว้างขวางเช่นในปัจจุบัน และที่สำคัญการที่จะเขียนหรือกล่าวถึงพระเจ้าแผ่นดิน หรือพระบรมวงศานุวงศ์ในเรื่องส่วนพระองค์เป็นการไม่บังควร อาจถือเป็นการหมิ่นพระบรมเดชานุภาพได้ ในสมัยปัจจุบันถ้ามีการกล่าวถึง พระเจ้าแผ่นดินในเอกสาร

สำคัญ หรือที่เป็นทางการ จะมีการออกพระนามเต็ม หรือใช้ว่า “พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว” และตามด้วยพระนามเดิม หรือใช้เฉพาะคำนำพระนาม ถ้าเป็นการกล่าวถึง พระองค์ในหนังสือทั่วไป หรือในบทความพบว่า มีการใช้สรรพนามว่า “ท่าน, พระองค์, พระองค์ท่าน, พระเจ้าอยู่หัว” เช่น สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงใช้สรรพนามแทนพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวว่า “ท่าน, พระเจ้าอยู่หัว” ในพระราชนิพนธ์ ความทรงจำในการเสด็จต่างประเทศดังตัวอย่างว่า

....ในวันหนึ่ง ๆ ต้องประทานพระหัตถ์ให้คนจับเห็นจะร่วมพันคน ข้าพเจ้าสงสาร เห็นพระทัยยิ่งนัก ถ้าข้าพเจ้าเจ็บถึงขนาดนั้นก็ไม่ว่าใจเหมือนกันว่าจะทนสู้ไหวหรือไม่ ยิ่งเห็นพระพักตร์พระเจ้าอยู่หัวซิดีเชียว...ข้าพเจ้าทราบดีว่าท่านจะต้องอดทนถึงที่สุดทีเดียว ไม่มีวันที่จะทรงยอมแพ้เป็นอันขาด

(เอกสารหมายเลข 10 หน้า 124)

ตัวอย่างการใช้สรรพนามแทนพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวว่า “พระองค์ท่าน”

ในระหว่างที่ประทับอยู่ในเรือพระที่นั่ง สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ประชวร เมื่อยล้า ต้องบรรทมนิ่ง ๆ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวก็ทรงดูแลพระราชธิดาด้วย พระองค์เอง แทนโดยตลอด...ทรงเป็นตัวอย่างของครอบครัวที่อบอุ่นแก่พสกนิกรทั้งหลายตลอดมา

หากแต่ความรักต่อ “ครอบครัว” ของพระองค์ท่านมิได้หยุดอยู่เพียงนั้น แต่ครอบคลุมถึง “ครอบครัวใหญ่” คือ ประชาชนชาวไทยทั่วประเทศ...

(เอกสารหมายเลข 1 หน้า 43)

จะเห็นว่ามีการใช้สรรพนามอย่างไม่สม่ำเสมอ ด้วยมีการใช้คำว่า ท่าน, พระองค์, พระองค์ท่าน ซึ่งถ้าใช้ให้เป็นไปตามแบบแผนจะต้องใช้สรรพนามว่า “พระองค์” เท่านั้น ส่วนการใช้คำว่า “พระองค์ท่าน” นั้น อาจเป็นการใช้เพื่อแสดงว่าเป็นสรรพนามราชาศัพท์ ไม่ใช่นามราชาศัพท์ หรือลักษณนามราชาศัพท์

3. การเปรียบเทียบการใช้ลักษณนามราชาศัพท์ในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชกับสมัยปัจจุบัน

การใช้ลักษณนามราชาศัพท์ในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชสามารถจำแนกลักษณนามตามคุณสมบัติของสิ่งต่าง ๆ ที่ลักษณนามไปขยายได้ 2 ประเภท คือ ประเภทที่ใช้กับสิ่งมีชีวิต และประเภทที่ใช้กับสิ่งไม่มีชีวิต

3.1 ประเภทที่ใช้กับสิ่งมีชีวิต พบว่า มีการใช้ลักษณนามราชาศัพท์ คำว่า พระองค์ องค์ เชือก

3.2 ประเภทที่ใช้กับสิ่งไม่มีชีวิต พบว่ามีการใช้ลักษณนามราชาศัพท์ คำว่า คัน ฦบบ แผ่น พระองค์ ลำ สำหรับ สิ่ง องค์ และการใช้นามราชาศัพท์เป็นลักษณนาม

สำหรับการใช้ลักษณนามราชาศัพท์ในปัจจุบันมี 2 คำ มีคำว่า พระองค์ องค์

จากการเปรียบเทียบการใช้ลักษณนามราชาศัพท์ในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช กับสมัยปัจจุบันจะเห็นว่าในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช มีการใช้ลักษณนามหลายคำ ซึ่งสามารถจำแนกการใช้ตามคุณสมบัติของสิ่งต่าง ๆ ที่ลักษณนามไปขยายได้ 2 ประเภท คือ ประเภทที่ใช้กับสิ่งมีชีวิต และประเภทที่ใช้กับสิ่งไม่มีชีวิต ประเภทที่ใช้กับสิ่งมีชีวิตพบว่า มีการพยายามใช้ลักษณนามราชาศัพท์ให้เป็นแบบแผนแต่มีการใช้ไม่สม่ำเสมอกล่าวคือ เมื่อกล่าวถึงพระเจ้าแผ่นดินมีการใช้ลักษณนามว่า “พระองค์” บ้าง “องค์” บ้าง ซึ่งในปัจจุบันมีการกำหนดให้ใช้ลักษณนามราชาศัพท์คำว่า “พระองค์” กับบุคคล 2 ชั้น คือ พระเจ้าแผ่นดิน และพระบรมวงศานุวงศ์ชั้นสูง ดังตัวอย่าง

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงมีพระราชโอรส และพระธิดา รวม 4 พระองค์ ... พระเจ้าหลานเธอ 3 พระองค์

(เอกสารหมายเลข 5 หน้า 19)

เมื่อเปรียบเทียบการใช้ลักษณนามประเภทที่ใช้กับสิ่งไม่มีชีวิตในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชกับสมัยปัจจุบัน พบว่า มีการใช้เหมือนกัน คือใช้คำว่า “องค์” เป็นลักษณนาม สิ่งของสำคัญ หรือเครื่องใช้สอยส่วนพระองค์ แต่ในสมัยก่อนมีการใช้ที่ไม่เคร่งครัดนัก ดังจะเห็นว่ามีการใช้คำธรรมดาเป็นลักษณนามสิ่งของสำหรับพระเจ้าแผ่นดิน เช่น พบว่ามีการใช้คำว่า “คัน” เป็นลักษณนามของฉัตร ใช้คำว่า “ฦบบ” เป็นลักษณนามของพระราชสาร เป็นต้น ซึ่งฉัตรและพระราชสารเป็นสิ่งของสำคัญสมควรที่จะใช้ลักษณนามว่า “องค์” มากกว่าใช้ลักษณนามธรรมดา ด้วยฉัตรเป็นเครื่องสูงใช้ประดับพระเกียรติยศ ส่วนพระราชสารเป็นหนังสือของพระเจ้าแผ่นดิน

4. การเปรียบเทียบการใช้กิริยาราชศัพท์ในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชกับสมัยปัจจุบัน

การใช้กิริยาราชศัพท์ในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชกับสมัยปัจจุบันที่จะนำมาเปรียบเทียบมีลักษณะ ดังนี้

4.1 สมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช มีการใช้กิริยาราชศัพท์ ดังนี้

4.1.1 ใช้กิริยาที่มีรูปแตกต่างจากธรรมดา

4.1.2 ใช้คำว่า “ทรง” นำหน้า นามธรรมดา นามราชศัพท์ กิริยาธรรมดา กิริยาราชศัพท์ ใช้คำว่า “เสด็จ” นำหน้ากิริยาธรรมดา และนามราชศัพท์

4.1.3 ใช้คำว่า “มี” เดิมหน้านามราชศัพท์

4.1.4 ใช้กิริยาราชศัพท์เฉพาะบุคคล

4.2 สมัยปัจจุบัน มีการใช้กิริยาราชศัพท์ ดังนี้

4.2.1 ใช้กิริยาที่มีรูปแปลกไปจากเดิม เช่น บรรทม หมายถึง นอน เสวย หมายถึง กิน สรง หมายถึง อาบน้ำ เป็นต้น

4.2.2 ใช้คำว่า “ทรง” นำหน้าคำกริยากิริยาธรรมดา แต่จะใช้นำหน้ากิริยาที่เป็นราชศัพท์ดังข้อ 4.2.1 เช่น ทรงบรรทม ทรงเสวย ทรงสรง ไม่ได้ และ “ทรง” สามารถใช้นำหน้านามราชศัพท์ “ทรง” จะมีความหมายต่าง ๆ ขึ้นอยู่กับนามราชศัพท์

4.2.3 คำกริยา “มีคำสั่ง” ใช้คำว่า “มี” นำหน้านามราชศัพท์ของคำที่มีความหมายว่า “คำสั่ง”

4.2.4 มีการบัญญัติการใช้กิริยาราชศัพท์ตามชั้นของบุคคล

การใช้กิริยาราชศัพท์ในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชมีการใช้กิริยาราชศัพท์ที่เคร่งครัดแต่ยังไม่เป็นแบบแผนอันเดียวกัน เมื่อนำมาเปรียบเทียบกับการใช้ในปัจจุบัน ซึ่งมีการวางแบบแผนไว้อย่างชัดเจน เช่น การใช้ “ทรง” มีการกำหนดว่า ไม่ให้ใช้ “ทรง” นำหน้ากิริยาราชศัพท์ จะใช้ว่า “ทรงประจวร, ทรงผนวช” ไม่ได้ ใช้ได้ก็ต่อเมื่อ ทำกิริยาราชศัพท์นั้น ให้เป็นนามราชศัพท์โดยการเติม “พระ” เป็น “ทรงพระประจวร, ทรงพระผนวช” จึงจะนำไปใช้ได้แต่ในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช พบว่า มีการใช้ “ทรง” นำหน้ากิริยาราชศัพท์ เช่น ทรงประจวร ทรงผนวช เป็นต้น แต่ก็เป็นที่น่าสังเกตว่าในสมัยปัจจุบันถึงจะมีแบบแผนการใช้ที่แน่นอน แต่ในการใช้จริง เป็นที่น่าสังเกตว่า มีการใช้ไม่เป็นไปตามแบบแผน ดังจะพบได้จากตัวอย่างต่อไปนี้

สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ทรงอยู่ในฐานะนักกีฬาสมัครเล่นมาตั้งแต่ ทรงพระเยาว์ ทรงกีฬาได้หลายอย่าง ที่ทรงโปรด ก็เช่น เทนนิส แบดมินตัน ทรงสกี ซึ่งทรงเล่นมาจนถึงพระชนมายุ 80 แม้ปัจจุบันพระชนมายุ 90 แล้ว ก็ยังทรงกีฬาเบตองอยู่เสมอ ฉะนั้นจึงไม่น่าแปลกใจที่พระราชโอรสธิดาทุกพระองค์ก็ทรงโปรดกีฬา

(เอกสารหมายเลข 11 หน้า 93)

จากตัวอย่างจะเห็นว่ามีการใช้ “ทรง” นำหน้ากริยาราชศัพท์ คำว่า “โปรด” ซึ่งตามระเบียบแบบแผนได้กำหนดไม่ให้ใช้ ทั้งนี้เพราะในปัจจุบันเข้าใจว่าการใช้กริยาราชศัพท์จะต้องใช้ “ทรง” เดิมหน้ากริยานั้น ๆ เสมอ

ในด้านการใช้กริยาราชศัพท์เฉพาะบุคคล และกริยาราชศัพท์ที่ผู้น้อยใช้แก่พระเจ้าแผ่นดิน พระอัครมเหสี พระบรมวงศานุวงศ์ พบว่า สมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดจุฬาโลกมหาราชกับสมัยปัจจุบัน ส่วนใหญ่มีการใช้เหมือนกัน ด้วยในสมัยปัจจุบันมีการนำแบบอย่างการใช้ราชศัพท์มาจากสมัยก่อน ส่วนที่แตกต่างไปจากสมัยก่อนด้วยมีการจัดการใช้กริยาราชศัพท์ให้เป็นระเบียบว่าคำใดควรใช้กับบุคคลฐานะใด เช่น คำว่า “บอก” ในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดจุฬาโลกมหาราช มีการใช้ราชศัพท์กับพระเจ้าแผ่นดินว่ากราบบังคมทูลพระกรุณา กราบบังคมทูล กราบทูล กราบทูลพระกรุณาทรงทราบฯ สมัยปัจจุบันมีการใช้กริยาราชศัพท์โดยจัดการใช้ตามฐานะบุคคลดังนี้ ใช้กับพระมหากษัตริย์ว่า “กราบบังคมทูลพระกรุณา” ใช้กับสมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี สมเด็จพระยุพราช สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระบรมราชกุมารี ว่า “กราบบังคมทูล” ใช้กับพระราชวงศ์ตั้งแต่ชั้นสมเด็จพระเจ้าฟ้าลงไปจนถึงพระวรวงศ์เธอที่ทรงกรม ว่า “กราบทูล” ใช้กับพระวรวงศ์เธอ (ที่มีได้ทรงกรม) และหม่อมเจ้าว่า “ทูล” เป็นต้น

จากการเปรียบเทียบการใช้ราชศัพท์ในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดจุฬาโลกมหาราชกับสมัยปัจจุบัน พบว่า ในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดจุฬาโลกมหาราชถึงแม้จะมีพระราชกำหนดการใช้ถ้อยคำสำหรับพระเจ้าแผ่นดิน ดังที่ปรากฏในกฎหมายตราสามดวงที่ว่าด้วยเรื่องการเรียกสิ่งของเครื่องใช้ และวิธีการใช้คำรับ คำกราบทูล ซึ่งอาจถือว่าเป็นตำราราชศัพท์ฉบับแรก แต่ในการศึกษาจากเอกสารทางราชการส่วนใหญ่ พบว่า การใช้ราชศัพท์ยังไม่มีความเป็นระเบียบแบบแผน และอาจเป็นด้วยการที่จะกราบบังคมทูลพระเจ้าแผ่นดินในสมัยนั้นจะต้องเป็นผู้ที่มีผู้ทำหน้าที่ในการกราบบังคมทูล คือ ปลัดทูลฉลอง เท่านั้น ส่วนขุนนางทั่วไปไม่มีโอกาสที่จะได้กราบบังคมทูล การใช้ราชศัพท์ในสมัยนั้นจึงขึ้นอยู่กับฐานะบุคคลผู้บันทึกและโอกาสในการบันทึก

สำหรับในสมัยปัจจุบันมีการกำหนดการใช้ราชศัพท์อย่างเป็นระเบียบแบบแผน นอกจากที่กล่าวมาแล้วในการวิจัยว่า มีการจำแนกราชศัพท์ออกเป็น 4 ชนิด คือ นามราชศัพท์ สรรพนามราชศัพท์ ลักษณะนามราชศัพท์ กริยาราชศัพท์ แล้วยังมีการกำหนดคำเพ็ดทูล คำรับ

คำขึ้นต้น-สรรพนาม และคำลงท้าย การกราบบังคมทูล กราบทูล ทูล ด้วยการเขียนหนังสืออีกด้วย การใช้ราชาศัพท์ในสมัยปัจจุบันมีความแพร่หลายกว่าสมัยก่อนมาก ด้วยมีการบรรจุไว้ในหลักสูตร การศึกษา การจัดทำคู่มือการใช้ราชาศัพท์ของหน่วยงานราชการและเอกชน ทั้งนี้ด้วยตระหนักถึงความสำคัญในการใช้ราชาศัพท์อย่างถูกต้องสำหรับใช้กับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และพระบรมวงศานุวงศ์ หม่อมราชวงศ์กิติฤทธิ์ ปราโมช (2527 : 66) กล่าวถึงการใช้ราชาศัพท์ที่ประชาชนต้องใช้ในการกราบบังคมว่า “ราชาศัพท์เป็นของจำเป็น เป็นหน้าของผู้จงรักภักดีทุกคน จะต้องพูดให้ได้ เพราะเหตุว่าทุกวันนี้เป็นสมัยที่ประชาชนและพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเข้าใกล้ชิดกันได้ที่สุด ตั้งแต่ตั้งประเทศไทยมาไม่เคยปรากฏ” การใช้ราชาศัพท์จึงเป็นการแสดงออกทางหนึ่งถึงความจงรักภักดีที่พลชนชาวไทยมีแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช มหาราช

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิเคราะห์ราชาศัพท์ในวรรณกรรมแปลรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช สรุปได้ดังนี้

ความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า

1. เพื่อวิเคราะห์ราชาศัพท์ในวรรณกรรมแปลรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช
2. เพื่อวิเคราะห์และเปรียบเทียบการใช้ราชาศัพท์ในวรรณกรรมแปลกับการใช้ราชาศัพท์ในเอกสารทางราชการรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช
3. เพื่อวิเคราะห์และเปรียบเทียบการใช้ราชาศัพท์ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชกับการใช้ราชาศัพท์ตามระเบียบแบบแผนในสมัยปัจจุบัน

สรุปผลการศึกษาค้นคว้า

1. การวิเคราะห์ราชาศัพท์ในวรรณกรรมแปลรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก สรุปได้ดังนี้
 - 1.1 คำราชาศัพท์ที่ปรากฏในวรรณกรรมแปล พบว่า มีการสร้าง 3 วิธี คือวิธีแรก การรับคำภาษาต่างประเทศมาใช้ ได้แก่ ภาษาเขมร ภาษาบาลี ภาษาสันสกฤต ภาษามลายู การนำมาใช้ในภาษาไทยได้มีการเปลี่ยนแปลงคำภาษาต่างประเทศให้เข้ากับลักษณะทางภาษาไทย โดยมีการเปลี่ยนแปลงด้านเสียง เช่น การเพิ่มเสียง การเปลี่ยนเสียง การตัดเสียง การเปลี่ยนแปลงด้านความหมาย ได้แก่ ความหมายแคบเข้า ความหมายกว้างออก ความหมายย้ายที่ วิธีที่สองคือ การประกอบศัพท์ขึ้นใหม่ โดยการเติมคำหน้า หลังหรือเติมทั้งหน้าและหลังคำตั้ง ซึ่งเป็นคำที่มีความหมายหลักอันได้แก่ คำนาม คำกริยา และการประสมคำ โดยนำคำที่มีความหมายหลักรวมกับคำขยาย หนึ่งในสองคำที่นำมาประสมกันมีสองคำมีเสียงที่เหมือนกันเป็นรากศัพท์ที่เกิดจากคำเดิม “พจน” ซึ่งหมายถึงเหตุจูงใจที่ตามสืบค้นหาคำเพื่อสืบค้นความหมาย เกิดจากคำว่าราชาศัพท์ซึ่งเป็นคำภาษาต่างประเทศซ้อนคำธรรมดาที่เป็นคำแปล และเกิดจากราชาศัพท์ซ้อนราชาศัพท์ ที่มีความหมายเหมือนกันหรือเป็นไปในทำนองเดียวกัน

1.2 การใช้ราชาศัพท์ พบว่ามีการใช้ราชาศัพท์ในวรรณกรรมแปล จำแนกตามหน้าที่ของคำได้ 4 ชนิด คือ นาม สรรพนาม ลักษณะนาม กริยา

การใช้นามราชาศัพท์ พบว่า มีการใช้นามราชาศัพท์ทั่วไปเมื่อเรียกสิ่งที่เกี่ยวข้องอันเป็นของพระเจ้าแผ่นดิน มีการใช้คำเติมหน้า หลัง หรือเติมทั้งหน้าและหลัง เพื่อแสดงว่าเป็นของพระเจ้าแผ่นดิน และมีการใช้นามราชาศัพท์อันเป็นชื่อเฉพาะ ได้แก่ ชื่อบุคคล นามราชาศัพท์เฉพาะประกอบด้วยคำนำพระนาม และพระนาม คำนำพระนามในวรรณกรรมแปลมีการใช้คำนำพระนามตามสมัยโบราณ เช่น เจ้าพ่อขุน พญา เป็นต้น การใช้คำภาษามอญ เช่น มัง สมิง ตะละแม่ เป็นต้น การใช้คำภาษาจีน เช่น อ๋อง ฮองเต้ เป็นต้น ส่วนการเรียกพระนามมีการเรียกพระนามจริงตามที่ได้รับการสถาปนาในพระสุพรรณบัฏ หรือเรียกตามพระนามเดิมก่อนครองราชย์ และมีการใช้คำอื่นเรียกแทน ได้แก่ เรียกตามนามเมือง เรียกตามพระนามพิเศษถวายเพิ่มพระเกียรติ เช่น พระเจ้าช้างเผือก พระเจ้ามณฑลทิยรทอง เป็นต้น

การใช้สรรพนามราชาศัพท์ พบว่ามีการใช้ในบทสนทนา และการใช้ในการกราบบังคมทูล กราบทูล ทูลด้วยการเขียนหนังสือ โดยแบ่งการใช้ออกเป็น 3 ชนิด คือ สรรพนามบุรุษที่ 1 หรือผู้พูด สรรพนามบุรุษที่ 2 หรือผู้ฟัง สรรพนามบุรุษที่ 3 หรือผู้ที่กล่าวถึง การใช้สรรพนามในบทสนทนามีการใช้คำธรรมดา เช่น สรรพนามบุรุษที่ 1กู ข้า ข้าพเจ้า เป็นต้น ถ้าผู้น้อยใช้แก่พระเจ้าแผ่นดิน จะใช้สรรพนามราชาศัพท์ แต่ก็ใช้ไม่ได้สม่ำเสมอ ส่วนการใช้ในการกราบบังคมทูลด้วยการเขียนหนังสือ มีการใช้เหมือนบทสนทนา และมีการใช้ในลักษณะการหลีกคำแทนตัวผู้รับหนังสือ เช่น พระเจ้าแผ่นดินเป็นผู้รับหนังสือมีการใช้สรรพนามแทนพระองค์ว่า สมเด็จพระพุทธเจ้า พระเจ้าอยู่หัว ใต้ฝ่าพระบาท พระเป็นเจ้า ฝ่าพระบาท เป็นต้น

การใช้ลักษณะนามราชาศัพท์ พบว่า มีการใช้ลักษณะนามราชาศัพท์กับสิ่งมีชีวิต 2 คำ ได้แก่ คำว่า พระองค์ องค์ ส่วนที่ใช้เป็นลักษณะนามของนามราชาศัพท์ที่เป็นสิ่งไม่มีชีวิตส่วนใหญ่มีการใช้ลักษณะนามธรรมดา การใช้ลักษณะนามราชาศัพท์มีเป็นส่วนน้อย

ส่วนการใช้กริยาราชศัพท์ พบว่า มีการนำคำภาษาต่างประเทศมาใช้ โดยการปรุงแต่งคำธรรมดาให้เป็นกริยาราชศัพท์ด้วยการเติมคำภาษาต่างประเทศ “ทรง, ตรัส, เสด็จ” และด้วยการเติมคำภาษาไทยว่า “มี” และมีการใช้กริยาราชศัพท์เฉพาะบุคคล แต่ใช้ไม่สม่ำเสมอ นอกจากนี้มีการใช้กริยาธรรมดาในบางครั้ง

2. การวิเคราะห์และเปรียบเทียบการใช้ราชาศัพท์ในวรรณกรรมแปลกับเอกสารทางราชการรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช สรุปได้ดังนี้

การใช้นามราชาศัพท์ พบว่า มีการใช้นามราชาศัพท์ทั่วไป ส่วนใหญ่เหมือนกัน ส่วนนามราชาศัพท์ที่เป็นชื่อเฉพาะบุคคลในด้านการใช้คำนำพระนามในเอกสารทางวิชาการ มีการใช้คำที่เป็นแบบแผน มีการใช้คำแสดงพระสกุลยศ พระอิสริยยศ ของเจ้านายได้อย่างชัดเจน แต่วรรณกรรมแปลใช้เมื่อต้องการให้รู้ว่าเป็นเจ้านายเท่านั้น ๆ ด้วยการเรียกพระนาม วรรณกรรมแปลใช้เรียกพระนามจริง ใช้คำอื่นเรียกแทนพระนามมีน้อย แต่ในเอกสารทางราชการใช้คำอื่นเรียกแทนพระนาม เช่น ใช้นามเมือง พระราชสมัญญา พระนามเดิม เป็นต้น

การใช้สรรพนามราชาศัพท์ พบว่า ในวรรณกรรมแปลมีการใช้สรรพนามในบทสนทนา และในการกราบบังคมทูลด้วยการเขียนหนังสือมากกว่าในเอกสารทางราชการ นอกจากจะใช้สรรพนามทั่วไปแล้วมีการใช้คำเรียกเครือญาติและการหลากคำสรรพนามอีกด้วย

การใช้ลักษณนามราชาศัพท์ พบว่า ในวรรณกรรมแปลและเอกสารทางราชการมีการใช้กริยาราชศัพท์ ส่วนใหญ่เหมือนกัน แต่จะมีแตกต่างกันไปบ้าง คือ ในวรรณกรรมแปลมีการใช้กริยาราชศัพท์เฉพาะบุคคลไม่เป็นแบบแผนและมีการใช้คำธรรมดา ส่วนในเอกสารทางราชการมีความพยายามจะใช้ให้เป็นระบบระเบียบเดียวกัน และมีการใช้คำที่มีความยาว ประกอบด้วยคำศัพท์ที่แสดงถึงความยกย่องเชิดชู

3. การวิเคราะห์และเปรียบเทียบการใช้ราชาศัพท์ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชกับการใช้ราชาศัพท์ตามระเบียบแบบแผนในสมัยปัจจุบัน พบว่า

การใช้นามราชาศัพท์ สรรพนามราชาศัพท์ ลักษณนามราชาศัพท์ กริยาราชศัพท์ ในสมัยปัจจุบันมีการใช้เป็นระเบียบแบบแผน มีการกำหนดการใช้ราชาศัพท์ให้เป็นไปตามฐานะบุคคล ในขณะที่รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชยังไม่มีกำหนดการใช้ราชาศัพท์อย่างเป็นแบบแผนที่แน่นอน จึงมีการใช้ไม่สม่ำเสมอ ส่วนการใช้ในลักษณะลาลองหรือไม่เป็นทางการพบในจดหมายเหตุความทรงจำของกรมหลวงนรินทรเทวีเพียงฉบับเดียว เนื่องจากเป็นบันทึกส่วนพระองค์

อภิปรายผล

จากผลการศึกษาค้นคว้าเรื่องการวิเคราะห์ราชาศัพท์ในวรรณกรรมแปลรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช มีประเด็นที่น่าอภิปรายดังนี้ ในด้านการรับคำภาษาต่างประเทศมาใช้เป็นราชาศัพท์ เราได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมเขมรที่มีการใช้ราชาศัพท์กับพระมหากษัตริย์มาใช้ในภาษาไทยมากที่สุด คำที่รับมาใช้มีทั้งคำที่เป็นราชาศัพท์อยู่แล้ว และคำธรรมดา ซึ่งเมื่อนำมาใช้เป็นราชาศัพท์จะต้องมีการประกอบรูปศัพท์ตามวิธีการประกอบคำธรรมดาขึ้นเป็นราชาศัพท์ ส่วนภาษาบาลีและภาษาสันสกฤตเรรับคำมาใช้เป็นราชาศัพท์รองลงมา ตั้งแต่โบราณกาลภาษาบาลีใช้ในการบันทึกคำสอนของศาสนาพุทธ ภาษาสันสกฤตใช้ในการบันทึกคัมภีร์ของศาสนาพราหมณ์ ภาษามลายูนับว่าเรรับคำมาใช้เป็นราชาศัพท์บ้างแต่น้อย คำจากสามภาษานี้เมื่อจะนำมาใช้เป็นราชาศัพท์ในภาษาไทยจะต้องมีการปรุงแต่งโดยการประกอบศัพท์เช่นเดียวกับคำธรรมดาในภาษาเขมร แต่คำธรรมดาในภาษาเขมรบางคำก็ไม่ต้องมีการปรุงแต่ง สามารถนำไปใช้เป็นราชาศัพท์ได้ด้วยเป็นคำที่คนไทยไม่ใช้พูดในชีวิตประจำวัน ส่วนการที่ต้องปรุงแต่งคำภาษาบาลีและภาษาสันสกฤตนั้นก็เพราะว่าภาษาทั้งสองนี้มีใช้อยู่ทั่วไปเช่นเดียวกับภาษาไทยอื่น ๆ ดังนั้นถ้าจะทำให้เป็นราชาศัพท์ก็ต้องปรุงแต่งคำเหล่านี้ให้แตกต่างกันโดยการเติมหน้า เติมหลัง หรือเติมทั้งหน้าและหลังคำธรรมดา การประสมคำก็เช่นกันเป็นการประกอบศัพท์ที่ใช้คำธรรมดาประสมกับราชาศัพท์ โดยใช้คำธรรมดาเป็นคำตั้งหรือคำที่มีความหมายหลัก และใช้คำราชาศัพท์เป็นคำขยายเพื่อบอกลักษณะ ส่วนการซ้อนคำเป็นการซ้อนคำเพื่ออธิบายความหมายให้ชัดเจนยิ่งขึ้น และเป็นการซ้อนเพื่อก่อให้เกิดความไพเราะและสละสลวย ซึ่งนิยมใช้ในงานประพันธ์

ด้านการใช้ราชาศัพท์ในวรรณกรรมแปล มีข้อสังเกตว่าในวรรณกรรมแปลจากมอญ เรื่องราชาธิราชมีการใช้ราชาศัพท์มากกว่าวรรณกรรมแปลจากจีน เรื่อง ชาติก๊กไชอัน และสามก๊ก ทั้งนี้ด้วยไทยกับมอญมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดมาแต่โบราณ ทำให้รู้ถึงสภาพการเมือง การปกครอง ตลอดจนวัฒนธรรม ในการแปลจึงมีวิธีการใช้ราชาศัพท์เมื่อกล่าวถึงพระเจ้าแผ่นดินและพระบรมวงศานุวงศ์ เช่นเดียวกับที่ปรากฏในวรรณกรรมไทย ส่วนวรรณกรรมแปลจากจีน เป็นเรื่องยาว มีเนื้อเรื่องเกี่ยวกับการสงคราม การดำเนินเรื่องเป็นไปอย่างรวดเร็วจึงทำให้ผู้แปลไม่สะดวกที่จะใช้ราชาศัพท์อย่างเต็มแบบแผน และสม่ำเสมอ ด้วยถ้าใช้จะทำให้การดำเนินเรื่องเยิ่นเย้อ ขาดความกระชับรัดกุม การใช้ราชาศัพท์ในวรรณกรรมแปลซึ่งเป็นเรื่องบันเทิงคดี จึงมีการใช้ไม่สม่ำเสมอ ไม่เป็นระบบ เช่น มีการตัดบางส่วนของราชาศัพท์ออก คงไว้แต่คำสำคัญที่ใช้สื่อความหมายได้ และคำนั้นยังมีลักษณะของราชาศัพท์อยู่ มีการหลอกลำโดยใช้คำที่มีความหมายเหมือนกันหรือเป็นไปในทำนองเดียวกันมาใช้ เมื่อมีการกล่าวถึงคำซ้ำ ๆ มีการใช้คำธรรมดาแทนการใช้ราชาศัพท์บางครั้ง เป็นที่น่าสังเกตว่า

การใช้ราชาศัพท์ในวรรณกรรมแปลซึ่งเป็นเรื่องบันเทิงคดีที่มีเรื่องอารมณ์ และความรู้สึกนึกคิดของตัวละครเข้ามาเกี่ยวข้องนั้น ทำให้มีการใช้ภาษาที่จะต้องสอดคล้องกับแนวเรื่อง ดังนั้นการใช้ราชาศัพท์กับกษัตริย์ในวรรณกรรมซึ่งถือว่าเป็นตัวละครตัวหนึ่ง จะใช้ก็ต่อเมื่อผู้เขียนเห็นสมควรว่าเหมาะสมกับสถานการณ์หรือใช้ตามอารมณ์ของเนื้อเรื่อง ไม่ได้ใช้ตามระเบียบแบบแผนการใช้ราชาศัพท์ตามที่ปรากฏในเอกสารทางราชการในช่วงสมัยนั้น อีกทั้งในเอกสารทางราชการในสมัยนั้นยังไม่มีความเป็นแบบแผนเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เอกสารบางฉบับจึงมีการใช้ราชาศัพท์อย่างไม่สม่ำเสมอ โดยมีแต่การใช้ราชาศัพท์แต่พอดีตามเหตุการณ์ หรือใช้ให้น้อยไว้ เพื่อลดความเป็นทางการ ซึ่งข้อนี้ตรงกับการใช้ราชาศัพท์ในลักษณะจำลองของกรมหลวงนรินทรเทวี ซึ่งเป็นการบันทึกเรื่องส่วนพระองค์ มีการใช้ไม่สม่ำเสมอ และมีการเลี่ยงการใช้ราชาศัพท์ สำหรับการใช้อำนาจในสมัยปัจจุบัน หากเป็นการใช้อย่างเป็นพิธีการ จะมีการใช้อย่างถูกต้องตามระเบียบแบบแผน ส่วนการใช้ที่เป็นกึ่งแบบแผนนั้นจะปรากฏในงานประพันธ์ร้อยกรองประเภทต่าง ๆ

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาค้นคว้าเรื่องการวิเคราะห์ราชาศัพท์ในวรรณกรรมแปลรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ทำให้เห็นประเด็นที่น่าสนใจจะนำไปศึกษาค้นคว้าต่อไป ดังนี้

1. ศึกษาการใช้ราชาศัพท์ในบันเทิงคดี
2. ศึกษาพัฒนาการการใช้ราชาศัพท์ในสมัยรัตนโกสินทร์

๒๕๖๓

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กฎหมายตราสามดวง เล่ม 1 - 2. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, 2515.
- กฎหมายตราสามดวง เล่ม 4. พระนคร : องค์การค้าคุรุสภาลาดพร้าว, 2505.
- กฎหมายตราสามดวง เล่ม 3, 5. พระนคร : องค์การค้าคุรุสภาลาดพร้าว, 2506.
- กรุณา กุศลาสัย และเรืองอุไร กุศลาสัย. ภารตวิทยา : ความรู้เรื่องอินเดียทางวัฒนธรรม.
พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : ศยาม 2537.
- กฤษณา เกษมศิลป์. ชุมนุมภาษาไทยวิจิตรอักษรวิจิตร. กรุงเทพฯ : บริษัทพิช จำกัด, 2517.
- กองบรรณาธิการ หนังสือพิมพ์เสรีรัฐ. สมเด็จพระนางสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ. กรุงเทพฯ :
สัทยาการพิมพ์, ม.ป.ป.
- กาญจนา นาคสกุล. คำเขมรในราชศัพท์. เอกสารประกอบการประชุมทางวิชาการ เรื่อง
“ราชศัพท์ในสังคมไทย” 22 - 23 สิงหาคม 2539 ภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์,
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- _____. อ่านภาษาเขมร. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539.
- การปกครอง, กรม. กองวิชาการและแผนงาน. พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช
มหาราชกัณฑ์การปกครองไทย. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ส่วนท้องถิ่น, 2539.
- กุหลาบ มัลลิกมาศ. วรรณคดีไทย. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2517.
- คณะกรรมการชำระประวัติศาสตร์ไทยและจัดพิมพ์เอกสารประวัติศาสตร์และโบราณคดี
สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี. ประชุมหมายรับสั่ง ภาค 4 ตอนที่ 4 สมัยรัตนโกสินทร์
รัชกาลพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว จ.สง 1186 - 1203. กรุงเทพฯ :
บริษัทรุ่งศิลป์การพิมพ์ (1977) จำกัด, 2536.
- คณะกรรมการมูลนิธิช่วยการสาธารณสุขชุมชนฯ. 80 พรรษาแม่ฟ้าหลวง. กรุงเทพฯ : บริษัท
ด้านขุนทดการพิมพ์ จำกัด, 2533.
- คณะวิศวกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ในหลวงกับงานช่าง. กรุงเทพฯ : ศิริมิตร
การพิมพ์, 2530.
- คึกฤทธิ์ ปราโมช ; ม.ร.ว. คำบรรยายวิชาพื้นฐานอารยธรรมไทย : ตอนพื้นฐานวัฒนธรรม เรื่อง
สถาบันพระมหากษัตริย์. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2516.
- _____. ลักษณะไทย. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2525.

จอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ. ชุมนุมพระบรมราชาธิบายในพระบาทสมเด็จพระ

พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. พระนคร : โรงพิมพ์รุ่งเรืองธรรม. 2501.

_____. ประชุมประกาศรัชกาลที่ 4 (พ.ศ.2394 - 2404). ธนบุรี : โรงพิมพ์ดำรงธรรม, 2511.

จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ. ทรงพระวิจารณ์ เรื่อง พระราชพงศาวดารกับเรื่อง
ประเพณีการตั้งพระมหาอุปราช. พระนคร : โรงพิมพ์ท่าพระจันทร์, 2479.

_____. “วิจารณ์เรื่องราชประเพณีการตั้งพระมหาอุปราช,” ใน พระราชนิพนธ์เรื่องพระราช
พงศาวดาร. พระนคร : โรงพิมพ์ท่าพระจันทร์, 2479.

_____. “ธรรมเนียมราชตระกูลในกรุงสยาม,” ใน ราชตระกูล. กรุงเทพฯ : สยาม, 2517.

“ชาวมัญจาคีรีกับตราบน้ำผึ้งถวายสมเด็จพระเจ้า” สยามรัฐ. 20 สิงหาคม 2538.

ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้า. “อธิบายว่าด้วยยศเจ้า,” ใน เรื่องเฉลิมพระยศเจ้านายฉบับ
มีพระรูป เล่ม 1 - 2. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์
พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), 2538.

ทองคำ กล้วยไม้ ณ อยุธยา. พระภูมิพลมหาราช. กรุงเทพฯ : ธนาคารกสิกรไทย, 2529.

“เทศน์มหาชาติถวายสมเด็จพระเจ้า” มติชน. 28 กันยายน พ.ศ.2538.

ธนาคารออมสิน. ในหลวงกับการพัฒนาชนบท. กรุงเทพฯ : บริษัทเซเวน พรินติ้ง กรุ๊ป จำกัด,
ม.ป.ป.

นราธิปพงศ์ประพันธ์, พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่น. “ถาเรื่องภาษา,” ใน ภาษาวรรณคดีและ
วิทยาการ. พระนคร : ก้าวหน้า, 2504.

นรินทร์เทวี, กรมหลวง. จดหมายเหตุความทรงจำ. ม.ป.ท., 2516.

นริศรานุวัดติวงศ์, สมเด็จพระเจ้าฟ้า กรมพระยา และดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้า. สาส์น
สมเด็จพระเจ้า 23. ม.ป.ท., 2499.

_____. สาส์นสมเด็จพระเจ้า 23. พระนคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, 2505.

นายกรัฐมนตรี, สำนัก. ประชุมหมายรับสั่ง รัชกาลที่ 2 สมัยกรุงรัตนโกสินทร์. กรุงเทพฯ : 2525.

แก่นน้อย ศักดิ์ศรี, ม.ร.ว. พระราชวังและวังในกรุงเทพฯ. (พ.ศ.2325 - 2525) กรุงเทพฯ :
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2525.

บรรจบ พันธุเมธา. บาลีสันสกฤตในภาษาไทย. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2518.

_____. ลักษณะและการใช้ภาษาไทย. พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพฯ : พิมพ์ครั้งที่ 10 กรุงเทพฯ :
มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2535.

_____. อิทธิพลของภาษาต่างประเทศในภาษาไทย. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ม.ป.ป.

ปีย มาลากุล ; ม.ล. การใช้ถ้อยคำและราชาศัพท์. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภา,
2519.

ภูมิพลอดุลยเดช, พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว. พระราชดำรัสพระราชทานแก่คณะบุคคลต่าง ๆ
ที่เข้าเฝ้าฯ ถวายชัยมงคลในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษ ณ ศาลาดุสิดาลัย สวน
จิตรลดา พระราชวังดุสิต วันพุธที่ 4 ธันวาคม 2534. ม.ป.ท., ม.ป.ป.

..... พระราชดำรัสพระราชทานแก่คณะบุคคลต่าง ๆ ที่เข้าเฝ้าฯ ถวายชัยมงคลในโอกาส
วันเฉลิมพระชนมพรรษ ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดา พระราชวังดุสิต วันศุกร์ที่ 4
ธันวาคม 2534. ม.ป.ท., ม.ป.ป.

พระคลัง (หน), เจ้าพระยา. ราชวิธีราช ฉบับตัวเขียน. สมุดไทยดำ เส้นดินสอเหลือง เลขที่ 49
เล่มที่ 1 - 21 มัดที่ 1 - 3 ของหอสมุดแห่งชาติ.

..... สามก๊ก เล่ม 1 - 2. พิมพ์ครั้งที่ 11. พระนคร : คลังวิทยา, 2511.

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช 5 ธันวาคมหาราช ครั้งที่ 15
พุทธศักราช 2534.

พระราชปณิธานในชั้นกรุงรัตนโกสินทร์ตั้งแต่รัชกาลที่ 1 - รัชกาลที่ 5 เล่ม 1. พระนคร : โรงพิมพ์
คุรุสภา, 2513

พระราชวังหลัง, สมเด็จพระเจ้าหลานเธอ. ชิดกกัษัอัน. พระนคร : โรงพิมพ์ท้องถิ่น, 2508.

พิณทิพย์ ทวยเจริญ. ภาษาพูด ภาษาอังกฤษตามหลักภาษาศาสตร์. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัย
ธรรมศาสตร์, 2534.

พิทยลาภพฤฒิยากร, พระวรวงศ์เธอ กรมหมื่น. พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกทรง
ฟื้นฟูวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวง
ศึกษาธิการ, 2525.

ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 94 ภาค 2 เล่ม 2 ตอน 131 วันที่ 21 ธันวาคม พ.ศ.2520 ฉบับพิเศษ.

ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2525. พิมพ์ครั้งที่ 3 กรุงเทพฯ :
อักษรเจริญทัศน์, 2530.

ราชบัณฑิตยสภา. ศิลาจารึกวัดพระเชตุพน ภาคความเรียง. พระนคร : โรงพิมพ์รุ่งเรืองธรรม,
2505.

ลัลลนา ศิริเจริญ. ความรู้ทั่วไปทางภาษาไทยภาคหลักภาษา. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง,
2522.

วรรณท์ อักษรพงศ์. การใช้ราชาศัพท์. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
2529.

- วรวะทยพิสิฐ, พระ. หลักภาษาไทย. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2534.
- วิจิตรนั ภาณูพงศ. โครงสร้างของภาษาไทย : ระบบไวยากรณ์. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2516.
- วินิตา ดิถียนต์. ราชาศัพท์ในวรรณกรรมแปล. เอกสารประกอบการประชุมทางวิชาการ เรื่อง “ราชาศัพท์ในสังคมไทย” 22 - 23 สิงหาคม 2539 ภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
- ศรีสุนทรโวหาร, พระยา. “อนันตวิภาค,” ใน ภาษาไทย. พระนคร : คลังวิทยา, 2504.
- ศิลปากร, กรม. กองจดหมายเหตุแห่งชาติ. “พระราชสาส์นกรุงจีนมีมาในรัชกาลที่ 1 กรุงรัตนโกสินทร์,” ใน สัมพันธ์ภาพไทย - จีน. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์กรมการศาสนา, 2521.
- _____. กองวรรณคดีและประวัติศาสตร์. รวบรวมบทความ เรื่อง ภาษาและวรรณคดีไทย. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา, 2527.
- สิวกานท์ ปทุมสูติ. สมเด็จพระภัทรมหาราชคำฉันท์. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : ดันอ้อ, 2532.
- สุภรัตน์ เลิศพาณิชย์กุล. พระมามลายโศกหล้าเหลือสุข เล่ม 3. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์กรุงเทพ (1984), 2541.
- ส.ศิริรักษ์. ศิลปปะการแปล. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ : เคล็ดไทย, 2534.
- สมเด็จพระภูมิพลมหาราช. กรุงเทพฯ : แพรววิทยา, 2530.
- สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี. กรุงเทพฯ : บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), 2539.
- สมเด็จพระยาของปวงชน. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์กรุงเทพ (1984), 2533.
- สมภพ จันทรประภา. “พระบรมราชชนนีในรัชกาลปัจจุบัน,” ใน เฉลิมพระเกียรติพระราชวงศ์ ฝ้ายใน เล่ม 3. กรุงเทพฯ : ประกายพริก, 2534.
- แสงสุรย์ ลดาวัลย์; ม.ร.ว.. “คำบรรยายเรื่องการใช้ราชาศัพท์,” ใน วารสารภาษาไทยและวรรณคดีไทย. 3(3) : 1 - 21 ; ธันวาคม 2529.
- _____. ประเพณีเกี่ยวกับราชสำนักและระเบียบทางราชการ. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์อักษรไทย, 2533.
- _____. ประเพณีเกี่ยวกับราชสำนักและระเบียบปฏิบัติของทางราชการ. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์อักษรไทย. 2533
- สุวิชา (นามแฝง). ตะวันส่องหล้า. กรุงเทพฯ : ดวงกมล, 2539.

หอสมุดแห่งชาติ. เลขที่ 4 จดหมายเหตุรัชกาลที่ 1. จ.ศ. 1152.

_____. เลขที่ 4 , 6 จดหมายเหตุรัชกาลที่ 1. จ.ศ. 1153.

_____. เลขที่ 1 - 4 จดหมายเหตุรัชกาลที่ 1. จ.ศ. 1155.

_____. เลขที่ 1 , 3 จดหมายเหตุรัชกาลที่ 1. จ.ศ. 1157.

อนุমানราชชน, พระยา. ความรู้เกี่ยวกับภาษาไทย. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภา, 2532.

_____. นิรุกติศาสตร์ ภาค 2. พิมพ์ครั้งที่ 4. พระนคร : โรงพิมพ์ศูนย์การทหาร, 2516.

อุปกิตศิลปสาร, พระยา. หลักภาษาไทย. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2531.

ประวัติย่อผู้วิจัย

ชื่อ	นายสาวธนาพร ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา
เกิดวันที่	2 เดือนมีนาคม พุทธศักราช 2514
สถานที่เกิด	จังหวัดชลบุรี
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	259 หมู่ 6 ตำบลนาเกลือ อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี
ประวัติการศึกษา	
พ.ศ.2535	ศศ.บ. (ภาษาไทย) มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา
พ.ศ.2542	ศศ.ม. (ภาษาไทย) มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร

การวิเคราะห์ราชาศัพท์ในวรรณกรรมแปล
รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช

บทคัดย่อ
ของ
ธนาพร ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา

เสนอต่อมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต วิชาเอกภาษาไทย
มีนาคม 2542

ปริญญานิพนธ์ฉบับนี้ มีจุดมุ่งหมายเพื่อวิเคราะห์ราชาศัพท์ในวรรณกรรมแปลรัชสมัย พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ในด้านการสร้างราชาศัพท์ การใช้ราชาศัพท์และการเปรียบเทียบการใช้ราชาศัพท์ในวรรณกรรมแปลกับเอกสารในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช และการใช้ราชาศัพท์ในปัจจุบัน โดยใช้วิธีการวิจัยเอกสารจากข้อมูลวรรณกรรมแปลและเอกสารในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช เปรียบเทียบกับการใช้ราชาศัพท์ในเอกสารในปัจจุบัน และเสนอผลการศึกษาแบบพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่า คำราชาศัพท์ที่ปรากฏในวรรณกรรมแปลพบการสร้าง 3 วิธี ได้แก่ การรับคำภาษาต่างประเทศมาใช้ การประกอบศัพท์ขึ้นใหม่ และการซ้อนคำเพื่ออธิบายความหมายด้านการใช้ราชาศัพท์ในวรรณกรรมแปล พบว่า มีการใช้คำนาม คำสรรพนาม คำลักษณนาม และคำกริยา โดยมีการตัดทอนราชาศัพท์และมีการใช้คำธรรมดาแทนคำราชาศัพท์เพื่อความกระชับ ลดความเป็นทางการ ให้เหมาะสมสอดคล้องกับการดำเนินเรื่องบันเทิงคดี ในด้านการเปรียบเทียบการใช้ราชาศัพท์ในวรรณกรรมแปลกับเอกสารต่าง ๆ ในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช พบว่า ในวรรณกรรมแปลมีการใช้ราชาศัพท์ไม่เคร่งครัดตามแบบแผนเท่าเอกสารประเภทอื่น ๆ ส่วนการเปรียบเทียบการใช้ราชาศัพท์ในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชกับสมัยปัจจุบัน พบว่า ในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชมีการใช้ราชาศัพท์ตามฐานะบุคคลและโอกาส แต่การใช้ไม่สม่ำเสมอ เนื่องจากยังไม่มีข้อกำหนดระเบียบแบบแผนการใช้ราชาศัพท์ที่แน่นอน ในสมัยปัจจุบันมีการกำหนดระเบียบแบบแผนการใช้ราชาศัพท์ที่แน่นอนแล้ว เอกสารทางราชการจึงมีการใช้ราชาศัพท์ตามแบบแผน ส่วนการใช้ราชาศัพท์ในวรรณกรรมโดยทั่วไปมีการลดความเป็นแบบแผนลง

**AN ANALYSIS OF TERMS OF REVERENCE IN TRANSLATED
LITERATURE IN THE REIGN OF KING RAMA I THE GREAT**

**AN ABSTRACT
BY
THANAPORN PALAKAWONG NA AYUTHAYA**

**Presented in Partial fulfillment of the requirements for the
Master of Arts degree in Thai
at Srinakharinwirot University
March 1999**

This study aimed at analyzing terms of reverence, based on their construction and usage, in translated literature in the reign of King Rama I the Great, and comparing the usage in translated literature to that in documents. Moreover, the usage of the terms of reverence in King Rama I the Great translated literature and documents were compared with that of the terms of reverence in the present documents. The result of research was descriptive analysis.

The results revealed that there were three methods in construction terms of reverence in the reign of King Rama I the Great, namely, foreign language adopting, new terms contributing and words repeating in order to describe meaning. According to the parts of speech, it was found that nouns, pronouns, classifiers and verbs were used by extracting the full terms of reverence. Besides, the informal terms were used instead of terms of reverence, in order to be precise and to decrease formality in accordance to the fiction. The terms of reverence in translated literature were not as strict as the terms in the documents. Furthermore, the terms of reverence in the reign of King Rama I the Great were irregularly used because there was no particular rules. Whereas the terms of reverence in the present documents were employed in accordance to the rules which had been already determined. Moreover, the use of the terms of reverence in general literary works was not completely formal.